

De morbis mulierum tractatus cui quaestiones duae, altera de semine cum masculeo, tum foemineo, altera de sanguine menstruo ... sunt praefixae. Quae ad earundem naturam mulierum, anatomen, conceptum, uteri gestationem, foetus animationem, et hominis ortum attinent, ubertim simul explanantur ... / [Carlo Musitano].

Contributors

Musitano, Carlo, 1635-1714.

Publication/Creation

Coloniae Allobrogum : Choüet [etc.], 1709.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/fkfuekuu>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

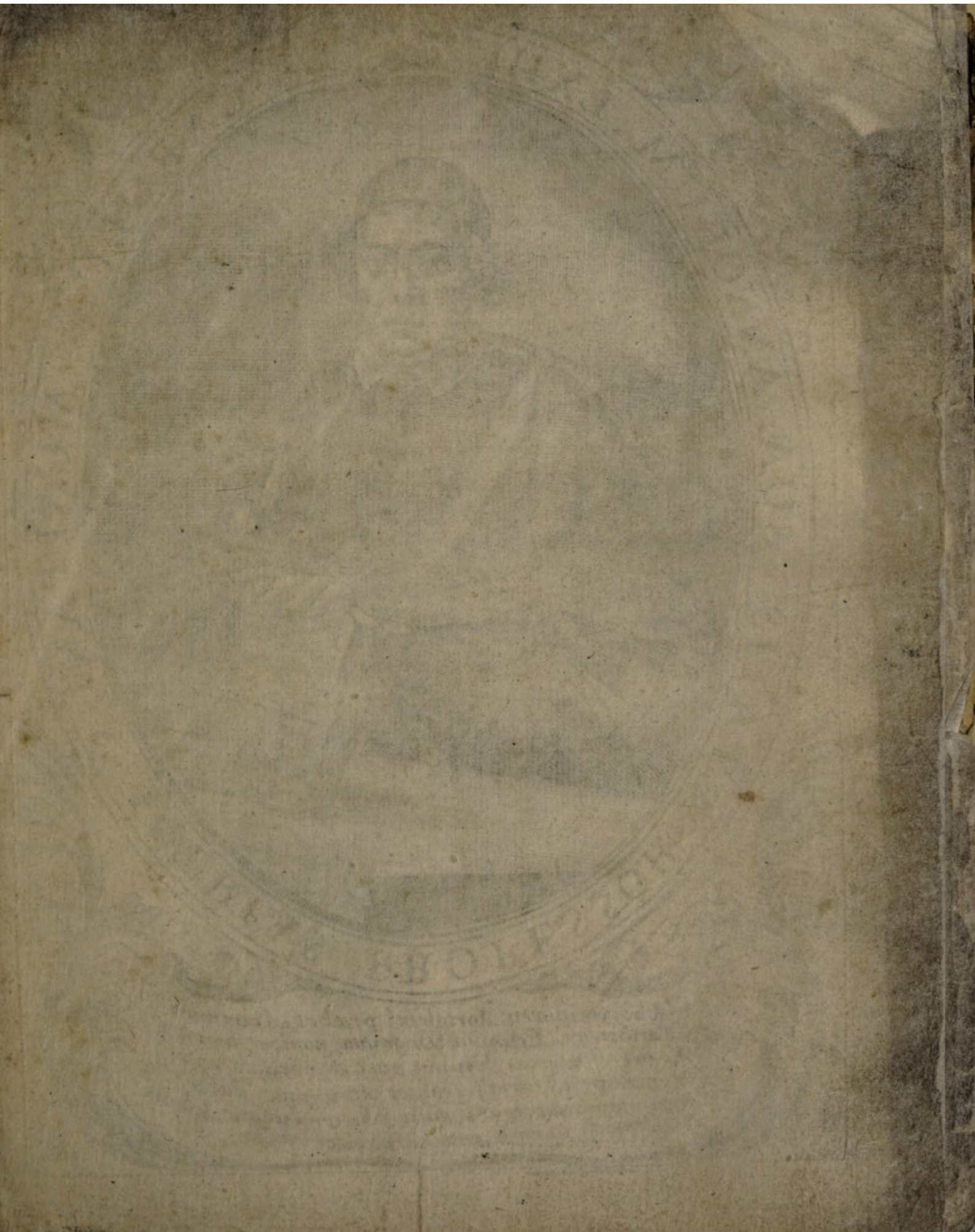
You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

38157/B

Authorem quæris? Mortalem? præbet Alumnum
Parthenope. Aeternum? Dogmata, nomen, honos;
Est ego (Si quæras Vivum post Funera, et ante,
Semper præsentem) semper utrumque dabo.
Sætor, utrumque tenes, quin plura exungue Leonem
Nosce modo, Autoris cætera prodet amor.

R. D. CAROLI
MUSITANI
 PHILOSOPHIÆ, AC MEDICINÆ

Doctoris Clarissimi

DE MORBIS MULIERUM
 TRACTATUS

CUI QUÆSTIONES DUÆ, ALTERA

*De Semine cum Masculeo, tum Fœmineo; altera de sanguine
 menstruo, ut pote ad opus apte facientes sunt præfixæ.*

QUÆ AD EARUNDEM NATURAM MULIERUM,

*Anatomien, conceptum, uteri gestationem, fœtus animationem, &
 hominis ortum attinent, ubertim simul explanantur.*

OMNIA JUXTA RECENTIORUM PHILOSOPHIÆ PRINCIPIA,

& Medicorum Experimenta, sedulò enucleata.

Cum INDICIBUS Capitum, Rerum, & Materiarum locupletissimis.

COLONIÆ ALLOBROGUM

Sumptibus CHOLIET, G. DE TOURNES, CRAMER, PERACHON,
 RITTER, & S. DE TOURNES.

M. DCCIX.

M. D. CAROLI
 MUSEUM
 PHILOSOPHIAE AC MEDICINAE
 DE MORBIS ACUTIS
 TRACTATUS
 CUI QUESTIONES DUE, ALTERA
 QUAE AD TUBERCULUM NATURAE INFERIORIS
 LINTA JUNCTA RECENTIORUM PHILOSOPHIAE PRINCIPALIA
 CAROLUS WELLCOME

COLONIAE ALGERIENSIS
 CAROLUS WELLCOME
 LINTA JUNCTA RECENTIORUM PHILOSOPHIAE PRINCIPALIA
 M. D. CAROLI

BIBLIOPOLARUM AD LECTOREM PRÆFATIO.

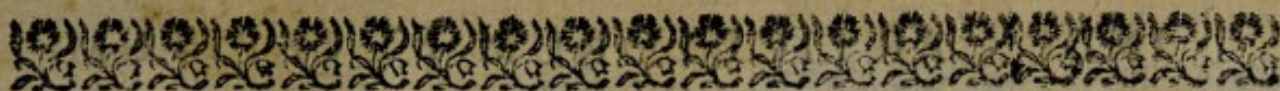

AUD ita pridem R. D. Caroli Musitani Opera, cum Chirurgica, tum Medica, typis nostris evulgavimus, quæ non solum Encomiis ab Amicis laudata, atque à Viris Doctis, imprimis à Lipsiensibus Academicis in suis nunquam satis predicandis Ephemeridibus, seu Actis Eruditorum honorificentissimè celebrata; sed & à Medicinæ & Chirurgiæ peritis ac cultoribus magno cum applausu excepta, & nocturnâ versata manu, versata diurnâ:

PRÆFATIO.

Cuncta namque quæ ad utramque scientiam spectant non minùs doctè quàm dilucidè tradita complectuntur; Verùm enimverò, licet Humanum Genus variis tentetur Morbis, longè pluribus obnoxius est debiliior ille sexus; immanes non modò in pariendo cruciatus patitur; sed variis, illisque gravibus ante & post partum conflictatur incommodis, quibus, vel præcavendis, vel leniendis, vel penitus profligandis, ut omnem absolveret paginam, Artificium suum hoc in Opere tibi elargitur Reverend. ac Clarissimus Author. Quod si, ut præcedentia, pro merito ambabus ulnis excipias, non dubitamus, quin propediem Tractatus suos de Morbis Infantium, ac de Fracturis & Luxationibus publici juris faciat.

INDEX

INDEX

ARTICULORUM ET CAPITUM.

QUÆSTIO PRIMA.

De Semine.

Articulus I.

Quid sit semen.

Page 1

Articulus II.

Ex quâ materia semen constat?

16

Articulus III.

An semen decidat à toto?

29

Articulus IV.

An semen sit animatum?

29

Articulus V.

An fœmina semen efficiat?

36

Articulus VI.

An Mulier aliquo modo ad generationem concurrat.

40

QUÆSTIO SECUNDA.

Articulus I.

De Sanguine menstruo.

45

Articulus II.

Cur in fœminis tantùm fiat purgatio menstrualis?

46

Articulus III.

In quibus fiat sanguinis menstrui purgatio?

47

Articulus IV.

Quo anno incipiant, desinantque menstrua.

49

Articulus V.

Quænam sit causa periodi menstrualis?

51

Articulus VI.

An sanguis menstruus sit noxius, & quare?

60

DE MORBIS MULIERUM.

Liber Unicus.

Caput I.

De Mensium suppressione.

Page 63

§ 3

Caput

INDEX ARTICULORUM ET CAPITUM.

	<i>Caput II.</i>	
De Nimmio mensium fluxu.		77
	<i>Caput III.</i>	
De Albo mulierum fluxu.		86
	<i>Caput IV.</i>	
De Sterilitate.		96.
	<i>Caput V.</i>	
De furore uterino.		134
	<i>Caput VI.</i>	
De Morbo Virgineo.		144
	<i>Caput VII.</i>	
De Passione hysterica.		152
	<i>Caput VIII.</i>	
De Uteri Procidentia.		161
	<i>Caput IX.</i>	
De Uteri ulceribus.		169
	<i>Caput X.</i>	
De Cervicis uteri ulceribus, & rhagadibus.		174
	<i>Caput XI.</i>	
De Abortu.		180
	<i>Caput XII.</i>	
De Mola.		187
	<i>Caput XIII.</i>	
De foetu mortuo.		192
	<i>Caput XIV.</i>	
De Difficili partu.		194
	<i>Caput XV.</i>	
De Regimine puerperæ, & infantis.		201
	<i>Caput XVI.</i>	
De Lactis coagulatione.		206
	<i>Caput XVII.</i>	
De Mammarum inflammatione.		208
	<i>Caput XVIII.</i>	
De Morbo pilari.		212
	<i>Caput XIX.</i>	
De papillarum fissuris.		215

I
D. CAROLI
MUSITANI
IATRIAS PROFESSORIS,
DE MORBIS MULIERUM
LIBER UNICUS.

QUÆSTIO PRIMA.

De Semine.

SEMEN in universum sic dictum est à serendo, quasi serimen, & sicuti vegetabilium semina fertili commissa telluri plantas, fructusque germinant; ità prorsus ex virili semine in agrum muliebre depositò homo generatur. Et sanè nil aliud, dùm coitum exercet homo, facere videtur, quàm plantare, quod nos pariter docuit Philosophus ille, qui interrogatus, dùm coitum exercebat, *planto*, respondit, *hominem*, de quo semine in præsentì nos sumus tractaturi, undè sit.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Semen.

Alicujus rei quidditatem scrutantes, quid nominis cognitum præ-
Musitanus de Morbis Mulierum.

supponere debent: cùm igitur nos seminis quidditatem scrutemur, libebit tantisper in hujus articuli vestibulo circa seminis ethymologiam immorari. Semen itaque (ut diximus) à serendo
A dici

dici communiter volunt, unde satis omnibus commune est quoddam vocabulum, quod ad aliud usque propagandi principium se extendit. Semen græco nomine γένος nuncupatur, & hinc nomen accipit gonorrhæa, quæ latinis fluxus seminis spontaneus dicitur. Vocatur etiam σπέρμα, & hinc albæ corporis partes, & exangues, quæ ex femine genitæ creduntur, spermaticæ dici solent, quia nimirum ex seminis crassamento efformantur. Appellatur quoque *genitura*, quo nomine sæpius utitur *Hippocrates* pluribus in locis: sed distinguitur à geniturâ semen; semen enim latè patet, quàm genitura, quia largo modo sumptum accomodatur etiam plantis, genitura verò solis animantibus, iisque perfectis convenit. Sed estò in loquendi rigore differentia hæc inter semen, & genituram statuatur, communiter tamen DD. hæc confundunt nomina. Verùm quid inter semen, & genituram intersit, liquet ex *Arist.* sententiâ; nam genitura est humidum illud excrementum, quod suo sexui alteruter genitale subministrat; semen autem est conceptus ille, qui ex utroque parente perficitur.

Quò ad seminis naturam, seu quidditatem mirum est, quàm variæ, quàm discrepantes sint de illo assignatæ definitiones, tum à priscis, tum à recentioribus. Nos hîc celebriores tantum adducemus, & ad trutinam revocabimus.

Ut verùm in primis philosophantium sententias attingamus, *Stoici* securi principem sectæ *Zenonem* volunt seminis, seu genituræ illam potiorem partem, quæ unâ cum crassamento ex viro exiit, esse animæ partem, & avulsionem.

In simili pariter sententiâ constat fuisse *Epicurum*, qui dixit, semen esse corporis, & anima detractam partem, ideòque *Venerorum* usum officere valetudinis commodo. Id autem *Epicurus* ut pleraque omnia, mutuatus fuisse videtur à *Democrito*, qui apud *Plinium* *Venerem* damnabat, ut in quâ homo alius exili-
ret ab homine.

In eadem quoque sententiâ fuisse *Tertullianum*, & *Gregorium Nyssenum*, constat ex his, quæ litteris consignarunt: In illo ipso, inquit *Tertullianus*, ultima voluptatis cestro, quo genitale virus expellitur, nonnè aliquid de animâ videmus exire? Atque adeò marcescimus, & denigrescimus cum lucis detrimento. *Gregorius* autem apertè prodidit inesse in hominis semine animam, omnesque animæ facultates in eo delitescere suo & tempore edendas: Id autem ad hunc modum concludit: Nulla res inanimata vim in sese habet movendi, atque crescendi: atque perspectum est eos, qui in utero aluntur, & incrementum suscipere, & de loco ad locum moveri: igitur unum, ac idem esse debet, tum animæ, tum corporis constitutionis principium.

Hæc autem sententia estò egregios habuerit authores, tamen suspecta illis videri debet, qui verâ religione tenentur: Etenim animæ nequaquam ex progenitoribus dantur, sed illæ à Deo immediate creantur.

Inter antiquiores etiam *Hip. lib. de geniturâ* semen definit, quod sit portio quadam robustissima universi illius humoris, qui in toto corpore continetur.

Hanc *Hip.* definitionem rejiciunt aliqui, dicendo non esse omnino bonam, quia in ipsâ relucet semen à toto decidere, quod apud omnes ratum non est.

est, sed maximè controversum. Verùm hæc confutatio nihil concludit, quia ex hac definitione nil aliud elicitur, quàm semen esse robustissimam sanguinis portionem, non autem à toto corpore, quia reliqui humores à sanguine differenter in propriis resident conceptaculis, undè ad ipsum distinguendum à reliquis, expressè subdit: *illius humoris, qui in toto corpore continetur.*

Meliùs itaque dicendum hanc *Hip.* definitionem ex eo adæquatam non esse, quia excedit definitum, nam si sumatur robustissima sanguinis portio hominis non adhuc adulti, de hac etiam verificatur definitio.

Insuper *Aristoteles*, quem nonnulli ex recentioribus sequuntur, i. *de generatione animalium cap. 18.* Semen defini- vit esse *excrementum utile ultimi alimenti.*

Hujus definitionis fundamentum ex sufficienti partium enumeratione ab argumento desumitur adducto ab ipso- met *Aristotele* qui inquit: *Unumquod- que quod est in humano corpore, vel est illius pars secundum naturam, vel præ- ter naturam, vel colliquamentum, vel ex- crementum, vel alimentum: at semen non est pars secundum naturam i.e. inte- gralis ejusdem corporis, quia ipso deciso, corpus adhuc integrum remanet.*

Neque est pars præter naturam, quia in corpore benè se habente nihil præ- ter naturam inveniri potest; quoniam quod præter naturam est, non nisi in corporibus ægrotis observatur: semen autem in corporibus sanis multum, & efficax reperitur. Insuper non est pars præter naturam, quia in perfectis, & nullo modo monstruosis animalibus re- peritur.

Neque est colliquamentum, nam no- stra substantia in ardentissimis tantum liquatur febribus, proindè in maximis caloribus, & corporibus morbosis cum calore consumptis, ac sine aliquâ de- lestatione excernitur, quæ excretio semper periculosa erit, cum mortem minari soleat: Sed semen in ardenti- bus febribus non excernitur, ejusque excretio est voluptuosa, & quandòque utilis, ut alibi dicemus: igitur semen nostri corporis liquata substantia non erit.

Neque tandèm est alimentum, quoniam ea, quæ nutriunt, forinsecus ad- veniunt: at semen intra nos est, quia etiam si alimentum foret, nequireret uni- versas corporis partes nutrire: ergò ex sufficienti partium enumeratione se- men est excrementum, & ut excremen- tum excerni debet, & quia quàm maxi- mè non solum generationi inservit, sed etiam robori masculo, ideòque utile dici debet: & cum ex sanguinis reliquiis dependeat, eo quod humor nutritivus superfluous demittitur ad testes pro se- minis generatione, meritò deindè con- cluditur ultimi alimenti i.e. sanguinis: igitur semen est excrementum utile ul- timi alimenti.

Verùm tam *Aristotelis* definitio, quàm aliquorum recentiorum ratio- natio in multis claudicat, & primò non videtur discriminare semen à sanguine menstruo, qui multò magis excremen- tum dici debet, cum singulis mensibus à naturâ exceratur. Insuper utile additum supra excrementum destruit rationem illius, nam excrementum, ut excrementum inutile est etiam ex *Ari- stotelis doctrinâ 2. de generat. animalium c. 4.* ubi excrementum dicitur quid in- coctum, & terreum, adeòque expur-

gandum : semen autem maximè coctum, spumofum, & spirituosum est, ut præ cæteris notavit *Zaccutus Lusitanus*, id ipsum deducens ex *Aristotelis* doctrinâ. Præterea excrementum ex communi medicorum sententiâ, juxta *Galenî* doctrinam lib. 2. de diff. febr. c. ult. vel est excrementum quantitatis, vel qualitatis: modò semen nec excrementum quantitatis dici potest, quia in corpore sano non exuperat, & assiduò in suis conceptabilis conservatur, quod si quandòque abundat, natura per pollutiones involuntarias expellit illud, quia fatuum, & generationi ineptum. Neque excrementum est qualitatis, quia putredinosum, aut corruptum non est, nam aliter minimè esset generativum, etsi aliquandò corrumpatur, potius statum morbosum, quam naturalem consequitur; undè cum semen degenerabit, æquivocè solum semen dici potest: ergò verè excrementum non est.

Secundò in multis claudicat ratiocinatio, etenim per illam non sufficienter enumerantur omnes corporis partes; siquidè ex anatome constat, quod aliæ sunt partes continentes, aliæ contentæ, & aliæ impetum facientes, ut propterea quamvis semen pars continens, & solida corporis non sit, non tamen negari poterit pars humoralis ejusdem, sicut etiam spiritiosa, quia à sanguine dependet, & fluxilem retinet conditionem, ac pluribus abundat spiritibus, ideòque in propriis conservatur vasis. Neque solum dici potest semen pars humoralis corporis, verum etiam alibilis, si non totius, saltem testium, & reliquarum partium, in quibus continetur; etenim secundum plurimorum sententiam semen est testium,

& partium pudendarum nutrimentum. Tandè licet semen ex sanguine fieri dicatur tanquam ex materiâ, non tamen rationabiliter dici potest illius excrementum, quemadmodum nec sanguinem appellamus excrementum chyli, licet ex chylo (ut dicunt) originem trahat, aliàs homo ipse esset seminis excrementum.

Alij semen definiunt, quod sit instrumentum effectivè viventis à vivente decisum pro similis generatione.

Statuerunt isti animam à semine provenire, sed non immediatè. Ideòque in semine negant esse animam; vim tamen in eo à generante communicatam esse docuerunt, à quâ, & formatio corporis, & ipsa anima generati proveniat. Hujus sententiæ fuit *Jacobus Schegkîus*, *Albertus Magnus*, & alij Peripatetici, qui docuerunt generans quidè semen communicare, non tamen cum semine animam, sed saltem semini virtutem tribuere, quâ mediante, etiam mortuo generante, semen animam generato tribuat, ita ut semen, quod in se animam non habet, vivens tamen, & animam generet, non à se ipso, sed in virtute generantis. Sicut enim videmus in motu projectorum, ea moveri non à seipsis, sed vi à projiciente impressâ, etsi projiciens cum projecto amplius non jungatur, & à malleo artis habitum non habente aliquid artificiosum produci, non propriâ, sed artificis, qui malleo utitur, vi: ita etiam à semine inanimato animatum produci, vi ab inanimato impressâ.

Cum, animadverterent multa absurda sequi, si semen simpliciter pro instrumento habeatur, ac proindè distinguant inter instrumentum conjunctum, & separatum. Hujus autem distinctio-

nis necessitatem sumi putant ex diversitate perfectionis agentium, & naturâ ordinis rerum. Quædam enim operari cum medio, & sine medio, ut viventia; alia inferioris ordinis, non habere tantam perfectionem, eaque operari per seipsa. Instrumenta ergo separata docent operari per virtutem permanentem, quam habent participatam ab agente; conjuncta verò successivè suscipere virtutem operandi, & ob id dependenter à suo principali agente operari.

Separati instrumenti naturam explicant exemplo politico: Rex enim in locis diffusis operatur, quasi esset præsens, per derivatam à se potentiam, quam tribuit legibus, & iudicibus: sed homines privati, & idiotæ sibi solum viventes, oportet, ut per seipsos operentur.

Afferunt & aliud exemplum, quo suam sententiam probare volunt, machinarum scilicet artefactarum, seu automatum, & horologiorum, in quibus rotæ plures ordine moventur, absente artifice, impressâ tamen virtute ab artificis primâ directione.

Conjunctorum naturam explicant exemplo Serræ, quæ jacens habet talem dispositionem, ut possit recipere motum in ordine ad secandum; non tamen est instrumentum agens usque dum recipit directionem ad motum, & secandum ab artifice.

Instrumentum separatum dari etiam motu projectorum probant; Lapis enim projectus moveri potest, etsi statim moriatur projiciens.

Ità etiam rem de semine sese habere statuunt, docentque generare animalia extra se projecto semine, virtute derivatâ permanentem in illo existente, ut possit operari, & operetur de facto si-

ne actuali generantis influxu.

Verum hæc opinio quocumque etiam modo explicetur, & pallietur, falsa, & à veritate aliena deprehenditur; ipse enim *Arist. etiam 7. metaph. c. 9. tex. 31. Semen inter agentia univoca recenset.* Omnia verò agentia univoca non sunt è numero causarum instrumentalium, sed principalium. Deinde omnia instrumenta propriè dicta cum principali conjunguntur, & per se nullam habent efficaciam, nisi in virtute agentis principalis.

Quæ de instrumento separato afferuntur, nisi rectè explicentur, falsa, & sine ratione conficta sunt. Equidem posset semen instrumentum separatum appellari, quatenus nimirum semen cum generante non necessario conjungitur, sed ab eo subordinatur, & eandem vim, imò eandem animam, quam generans habet, à generante accipit. Verum quia ipsi animam semini esse negant, inanem operam sumunt, dum semen instrumentum separatum esse dicunt. Etenim etsi, dum instrumentum non agit, re ipsâ ab agente principali separari possit, ut Penicillus à pictore, Serra à fabro, Calamus à scriptore; tamen in ipsâ actione nullum instrumentum dari potest, quod insitâ virtute agat, (itâ enim agens principale esset, non instrumentarium) sed omne instrumentum in operatione per se nullam habet efficaciam, sed pendet, & dirigitur à principali agente, & separatum ipsum amplius per se non agit.

Distinguendum igitur est inter actum primum, & secundum instrumenti. Ut aliquid sit instrumentum actu primo, sufficit dispositio instrumenti ad actionem aliquam edendam necessaria. Malleus per suam duritiem, gravitatem, for-

mam, & instrumentum ad ducendum, & dilatandum metalla, eaque in certam formam fingenda, sed actu primo. Malleus hoc modo formatus nunquam per se aliquod metallum ducet, & dilatabit, sed præsentia, & motus artificis eum dirigentis est necessarius, & tunc actu secundo malleus est instrumentum. Ita calor natus est instrumentum, quo natura ad coquendum utitur; calor tamen ille id non præstat, nisi anima, quæ est causa principalis, concurrat. Et de ratione instrumenti est, agere supra vires suas, & producere effectum se nobiliorem, quatenus scilicet à causâ principali movetur, & dirigitur: quod dum ea facit, non aliquam virtutem instrumento imprimi, per quam illam actionem, quæ est principalis agentis, edat. Neque n. instrumenta ipsa necessario fabricatur artifex, sed ea vel à naturâ, vel arte accipit, & ab arte, vel naturâ pro suo usu dispositis utitur; ut in ferrâ, quam faber lignarius à fabro ferrario accipit, videre est. Ideoque exemplum politicum Regis in locis dissitis per leges, & iudices operantis, ut morale, ad physica non quadrat. Et subordinati iudices supremi iudicis potius ministri, quam instrumenta sunt, neque virtute physicâ aliquâ communicatâ agunt. Neque n. instrumenta propriè dicta vicariam operam causæ principali præstant, & ita eandem actionem, quam causa principalis, etsi concesso, & communicato modo, edunt, sed saltem concausæ sunt, & nisi artifex ageret, ipsa etiam nihil agerent, & cessante agentis principalis motu, ipsa etiam ab actione cessant.

Exemplum de impulsu, & motu projectorum quod attinet, vim instrumen-

tis impressam non satis probat. Quâ ratione motus ille projectorum fiat, non satis clarum, & inter philosophos valde controversum est. Sed magis consentaneum motum hunc fieri potius ab aëre, vel ratione aëris, quam à vi projecto impressâ. Nemo n. hætenus explicare potuit, quæ & qualis sit virtus illa à movente impressa, & quomodo motu locali, brachii v. g. imprimi potuerit, & nunc quidem immediatè, nunc mediante re aliquâ, ubi inhæreat, quomodo iterum tam brevi destruat. Et plura omnino sunt absurda, quæ hanc opinionem comitantur, & propterea pro confirmandâ virtute receptâ instrumenti separati afferri non possunt.

Exempla verò illa machinarum artificialium quod attinet, artificialia sunt, in quibus arte non ipsa movendi vis, quæ naturalis est omnino, ut patet in ponderibus appensis, machinis communicatur, sed motus ille totis arte fabrefactis dirigitur, longè verò alia ratio est agentium naturalium.

Nonnulli alio adhuc exemplo instrumenti separati naturam declarare conantur, ferri scilicet igniti, quod stupam accendit; ajunt n. calorem ferri producere ignem instrumentaliter in virtute ignis, qui ferrum calefacit, & jam ut instrumentum ejus non amplius conjunctum, sed separatum, agit: Potest n. jam ille ignis, quo ferrum calefactum est, esse extinctus. Verum enim verò ferrum ignitum non accendit stupam vi communicata ab igne jam absente, sed propter ipsum ignem, qui ferro ignito inest, eique sese per minima insinuavit. Nec calor est instrumentum ignis, nam in nostrâ sententiâ, calorem ab igne penes gradus tantum differre probavimus in nostrâ *Pyrotechniâ Sophicâ*. Et

Et propterea verba sunt, quibus nulla veritas in physicis subest, agens principale transmittere suam actionem per virtutem à se derivatam : sed tota instrumenti ratio, ut dictum est, in eo consistit, ut effectum se nobiliorem producat, eumque non sibi similem, sed artificii. Et hæc communis ratio omnis instrumenti est. Ideoque instrumentum dividi non potest in conjunctum, quod agat, & operetur per aliquod participatum, in esse successivo, & separatum, quod agat per aliquod participatum inhærens. Nam de omnis instrumenti naturâ est, operari per aliquod participatum ab agenti principali in esse successivo. Et cum primum successivus illè influxus causæ principalis cessat, etiam tota illa actio instrumentalis cessat : quod verò agit, & operatur per aliquod participatum sibi permanenter inhærens, non est instrumentum, sed jam ut principale agens operatur; neque supra suas vires agit, quod de essentiâ instrumenti est. Summa agens, cujus effectus responder, & æqualis est virtuti sibi formaliter inhærenti, est agens principale, non instrumentale; nullumque datur agens in rerum naturâ, quod recipiat virtutem ab alio sibi permanenter inhærentem, per modum instrumenti, aut quod agat virtute sibi communicatâ, sibi que permanenter inhærente, ut agens quo, sed quicquid agit, agit ut quod.

Et propterea etiam semen à plantâ, vel animali emissum, quia virtute insitâ, etiam si à nullo amplius regatur, corpus plantæ, vel animalis efformare potest, non est agens instrumentale, quia non agit ut instrumentum; sed principale, quia agit ut causa principalis, virtus autem illa non aliunde

fluere potest, quàm ab animâ semini insitâ.

Semen nos juxta nostra principia definimus : *Est spiritus quidam, cui anima, & virtus plastica proximè insidet, & ideam corporis organici, à quo decissum est, in se continet, & proinde corpus organicum simile ei, à quo decissum est, formandi, & individuum ejusdem speciei cum generante sese perficiendi potentiam habens.*

Constat semen ex duabus substantiis, nempe ex humido illo crassamento, quod corpus seminis appellatur, & hoc sensibus nostris est manifestum, atque ex tenuissimâ quadam substantiâ, quæ càm nostrum effugiat sensum solâ ratione deprehenditur. Cæterum in hac omnem efficiendi vim, atque energiam inesse demonstrabimus : nam crassior illa substantia, quæ oculis est manifesta, nil aliud est, nisi quoddam vas, seu conceptaculum illius subtilissimæ naturæ, quæ quidè philosophorum oculos hætenus elusit, qui pro nucleo cortices acceperunt.

Hoc seminis crassamentum nemini in dubium vertitur, cùm sensibus observandum se præbeat, major difficultas, & obscuritas est de parte illâ tenuissimâ, in quâ efficiendi vis inest : Hæc n. oculorum aciem omninò fugere videtur; authores ferè omnes inculcant celeberrimum illum *Aristotelis sermonem 2. de generat. animalium c. 3. Inest in semine omnium, quod facit, ut fecunda sint semina, videlicet, quod calor vocatur, idque non ignis, non talis facultas aliqua, sed spiritus, qui in semine, spiritusque corpore continetur, & natura, quæ in eo spiritu est, proportionem respondens elemento stellarum.*

Verùm ex hisce *Aristotelis* verbis nihil

hil eruere possumus, quod ad explicandam, cognoscendamque seminis naturam facere videatur: nam *Aristotelica* rationis fundamentum positum est in discrimine cœlestis, & elementalis caloris. Nobis autem persuasum est ignem à Sole excitatum esse ejusdem rationis cum illo, qui chalybis, silicumque attritu producit.

Paracelsus vim, atque energiam seminis positam arbitratur in mumiâ, ut vocat, seu vitali balsamo, & sulphure, quod per animalis corpus se dispergit, suoque favore omnia complecti; ejus autem naturam penè incorpoream vult esse, & conservari in humido genituræ crassamento, ceu in vase idoneo, donec in uterum coniecta vires suas possit exercere.

Pro exactâ hujus spiritus disquisitione dicimus dari agens internum in naturâ, tam omnibus corporum motibus universale, quam particularibus rerum naturalium operationibus de naturâ spiritûs, & omninò in se intelligibile.

Hæc thesis licet scholasticis paradoxica videatur, quia illis nova est; tamen eam subodorasse videntur tam prisci, quam recentiores philosophi, qui non tantum phantasie putâ imaginandi thymosi, ut scholastici quidam solent, sed naturæ lumine ducuntur ad rerum naturalium indaginem.

Et quidem primò *Plato* in *Timæo* insinuat spiritum in universo Mundo corporeo, ceu animam in corpore omnibus naturæ corporibus veluti præsidere, atque regere, & singulas hujus spiritûs ideas esse veluti particulares actrices, & rectrices quorumcumque corporum, à quibus ideis, & spiritu universali tanquam à sensibilibus hujus orbis, & sin-

gulorum corporum ejus Archetypo; omnes tam ad commune bonum, quam ad singulorum corporum conservacionem, & perfectionem conspirantes motus, atque operationes pendere demonstrat.

Hunc eundem spiritum naturæ nomine videtur etiam designasse *Aristoteles*; undè quorumcumque naturalium corporum generationes, ac operationes naturæ tribuere videtur, tanquam ei, quæ verum principium operativum earum est; undè eam quoque definivit per principium motus, & quietis, ejus in quo est &c. elemento stellarum, in seminibus animalium statuit 2. de generat. animalium cap. 2.

Hoc idem ens *Hippocrates* calidum appellavit innatum, quod in nostro corpore tanquam vitalium omnium operationum initium speculatur; hinc 1. aph. 14. inquit: *Qui crescunt, plurimum habent calidi innati* &c.

Hoc idem *Galenus* statuit, tum in commento hujus aph. tum lib. de tremore, convulsione, & palpitatione, aliisque in locis, ubi passim spiritum, sive agens in corde, hepate, & cerebro stabulans, tanquam omnium vitæ operationum statuit principium.

Hoc idem spagyricæ facultatis cultores variis etiam nominibus insignire conantur; hinc *Lullius* quintam essentiam appellavit, putans namque cuncta naturæ corpora componi ex quatuor elementis materialiter, cum id vitam, esse, & motum eis tribuat, aliud quid ab alimentis diversum esse conspexerit; hinc ei quintæ essentiae (tanquam aliud quid præter quatuor elementa) nomen dedit.

Paracelsus cum spagyricis rerum sulphur appellat. *Helmontius* ens seminale, ac in

ac in viventibus animatis *Archeum* appellat. *Petrus Io. Faber Spiritum Mundi* appellat, & alij passim recentiores lumine naturæ etiam talem spiritum in universis corporibus tanquam operationum omnium efficientem causam statuunt.

Undè patet, quòd licèt omnes hi philosophi diversis utantur nominibus, ac mediis, ut hunc spiritum in rerum naturâ designent; tamen omnes in eo convenire videntur, quòd esse corporeum minimè participare asserant, licèt in corporibus, & in toto Orbe tanquam universale agens statuant, quibus præmissis, ut à Scholasticis tanquam nova hæc thesis non esibiletur; nunc

Probatur posita conclusio lumine naturæ: observantur in naturæ corporibus variæ operationes prodeuntes ab intrinseco eorum esse, attamen id, à quo prodeunt, minimè à sensibus est observabile: ergò de naturâ spiritûs; nam omne, quòd est, vel est corporeum, & materiale, ac sensibile, vel incorporeum, spirituale, & intelligibile: at tale agens incorporeum excludit à suo esse corporeum: ergò est de naturâ spiritûs.

Confirmatur, quia id quòd in corporibus est principium operationum eò ea permeat, penetratque, ut liberè in eorum penetralibus excurrat, summâque celeritate suâ exequatur munia: sed talis est natura spiritûs, ut scilicèt nil ab esse corporeo impediatur: ergò tale agens est de naturâ spiritûs.

Ex quibus intelligi potest, quid sibi velit *Plato in Timæo*, dùm inquit: *Orbem corporum, & sensibilem in esse, & operari pendere ab esse intelligibili*, nam de hoc spiritu videtur loqui; qui est universale agens in rerum naturâ, à quo hujus orbis machina, & singula naturæ

corpora habent esse, vitam, & motum.

Hinc colligi poterit, quòd quò magis corpora naturalia de esse spiritûs participant, eò magis activiora sint: nam cum omnis actio corporum pendeat ab eorum spiritu intrinseco, hinc quò magis habent, & participant de spiritu, eò activiora sunt.

Ne verò gratis, & absque ullo fundamento talem spiritum tanquam agens assignari à nobis asserant scholastici, quoniam non determinamus, quomodò in naturâ venerit, atque nunc perseverat tanquam agens, tam universale quorumcumque motuum naturæ in universum, quàm particulare concurrens, scilicèt ad particulares singulorum corporum motus.

Dicimus, quòd talis spiritus, qui nunc in rerum naturâ perseverat, tanquam agens universale, à quo tam generationes, quàm conservationes, ac operationes rerum naturalium pendent naturaliter, nil aliud est, nisi illa Idea, quæ in principio creationis rerum naturalium in mente Creatoris fuit concepta; (estò alij dicant esse Spiritum Domini, qui ferebatur super aquas) in mente n. Conditoris Universi præcedere debuit tam universalis Vniversi, quàm particularis in Vniverso contentorum Idea, quia velle non poterat, quòd prius non intellexerat. Præcesserat igitur in mente Creatoris creandi orbis, & singulorum corporum Idea, antequàm omnia, & singula crearentur corpora omnibus completa numeris. Hæc Idea, ut extra divinam mentem specificaretur, requirebat subjectum, in quo sigillaretur, ut tanquam formale, activumque initium produceret in materiâ, & ex materiâ quicquid primò fuit in mente Creatoris conceptum. Hoc tale subje-

etum omni Ideâ carere debebat, & esse simplicissimum, immaculatum, perspicuum, ac translucidum, ad hoc ut sigillanda in ipso Idea, ab aliis Ideis, compositionibus, maculis, opacitatibus, renitentiis, ac umbris in ipsius instituto non confunderetur, eapropter DEUS primò creationis die lucem creavit, & patet ex primò *Genesis* lucem fuisse primam universi creaturam: nam antequam reliqua generabilia, & corruptibilia naturæ creâssent corpora Altissimus, constat fecisse lucem, quam non quidè aliquam particularem creaturam esse observamus, ut in ipsâ omnium creandorum sigillaret Ideas.

Nullum ens in naturæ universitate tantam diversarum formarum expressionem, tantam ætherogeneitatem, contra distinctionem, tantam colorû diversam repræsentationem habere videtur, nisi lux; constat n. solam lucem hæc peculiares habere dotes, ut ex simplicissimâ sui entitate, tot invicem factis reflexionibus, refractionibus, complexibusque suorum radiorum, diversas rerum exprimere valeat species, sive formas. Sed id ad sensum patere potest sequenti modo.

Ponatur aliquis in conclavi ita clauso, ut lucem non aliundè admittere possit, nisi per exiguum foramen, quod parvæ avellanæ nucis magnitudinem æquet, foras autem ex oppositâ foraminis parte varia adsint corpora à solis, vel aliâ luce insigniter illuminata, tunc intra conclavis foramina apponatur alba papyrus; nam pingentur in eâ rerum foris illuminatarum imagines cum suis coloribus, sed tamen inversæ, eoque distinctiores, quò longiùs à foramine papyrus abfuerit. Et si forsan simulacra sic visa, luminosiora, & distinctiora vi-

dere cupiat, atque accuratissimè delineata ea cernere velit, poterit in foramine vitream lentem convexam adaptare ex earum specie, quibus senes in conspiciis utuntur, trans quam meatus lumen, exprimat in albâ papyro imagines ipsa visibilia objecta accuratissimè representantes.

Ex quâ experienciâ constat vim efficiendi, sive exprimendi rerum imagines propriam esse lucis: In hac luce DEUS creandorum Ideam sigillavit, quam nos spiritum, seu agens universale appellamus, à quo omnes generationes, conservationes, & operationes rerum naturalium pendent, à quo omnia sunt, vivunt, & moventur.

Iste spiritus replet totum terrarum Orbem, movetque singula naturæ corpora secundum eam exigentiam, quam lux formalis, sive essentia cujuscunque corporis exigit; ita ut ipse sit principalis motor in naturâ, regula verò, & determinatio differentialis motus pendet ex formis, in quibus ipse coërcitus movetur, & eas movet: non secus ac mens in corporibus animalium movetur, & movet singula corporum organa juxta exigentiam constitutionis eorum.

Hujus thesis probatio est evidens ex dictis: nam cum agens universale quorumcumque motuum productivum sit spiritus, & totâ in rerum naturâ emergunt diversi motus, ac operationes, quot sunt corporum formæ; dicendum igitur consequenter, videtur diversos motus corporum pendere à diversitate formarum, atque eorum exigentiâ. Vndè Poëta 6. *Æneidos* ad hunc finem cecinit.
*Principio cælum, ac terras, camposque
 liquentes,
 Lucentemque globum Luna, Titaniaque
 astra,*

*Spiritus intus alit, totamque infusa per
artus*

*Mens agitat molem, & magno se corpo-
re miscet.*

Sicut individua uniuscujusque crea-
tæ speciei dicunt dependentiam à DEO
per creationem in initio creationis hu-
jus Orbis, quando creaturæ omnes se-
cundum Creatoris Ideam proprium ha-
buerunt esse: ità hanc ideam, seu spi-
ritum corporibus generabilibus, & cor-
ruptilibus sigillavit Altissimus, in
quibus naturaliter gliscit, & propaga-
tur, quæ fuerunt fœcunditatis benedi-
ctione repleta, ut sibi simile ens produ-
cerent, postquam ab Altissimo creata
fuere cuncta corpora naturalia, quæ
productio non secus ac lumen de lumi-
ne pendet, ac producitur.

Patet etiam ex *Genesis* autoritate,
nàm constat dedisse Altissimum cunctis
creatis corporibus facultatem, quâ pro-
ducerent semen juxta genus suum, quo
mediante crescerent, & multiplicaren-
tur super terram, producendo unum-
quodque sibi simile ens: nec similitudo
formalis individuorum potest pendere,
nisi ex similitudine Ideæ producentis.

Hanc Idealem formarum productio-
nem lumine naturæ intelliges, si per sin-
gulorum corporum naturalium gene-
rationes discurrens, observabis unum-
quodque innatâ facultate ferri ad pro-
ductionem peculiaris seminis, ex quo
non alia emergit forma, nisi similis illi
fuerit, à quâ tale semen fuit productum;
semen autem utpotè quid conservandis
naturalium rerum speciebus destinatum
non potest ab alio naturaliter potesta-
tivam habere illam virtutem producen-
di similem formam, nisi ab eo, à quo fuit
productum.

Spiritus iste, sive Idea communis fuit

omnibus corporibus creatis, tam vege-
tabilibus, quàm animalibus perfectis,
vel imperfectis, ac mineralibus, diver-
sificantur tamen juxta corporum exigen-
tiam, & organorum dispositionem; nàm
unumquodque vivens suo modo cor-
pus organicum habere debet; undè si
bruta haberent organa ità disposita, ut
homines, utique nihil ab hominibus,
quoad vocem, multasque functiones,
non verò quoad sermonem, differrent,
patet id quod dicimus de Tauro illo
æneo à *Valerio Maximo* relato lib. 9. cap.
2. de *Crudelitate*, & à *Perillo Siculo* in-
vento, in quo inclusi, subditis ignibus, lon-
go, & abdito cruciatu, mugitus, resonante
spiritu edere cogebantur; ne ejulatus eo-
rum humana sono vocis expressi *Philari-
dis tyranni misericordiam explorare pos-
sent*. Ita contrà si formaretur corpus hu-
manum ex ære exactè organizatum, ac
intus clauderetur aliquod brutum, hoc
ejulando, humanam ederet vocem.

Inest brutis aliqualis intellectus, co-
gnitio, memoria, & judicium, quibus
mediantibus, quasi aliquâ rationalitate
prædita, sua præstant munia, quamvis
non æquali cum perfectione peragan-
tur in omnibus brutis, nàm prout analo-
ga illa ratio secundum majorem, vel
minorem organorum aptitudinem in
aliis excellentior, atque vegetior, in aliis
verò magis torpida est, ità etiam alia
bruta ab aliis ingenij acumine, intelle-
ctu, memoriâ, docilitate, ac stupiditate
differunt. Verùm hoc non tantum pro-
venit in brutis ab organis, & eorum
partibus benè dispositis, & proportio-
natis ad actiones peragendas, nisi ali-
quid adsit, quod illas ad actiones desti-
natas aliter, atque aliter immutet, ac in-
citet, nihil agent. Hæc actio, seu opera-
tio mediatè pendet ab innatâ partium

dispositione, & ab objectis, sed immediate ab eo, quod objecta cognoscit, & dispositas partes ad agendum diversimodè incitat, quod ipsum etiam antea partes disposuit, earumque dispositionem, ut modò tali, modò alio modo agant. Hic est ille spiritus, qui è seminis crassamento eductus, & solutus, in materiam rursus agit, eamque variis modis ità disponit, ut præter multas alias etiam dictæ nobiliores, & admirandæ actiones in brutis proficiantur.

Multa de elephantorum ingenio, & solertiâ tam mira narrantur, ut fidem superare videantur, nisi à viris dignis recenserentur. Videmus canem magnâ curâ domui invigilare, quippè nostras sedes ingredientem, si nobis, ipsique sint noti, magno excipit gaudio, caudâ adulatur, multisque blanditiis amicum esse testatur; sin minùs suo latratu ignotos esse indicat, in illo ringendo invehitur, nec finit domum intrare, donec dominus illos amicos esse admoneat; præterea etsi dormiat per totam noctem, excubias agit, dormiens somniat, & per somnium latrat. Cane etiam nullum animal fidelius: quòcumque Dominus tendat, sequitur, mandata intelligit, & exequitur, illum sollicitè custodit, proque suo domino in quælibet pericula promptus, vel adversus ipsam mortem propriæ vitæ discrimine pugnat, & quod maximè est admirandum, tunc majori afficitur lætitiâ, cum labores, curasque cum ipso dominus partitur. Nutui obedit, pulsatus etsi domino irasci videatur, nullatenùs tamen si statim vocetur, omnis injuriæ immemor ingenti gaudio occurrit. Idem in venatione aliquo modo ratiocinari videtur; nã ad trivium veniens, cum duas vias odoratu indagavit, per quas fera non transit,

quasi sic ratiocinaretur: aut hâc, aut istac, aut illac transit fera; sed neque hâc, neque istac, ergo illac. Quis simiarum gesticulationes, & humanarum actionum imitationes ignorat? Psittacos ad humanam vocem imitandam assuescere nemini ignotum, imò idem de Picâ observamus. Grues certâ disciplinâ peregrinari, & excubias agere non notum est? Tacemus formicarum ingenium, & miram solertiam. Tacemus singulare artificium, quo aviculæ nidos construere, araneæ telas texere, apes favos conficere, ac mella colligere sciunt, & alia innumera hîc necessariò prætereunda.

Præterea sunt quidam homines, quibus, vel unum humani intellectûs granum superest, & aliqualis brutorum intellectus quotidie conspicuus fiat per eorum actiones; quapropter ex rationibus manifestissimè patet ab objectis nullum motum in brutis suscitari posse, nisi percipiantur bona, vel mala, etsi taliter percipiantur, necessariò iis debere inesse aliquod per modum recipientis, & aliquod percipiens ab objecto percipiendo diversum.

Præterquam quòd indigent homines conveniente educatione, culturâ, & exercitatione, ut ad summum perfectionis culmen deveniant. Patet in iis, qui in ipsâ infantiâ per matrum immiseri cordiam, aut propter hostium persecutionem, vel alium casum in sylvis depositi, à brutis nonnullis animalibus illic enutriti sunt, atq; inter illas feras adoluerunt, diuque vixerunt, qui postea casu à venatoribus capti, prorsus ferale ingenium, & mores ab omni rationalitate alienos induisse, atque sic non nisi corporis figura à brutis, ac sylvestribus feris distingui visi sunt, quorum exempla

inve-

inveniuntur apud *Plinium*, *Ph. Camera-
rium*, *Jacobum Cays*, & plures alios.

Non per hoc sequitur (quod inferre
possent nostri adversarii), si in brutis ef-
fet aliqualis intellectus, & cognitio: er-
gò etiam habent animam, eamque non
minùs immortalem, quàm est hominis
anima. Quod n. aliquam animam sen-
tientem, & percipientem habeant, om-
ninò concedendum existimamus, sed
negamus, quod immortalis esse possit,
æquè ac hominis anima: nam maxima
istarum animarum differentia, & ori-
go longè diversa omninò contrarium
ostendunt.

Constat namque in sextiduo creatio-
nis rerum omnium naturalium, DEUM
creativâ actione dedisse esse singulis U-
niversi creaturis, & dedisse eis potesta-
tem, quâ naturaliter ad sui similis pro-
ductionem ferrentur: post autem sexti-
dum præter animâ nostram intellectu-
vam, nil nisi miraculosè creare videtur,
at homini non videtur tributa talis fa-
cultas productiva alterius hominis jux-
ta genus suum, quoniam animæ huma-
næ productionem sibi soli tantùm refer-
vaverat Altissimus, nec n. ab alio produ-
ci congruum erat ipsius Altissimi ter
gloriosi iconem, nisi à seipso, ut habe-
tur *Genesi cap. primo. Faciamus hominem
ad imaginem, & similitudinem nostram.
Formavit igitur Dominus Deus hominem
de limo Terra, & inspiravit in faciem e-
jus spiraculum vitæ, & factus est homo
in animam viventem. Et creavit Deus
hominem ad imaginem suam: ad imagi-
nem Dei creavit illum masculum, & fe-
minam creavit eos. & Joan. 1. Quæ neque
ex sanguinibus, neque ex voluntate car-
nis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo
originem ducit. Animam hominis spiri-
tualem, & immortalem nos credimus*

sub indubitabili certitudine, & clarita-
te intemeratæ Catholicæ fidei, in quâ
obsequentiissimè noster quiescit intelle-
ctus, licèt per sensus nostros, & ratioci-
nii inductiones naturaliter confirmari
possit, eam tamen disputationibus com-
mittere non audemus. Animam huma-
nam esse spirituales, & immortalem,
nec morbis, nec morti obnoxiam can-
didè profiteamur.

Loquimur hîc de spiritu impetum fa-
ciente, ut loquitur *Hippocrates*, Archæo
secundum *Helmontium*, animâ viventis,
& animâ sensitivâ (quæ ut synonyma
concipi debent, ne confusionem pari-
ant) alterabili, caducâ, mortali, morbis,
& passionibus subiectâ, quæ tam in spe-
cie brutali, quàm in specie humanâ pa-
rentum seminibus per individua propa-
gatur per feracem illam benedictio-
nem: Benedixitque illis Deus, & ait: *Cres-
cite, multiplicamini, & replete Terram.*
Quæ in homine eò vivit, quo perseverat
immortalis animæ præsentia, cùm utri-
usque requiratur concursus in humanâ
vitâ exercendâ.

Ex rationibus, & quotidianis experi-
mentis inferimus aliquod animæ hu-
manæ analagon brutis, sed mortale con-
cedendum. Confirmamus saltem hoc ex
uno satis notum, quod interdum bruta
etiam delirent, (hoc patet in simiis, si-
militer in canibus, vel aliis brutis hy-
drophobiâ correptis) cùm tamen deli-
rium non corripiat, nisi animalia, quæ
bene valentia sapiunt: nam potentia, &
impotentia naturalis ad idem subjectum
referendæ sunt. Cùm n. homo delirat,
non insanit secundum animam immor-
talem, sed secundum sensus internos,
quos cum brutis commune habet, qui
bene, vel malè operantur, prout organa
sunt benè, vel malè disposita, & secun-

dum internum percipiens, quod anima sensitiva est: atque sic etiam bruta secundum hos sensus, & internum percipiens delirant, & non secundum aliam animam.

Ex his, quæ diximus clarè patet omnia viventia per semina generari, crescere, & sese multiplicare, ac in semine, sive illo crassamento esse spiritum, sive animam, quæ à generante in generatum transfunditur, & traducitur. Quæ, ut hæc clariora fiant, demonstranda sunt per viventium genera in specie.

Duo sunt viventium genera, scilicet plantæ, & animalia, quæ etiam diversum propagationis modum habent; alia n. ventia habent sexus, alia non. Ea, quæ non habent sexus, sunt plantæ, quæ tunc generant, cum producant semen, quod est corpus ita à generante elaboratum, & dispositum, ut ubi perfectum est, à generante separari, integrum subsistere, & cum eo anima generantis in generatum transferri possit.

De plantarum semine duo adnotamus; Primum multiplicationem illam, quæ anima in numerosam sese diffundit prolem, ut patet de tritico turcico, milio, nicotiana, &c. per feracem illam benedictionem: *Crescite, & multiplicamini*. Quantum potuit divina illa benedictio! Secundum plantarum semina duas habere partes, (ut de humano semine diximus) unam primariam, quæ sola seminis nomine digna est, hæc constat animâ, quæ vitæ, & formationis plantæ opifex est. Hic internus opifex totius plantæ ideam, & delineationem in se continet, undè semina quocumque loco humecta, & quocumque calore fota extra terram quoque dehiscunt, & radículas protrudunt, postea etiam prima germina: integrum verò plantæ corpus, nisi è terrâ, tanquam ex utero per primas

radículas alimentum attrahatur, è semine formari non potest. Habet & semen pulpam, tanquam materiam, ex quâ prima plantæ rudimenta formantur. Hæc seminis pulpa non tota animata est, sed tantum illa pars, quæ vulgò *corculum* nominatur, quæ, si corrumpatur, nihil ex semine gignitur. Ideoque formicæ illam particulam erodere feruntur, cum semina congregata ab iis germinare incipiunt. Contrà verò si reliquum corpus à vermibus erodatur, nihilominus germinant, modò corculum salvum sit, ut videre est in fabis, pis, phaseolis, &c. Reliqua pulpæ pars non frustra facta est, sed nutrimenti loco est pro tenellâ plantâ.

Insuper adnotamus, quòd pulpæ seminum accidit cortex exterior, quasi theca, quæ pulpam, & internum semen contra externas injurias tuetur. Respondet cortex ille exterior corticibus, & putaminibus, ac membranis ovorum. Cum n. plantarum semina non ut animalium viviparorum in uterum matris conjiciantur, sed sæpè diù extra terram, quæ ipsis matricis loco est, asserventur. Cortex hic contra externas injurias semen illud internum defendet, ne priusquam germinare incipiant, aut in ipsâ germinatione ab externis causis occurrentibus lædatur.

Quomodò autem plantæ ex semine progignantur, non ratione tantum, sed ipsis quoque sensibus percipi potest; Inest n. in plantarum semine germen quoddam satis conspicuum, quod quidem absolutam formam, & simulacrum futuræ plantæ repræsentat, ut videre est in amygdalis, nucibus, pineis, & fabis, quæ discissæ, & bipartitæ, eodem præsertim tempore, quo humoris plenæ turgent, produnt genuinos surculos, seu germina plantarum.

Semina

Semina in terram commissa à causâ occasionali germinare incipiunt, & una pars deorsum tendit, & radicem, altera sursum, & reliquû plantæ corpus constituit. Huic tenellæ plantæ à latere adjacet feminis corpus reliquum, è quo canalis in ipsam plantam tenellam tendit, per quem succus alimentarius tenerrimæ advehitur, donec adoleverit, viresque acquirat proprias succum alimentarium è terrâ alliciendi, & elaborandi.

Verùm quanquã similitudinaria plantarum in naturâ productio hæc, per ea quæ suprà diximus, aliquo modo patere videtur, tamen ignota remaneret adhuc earum generatio, nisi internum earum agens in rerum universitate detegatur; siquidem patet ex dictis, latere in earum semine spiritum, per quem semen fertur ad productionem sui similis entis, à quo ipsum fuit productum. Cæterùm quid sit illud, quod promovet seminum productionem, ipsaque semina ad formulam corporum, adhuc ignotum mansit Scholasticis Peripateticis, notum verò iis, qui lumine naturæ ducti ejus scientiam aggrediuntur, secuti recentiores sunt, qui non nisi dependenter à sensuum observatione physicam aggrediuntur scientiam. Eapropter dicimus id, à quo efficienter dependet omnis formarum expressio, & effectiva productio in rerum naturâ, esse quendam motum intrinsecis corporum seminibus insitum, secundum expromendæ formæ, vel seminis naturam, ac indigentiam, qui motus proprio vocabulo fermentum appellamus.

Hæc thesis aliâ non indiget probatione, nisi ipsâ autopsiâ, quâ sat patere potest, quid sit in rerum naturâ fermentum; motus namque omnis intrinseco corporum spiritui, sive luci internæ in-

situs est ille, quia suâ vi agitatur, quo agitato, & moto in suas destinationes procedit, materiamque, cum quâ ludit in universo, secundum sui Ideam delineat, format, & determinat, undè varias materiales in eâ pingit, exprimitque formas. Sic immediatè, & per se dùm ex plantæ semine planta consurgit, procedit plantæ generatio ex interno seminis spiritu procedente juxta sui Ideam ad plantæ productionem. Sic per se ex ovo pullus generatur, dùm internus ovi spiritus procedit juxta sui Ideam ad pulli generationem.

In plantæ productione dantur causæ excitantes, & merè occasionales, & sunt illæ, à quibus planta non per se, & immediatè dependet, sed mediatè quatenus causas naturales, sive interna rerum semina promovent, excitantque ad effectuum productiones, sive generationes, uti se habet calor gallinæ ova foventis, à quo occasionaliter, sicut & ab omni alio proportionali calore, & merè excitativo procedit pulli exclusio ex ovo, quatenus scilicet calor ille externus penetrans internum ovi spiritum aliàs torpescens, undè illum excitat ad sui complendam destinationem, sive pulli generationem. Eodem etiam modo Sol suâ luce, & calore Veris tempore præsertim seminum, & stirpium internum excitat spiritum ad suas patrandas generationes, qui aliàs totâ hyeme torpidus mansit.

Sunt quidam, quorum intellectus ita elementis est immersus, ut præter elementa nihil sciant; ac propterea ex elementorum mistione non tantum plantas, & animalia, verum etiam omnia ex ipsis deducere conantur. Cæterùm nos juxta nostra principia dicimus, quod terra plantarum generationibus inservit,

vit, seu uterus, aqua pro nutrimento, aër ut absque impedimento ad earum proceritatem assurgant, ignis nullatenus plantarum Compositionem ingreditur, quia est mors rerum. Hoc totum patet ex mechanicâ adducta ab *Helmontio tract. cui tit. complex. atque mist. elemental. figm. §. 30. p. m. 68.* in quâ apertè probat non tantum vegetabilia, sed omnia corpora naturalia, ex duobus constitui causis, sive principiis in esse, & operari, materiâ scilicet, & efficienti intrinseco, seu materialiter constare ex aquâ, essentialiter verò ex ente seminali, sive interno spiritu, seu efficienti intrinseco.

Hinc eruimus nullas plantas absque semine nasci, ceterum quia internum efficiens, sive ens seminale in re ipsâ latet, & sensibus ita manifestum non est, sine semine multas plantas in campis, pratis, & alibi spontè nasci Philosophorum vulgus decrevit. Non unus est spontaneæ plantarum generationis modus; sæpè namque terræ ex se sterili aliundè semen communicatur, patet ex eo, quod post pluvias, & inundationes, ventorum vim, vel per aves novas plantas in quibusdam locis pullulasse, & provenisse observatum est. Condidit Altissimus ille rerum patrator singula corpora in hoc sensibili Orbe, quibus proprium dedit esse per ferax illud verbum, *Fiat*, ac fecundâ benedictione terram (quæ erat inanis, & vacua) postquam seminibus replevit, indidit quoque illis potestatem crescendi, & multiplicandi super terram, ut scilicet successivis generationum periodis illam replerent, ut habetur *Genesi cap. 1. Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum, cujus semen in semetipso sit super terram. Et protulit terra herbam virentem, & facientem semen juxta genus su-*

um, lignumque faciens fructum, & habens unumquodque sementem secundum speciem suam.

ARTICULUS II.

Ex quâ materiâ Semen conflet?

DE materiâ, ex quâ semen constat, variaz, discrepantesque sunt Philosophorum sententiæ, &

Primò, *Galenus* ineptè putavit primariam seminis materiam esse sanguinem benè coctum. Id docent arteriæ spermaticæ insignes ad testes delatæ, quæ certè majores sunt, & plus sanguinis conferunt, quàm qui soli testium nutritioni inserviat. Docent præterea venæ spermaticæ sanguinem residuum à testium nutritione, & seminis confectione referentes ad cavam. Docet tandem experientia, in nimia Venere loco seminis non rarò sanguinem cum aliquâ voluptate excretum fuisse, signum evidens illum in seminis materiam convertendum esse, quod primùm suscipit in pampiniforme rudimentum, & ultimò in testibus elaboratur.

Verùm decipitur *Galenus* cum sociis suis, si credit seminis crassamentum fieri ex superfluitate sanguinis magis elaborati, & in albam crassioremque substantiam mutati, atque concreti, idque probare nititur, quod semen quamquam cruentum enixum fuerit ab illis, qui præter modum re venereâ usi sunt. Atque nos certissimis freti conjecturis, atque observationibus affirmabimus seminis crassamentum non ex purpureo sanguine in album humorem mutato constitui, sed tale, quale est, de propriis vasis affluere, & in propria receptacula recludi; indè concubitûs tempore exiliat nec unquam purpurei sanguinis speciem exhibuisse. Quòd si aliquando compertum sit

sanguinolentum effluxisse semen, id potius crediderimus ex venæ, vel arteriæ alicujus hiatu, quàm ex seminis defectu provenisse: nam verosimile est libidinis æstrum languere, turgentemque cessare, ubi universum semen è corpore exilierit.

Nec sanguis nutritionis materia est, ut perperam hætenus creditum est, quia obesi multum nutriuntur, & paucos tamen sanguine abundant, ut ex venarum, & arteriarum exilitate conjectari licet, contra graciles plurimo potiuntur sanguine.

Multi antiqui confici semen ex quodam succo è cerebro, & spinali medulla deciduo tradiderunt. Sic notat Hippocrates lib. de geniturâ, semen è cerebro in lumbos, & spinæ medullam diffundi, & ex hac in renes, indeque ad testes defluere. Id etiam dicit Plato in Timæo semen esse medullæ spinalis defluxum: & Alcmaeon illud esse cerebri porciunculam.

Verum nullas eximias vias à cerebro, & spinali medulla ad testes anatomicorum culter invenit, ideòque horum authorum opinio neglecta mansit.

Glissonius, Warthonius, & Charleton scribunt seminis materiam esse chylosum quendam crudiorum liquorem è mesenterio in cerebrum, indeque ad testes delatum per nervos, quos copiosos testibus, & epididymis inseri tradunt.

Sed horum opinioni repugnat experientia, cum pauciores tantummodò eosque exiles nervos eò pervenire doceat ocularis inspectio. Præterquamquod istum chylosum liquorem nunquam natura cognovit, ut fusiùs in nostrâ Trutinâ Medicâ rationibus, & experimentis probavimus.

Alii, ut Clemens Nyloe, & Hieronymus Mustannus de Morbis Mulierum.

Barbatus, putant semen generari ex liquore lymphatico, seu ex sero generari. Verum adeò frigidis rationibus hanc suam confirmant opinionem, ut confutationem non mereantur.

Quidam tandem pro proximâ seminis materiâ nutritivum stabiliunt succum, ex quo omnes corporis humani partes nutriuntur, atqui pro nutritivo succo album intelligunt gluten in sanguine innatans, cujus visciditas, seu fibrosa textura causa est, ut partibus opponi valeat.

Verum enim verò vulgaris est eorum sententia, nec subsistentes habet rationes; nam hic succus alimentitius, est putatitia Galenistarum pituita ex crudo proveniens chylo, nempe sanguis crudus, & incoctus, qui majori indiget coctione, ut in sanguinem vertatur. Præterea docere deberent, quomodo hic succus glutinosus, & fibrosus subtiliatur, ut per *αἰσώματες* venarum arteriarumve poros permeet, & iterum in gluten redigatur, ut partes nutrire, & in semen redigi possit? Et si partes spermaticæ hoc nutriuntur succo: sanguineæ dictæ, quo nutriantur succo, isto, an sanguine? Insuper quare aliquâ sanguinis tincturâ imbutus ut plurimum non pervadit succus iste nutritivus? Sed de hoc succo fusiùs de actione ventriculi egimus.

Nostra sententia est, crassamentum illud constare ex nutrimento à cibis separato, & in ventriculi, ac intestinorum fibras recepto, quod per processus, quibus mesenterium per vertebrae lumbales spinali inseritur medullæ, tum per alios ductus, quibus diaphragma per dorsæ vertebrae ipsi spinali medullæ fit continuum, in ipsamque spinalem medullam, in ipsam cerebri substantiam recipitur, & ibi elaboratur, mutaturque in hoc aliquid,

quid, quod gluten album, spermatikumque repræsentat. Hoc ros, & cambium dictum antiquis per fibrarum spermaticarum substantiam distribuitur, ferturque per universum corpus, nam universum corpus fibris conflatur à cerebro & spinali medullâ descendentibus, & hoc nutrimur; iisdem .n. nutrimur, quibus constamus. Hujus liquoris tenuis, albi, & glutinosi optima, & purissima secernitur pars, & pro spiritûs receptaculo in vesiculas seminales deponitur, ac usque ad excretionis tempus asservatur, absque eo quod testes pervadat, ut videre est in castratis, qui dum libidinantur, etiam hoc ejaculantur crassamentum. Hoc crassamentum quod ex nutrimento constat, juxta nostram sententiam rectè nos *fatuum* appellamus *semen*, quia spiritu caret, hujus conditionis est illud, quod per pollutiones involuntarias in somno excernitur.

Ex hujus crassamenti nimia excretionem, ortum ducit dorsalis tabes, quæ è cerebro, & spinali medullâ oritur; debilitato .n. post nimium coitum cerebro, fit magnus affluxus hujus tenuis, albi, & glutinosi crassamenti non satis depurati è cerebro in spinalem medullam, indeque colliquatio ad debilitatas vesiculas seminales. Hinc Veneris ludibria, pollutiones, multique crassamenti profusio in somno absque voluptate.

Hoc crassamentum in vesiculis seminariis servatum, salinis abundat particulis, ac proinde salsuginosum gustu deprehenditur. Vnde eruimus has particulas salinas Venerem stimulare, fertileque reddere hoc crassamentum, ob id Ægyptii canes ad coitum inertes salsamētis, carnibusque sale maceratis, ad Venerem reddebant alacriores; hinc Veneri dediti salaces dicuntur: Propterea Vene-

rem è sale natam finxere Poëtæ. Hinc etiam deducimus obesa corpora, in quibus pingues, ac sulphurei prædominantur humores, parum crassamenti generare, & inertia esse ad Venerem, contra verò sicciora, in quibus falsi prædominantur humores, multum crassamenti generare, illudque copiâ auctum titillationem pruriginosam, & irritationem excitare, ac proinde esse ad Venerem proclivia, & validiora.

Non tantum hujus crassamenti fertilitatem à salinis particulis pendere docemur, verum etiam ipsamet experientia duce, comiteque ratione terram à sale fecundari; observamus, namque nec terram in fructus germinare, & herbulas, vel minimum cespitem edere suo sale seminali (ut ita dixerimus) orbatam, loca siquidem montana, & maxime acclivia, vel prorsus sterilia evadunt, vel rarâ circumvestiuntur herbâ brevi duraturâ: quippe aquæ lapsu ad declivia fertur unâ sal cum ipsâ aquâ dilutum, ubi verò in aliquas valleculas deprimatur mons, ibi fertilior seges, & luxurians herbarum copia lætissimè frondet, nec ex stagnanti humore sal abluitur, imò magis abundat, cum aqua ex supernâ delabens parte illo referta sale, & inibi stagnans, illud quoque deponit, totumque à terra exhauritur. In sale igitur terræ semen residet, nec ob aliud campi stercorantur, & stipula incenditur, nisi ut pinguior fiat, nimirum sale abundet copiosiore; stercus, & cinis multum salis nitrati, & alkali continet. Patet id, nam si ignis culinarii cineres, in primis lignorum quernorum per agros dispersi, illi multò fertiliores evadunt, quàm si firmus bubulus inspergatur, & diuturniorem conferunt fertilitatem, quia multo plus salis in se conti-

continent. Si humano stercore in cloacis collecto, vel etiam columbino, aut gallinaceo stercorentur agri, decuplo maiorem fertilitatem iis præbent, quàm si bubulo, vel equino eadem, aut duplâ, triplovè quantitate stercoreati fuerint, quia scilicet duplo plus salis in se continet. Aqua pluvia, multo sale volatili, calore Solis attenuato, & unâ cum aquosis vaporibus in sublimè elato, imprægnata herbas, & plantas multò felicius crescere facit, quàm si aliâ aspergantur aquâ. Sic pisces in piscinis etiam felicius degunt, & prolificant, cum pluit. Est itaque sal non tantum plantarum, verum etiam animalium proxima materia: vis, & vitæ quidam fomes. Hinc satis probatum putamus omnium rerum viventium fertilitatem à sale, & ex sale produci, ita ut minimè alienum videri debeat, quod necessariò multò copiosiores salinæ particule ad seminis crassamentum concurrant, quàm sulphureæ.

ARTICULUS III.

An Semen decidat à toto?

AN semen decidat à toto, an verò à parte aliquâ determinatâ, variæ recensentur opiniones, & maiorem dubitandi rationem induxit antiquitas.

Prima opinio Hippocrati tribuitur lib. de morbo Sacro, ubi asserit semen ab universo corpore generari, & à singulis ejus partibus decidi, quia lib. de genitura inquit: Semen esse particulam quandam validissimam universi illius humoris, qui in toto corpore continetur; ac proinde asseverat semen ex toto corpore ex solidis, & mollihus partibus, & ex universo totius corporis humido secerni.

Hanc Hippocratis sententiam sectatores probant primò: Ubi Venus exerceatur, tantillo seminis emissò universum corpus languet, & Caballus semel tantum ad coitum admissus tantas amittit vires, ut per aliquot dies eas etiam largiori victu vix recuperat: evidens est signum quod semen ab universo corpore sit decisum.

Verum universalis ille languor accidit, quia in Veneris palæstrâ per insensilem perspirationem alimentum, & sanguis in vehementi illo motu copiosius diffatur, ac resolutò alimento, & magnâ sanguinis parte per diaphoresim, magna spirituum resolutio contingit.

Hinc humidiora corpora semper minus molestè ferunt Veneris incommoda, & alacriora fiunt, & post coitum magna exoritur fames ad corporis indigentiam reficiendam, & restaurandam. Hæc est ratio, quare Veneris usus homines ab aliquibus vindicat morbis; nam hoc contingit circa morbos vulgò frigidos, & humidos, ut habet Hip. 6. epid. sect. 5. qui in corporibus humidis, & carnosius coitum commendat, & vituperat in gracilibus, nempe quia caliditatem inducendo, illa magis salubriora reddit, hæc verò magis extenuat, & lædit.

Secundò fœtus similis est parentibus, & tamen intelligi nequit, undè talis oriatur similitudo, nisi intelligamus semen à toto corpore descendere, & omnium partium impressionem suscipere similitudinem partium in fœtu productivam.

Hæc autem ratio inefficax est, quia similitudo nullum affert indicium, neque concludit semen à toto descendere; causa n. principalis univoca, dum causat, intendit tantum assimilare sibi effectum in specie similem, non autem individualibus lineamentis oris, & om-

nium membrorum comparem: quòd si quandoque hæc eveniat similitudo, potius fortuitæ sorti conceptionis, quàm naturæ legi attribui debet. Præterea admirabilem Dei providentiam in tantâ individuorum humanæ speciei varietate admiramur. Imò aliquandò filii generantur parentibus similes in voce, motu, unguibus, capillis, & si quæ sunt aliæ id genus, partibus, quæ nullo modo generare semen, aut demittere possunt. Aliquandò etiam avis, aliisque majoribus, ex quibus semen non receperunt.

Quo pacto fiat, ut fœtus similitudine formæ externæ modò patri, ut plurimum matri, & quandòque alieno similis existat?

Hujus rei varias olim causas Hippocrates annotavit lib. de genitura à diversâ qualitate, & quantitate seminum viri, ac mulieris simul mistorum desumptas, cujus sententiam quamplurimi sequuntur, sed non eodem modo explicant, quorum opiniones, quia nullis solidis innituntur fundamentis, non refutamus. Juxta nostra principia dicimus, totum hoc negotium à matris imaginatione pendere, quippè mulier gravida, cum vigilans vix unquam non imagineatur hoc, aut illud, & cogitationes suas ad fœtum in utero contentum plerumque convertat, si philautiâ laborans, sui proprii corporis externam figuram, & formam super omnes alias admiretur, erit infans ei similis: si verò mariti forma ei placeat, ejusque imaginem sæpè attentâ mente concipiat, erit fœtus patri similis. Si tandem alieni forma mulieri perplaceat, & altâ mente externi idolum concipiat, nascetur fœtus externo simillimus.

Lubet in hujus rei confirmationem historiam recensere nobis tantum rese-

ratam: Adolescens quidam, & nubilus virgo mutuo sese diù ardentè amavère, pacti invicem conjugii fidem, ac pater invitam virginem alii juveni in matrimonium collocavit. Hæc ita primos servavit amores, ut amasium altâ mente repositum etiam in, & extra viri congressum volutarit; quot peperit filios, tot adamussim in oris, & totius corporis lineamentis amasio perquam similes spectabantur. Quare viro multoties uxorem tanquam mœcham perimendi in mentem venit, propriosque liberos ad necem usque diverberabat. Pudica uxor in desperationem acta, id viro, quod ei innocenter exprobrabatur, machinata est; undè occasionem nacta ex viri absentia, compressa fuit ab amasio, concepit, suoque tempore filium viro simillimum peperit, quia in compressione fortem viri ideam concepit. Hunc filium maritus tanquam legitimum amplexabatur, ac deosculabatur, cæterosque tanquam nothos aspernabatur.

Hanc autem similitudinem à seminis viri, aut mulieris, ut vulgò fertur, qualitate, vel quantitate non procedere, ex eo satis liquet, quòd mulier prægnans etiam cujuscumque alterius hominis (qui nullam cum eâ familiaritatem exercuit, nec quidquam seminis ad fœtum formandum contulit) externam formam firmâ imaginatione concipiens, fœtum ei similem producat, imò sæpè monstruosas formas videns, earum aliquas fœtui multoties imprimat.

Mirabiles sunt imaginationis vires, præcipuè in gravidis, quæ tantâ animi impotentia, & aviditate prægnantium totam vitæ œconomiam exagitant, perturbant, & depravant, ut in tantâ animi perturbatione, & agitatione, nisi alicujus rei comestibilis concupitæ com-
potes

potes fiant, vel abortiunt, vel appositâ manu ad aliquod membrum, licet inad-vertenter, & citra voluntatis concursum sui appetitûs, concupitæ rei in fœtûs carnibus stigma depingunt, ejus objecti repræsentans, quod à matre fuit per desiderium conceptum, membro contacto correspondens, imagine objecti illius perturbationis. Undè si appetitus fuit ad cerasum, depingitur cerasum utique in fœtu, & in membro simili, quale prægnans sibi manu tetigit, quod viridescit, flavescit, & rubescit quotânis, iisdem temporibus, quibus arboris cerasa has colorum varietates acquirunt.

Quomodò id contingat, dignum inquisitione videtur, pro quo dicimus hominum perturbationes circa stomachi os fabricari, & inde ad cor descendere, mulierum verò procliviùs ad uterum mitti, quia mulier naturaliter inspirationes vitales mittit ad fœtum, ideòque omnis præcordiorum commotio in mulieribus continuò respicit uterum, sive in eo adsit fœtus, sive non. Omnis generatio imaginationem, seu ideam præsupponit, juxta quam suas exsequitur dispositiones, undè tam in animantibus, quàm in plantis sua cujusque est imaginatio suo modo; hæc imaginatio est in spiritu, qui est internus fœtus formator, & organorum ejus faber est lux formalis sensitiva in seminis germine contenta, quæ sicut à matris sensitivo spiritu regitur, & conservatur in utero, ità per conceptum, seu desiderium euditur Idea rei conceptæ, & desideratæ in matris sensitivo spiritu, qui sicut fœtus conservationi, & regimini incumbit, ità impressam in eo Ideam concupiti objecti in subjectam fœtus materiam sigillat, & exprimit. Prægnans non operatur, nisi sit pertur-

batione perculsa vel conjuncta sit libidinis perturbatio: Ità igitur prægnans mulier fortiter per suam ideam operatur, ut nec vir, nec alia quævis scemina operatur. Insuper in prægnante manus requiritur, organum organorum, ut externum, & signum determinati membri, in quo imago sculpenda est, quia anima perpetuò utitur mediis, super quæ imago fertur ad esse, & operari. Quare notandum, si prægnans fuerit dextra, sinistrâ tùm manu aliquod sui membrum attigerit sub perturbationis insultu, nihil inde super fœtum signabitur. Undè apparet, quòd manus illa, quæ communis, quotidiana, & ordinaria est cogitationum exsecutrix, sit etiam directiva ad imaginationum loca, & operationes. Per fortem matris imaginationem concupitæ rei idea ad uterum, & ad fœtum jam formatum defertur, qui, quia tenellus est, ob summam corpusculi sui mellitiæ facile suscipit ideam per matris imaginationem sibi fortiter impressam in illo membro per dexteram contacto, quæ admodum exigua est in exordio, sed in dies magis, magisque cum fœtu crescit: Sicut litteræ, vel picturæ in corticibus fructûs cucurbitæ, aut peponis, alteriusvè, acu, vel scalpello leniter insculptæ paulatim crescunt cum fructu. Si vegetantium fuerit idea, stigma quasi vegetanti vivit vita in sensitivâ vitâ, undè quotannis suo tempore colorum vicissitudines adipiscitur, & sic discurre de aliis stigmatibus.

Tertiò, morbi parentum hæreditario jure, & quasi per fideicommissum transeunt in filios, ut podagra, epilepsia, phthisis, lithiasis, & alii: quod non contingeret, nisi semen à contaminatis descenderet partibus.

Non est perpetuum, nec verum simpliciter hæreditarios morbos in filios propagari, cum expertum sit ex sanis parentibus filios affectos, & ex affectis parentibus sanos ortos fuisse. Quod si quandòque morbi hæreditario jure à parentibus in filios traducantur, non per hoc semen à toto descendere inferitur; nam hæreditarii morbi in seminis spiritu ideantur, & suo tempore cum idea in prole adoleverit, in liquorem proximè assimilandum, in partes similes, & in ipsa corporis recrementa se diffundit, ac juxta illius suæ ideæ no- cuæ proprietates fructus parit.

Quartò, à mutilatis parentibus mutilatos filios, à claudis claudos, à cæcis, cæcos sæpiùs nasci videmus; oculo v. g. vel brachiis in patre deficientibus, non habetur undè desumi potest pars oculi, brachiorumvè productiva. Et non rarò cicatrix, & similia externa in sobole propagantur: signum evidens à toto fœtui quid communicari, ut traduce quodam ea omnia in istum derivari queant.

Huic argumento facilè respondent vulgares medici, quod non omnes mutilati parentes filios generant mutilatos, sed sunt multi mutilati, qui filios generant perfectos, & idem de claudis, cæcis, &c. dicendum putant, etsi quandòque accidat esse potius casu, & per accidens, quàm ex necessitate. Optima quidem responsio, sed digna cachinno, cum non voto respondeat.

Investigandum igitur, quomodò ex femine etiam illæ partes, quibus parentes diù ante generationem caruerunt, suppleantur; cum tamen ab iis nullus spiritus architectonicus emanare possit?

Respondemus hoc fieri, quia defe-

ctum istum supplet parentum imaginatio, qui cum quotidie videant alios infantes, pueros, & adultos, omnibus membris benè natos, sibi firmiter imaginantur, se tales etiam producturos, atque ità deficientium partium ideas dicto spiritui seminali non minus imprimunt, eumque non aliter modificant, quàm si ex talibus partibus modificatio illa præcessisset, idque non tantum secundum figuram, verum etiam secundum totam naturam. Quantum valeat fortis imaginatio liquet in mulieribus gravidis, quæ per hanc solam mirabiles ideas effingentes, mirabiles sæpè rerum imaginatarum, non solum figuras, colores, & maculas, sed ipsas res secundum totam suam naturam fœtibus interdum addiderunt. Sic nati fuere aliqui cornuti, quod mater à cornuto animali exterrita, istius cornu tam firmam ideam concepisset, & fœtui impressisset, ut non macula, aut solus color, sed ipsum verum cornu in eo excreverit. Experientia. n. docet, si mulier de alicujus hominis parte mutilatâ, à quâ fortè exterrita fuit, continuò, & fortiter cogitet, illam fœtum mutilum in lucem edere, licet ipsa, & maritus ambo integri sint: & contra si de fœtu integro, & sano fortiter cogitet, eam fœtum integrum parere, quamvis, vel ipsa, vel fortè maritus aliquâ parte sit mutilatus. Ità etiam vir per fortem imaginationem potest partium deficientium ideas multò faciliùs spiritui seminali imprimere secundum totam naturam, quàm mulier illas per suam imaginationem potest delere, immutare, vel depravare: & quia illud de muliere per experientiam certum est, hoc de viro adhuc multo certius habendum est. Nec de eo dubitandum, si parentes de partibus ipsis deficientibus continuè, multumque

tumque cogitent, nec per alias imaginationes istarum deficientium partium ideas spiritui seminali imprimant, eos tunc genituros fœtus talibus partibus mutilatos. Hoc ex eo in primis patet, quod si parentes noti fuerint aliquâ parte mutilati, cum postea de partis istius integritate non faciliè aliquas ideas sibi imaginari possint, ut potè quàm nunquam integram in se cognoverunt, sæpè etiam fœtus eâdem parte mutilatos producant. At si diù post nativitatem aliquâ parte mutilati fuerint, tunc istius partis, cujus integritatem, & usum antea in se ipsis cognoverunt, ideam facile, & fortiter imaginari, atque sic in semine, ejusque spiritu ideæ illius defectum supplere possunt.

Quintò, suavissima voluptas, quæ in feminis emissionem percipitur, est in toto corpore, igitur à toto corpore semen separatur.

Suavissima in feminis ejaculatione percipitur voluptas, non quia semen à toto fluit corpore, sed sentitur in toto corpore, quia egreditur per partem cum quâ omnes corporis partes consensum habent; undè non mirum, si corpus gestiat universum. Nec voluptas est in toto corpore per se, quia non accidit in principio, sed potius in fine coitus fit tota simul, non autem divisâ; at si esset ex semine à toto deciduo, prius fieret delectatio in unâ corporis parte, deinde in aliâ. Præterea suavissima est, quia naturalis, & omne ad naturalem rem pertinens summam habet voluptatem, & hæc facit, ut animantes ad coitum ardentius excitentur, ac proinde

Per victum, & coitum pugnant animalia quæque.

Similiter necessaria est summa voluptas, quia per istam perpetuantur spe-

cies, & ideò in omnibus satietas, in coitu nulla.

Secunda opinio semen è cerebro, tanquam à fonte descendere asserit ita scribit *Alcmaon*, & reverà hæc sententia non multum à veritatis scopo aberrare videtur, si animo volutemus, quæ Venus salacibus incommoda affert, quibus cerebrum, functionesque maximè animales læduntur. Sunt Veneris incommoda: capitis dolores, ingenii ofuscatio, sensuum obtusio, vertigo, artuum imbecillitas, imò quod pejus est, *Arnoldus* cujusdam juvenis sine cerebro caput repertum fuisse refert, & medici causam ad immodicam Venerem retulerunt. Hinc Poëta cecinit:

Est Veneris fugienda tibi immoderata voluptas;

Nam capiti, mentique nocet, sensusque retundit,

Virtutemque hæbetat animale, & corporis omnes

Debilitat nervos, infirmæque corpora reddit,

Verùm hæc sententia falsitate convincitur, quia nullas eximias vias à cerebro ad testes anatomicorum solertia invenit. Præterea animales functiones in cerebro, tanquam in proprio organo, exercentur, & quia in coitu maxima fit spirituum jactura, ideo libidinosis in immoderato Veneris usu enumerata accedunt incommoda. Ad id, quod refert *Arnoldus* medicos illos, quid pro quo accepisse dicimus.

Tertia opinio est Platonis in *Timæo* asserentis semen à spinali medullâ derivari.

Sed hæc sententia convincentem non affert rationem, nec usque modò à spinali medullâ in testes anatomicus cul-

ter vias invenit. Ad id, quod in hanc sententiam de tabe dorsali adduci potest, respondemus, quod excernitur, non habere seminis rationem, sed tantum esse crassamentum seminis, id est spiritu seminali destitutum. Præterea nos multos Eunuchos tabe dorsali correptos observavimus.

Quartam opinionem adducit *Fernelius* 7. de procreatione animalis; sustinens semen non in solis testibus perfici, sed in omnibus partibus spermaticis elaborari, at non in sanguineis. Ejus autem ratio est: Vnumquodque eo nutritur, ex quo constat, nam nutritio ordinata est ad restaurandum id, ex quo partes constant, & formatæ fuerunt, nutriri debent illo, ex quo factæ: sed partes spermaticæ factæ fuere ex semine: ergo debent semine nutriri: at unaquæque pars generat alimentum, quo nutritur, ergo omnes partes spermaticæ debent semen generare, quo nutriuntur.

Errat *Fernelius* existimans semen in omnibus partibus spermaticis perfici, (nisi loquantur de crassamento;) nam partes spermaticæ licet ex semine conflatae sint, non per hoc semen generant, ut eo nutriantur, sed unaquæque pars secundum sui naturam proprium nutrimentum sibi elaborat, & id in eis particulis efficit, quod est ad conservationem ipsius partis aptum. Unde est, quod nutrimentum in medullis est medullare, in ossibus osseum, in venis venosum, in arteriis arteriosum, in nervis nerveum, in cartilaginibus cartilagineum, &c. Quod summâ providentiâ fuit à naturâ ordinatum; enim verò cum defectus, corruptiones, & lacerationes propriarum partium reparare fuerit huic nutrimento demandatum, ut ipsum reparandæ partis exi-

gentiam necesse erat. Neque verum est unumquodque nutriri eo, ex quo formatum fuit, nam materia nutritionis, & generationis non debet esse eadem, nisi in qualitatibus, ut fertur; aliàs si *Fernelii* argumentum efficax esset, convinceret os debere esse nutriri, membranam membranâ, &c. cum in vivente non dissipatur id ex quo, sed id, quod formatum fuit.

Quinta opinio est *Avicennæ*, qui notavit à cerebro, corde, & hepate, tamquam à partibus principalibus semen descendere.

Verum hanc sententiam rudem, & crassam arbitramur; nam congrua ratio & via assignari non potest, quare à cerebro, corde, & hepate, & non à reliquis etiam partibus semen decidat, cum cæteræ partes quoque progigni debeant.

Pro Sextâ sententiâ stat *Aristoteles* 1. de generat. animal. cap. 4. qui arbitratus est semen non ab universo corpore decidere, nec in testibus generari, sed produci in pampiniformibus, hoc est in vasis illis prope testes positis, semen continentibus, & ita dictis, quia capreolorum vitis formam referunt. Inquit .n. testes ad seminis generationem nihil aliud conferre, quam quod pondere suo vasa seminalia ampliora, & patentiora teneant, quod commodior fiat seminis ejaculatio, (& reverà in concubitûs actu testes non contractos, sed nimium pendulos observavimus) non secus ac pondera textorum telis appendi solent, ut texenda fila aperiant, & distendant. Ità lib. 5. de generat. animalium cap. 7. exemplificat: *Quemadmodum textrices telam jugo jungentes, & tamen distendentes appendunt pondera, quæ lapides vocant: eodem modo testes sunt appensi vasis spermaticis.*

His argumentis *Aristoteles* testes ad generationem non esse necessarios, probat, &

Primò, Pisces, serpentes, multaque alia animalia testibus destituta coeunt, semen emittunt, & generant.

Respondemus, quòd estò aliqua animalia testibus destituta generent, non per hoc sequitur testes non esse ad seminis generationem necessarios; quoniam illa animalia non testiculata habent aliquod aliud testibus analogon, in quo ipsi semen præparatur, idque secundum eorum naturam non minus bonum, quàm aliis conficitur in testibus. Sic in piscibus masculis cognovimus illud corpus albicans subire testium vices, & quòd coeant, in fluviatilibus manifestè videmus, idque in marinis etiam fieri certum est: Balena quoque habet penem longitudinis sex, septemvè pedum, proculdubio ipsi ad coitum à naturâ concessum. Hinc minimè dubitandum pisces quoque minores genitalibus esse præditos, quæ licèt nobis invisibilia existant, (sicut etiam in Ranis, & Bufonibus) tamen adesse coitus docet, iisque aliquod testibus analogon inesse, quo semen conficitur, generatio ostendit. Quantum ad serpentes, quos *Aristoteles* carere testibus dicit, illud verum non est; nam serpentes mares à foemellis distinguuntur per penem, & testes: & si fortè multi etiam sunt, qui testibus carent, in iis, sicut in piscibus, proculdubio reperitur aliquod testibus analogon, quod testium vices suppleat.

Secundò, nonnulla animalia testibus exsectis, postea adhuc generasse observatum est: sicut *Aristoteles lib. 1. de gener. animalium cap. 7.* refert taurum post exsectos testes, vaccam implevisse.

Respondemus, quòd licèt animalia quædam, exsectis testibus, adhuc generasse dicantur, hoc (si verum est, quod *Musitanus de Morbis Mulierum.*

nos falsum putamus) ex eo factum fuit, quod ante testium excisionem crassamentum in vesiculis seminariis fœcundatum fuerit ab ente seminali, quod postmodum testibus jam privata per coitum in uterum injecerunt, & sic generarunt.

Tertiò, *Cabrolus refert observ. anatom.* 3. se vidisse adolescentem intestatum, qui tamen uxorem duxit, & complures genuit liberos.

Respondemus isti adolescenti intestato judicato testes intus delituisse in abdomine, nec illum sine testibus generasse.

Quartò, idem *Cabrolus cit. loc.* refert se *Montpelii* dissecurisse cadaver cujusdam viri, qui virginem stupraverat, in quo tamen, neque exterius, neque interiùs ullos testes, sed tantum vesiculas seminarias invenit.

Respondemus *Cabrolus* historiam nihil contra nos probare, quia proponit casum præternaturalem, rarissimum: neque liquet ex historiâ, an stuprator ille semen emisit: præterea si fortè emisit, proculdubio, in isto homine fuit aliquod aliud testibus analogon, in quo ipsi semen confectum fuisse potuit.

Tandem *Galenus lib. 1. de semine cap. 17.* Semen in solâ testium substantiâ generari, & perfici putavit, quem sequuntur *Cardanus, Argenterius, Vallesius, Andreas Laurentius*, & alii. Consideravit namque *Galenus* quòd quibusdam læsis corporis partibus, illæsis remanentibus testibus, semper perfectum producit semen: contrà, solis his ablatis, vel læsis, absque ullâ in aliis partibus læsione semen perfectum fieri non potest, hinc decrevit in testium substantiâ generari, & perfici semen.

Non consideravit *Galenus* primò, D quòd

quod nunquam semen in testibus invenitur. Nec quicquam probat historia à *Donodæo* relata, cum inquit: *Hispanus quidam testis dolore intolerabili diu vexatus, maluit sibi testem amputari, quam diutius vitam in tormentis trahere, extractum testem, cum adhuc calentem per medium diffecaret, in faciem ipsius prorupit semen*: nam semen non fuit, sed testium alimentum degeneratum, quod in causâ doloris erat, & testis in statu versabatur morbofo.

Secundò, nullas manifestas cavitates, aut ventriculos habent testes, in quibus semen colligi, vel asservari potest.

Tertiò, nulla manifesta vasa recipiunt, per quæ seminalis materia fluit, aut effluit; Quia utique non ità lubricus pro seminis generatione, & perfectione testium substantiam statuisset. *Bardus* fuit *Galenus*, qui putârit parenchyma testium proprium, tum ob temperamentum calidum, & humidum, tum ob specificam proprietatem semen conficere, cum seminis materia testes non ingrediatur, nec unquam semen in illis reperiatur.

His itaque rejectis opinionibus, nostram stabiliamus oportet, pro quâ præmittimus, quod pluries diximus, quod nos pro semine non intelligimus illud crassamentum, quod in vesiculis reconditur seminariis, cum sit semen fatuum, seu infœcundum, idest spiritu destitutum, ideòque seminis nomine planè indignum est, estque tamen corpus, conceptaculum, seu vas illius spiritûs, quem formatorem vocamus: sed pro semine hîc intelligimus spiritum rerum agendarum scientiâ præditum, & hic spiritus veram seminis rationem habet, hæc scientia præsupponit in formante spiri-

tu omnes ideas efformandi viventis, aliter illud efformare non posset, verum ideæ non sigillantur nisi in luce: ergò spiritus iste est, de lucis naturâ, & scintillæ lucis à centro defluæ in ipso venerearum illecebratum æstro excussæ secum patrantis ferunt ideas, atque unâ cum humido illo crassamento ad exitum excitantur, ut concurrentibus dispositionibus in materiâ se exprimant.

Spiritum istum, animam, vitamque vocamus, quem esse de lucis naturâ probamus.

Primò, In usu Venereo, dum semen emittitur, caligant oculi: igitur in lumine consistit, si dum propagat, in lumine defectum ostendit.

Secundò, Omnium sensitivorum semina lucida sunt, diaphana, transparentia, atque perspicua, quæ sic esse non possent, nisi lumen adesset.

Tertiò, si tota vitæ essentia consistit in liberâ operandi potestate, atque se movendi, hæ operationes, & hi motus nunquam fierent à vitâ, nisi illam moverent objectorum imagines, sive ideæ, quarum complacentia, sive displicentia ad amorem, vel ad horrorem vitæ arbitrium verterent: ergò ut vitæ liberè operandi, & se movendi potestas reducat ad actum, necessariò imaginibus indiget, ipsaque talis sit essentiæ, ac proprietatis, ut imagines, & ideas recipere, & conservare possit; at in magno mundo, cujus perfectum vivens est epilogus, imagines, & ideæ tantum recipiuntur in diaphano lucido. Ergò si in vitam perfecti viventis imagines, & ideas recipi necesse est, ipsam diaphanam, ac lucidam esse quoque concedendum est.

Quartò, In mundo visibili non datur celerior

celerior transitus à termino à quo ad terminum ad quem, quàm ille, qui sit à luce; nam in quasi infinità distantia, quanta est à Sole ad terræ superficiem, non potest imaginari instans, quo dicatur radium solarem in superficiem terræ excurrisse; sed eodem visionis actu, quo Sol videtur in Cælo, conspicitur radius in superficie terræ, ita ut dici non possit: visus fuit Sol in Cælo, & post brevissimum instans pervenit illius radius in terram; sed voluntas, in quâ præcipuè vita consistit, in vivente movet pedis digitum tantâ immediatione, ut non possit assignari instans inter actum voluntarium movendi, ac motum ipsum: Ergò vita necessariò est de naturâ lucis, cum hæc pernicitatis actio tantum luci inter visibilia competat.

Quintò, In quavis parte animalis vita principaliter cum resideat, indè necesse est vitalitatem universis membris impertiri: at id fieri non potest per canales, & surculos, vel alimentum, vel voluntatis jussu deferentes, ut sunt venæ, arteriæ, ac nervi; nam vita non minùs in venæ cavo, ac substantiâ membranarum ejus, prout in ejus convexo, adjacenteque illi carne, succedentibusque particulis, usque in extremum cutis; quod idem non solum de sociis arteriis, ac nervis, sed etiam de ossibus, quæ à vitâ penetrantur citra, ultraque, illa, suas functiones exercet, nosque in nobismetipsis experimur inculpatissimam, & unitissimam quandam per universum corpus vitæ continuitatem, ita ut levi extremi digiti puncturâ toto corpore concutiamur, à viperino dente vix perforatâ cute brevi spatio contabescimus; sic etiam vix in epidermidem transfusa saliva rabi- di totum hominem dementat; at in

universi systemate nihil invenitur, quod hanc æqualitatem cætera corpora penetrando servet, præter lucem: Ergò in microcosmo de naturâ lucis esse debet, quod universa membra penetrando, illis inæqualibus, æqualem vitalitatem tribuat.

Sextò, in lipothymicis, & deliquiis oppressis sensibiliter observatur defectus cujusdam luminis in toto aspectu; livescunt namque ungues, totaque corporis superficies cadaverosa evadit, terminatis verò his vitæ eclipsibus, pristinum restituitur lumen, idque est in dies obvium, dum in domicilio vitæ scilicet internis in visceribus degener nutrimentum, lucem vitalem eclipsat; nam extemplò pallor, icterus, aliusque depravatus color corporis habitum defædat: neque id ex defectu sanguinis, ejusque vitio evenire tibi suadeas; sed omninò ex cessatione, vel obumbratione radiorum vitalium; etenim corpus optimè nutritum, atque exquisitè floridum si sit panico terrore perculsum, pallescit illicò optimo, & copioso in habitu existente sanguine; timor enim non secus ac nebula densa discum vitalis luminis in suo domicilio circuit, radiorumque progressum ad superficiem intercipit.

Septimò, Viventium omnium oculi, qui fenestræ dici possunt, undè vita in prospectum nobis se offert, lucidi apparent, ac micantes; cessante verò vitâ, illicò cessat in oculis lumen, evaduntque tenebrosi, ac cornei, perseverante sæpè calore, corporisque temperie: Ergò spiritus iste, anima scilicet sensitiva, sive vita in lumine consistit, sive in luce, ut habetur Jo: 1. *In ipso vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.*

Præmittimus tandem, quod hic spiritus, vita, seu anima de luminis naturâ in humano corpore suum habet thronum, sive sedem; sed non in corde, ut *Aristoteli* fuit cordi, non in cerebro, ut *Galeno*, neque in alio peculiari viscere: sed in corporis centro, in diaphanis membranis, in diaphragmate, & propriè in centro nerveo lux hospitatur vitalis, à seminalibus principiis accensa, & ex seipsâ subsistit, usque in subjecti dissolutionem. Hinc radicaliter in universam peripheriam vitale lumen secundum organorum capacitatem irradiat pro vitæ muniis exercendis. Hoc idem domicilium animæ rationali assignamus (una competit utrique sedes); in homine namque una ab alterâ non separatur, nisi per mortem.

Maximoperè hujus centri nervei structuram admiramur, cum nihil in hominis trunco inveniatur, quod huic centro nerveo non persolvat, saltim dependentiæ tributum; nullibi namque tot corporis partes simul coeunt, non sine mysterio, vena cava, arteria aorta, spinæ vertebræ, hepatis, lienisque exortus, os ventriculi superius, mediastinum, pleura, sternum, costæ, cartilago xiphoïdes, & si quæ aliæ sunt in trunco partes, unaquæque in hoc nerveum centrum concurrat. Et hæc est ratio cur hoc centrum percussum, vel leviter vulneratum instantaneam, irreparabilemque inducit mortem cum immediatâ cadaveris refrigeratione, quam moriendi, ac refrigerandi pernicitatem transfollo, avulsoque cerebro, & corde, non observamus.

Nostram sententiam cultro anatomico demonstramus, nam diaphragma superius arctissimè peritonæo connectitur, & cum omnia extrahuntur vasa inciditur arteria aorta, seu magna, & vena

cava sub diaphragmate, ac cum istis duobus magnis vasis unâ extrahitur peritonæum, renes, ureteres, & omnia vasa generationi inservientia. Tempore sedulæ separationis horum vasorum præter venam, & arteriam vulgò dictam spermaticam, observantur filamenta quædam orta ex illâ parte, à quâ peritonæum fuit extractum. Hæc filamenta albicantia sunt, nec huc usque optima anatomicorum solertia observavit, an sint nervi, an alia vasa aliquem deferentia liquorem; verum hoc unum scimus, quod factâ arctâ ligaturâ, neque suprâ, neque infrâ aliquo modo intumescere videntur. Hæc rectâ feruntur unâ cum vasis sanguiferis, & in glandulas prostratas inseruntur, ac intra testium substantiam cum aliis vasis perturbantur, hinc in vasa transeunt deferentia, sive ejaculatoria, quæ nullam habent communicationem cum vasis seminalibus, & prostratis communicantur glandulis.

His itaque ex anatome rectè desumptis dicimus, quod hic spiritus, qui est de naturâ lucis, & verum semen, in centro nerveo residens, in illo, vehementi Veneris æstro excutit lucis scintillas, quæ secum patrantis ferunt ideas, & per insensiles filamentorum cavitates defluunt ad vasa deferentia, & in crassamenti ejaculatione, quæ fit à vehementi omnium viscerum compressione, & expressione, ac grani hordeacei rarefactione, crassamento extra vesiculas se communicant, & unâ ingrediuntur urethram.

Hinc colligimus ex nostro phænomeno nulli usque adhuc cognito testes pro seminis confectione, & perfectione non inservire, ut hætenus creditum est, sed tantum esse, mediantibus filamentis supra enarratis, ductus, per quos spiritus ille transit, & Eunuchos, ac testibus læsos ad generationem esse inhabiles,

quia testibus carent, scilicet organis, per quæ spiritus transire deberet, non carent tamen crassamento, quia illud, cum libidinantur, emittunt: Verum aquosum, & non spumosum est, ut in perfectis conspicitur hominibus, ob fermentationis defectum, quæ à spiritu tantum procedit, quo eorum crassamentum caret.

In hoc articulo unum restat dubium examinandum, scilicet, cum illæ spirituosæ irradiationes contingant, tam in corpore pueri, quam in adulti, & generationis munus æquè peragi, cur non possit à puero, quam ab adulto, cum spiritus formator in utroque æqualiter adsit?

Ad quod respondemus duabus de causis; Prima, quia spiritus ille in puero, nondum habet subjectum conveniens, quod inhabitet; nam nutrimentum in puero facile consumitur, & in corporis incrementum transit, atque ex eo nihil redundat, ex quo crassamentum confici possit. Secunda, quia in puero desunt requisita media ad opus illud perficiendum; nam præter nimiam nutrimenti difflabilitatem, & ineptitudinem, etiam partes spermaticæ sunt nimis debiles ad crassamentum conficiendum, in pueris penis nimiam habet brevitatem, & meatus sunt nimis angusti ad crassamentum ejiciendum; famellis genitalia sunt nimis parva, & constrieta, ipseque uterus nimis angustus ad semen recipiendum.

Hinc eruiamus semen non generari, nisi cum corporis habitus jam sicior, & robustior evasit, cumque ad summum ferè incrementi corporis perventum est. Atque hinc inter 14. & 20. annum hoc robur, hæcque firmitas corpori maximè accidit, eo tem-

pore crassamentum generari incipit, tantòque majorem perfectionem in dies nanciscitur, quantò corpus validius evadit, & minore incremento opus habet.

ARTICULUS IV.

An Semen sit Animatum.

Celeberrimam aggredimur quaestionem, quæ tantoperè tam philosophorum, quam medicorum ingenia torset, an semen sit animatum, duplicem continet assertionem hæc quaestio, unam negativam, alteram verò affirmativam, & revera magis consentaneum est animatum ab animato, ut à causâ principali produci debere, quam animatum ab inanimato.

Affirmativa itaque est nostra assertio juxta nostra principia, asseveramusque semen animatum esse, non verò, ut impie contendit *Daniel Sennertus*, animâ rationali, ipsamque animam cum semine à parentibus in sobolem propagari per illam benedictionem; *Crescite & multiplicamini*, sed tantum animatum esse illo spiritu interno, quem impetum facientem vitam sensitivam, animam viventis, naturam, essentiam, ut synonymè nos vocamus. Nec nostra sententia nova est, sed pro nobis præstantissimi quique omnium sæculorum philosophi, & medici certant, hujus sententiæ est *Hippocrates lib. de diata*, *Plato in Timæo*, *Galenus p. de semine cap. 7.* *Themistius*, *Scaliger*, *Cardanus*, *Argenterius*, *Mercatus*, *Capivaccius*, *Volcherus*, *Coiter*, *Christophorus à Vega*, *Zabarella*, *Ionbertus*, & plerique alii.

Possemus ad nostram confirmandam

D 3 senten-

sententiam horum auctoritates adducere, verum auctoritatibus certe nobis non licet, cum hoc tantum vulgarium Philosophorum, & Medicorum sit proprium: pugnandum igitur nobis restat rationibus, & experimentis.

Sunt aliqui, qui hanc quaestionem obscuritatibus involvunt, dum disputant: An semen sit animatum; nec satis suam explicant mentem, an semen hominis, an brutorum, an plantarum intelligant. Verum ne in re tam seria aliqua dubii suspicio relinquatur, per animatum nos intelligimus substantiam cui anima actu inest, & quaerimus, an talis substantia sit semen. Sunt nonnulli, qui nullum semen actu animatum esse contendunt; alii plantarum quidem semina animata esse statuunt, animalium vero, & in primis hominis semen actu animatum esse negant. Nos vero secundum nostra principia omne semen animatum esse sustinemus, ac proinde in genere de omnibus probandum suscipimus, eorum semina esse animata, quorum rationes sunt:

In semine sunt animae operationes; ab omnibus. n. Philosophis conceditur hoc principium: omne quod movet est actus, & haec tria indissolubili nexu sese sequuntur: *esse, posse, & operari*, & proinde operationes nos ad potentiam deducunt, & potentiam ad essentiam; potentiae n. ejusmodi promanant ab ipsa animae essentia, & sunt ab ea inseparabiles, nec migrant de subjecto in subjectum. Et tam absurdum est, ut nihil excogitari possit absurdius, statuere conformationem, ut & nutritionem, & augmentationem, quae cum ipsa anima incipiunt, a principio non vitali provenire. Neque

potentia vitalis alii rei non vitali suam vim communicare potest, ideoque cum in semine operationes animae appareant, recte, & necessario concluditur in eo esse animam potentiis hasce operationes exercendi instructam.

Duae sunt in semine operationes, quae nos ad latentis animae cognitionem deducunt, una seminis, ac conceptus vivificatio, altera partium omnium formatio, quae ad vitae actiones edendas necessariae sunt. Primum. n. quodlibet semen, ut in plantis manifestum est, ab anima conservatur, & aliquandiu prolificum permanet, aliud brevius, anni scilicet biennii, aliud etiam plurium annorum, pro specierum diversitate, spatio, & quamdiu integrum, & incorruptum est, ac locum idoneum, praesens alimentum, & calorem externum excitantem nactum, in plantam suae speciei crescere aptum natum est. Videtur aliquibus absurdum, tritici semen in granario actu vivere, sed nullam, cur id absurdum sit, reddunt rationem. Contra rationi magis consentaneum est, semina vivere. Et si. n. in plantarum seminibus ad sensum nullus appareat motus: tamen anima intus latens otiosa non est, sed semen id vivificat: eodem modo, ut in arboribus tempore hyberno nulla ad sensum actio apparet, quae tamen animam non destituuntur, sed intus latente vivificantur, quae tempore verno actionibus manifestis sese iterum prodit; quod idem fit in seminibus. Semina. n. dum vivunt, foecunda sunt, & sationi apta, quae vero emortua sunt, sationi apta non sunt, neque in iis ulla planta

planta pullulat. Et si, nisi viverent semina, undè quæso, fit, ut humectata saltem & calore tota statim germinare incipiant? Altera operatio est corporis organizatio, opus planè præstantissimum, & admirandum, cujus humana intelligentia non videtur capax, & suam fateri oportet ignorantiam, ac Creatoris immensam admirari sapientiam.

Secunda ratio est: Quicquid sibi simile generat, necesse est genito suam communicare essentiam, aliàs non secundum essentiam, simile: Sed quodlibet vivens sibi simile generat: igitur genito suam communicat essentiam, ac proindè non tantum materiam, sed etiam formam, quâ in primis rei essentia absolvitur. Et nisi hoc fieret, nulla daretur generatio univoca, & generas nihil, nisi materiam præberet, neque undè anima proveniret, doceri posset; Cum sæpè generans, antequàm ex semine planta, vel animal efformatur, mori possit, & postea ad plantæ, vel animalis efformationem, nihil eorum, nisi calor externus, accidat. Ità interdum semina, & bulbi plantarum multis annis asservantur, antequàm planta indè enascatur plantâ, à quâ semen, vel bulbus generatus fuit, dudum emortuâ. Ità ex ovo etiam fornacis calore pullus excluditur, gallinâ, & gallo à quorum coitu ovum generatum est, dudum jugulatis. Et omninò si in semine non esset principium activum à parentibus communicatum, parentes verè generare dici non possent, cum saltim materiam suppeditarent.

Tertia ratio est: Si semen esset inanimatum, & nihilominus animatum produceret, nobilius ab ignobiliore produceretur, & seminis virtus substan-

tiam produceret; quod absurdum, cum nihil ultra vires suas agat: & id quod animatum non esset, ederet actiones animæ proprias, conformationem, nutritionem, auctorem, attractionem, formaret ossa, carnes, membranas, quæ actiones omnes simul in primâ statim conformatione, quæ mox ab initio conceptionis fit, exercentur.

Et licet nonnulli respondeant, agens aliquod à virtute alterius producere posse effectum nobiliorem, quàm virtute propriâ aliàs perficeret: tamen si id fiat, fit agente principali præsentem, non absente, quod in generatione non accidit; Pater n. abesse à loco, in quo fit generatio, imò jam mortuus esse potest. Ità & mater abesse potest, vel extincta esse; id quod fit in pullis, qui excluduntur à calore fornacis, vel avis alterius speciei.

Sunt plerique, quibus hæc nostra opinio multum displicet, quorum argumenta perpendamus oportet, &

Primum: Neque in seminibus plantarum, neque in ovis, neque in conceptu perfecto, operationes, quæ plantæ, vel animalia edunt, apparent.

Verum iis ipsis non ignotum est, differre actum primum, & secundum, neque à negatione actûs primi argumentandum esse; est n. animæ essentia in semine actu primo, neque ullâ ratione monstrari potest, quod postea eandem aliundè accipiat: saltem actus secundus semini deest, cum careat instrumentis expressis ad operationes necessarias, quæ tamen apparandi potestatem habet. Atque ità deest semini saltem illa à corporis, & partium corporis structurâ, non illa, quæ ab animâ est, perfectio. Imò nec in plantis à negatione actûs secundi ad negationem

nem actûs primi argumentari licet; id quod in arboribus, & plantis aliis perennantibus tempore hyberno videre est, in quibus nulla operatio manifesta est: anima tamen reverà in iis adest.

Secundum: Animæ subjectum non potest esse, nisi corpus organicû, & persuadentur hi *Aristotelis* verbis, qui animam definivit esse actum corporis organici.

Sed *Aristoteles* non definivit animam in suâ essentiâ simpliciter consideratam, sed in ordine, & respectu corporis. Quod tamen cum ipsa non inveniatur, sed sibi formet, ac fabricet, necesse est, quod antea fuerit in organico. Verum quod ad animæ receptionem corpus organicum non requiratur, multa sunt, quæ probent.

Primò. n. cum ad organicam constitutionem requiratur certa partium quantitas, numerus, figura, situs; hæc omnia ad animarum receptionem non sunt necessaria. Animæ. n. cum per se quantæ non sint, in materiam recipiuntur sine ullâ quantitate, & figurâ. Et manifestè hoc videmus in plantis, in quibus quantitates, & figuræ variæ mutantur, manente eadem animâ. Alia n. est quantitas, & figura germinis è semine primò pullantis, alia procerae postea arboris. Tempore hyberno in hortis caules emoriuntur, manente radice salvâ, atque in eâ animâ. Deindè, figura corporum est effectus animarum; ergò non est prævia ad eas dispositio. Anima n. ipsa est, quæ terminat quantitatem sui corporis, & quælibet anima suo corpori determinatam figuram inducit, eamque in nutritione, & augmentatione conservat, unde tot figuræ, & tot magnitudines sunt corporum viventium, quot sunt animarum differentiæ, aliamque magnitudinē, & figuram habet rosa, aliam quercus, aliam abies, aliam perdix, aliam gallina,

aliam pavo. Tertiò, anima per se, & primò est in partibus, quatenus sunt similes, & non quatenus organicæ. In organis verò saltè est, quatenus constant è similibus. At similes partes, ut tales, nullam certam figuram habent: & proindè anima non est in iis, ut certam figuram, vel quantitatem habeant, sed saltè quatenus tales sunt. Nimirum anima est in osse, non quatenus dens, tibia, ulna, talus, sed quatenus os, & omnibus æquè inest: ideòque & in fracturis, in quibus ossa aliam, quam naturaliter habent, figuram sæpè acquirunt, manet nihilominus anima, & æquè postea est in callo, etiam nimis magno, atque in osse antea integro. Undè & in nutritione in alimentum nullâ figurâ prædictum introducit, & sufficit, ut hanc saltè, vel illam constitutionem similem habeat. Atque ita organica dispositio non est necessaria ad actum primum, sed solum ad actum secundum, seu operationes edendas. Neque corpus, ut organicum, simpliciter est subjectum adæquatum animæ, sed tùm solum corpus organicum, quando jam corpus perfectum est, & debet operari, & suis operationibus se in vitâ conservare. Et organa requiruntur ad operandum, non ad essendum simpliciter, ut tùm solum necessaria sunt ad essendum, cum esse sine operationibus non potest conservari; quod accidit, quando corpus jam ad statum perfectum est deductum. Figura verò, & organizatio, ut nonnulli loquuntur, est animâ posterior, non prior; & proindè non est dispositio ad animâ suscipiendam necessaria. Præterea dispositiones ad formam sunt immutabiles: at figura, & organizatio in viventibus non est immutabilis.

bilis. Patet utrumque in animalibus, & plantis. Terminus, quem omnes, qui animam infundi statuunt, longissimum ponunt, est dies quadragesimus. At eo tempore adhuc rudis est partium delineatio. Quid verò de brutis dicetur, quibus animam infundi nemo docet? Annon ibi anima est primis statim conceptus diebus? At quantum temporis progressu figura corporis mutatur? Et multò magis in plantis hoc accidit; primis enim diebus, ubi plantæ jam è semine pullulare, & germinare incipiunt, tam rudis adhuc est plantæ conformatio, ut non nisi à peritissimis Botanicis agnoscat, hanc, vel illam plantam esse, quæ postea temporis progressu multis modis mutatur.

Tertium, Si in semine esset principium activum conformationis, seu generationis, ut alij confundunt, semen ageret in se ipsum: at nihil agit in se ipsum, ut docet *Aristoteles*: ergò. Quia, si ageret aliquid in se ipsum, idem esset agens, & patiens actu, & potentiâ respectu ejusdem; quod est impossibile. Secundò, quia esset destructivum sui ipsius, & maximè semen: quia illa actio ejus tenderet per se ad destructionem ipsius; tenderet etiam ad generationem viventis, quæ fieri non potest absque seminis destructione.

Ad solvendum hoc argumentum, communiter solet responderi, in semine esse diversas substantias: unam tenuem, & spirituosam, alteram crassam, & terrestrem. In illâ residere virtutem activam, hanc esse materiam, & principium passivum; & illam virtutem activam ex spirituosâ parte agere in partem seminis crassiorem, tanquam in materiam; & hac ratione unum, & idem non agere in seipsum, sed in diversum,

Musitanus de Morbis Mulierum.

nec unum, & idem habere rationem principii activi, & passivi respectu ejusdem, sed solum respectu diversorum. Activum illud principium, seu illam virtutem residere in spiritu seminis, docet *Arist.* 2. de generat. cap. 3. his verbis: *Inest quid in semine, quod facit ut fecunda sint semina, videlicet quod calor vocatur, idque non ignis, non talis facultas aliqua, sed spiritus qui in semine, spiritusque corpore continetur, & natura quæ in semine est, respondens elemento stellarum.* Idem docet *D. Thomas* 1. part. q. 118. art. 4. ad 3. his verbis: *Et ideo non oportet, quod vis illa activa habeat ali- quod organum in actu, sed fundatur in ipso spiritu incluso in semine, quod est spirituosum, ut testatur ejus albedo.*

Verùm hæc solutio non valet, & in rei veritate non est nisi mera evasio, ad inventa argumenti elusionem. Quia non est verum talem virtutem in spiritu seminis residere. Quod probatur primò, quia spiritus, qui in semine est, vel est pars essentialis ejus, vel non est: si est, sequeretur unam partem essentialem alicujus entis esse destructivam alterius partis essentialis ejusdem. Hoc esse non potest, primò; quia infinitæ inveniuntur res in mundo, constantes diversis, ac heterogeneis partibus, in quibus tamen non videtur unâ unquam destruere alteram, seu unam esse ordinatam ad destructionem alterius. Etenim si una esset ordinata ad destructionem alterius, sequeretur, quod esset ordinata ad destructionem totius, & consequenter sui ipsius. Unâ enim parte essentiali destructâ, totum destruitur. At contrà est: quia partes essentielles unius entis non sunt comparatæ ad pugnandum inter se, seu se mutuò destruendum, sed in concordi nexu colligentur, & amicâ

E

unionem

unione valeant formam sustentare : & forma vicissim comparata est, ut partes illas teneat unitas, & regat, ne à se mutuò secedant, vel se mutuò destruant. Nisi etiam n. esset, nunquam posset forma in rebus hæterogeneis, vel ad minimum tempus subsistere, ac permanere. Accidit, quòd actio omnis promanat ab ente toto, & ab ente perfecto, & à supposito; partes autem essentielles minus entis non sunt ens totum, neque ens perfectum, nec suppositum : & ita per se non agunt.

Sed hoc tertium argumentum non est tanti, quanti adversarii æstimant. Primò enim sciendum est, propriè loquendo non semen esse causam conformationis, sed spiritus, seu anima, quæ est in semine. Atque ita dum à semine vivens corpus formatur, non idem agit in se ipsum; sunt enim in semine duæ partes, anima, & corpus seminis. Agens autem primum est anima, quæ non in seipsam agit, sed in subjectam sibi materiam, corpus scilicet seminis, & prætereà in nutrimentum maternum, quod in animalibus ad fœtûs formationem attrahit, in plantis verò in alimentum, quod è terrâ allicit. Et licet ubi animal, vel planta generatur, semen esse designat : tamen ea generatio non est corruptio, sed perfectio, & corpus illud, quod semen appellatur, dum in plantam, vel animal abit in statum nobiliorem deducitur, & perficitur. Atque dum ita ex semine fit planta, vel animal, non ipsum seminis corpus in alium statum se transfert, sed ab animâ in eo latente in illum promovetur.

Quartum, si per traducem fieret generatio, migraret anima in aliam materiam, ut subjectam, aut esset per se divisibilis.

Hujus argumenti facilis est responsio; etenim sicut in augmentatione, & dum ex glande fit ardua quercus, anima sese novæ materiæ communicat, non transit de subjecto in subjectum, sed eadem manens, sese novæ materiæ communicat : ita dum anima sese semini communicat, non migrat de subjecto in subjectum, sed eadem in generante manens sese in semen diffundit, & procedit, ceu lumen de lumine, cum sit de naturâ lucis.

Neque etiam propterea per se est divisibilis; ut enim dum à plantâ radix, vel surculus avellitur, è quo in terram immisso fit nova planta, plantæ prioris anima non fit minor, sed eadem integra manet : ita etiam dum semini à generante anima communicatur, anima generantis non fit minor, sed eadem manet. Neque ulla hîc est diversitas inter radicem, & surculum à plantâ avulsum, & semen; varia etiam est propagationis plantarum ratio. Et quòd radix, vel surculus sit animatus, non verò semen dicitur, sed non probatur. Etsi semen non est pars, ut radix, vel surculus : fructus tamen est plantæ, qui æquè, ut partes animatæ sunt, animatus est, imò excellentiore modo animam continet.

Quintum, Si semen plantæ esset animatum, esset jam planta essentialiter, cum è terrâ crescit, nulla fieret plantæ generatio, & ita in arbore, & herbâ illâ, in quâ semen productum est, facta esset generatio, & in arbore, vel herbâ generaretur arbor, vel herba, non in terrâ, quod absurdum.

Sed concedimus suo sensu totum argumentum, & quod absurdum putant, nullo modo absurdum est, modò rectè explicetur. Equidem seminis in vivente ge-

te generatio generationem non absolvit; primum tamen, & primum opus, quod est ad generationem necessarium est seminalis materiæ elaboratio, ut idoneum subiectum cum sit, cum quo anima propagari possit, & animæ materiæ illi elaboratæ communicatio. Postea tamen pertinet ad generationem & hoc, ut semen illud, quod à generante animam accepit, non amplius generanti cohæreat; sed ab ipso separetur, & quod antea unum ejusdem speciei individuum fuit, jam plura fiant. Quod dum fit, dicitur revera generari arbor, vel herba, non cum planta, è terrâ crescit, non est ejus generatio, sed plantæ in actu imperfecto constitutæ ad actum perfectum deductio. Neque curandum est, quod vulgus appellet generationem, aut non appellet, quidve ejus intelligentiæ, sed quid rectæ rationi, & veritati sit consentaneum. Vulgus etiam Philosophorum est ignarum, nescitque ubi, & quando fiat verè productio formæ plantæ, & essentialis generatio, & nescit distinguere inter actum primum, & secundum; inter imperfectum, & perfectum, & ideo unum pro alio accipit, & tum primum mutat plantam generati, quando jam perficitur, & operatur, & quando, jam radices, & folia producit, quorum productio non est ipsa plantæ generatio, sed jam genitæ operatio, & perfectio. Et ipse *Aristoteles* semen, & id à quo genitum est, synonyma vocat. Distinguendum igitur est inter actum entitativum, & formalem, secundum quid, & simpliciter. Tum enim actu perfecto forma dicitur præsens, cum habeat omnia organa ad actiones edendas necessaria, non verò cum est in parte, aut materiâ seminis, & eâ nondum omni-

bus organis instructâ. Aliàs enim ramus abietis, in quo animam esse negari non potest, dicendus esset abies; pes hominis, homo. Ideoque à præsentia formæ ad denominationem formati non licet argumentari, sed tum demum rectè dicitur quid esse animal, vel vivens aliud, cum anima est in subiecto suo rectè disposito, ut operationes suæ speciei edere possit.

Sextum, Si semen esset actu animatum, semen papaveris esset papaver, semen canis esset canis.

Respondemus, quod species rerum naturalium non denominantur ab essentiali ratione, quam forma dat, sed ab eâ constitutione, quâ sunt species mundi sensibiles. Quapropter etsi una secundum formam sit essentia seminis canis: tamen quia alia seminis, alia canis secundum partes corporeas, & sensibiles est constitutio, semen non appellatur canis, sed semen canis. Eodem modo etsi una anima est in bombyce, & papilione: tamen bombyx non appellatur papilio, nisi dum fit volucris.

Septimum, Si semen esset animatum, viveret, si viveret, nutriretur; omne enim vivens quandiu vivit, nutritur, teste *Aristotele de respir. c. ult.* Quia verò semina reposita in horreo, granario, vel cistis, & capsulis inclusa non nutriuntur, non vivunt, & proinde nec animata sunt.

Verum vita dupliciter sumitur, vel pro actu primo, seu ipso esse viventium, vel pro secundo, id est, pro operari. Vivunt semina actu primo, sed non necessariò secundo, neque necessariò actiones viventium exercent. Et locus *Aristotelis* saltem intelligendus est de viventibus jam perfectè conforma-

tis. Interim tamen anima in femine non planè otiosa est, sed id ipsa vivificat, unde tandiù semina sunt fœcunda, quamdiù animam habent: postquam verò animam amiserunt, emortua sunt, & infœcunda. Neque animæ operationes solâ nutritione absolvuntur, sed sunt, & aliæ ejusdem operationes, ut conformatio. Quamprimum tamen aliqua facta est conformatio, & quamprimum locum, & materiam idoneam nacta est, anima nutrimentum pro corporis sui formatione, & nutritione statim attrahit.

ARTICULUS V.

An Fœmina Semen efficiat?

QUæ de semine hætenus diximus, soli virili competere arbitramur, ac proinde de fœmineo ambigimus, an fœmina semen efficiat, emittatque, cum plerique Philosophi, ac Medici mulierem semine destitui statuunt, eamque menstrua seminis loco tantum habere. Hujus sententiæ fuit *Arist. lib. 1. de generatione animal. cap. 19. 20. & ult.* quem sequuntur *Averroës, Avicennas, Albertus Magnus, D. Thomas, & cæteri Peripatetici*, quorum doctrinam libenter amplectimur, quia nostris cohæret principiis, dempto tamen sanguine menstruo, de quo infra, idque sequentibus probatur rationibus, &

Primò, nulla patet via, per quam semen è testibus ad uterum pervenire potest.

Secundò, si semen emitterent fœminæ, citra prærequisitum maris congressum fœtum edere possent, quia omnia haberent ad generationem requisita, scilicet semen, unum generationis prin-

cipium, & sanguinem menstruum alterum.

Tertiò, seminis emissio maximam affert voluptatem: sed multoties fœminas concepisse nullâ perceptâ ex coitu voluptate compertum est: igitur sine seminis emissionem.

Quartò, Gravida interdum fit mulier sine ullâ suæ humiditatis excretionem.

Quintò, Quo tempore mas pubescit, & semen effundit, pubescit etiam fœmina, & menstrua apparent: virili itaque semini muliebri menstruum correspondet.

Sextò, Sacræ literæ *leviti. XV.* viri feminiflui, & fœminæ sangi ifluæ expiationem ponunt, quasi huic menstruum, illi semen insit.

Septimò, Tandem per seminis muliebris in uterum injectionem in mulieribus gravidis, post coitum creber fieret abortus: illud enim semen vel in utero corrumpetur, & sic incluso fœtui varia mala, & tandem mortem induceret: vel ex eo elaboretur, & aperto uteri orificio, sequeretur abortus.

Verum hæc sententia suspecta habetur, & rejicitur ab *Hip. lib. de genitura, & dietâ, à Gal. lib. 2. de semine c. 1. & aliis*, qui fœminas semen efficere, & emittere contendunt his argumentis, &

Primò, In mulieribus sunt eadem organa semen generantia, quæ sunt in viris, & non deficit in illis materia, ex qua componitur semen: igitur mulieres verum gignunt semen, quia natura nihil frustra molitur, quare non posuisset eandem organa in mulieribus semen generantia, nisi ipsa ad semen etiam conficiendum deservirent: ergo verè, & propriè semen conficiunt, & emittunt, dummodo non sint defectuosæ, & imperfectæ.

Sed

Sed hoc argumentum ab anatome desumptum nullius pretij est; nam perperam putârunt anatomici, sicut viri, qui intestati videntur, testes in abdomine delitescere, itâ, quia in fœminis conspicui non sunt, rati quoque intra abdominis cavitatem fœmineos delitescere testes, & quia in superiori, & extremâ, utrinque lateribus, uteri parte duo corpora non rotunda, sed anticâ, & posticâ parte lata, & depressa, quibus accumbunt tubæ, observâtunt, pro testibus acceperunt, illisque vasa præparantia duplicia, arterias, & venas spermaticas consignârunt, attamen nonnulli, ut *Laurentius*, & *Veslingius* prostates denegârunt, qui eas quavis solerti dissectione nunquam observare potuerunt. Neque hos putatitios testes dissectos semine imbutos comperies; nec ipsas tubas, cum sint corpora quædam ex pluribus, minutisque glandulis coagmentata, quorum usus usque modò latet.

Secundò, Mulieres in coitu magnâ cum voluptate semen excernunt, eademque symptomata, quæ viris quoque contingere solent, sentiunt, nempe tristitiam, laxitudinem, visûs turbationem, torporem, libidinis cessationem.

Certum est mulieres in veneris palestrâ liquorem quendam, seu colliquamentum magno cum impetu & summâ cum voluptate ejaculari, quem perperam mulierum fautores pro semine accipiunt: Verùm liquor ille ex lacunis meatûs urinarii orificio collocatis primariò erumpit, secundariò ex meatibus in uteri collo copiosè existentibus, cui multùm etiam conferunt glandulæ in vaginâ, & uteri collo existentes. Isti priores ductus circa colli orificium, & meatûs urinarii exitum conspiciuntur, & ex crasso, membranosoque corpore

circumcirca meatum urinarium existente hunc accipiunt liquorem; posteriores verò ex nervosâ, & membranosâ colli uterini substantiâ, & etiam earum partium glandulis, & reliquum liquoris à vaginæ glandulis. Nec liquor ille à testibus provenit, quia testes muliebres dictos semper hoc liquore destitutos observavimus, nec à tubis, quia vacuæ reperiuntur, attamen mulierculæ salaces uno impetu è pudendis tantam hujus liquoris copiam exturbant, quantum, si testes, & tubæ pleni essent, non emitterent. Nec verum est à coitu mœrere mulieres; nam quædam mulier interrogata num post venerem pœniteret, & tristaretur, respondit: *Pœnitet, & tristor ignaviâ viri, quod centies nequeat coire, & libidini satisfacere*; imò post coitum hilares, etsi plures sint coitus, hilariores conspiciuntur, nec quidquam afflictas potest lætificare mulieres, nisi coitus. Imò si puellæ in fasciis implacabiles vis sedare lacrymas, ejus titilla pudendum, & extemplò luctus vertetur in gaudium, quia hic sensus cæteros antecellit, & occupat, ut fusiùs de sexto Sensu diximus. Nec in coitu laxatur mulier, sicut vir; nam *Mesfalina* prostitutæ libidinis mulier dicere solebat, etsi à viro centies in die comprimeretur, se quidèmlaxari, non tamen satiari, de quâ *Juvenalis Satyra* 6.

Et lassata viris nondùm satiata recessit.

Et non semper in coitu liquorem hunc exturbat, sed quandoque post plurimam vaginæ uterinæ perfricationem, in reliquo si centies comprimatur, non ulterius hoc emittit colliquamentum, nisi salacissima fuerit. Neque fœminæ visus turbatur, imò perspicuitatem nanciscitur, quia ejus corpus multâ exoneratur

colluvie ; quæ visum turbare potest ; Nec tandem libido in mulieribus à coitu cessat, imò potius defatigantur, quàm exsaturantur, quia in ipsis libido nunquam satiatur, & cessat, ut in viro, in quo libidinis æstrum languet, & tēto cessat, ubi totum crassamentum è corpore exilierit; nam semen non emittunt. Hinc in mulieribus semel libidinis fax accensa inextincta perseverat, & extincta facillimè reaccenditur, usu crescit, & cæteris satietas in coitu fœminæ nulla.

Tertio, Mulieres non minùs, quàm viri, voluntariis se delectant pollutionibus, & semen proliciunt, imò nocturnis infestantur pollutionibus. Insuper inter ipsas sodomiam exercent maximâ cum voluptate, & copiosum ejaculantur colliquamentum.

Non negamus mulieres voluntariis se delectare pollutionibus, infestari involuntariis, & sodomiam exercere: verùm juxta nostra principia, ambigimus, an talis actus vera pollutio, vel vera sodomia dici possit, sed tantùm, quid analogon, quod idem de Eunuchis dicere possemus, cum illud quod detrudunt semen non sit, cum interno destituatur spiritu, sed liquor quidam prosiliens à membranoso corpore circa meatum urinarium, ab uteri vaginâ ejusque glandulis.

Quarto, In viduis, & iis, quæ hystericis vexantur passionibus, copiosissima seminis copia partiū titillatione erumpit.

Falsum est hystericas passiones fieri ex copioso semine, sed ex quodam sale excrementitio, quod in corpore muliebri suas habet digestiones, & exaltationis tempora, & quasi in momento ad agendum erumpit, ac ob consensum, quem uterus cum omnibus corporis partibus habet, varia emergunt sympto-

mata. Hoc sal vel congeritur in sanguine menstruo in uteri emunctoriis detento, in liquore in uteri vaginâ, ejusque glandulis, vel circa meatum urinarium in corpore membranoso. Liquor iste ex se gustu deprehenditur salus, quod nisi per coitum depleatur, ejus sal excrementitiam adipiscitur exaltationem, & hystericas excitat passiones. Quando fit hujus salis excrementitii congestio in supradicto liquore, si uteri collum obstetricis digito, vel pessariis titilletur, utique hujus liquoris cum excrementitio sale magna fit excretio, hystericæ vindicantur, quod non contingit, si à sanguine menstruo ortum habeat hystericæ passio, nisi menstrua proritentur.

Quinto, Virgines, & Viduæ juniores uterino corripiuntur furore, dum illarum genitales partes nimio infarciuntur semine, & libidinis æstro agitatae furias, & rabiem concipiunt, qui morbus seminis evacuatione cessat.

Concedimus Virgines viro maturas, & viduas juniores quandoque furore laborare uterino, verùm eas in hunc incidere morbum, quia illarum vasa spermatica copioso infarciuntur semine, negamus, cum vasis, & semine destituantur. Furor fit uterinus ex liquore circa meatum urinarium in corpore membranoso congesto, & propriè in, & circa clitoridem, quæ pars amoris dulcedo, Veneris æstrum, & sedes amoris ab anatomicis nominatur. Et reverà in actu Veneris exquisitissimam sensationem, & titillationem jucundissimam mulieribus præbet, undè in hac parte delectationis mulierum maxima sodes est. Hic liquor congeritur in hac parte, & quia salus, (undè libidinosæ appellantur salaces, quæ lassari quidem possunt, sed non

non satiari) nisi depleatur, nimiam obcunctationem sensim ejus salinæ exaltantur particulæ, in excrementitium, fixumque abeunt sal, acorem contrahunt, & in parte turgent. Immoderatus iste veneris affectus mulieres ad insaniam, seu delirium ex immodico veneris appetitu ortum redigit, quia mulieres omni verecundiâ, omnique pudore deposito, imò honestatis subversâ ratione, lascivis, & obscœnis delectantur sermonibus, venerem avidè, & effrænate expetunt, ad libidinem explendam viros invitant, sollicitant, iisque se prostituunt.

Sextò, Gonorrhæam sæpè patiuntur mulieres, quæ nil aliud designat, nisi seminis effluvium.

Errant, qui dicunt mulieres gonorrhæâ corripì, cum semine careant, sed nutrimenti in uteri vaginâ, ejusque glandulis degenerati est fluxus, idcirco impropriè gonorrhæâ vexari pronunciant.

Tandem mulieres castrari possunt, & non modò fecunditate destituuntur, verùm etiam veneræ voluptatis omnem deponunt appetitum. Ita accidit illius rustici filix, de quâ lepidam narrat historiam *Wierus*: *Rusticus quidam, inquit, cum filiam suam amasio clam indulgere animadvertisset, ipsam congruè vinculis alligatam castravit, ut erat suæ fœminas castrandi peritus, undè nata amoris oblita, rei tantum domestica serva deinceps operam navavit.*

Mulieres castrari sine maximo vitæ discrimine non posse dicimus: nam utrinque ilia secanda forent, quod periculo non vacat, cum ex quolibet abdominis, & præcipuè ilii vulnere in cavitatem penetrante interiorē, mox intestina prorumpant; quæ vulnera hîc mediocrem magnitudinem habere deberent, ut digiti inseri, & putatitios testes

inveniri, ac educi possent. Præterea ex testis sectione etiam dicta vasa resecantur spermatica, quorum hæmorrhagiam in interiore ventre sistere difficillimum foret, ut ex eo liquet, quod satis difficulter sistatur in viris, quorum tamen vasa in testis ablatione extrinsecus commodè ligari, vel actuali cauterio, urgente necessitate, inuri possunt. Quamvis suis testes abstrahantur, & etiam canes fœmellæ eodem modò nonnunquam castrantur; tamen id pari securitate in mulieribus tentari non potest, neque tantis periculis mulieres exponendæ sunt, quantis bruta animalia exponere licet, quorum multæ fœmellæ in istâ castratione moriuntur. In illâ castratione, cujus meminit *Wierus* totus uterus extractus, & abscissus fuit pecudum more, nec mirû, si ad conceptionem fuit inepta, & ex hac castratione nō multò minus periculi impendet, quàm ex priore.

Optima quidem responsio, sed objectioni non satisfacit, qua de re juxta nostra principia dicimus magnum discrimen inter mulierum, & virorum castrationem intercedere; viris namque in sectione complura vasa ad testes, & proxima loca pertinentia discinduntur, unde viæ intercluduntur, per quas spiritus ille ad procreationem necessario permeare solet, ut notavit *Hip. lib. de geniturâ*, & hac de causâ ad procreationem redduntur inutiles. Quamvis non desint, qui tauros, equosque testibus abscissos generasse fateantur; & sunt, qui memorant mulieres cum castratis viris coeuntes nonnunquam concepisse, quod tamen tam scitu, quàm factu difficilius est: Castrati enim concubare nequeunt, nisi cum mulieribus impudicis, à quibus veritatem extorquere omninò difficile est. Mulieres in castratione infœcundæ evadunt, vel quia uterus ex-

trahitur, & sic procreationis loco destituuntur; vel quia testes vulgò dicti, vel tubæ extrahuntur, non quia in his locis semen conficitur, perficitur, vel asservatur, aut ova fœcundanda, ut ab aliquibus creditur, continentur, sed steriles redduntur, quia occluduntur, præciduntur, que viæ per quas quidam liquor ad generationem necessarius permeare debet, ut sequenti articulo fusiùs. Et castratæ mulieres, non minus, ac castrati viri, effrænate libidinantur, & in coitu crassamentum effundunt.

ARTICULUS VI.

An Mulier aliquo modo ad generationem concurrat?

INdubitatum est nec marem, nec fœminam solùm ad generandum animal sufficere, sed uterque ad animalis constitutionem concurrere. Negavimus in mulieribus & semen, & testes, verùm non dicimus ad ornatum solùm esse datos, quia in parte abditâ, minimeque conspicuâ nullus esse potest, sed illa duo corpora ad summam necessitatem esse à naturâ constituta. Nunc inquirimus, in quo illa necessitas consistat, & quid in animalis constitutione fœmina præstet; undè pro articuli intelligentiâ.

Præmittimus, ut ex plantarum semine aliquid producat, æquè requiritur terræ fertilitas in conveniente calore, & humiditate falsis particulis debito modo perfusâ, atque imprægnatâ. Nisi hæc duo concurrant, nihil ex plantæ semine generatur; nam si optimum triticum in salis, ferri, plumbi, vel arenæ aridæ cumulum injiciatur, nihil indè excrescit, esto per se fœcundum sit, quia non injicitur in materiam convenientem, in quâ ejus germen dissolvi, & in actum promoveri possit: Similiter si in-

jiciatur in terram, cui nimium salis inest, vel cui calx, ærugo, aliavè similis materia particulis corrodentibus, & valde acribus prædicta admisceatur, tunc spiritus in suo germine extinguitur, nec quidquam ex eo producit: at si injiciatur in terram pinguem, & stercorata, mox accedente calore tenuiores terrei humidi particule subeunt minimos seminis tritici poros, ejusque substantiæ immiscentur, quæ intumescit, & sic germen ejus solvitur, ac prorumpit in actum (omnis etiam generatio in humido fit,) & quod indè formatur, mox ab eodem humido, unâ cum crassioribus seminis particulis colliquato, ac misto, nutritur, augetur, & increscit, postea projectis radicibus majus, & solidius nutrimentum ex ipsâ terrâ sumpturum.

Ita se quoque res habet in hominis generatione. Uterus ager, seu terra est, semen virile fœcundū excipiens, idque rorido calore convenienter perfundens: sed nisi ille ager habeat humidum copiosum, & convenienter præparatum, atque excoctum, quod suscepto semini se illicò circumfundat, ejusque poros subiens, se cū eo commisceat, sicque spiritum in crassamento latentem dissolvat, ac in actum promoveat, nihil è virili semine generatur. Illud autem conveniens, & præparatum humidum nonnulli semen muliebri appellant, sed perperam; nam indignum est vocari semen, cū interno careat spiritu. Provenit hoc humidum à testibus, & per tubas, & vasa deferentia in uterum demittitur in fœcundo congressu, & est parvæ quantitatis, nec hoc humidum est illud, quod à mulieribus in coitu excernitur; nam ille liquor, ut diximus, à membranoso corpore circa meatū urinariū, ab uteri vaginâ, ejus-

ejusque glandulis profilit in magnâ copîâ, & ad procreationem nihil confert, sed tantum fomitem præstat, atque incitamentum, estque quoddam generationis quasi lenocinium. Hinc liquet liquorem hunc in conceptione necessarium non esse, nec semper in Veneris congressu emitte; ac proinde vera fatentur mulieres sæpenumero se concepisse, nullâ perceptâ ex coitu delectatione, seminis idest hujus liquoris emissionem. Hoc humidum, si aut non infundatur in uterum, ut contingit, cum mulieres nimis in veloci, seu brevi coitu, humidum non emittunt, vel propter ætatem, ut in vetulis, quæ hoc humido destituuntur; aut per se non bene constitutum, vel nimis frigidum, humidius, fervidum, accrescit, atque sic ad crassamenti virilis convenientem dissolutionem, ac fœtum ineptum sit, tunc non fit conceptio, quia spiritus in virili crassamento latens non excitatur, ac dissolvitur, sed suffocatur, & extinguitur.

Et sicuti modò diximus in plantarum generatione præter convenientem calorem, non minus necessarium esse humidum terræ conveniens, quàm ipsum semen, utpotè quo humido semen dissolvi, ejusque germen à crassiusculis particulis liberari, & in actum promoveri, quodque ex eo formatur etiam primitus crassioribus ipsius seminis particulis ab isto humido colliquis, eique permistis nutriri debet: ita etiam res se habet in homine, in quo humidum muliebri simile est pingui humido terræ, ac proinde æquè necessarium ad generationem, quàm semen virile, utpotè quo semen virile foveri, dissolvi, ejusque spiritum expediri, atque in actum produci, & quo unâ cum crassioribus

seminis virilis particuli colliquato, prima fœtus delineamenta nutrii, augeri, incrementum, & ad tantam molem deduci debent, ut sibi ipsis postmodum per uterum concessa, ac per os, & umbilicum infusa alimenta conficere, & preparare possint. Atque ille est verus, maximèque necessarius usus illius humidum muliebris, sine quo hominis generatio nunquam procedere potest, quàm plantarum sine fœcundo humido terræ.

Solent Medentes gravem exagitare quæstionem, an semen muliebri sit necessarium ratione materiæ dissolventis, foventis, & nutrientis? An verò illud etiam in formando ipso fœtu aliquant efficientis rationem habeat? Verùm pro semine muliebri, si vè intelligant sensibilem liquorem in coitu excretum, si vè illud humidum suprà à nobis relatum, perperam sentiunt, cum tam liquor, quàm humidum veram seminis rationem habere non possint.

Usque modò una sententia fuit muliebri semen efficientis, & materiæ nutrientis rationem simul habere, ac femini virili admisceri, ex iisque seminibus commistis unam fieri massam, & ex eâ in utero simul fermentatâ educi spirituosum germen, per quod, & è quo fœtus membra delineantur. Hanc sententiam tæctur *Sennertus*, cui etiam patrocinator *Ludovicus Mercatus*, qui hoc uno herculeo argumento, se totum dubium penitus sublaturum, & formantem vim seminis muliebris probaturum existimat.

Omne, quod assimilatur passum cum victoriâ, necessario agit: sed filius aliquando assimilatur matri; ergo in generatione filii agit.

Respondemus concedendo totum argumentum,

gumentum, nec indè sequitur semen muliebri dictum in generatione præstare vim agentem formationem fœtus: nam multum certè differunt, mater agit, & semen matris agit. Nam mater agit in virile, & suum semen, dum utrumque in utero amplectitur, fovet, & calefacit, sicque illius spiritus de potentiâ ad actum suscitatur; hoc verò ad materiam nutritivam aptum facit: Verum nec illa, nec ejus semen ad partium conformationem quicquam tribuit, nisi media, per quæ latens in semine virili potentiâ ad actum promovetur. Sed de hac quæstione agatur de fœtus formatione. Similitudo filii ad matrem nihil probat, ut fusiùs diximus, in forti matris imaginatione etiam diù formato fœtu consistit.

Præter *Mercati* argumentum, adhuc tria alia satis gravia obijciuntur ab aliis authoribus. 1. Quod ex equâ, & asino gignatur mulus. 2. Quod ex viro, & bestia, non homo, sed monstrum irrationale gignatur. 3. Quod mulier alba ex viro Æthiope multoties concipiat, & producat infansem album. Quæ non videntur posse fieri, nisi à formante vi seminis fœminini, quatenus illa cum masculini seminis formante vi concurrat.

Sed antequàm hæc argumenta dissolvamus, notandum censemus, semen masculinum non procedere in actum, neque ex eo produci aliquod simile ei, à quo processit, nisi illi conveniens admisceatur fermentum, & alimentum: quòd si in utroque, vel in alterutro defectus, seu error, aut vitium fuerit, tunc vel nihil, vel aliquid vitiosum ex eo produci, quod tamen natura perficit, quousque potest: eodem modo, sicut videmus inter plantas semen tritici, vel hordei in terram incultam, & aridam in-

jectum degenerare in lolium, aliasvè inutiles herbas, ferè nullam cum prioribus similitudinem habentes, scilicet ceterum propter defectum convenientis fermenti, & alimenti. Sic peregrina semina, ut notavit *Aristoteles* ad postremum pro terræ naturâ redduntur: hæc n. materiam, corpusque seminibus præbent, & oves caprino lacte educatæ, durius laniuntium proferunt. Hoc præmissis, nunc ad argumenta accedimus, & respondemus.

Ad primum, quòd illud non probat fœmineum semen concurrere cum masculino, ut causam formationis coëfficientem, sed in dicto casu ex masculino semine activum germen, nec debito modo produci, nec convenienter procedere in actum propter impedimenta, quæ occurrunt, scilicet propterea quod à semine equæ semen asini, nec satis convenienter pro naturâ istius animalis dissolvatur, nec ei conveniens alimentum in primâ factâ formatione suppeditetur. Hinc internus spiritus operator, qui nunquam otiosus est, cum non possit ex isto asini semine formare asinum perfectum, gignit animal, quod proximè accedit ad asini naturam, scilicet mulum, qui ratione seminis asinini formantis naturâ est asinus; at ratione alimenti, seu primi nutrimenti ab equâ copiosè suppeditati, & ab equæ naturâ participantis, corporis molem asininâ majorem, & equæ aliquo modo similem conquirat.

Ad secundum dicimus semini virili eodem modo dictum errorem contingere in utero brutæ fœmellæ, atque hinc internum spiritum loco humani fœtus generare monstrum irrationale, eodem modo sicut etiam in mulieris utero interdum ob similem defectum convenientis

nientis fermenti, seu illius aliquod vitium, (nempe seminis muliebris malè dispositi : illud n. fermentat semen virile) vel ob primi alimenti vitium, loco hominis, ex semine virili fœcundo generantur molæ, modò animalia bruta instar ranarum, semicarum, lacertarum, aliavè similia monstra, quorum varia exempla inveniuntur apud Medicos observationum scriptores. Quæ monstra interim non generantur à semine fœmineo, tanquàm vim aliquam formantem in se continente, sed vitio seminis fœminini producuntur, quatenus illud malè dispositum, impedimentum confert, cujus ergò virilis seminis formandi efficientiâ turbatur, & impeditur, ut benè agere non possit.

Ad tertium dicimus, quòd mulier alba, non propter seminis sui aliquam formandi vim, sed propter fortem de fœtu albo ideam, possit ex Æthiope nigro producere fœtum album: imò quòd propter eandem ideam mulier nigra ex Æthiope nigro possit fœtum album concipere, & in lucem edere, cujus rei extant exempla. Certè imaginatio in mulieribus concipientibus, & gravidis mirabilia præstat, non tamen circa fœtûs formationem, verùm etiam circa eum jam formatum, quorum nullû activitati seminis fœminini adscribi potest. Fuère nonnulli, qui putârunt in equâ modò dictâ, aliisque brutis animantibus imaginationem etiam fortiter operari circa fœtûs formationem. Illud autem strenuè negant, & quia bruta animantia ratione destituuntur, hinc etiam nullam imaginationem iis adscribunt, sed siquid alieni in utero genitum sit, id multoties à vi formatrice seminis fœminini procedere arbitrantur. His respondemus, etsi bruta dicantur

tur imaginatione, intellectu, & memoriâ destitui, illa tamen habere aliquid istis analogum, (ceu diximus) ut ex eorum actionibus manifestissimè liquet. Bos cognoscit præsepe Domini sui, apes cum mella collegit, inter centum similia alvearia suum cognoscit & ingreditur, canis heri sui mandata intelligit, & exequitur &c. & quod tale imaginationi qualecunque analogon etiam in brutis concipientibus, & gravidis aliquid circa fœtum efficere possit, docuerunt oves Patriarchæ Jacobi Genes. cap. 30.

Noster Thomas Cornelius Consentinus progymnasmate 5. de hac re aliam concepit opinionem: quippè scribit soli fœmineo semini inesse, tum primam materiam è quâ, tum causam efficientem, per quam fœtûs formatio fit; virile verò semen neque materiam formandi conceptus esse, neque ipsum formatorem in se continere, sed nihil ad generationem conferre, præterquam substantiam quandam insensibilem, quæ materiam à fœminâ collatam dumtaxat subigit, ac movet.

Cum nostro Consentino consentit Desingius lib. de genesi microcosmi: ubi apertissimè docet fœtum formari ex solo fœmineo semine, idque non tantum esse materiam, ex quâ delineatur, sed eidem quoque potentiâ inesse animam vegetativam, fœtûs formatricem, verùm illam ex eo non posse extricari, & in actum produci, nisi virile semen accedat, tanquàm quoddam fermentum substantiam ejus dissolvens, sicque latentem animam extricans, & ad formandi actum promovens.

Verùm hæc nova opinio longè recedit à vero, dum imperfectiori semini muliebri, quòd verum semen non est, ut diximus)

diximus) totam formationis vim, & formandi primam materiam adscribit. Absurditas in vegetabilibus manifesta est, nam arboris semen tritici, fabæ, aut pisi, quod est instar seminis virilis, injectum in suam vulvam, scilicet terram, terræ semen, seu succum, accedente calore non dissolvit, ex eoque sibi simile producit, sed ab eo dissolvitur, & sic spirituosâ ejus parte compedibus solutâ, atque in actum prodeunte, ex sese prima delineamenta formandi efformat, eaque formata primò colliquatis sui ipsius crassioribus particulis, hinc succo terræ conveniente (qui fœminei seminis vicem gerit) nutrit, & auger. Res patet in piso, fabâ, aliisque similibus, quæ in solo aëre, ac humido tepido deposita, non fermentant aërem humidum, ut ex eo aliquid generetur, sed dissolvuntur ab aëre, sicque spirituosâ parte compedibus solutâ, & in actum prodeunte in sese, & ex sese formant formandum, gemmamque projiciunt primam. Sic etiam se res habet in semine masculino, cum bestiarum, tum hominum, quod in vulvam projectum non inducit semini muliebri aptitudinem ex se aliquid formandi, sed à semine fœminino solutâ ejus massâ, maximè spirituosâ ejus pars formandi vim continens, colligitur in bullâ, in quâ compedibus jam soluta ex sese efformat, quod formandum est, semenque muliebri, quod primò fermentacei succi vim gessit, mox deinde pro formati alimento inservit. Porro quod citato loco dicit *Deusfingius* de semine galli in gallinæ ovarium conjecto, illud nihil contra hanc nostram sententiam facit: quippe paucissima seminis galli quantitas sufficiens est, è quâ primum pulli delineamentum formetur, nam si fœtus humanus primò delineatus formicæ mag-

nitudinem habet, quàm exilis, & quânto minor erit in principio fœtus gallinaceus, & quantilla seminis portio ad ejus primam delineationem requiritur? Sed verum non est, quod addit *Deusfingius* gallum uno coitu totam ovarium fœcundare, omniaque in eo contenta ova, etiam minima, vix pisi magnitudinem habentia, hinc fœcunda evadere, licet gallus non ampliùs gallinam comprimat: nam semen galli non ingreditur, nec fœcundat alia ova, quàm illa, quæ jam ad maturitatem pervenerunt, reliqua parva, & immatura non magis fœcundantur à semine galli, quàm puella trium, quatuorvè annorum fœcundari posset à semine viri; imò cruda illa, seu immatura ova adhuc inepta sunt, quæ admittant, aut recipiant semen galli, atque hinc quotidiano ferè coitu opus est, ut sic quæ quotidie matura evaserunt ova, semine galli perfundantur, ac fœcundantur. Nec observatio à nostro *Thomâ Cornelio* adducta vera est, cum inquit: *Illud mihi aliquandò contingit observasse gallinam bis à gallo compressam viginti duo peperisse ova fœcunda.* Imò nec paritas quidquam probat scribens: sed & id quoque contemplatione dignum existit, papiliones illos, qui ex bomicibus per transformationem quandam oriuntur, magnam ovorum multitudinem, quàm fœminæ utero gestant, unico initu complere, atque fœcundare (cum tamen interea ejusmodi ova duriori obducantur testâ) nam ejusmodi ova sunt matura, ac proindè non mirum, si unico, sed initu diutino fœcundantur. Atque hinc fit, quòd illæ gallinæ, quæ gallo rariùs utuntur, (est observatio ipsi vulgo nota) multa ova subventanea, seu infœcunda pariant: è quibus per gallinæ incubationem pullus non procedit, ea scilicet, quæ nihil de galli semine

receperunt ; atque hinc etiam illi , qui ova gallinæ supponere , ex iisque pullos habere desiderant , talium gallinarum ova quærant , quæ generosi galli consuetudine utuntur.

His rectè trutinatis, statuimus semen muliebre, scilicet humidum supra à nobis commemoratum in generatione concurrere, ut materiam necessariam quidem ad feminis virilis dissolutionem , & fortum, ipsiusque primò delineati embryonis nutritionem; sed nullam ad prima delineamenta effingenda materiam conferre , nullam quoque in fœtu formando efficientis rationem habere. Id docuit *Aristoteles lib. 2. de generat. animal. cap. 4.* Verùm muliebre semen, scilicet humidum illud abdicare, & tanquàm nullius usûs æstimare non possumus , cùm illud in generatione maximè necessarium esse docuimus, probavimusque, & cùm necessarium sit , atque formandi potentiam non habeat , non potest esse necessarium, nisi ratione talis materiæ sine quâ virilis feminis potentia non potest suscitari , & exurgere in actum. Efficientis autem nullam habere rationem, ex eo innotescit , quòd mulier absque maris congressu ex seipsâ non concipiat, licèt quandoque humidum hoc in nocturnis pollutionibus dictis è valis spermaticis in uterum excutiat : quæ tamen, si semen esset, & duo contineret principia generationis, agens, & patiens, cùm in se locum , & tempus conveniens habeat , non posset , non ex se concipere. Præterea sic à naturâ comparatum est , ut tantùm unicum sit agens, quod effectum naturalem producit, atqui si mulieris semen etiam efficientis rationem haberet, jam duo forent principia agentia, nempe semen viri , & semen mulieris, quod repu-

gnat instituto naturæ. Ad hæc, si uterque sexus vim præstaret activam, mas aut idem produceret, aut fœmina, aut diversum; si idem, tunc alterutrum superabundat; si diversum, tunc semper generabuntur gemelli, aut hermaproditii: atqui illud rarò, hoc rarissimè contingit. Denique sententia nostra per naturalem instinctum vulgò ab omnibus confirmatur; nam liberi non denominantur à matre, sed communiter à patre, tanquam ab eo, qui efficiens principium ad eorum conformationem contulit.

Ex jam dictis igitur liquet, semen muliebre in se non continere virtutem formatricem fœtus, in hocque formando nullam habere efficientiam, imò nec primam materiam ad prima formandi fœtus delineamenta conferre: sed illud tamen maximè necessarium esse, ut materiam virile semen dissolventem, ac foventem, spiritumque formantem semini virili inhærentem solummodò ab impedimentis liberantem, & ad agendum, omniaque prima corporis stamina ex se ipso, suavè substantiâ formandum disponentem, ac delineatum embryonem nutrientem.

QUÆSTIO SECUNDA.

ARTICULUS I.

De Sanguine Menstruo.

H Actenus credidère Medentes non solum semen ad fœtus generationem concurrere, verùm etiam sanguinem menstruum alterum esse principium, idque materiale tantùm, non autem efficiens, sicut semen. Sanguis igitur menstruus absolutè menses ac menstrua vocantur, vulgò tempora, quod scilicet statim temporibus fluat. A

nonnullis flores dicuntur, eâ proculdubio de causâ, quod sicut arbores fructum non ferunt, nisi flores præcedant: ita ad concipiendum apta non est mulier, nisi prius menses fluant. Sanguis menstruus est excrementum ad matricem confluens, quod natura singulis mensibus per ductus datos foras expurgat. Hinc falsa est nonnullorum Medicorum sententia asserentium hoc excrementum menstruum florem esse mulieris, velut arboris cujusdam. Optimus sanè Medicus, qui stercus pro flore aspicere! Flos mulieris emergit, cum concipit, eâ n. ipsâ horâ erumpit. Florem hunc deinde etiam fructus excipit, qui est fœtus. *Galenus* cum sociis suis tres sanguini menstruo consignavit usus, quorum primus est, ut sit rubrarum partium materia in conceptione, ac proinde materiale principium. Secundus, ut factâ partium conceptione sit geniti fœtus alimentum. Tertius tandem, ut excluso jam fœtu sit lactis materia, sed his deficientibus, ipsa natura corpus ad exonerandum copiâ singulis mensibus sanguinem ab utero excernit; attamen recentiorum observationes, & rationes hos usus, ut superfluos, & futes explodunt.

ARTICULUS II.

Cur in Fœminis tantum fiat Purgatio menstrualis?

Fœminas sanguinis menstrui tantum tentari purgatione dubitabile non est, nec probatione indiget, cum id sit Sole clarius; verum cur talis purgatio fiat, digladiantur Medentes.

Communiter censent à fœminis, ut

potè humidioribus exuberantem sanguinis portionem singulis quibusdam mensibus per uterum evacuari.

Sed sunt mares fœminis humidiores, qui sanguinis evacuationibus obnoxii non sunt; sic etiam bruta quamplurima humidiora sunt, & tamen menstrua non subsunt evacuationi.

Galenus quantitati refundit causam, tum ob frigidam naturam, tum ob mollem humidamque eorum temperiem, quæ magnam sanguinis copiam cumulare solet: undè fit, ut sanguis iste nimia luxurians quantitate, per uterum excernitur.

Verum hæc *Galenus* sententia falsa deprehenditur; nam non omnes mulieres frigida, humidaque natura sunt. Prætereâ si menstrualis purgatio copiâ fieret, omnes mulieres essent plethoricae, quod à nemine sanæ mentis conceditur, & si quandoque menstrua deficerent, nullum præsentaneum inveniretur remedium, quàm phlebotomia, quæ sanguinis copiam minuit, quod oppositum experimur.

Quidam non quantitati, sed qualitati tribuunt, tum manifestæ, tum occultæ; manifestæ, quia non sine molestiâ & mordacitate excernitur: deinde quia hujus sanguinis contactu virile membrum in coitu à fœminâ, quæ menstruo laborat, excoriatur; occultæ verò qualitati, quia sanguis menstruus venenatus est, idque ex ejus operationibus probant, & retentus gravissima infert symptomata. Sed qui ad qualitatem occultam confugiunt, nimis rusticâ utuntur philosophiâ.

Alii & quantitate, & qualitate peccare simul credunt.

Nos menstrualem purgationem in fœminis fieri non quantitate, sed qualitate asse-

asseveramus; natura n. fœminas expurgat, ut purget, & depuret. Hinc arbitramur magis sanguinem depurari, quàm minui. Undè, ut inquit Hippocrates: *Sana mulier à mensibus bene fluentibus iudicatur: siquidem, si fluunt menstrua, expurgatur, iisdem verò deficientibus morbi fiunt*, quod signum est illam copiam excrementorum aggregatam, & non expulsam illorum causam esse malorum. Ob hoc ab interdictâ purgatione accidunt melancholica, insania, mania, apoplexia, epilepsia, sterilitas, uteri suffocatio, cancer, cephalalgia, cachexia, hydrops, arthritidis, icterus uterinus, febris, impetigo, cordis palpitatio, deliquium: & sexcenta alia mala, quæ pravam sanguinis, aliorumque succorum qualitatem sequuntur, non verò sanguinis quantitatem.

Pro nostrâ de menstrual purgatione stabiliendâ sententiâ notandum, sanguinem multis redundare particulis salinis, & sulphureis, quæ circulatione summè volatilifantur, non tamen quandoque sine capitis mortui residuo propter terrestres particulas; multo abundare laticæ, qui ad ipsius circulationem, & sordium ablutiones inservit, multisque recrementis, quæ per vulgarium ora Medicorum pro humoribus resonant. Præterea, quia sanguis, dum conficitur in vasis inter circulandum, partes quædam continuò resolvuntur, & aliæ denuò reficiuntur, hinc à cruditate, aut nimia coctione, quid excrementitium congeri oportet, quod postea effervescentiâ ab ejus massâ per insensilem evacuationem separatur. Hæc insensilis evacuatio omnibus sensibilibus simul unitis longè copiosior est, ut luculenter docet Sanctorius libello de *Medicinâ staticâ*, quod si quandoque

hanc insensilem diminui contingat, per sensilem comparari necesse est. His perpensis.

Dicimus menstrualem fieri purgationem, quia mulieres diminutam habent insensilem evacuationem; eadem namque poros nactæ sunt exiguos, & inter cutim, membranamque carnosam uber substernitur adeps, ac proinde quantum sanguinis inficitur, perspiratione non absumitur, & licet mulier multò minùs edat, bibatque quàm vir, plurimo tamen scatet sanguine; & quia multis abundat recrementis, quæ per insensilem perspirationem singulo quoque mense expurgari debent, ut sanguis depuretur, & quia non expiantur, natura ad uteri venas, tanquam ad destinata emunctoria, eum sequestrat, ut per ea expurget. Præterea menstruum primis diebus magis est infectum, quàm quod subsecutivis fluit. Hinc eruimus viragines, & rusticæ mulieres, quæ magis, quàm ipsi viri laboribus exercentur, paucò, vel nullo tentantur menstruo. Hic sanguis menstruus à naturâ depulsus in emunctoria, spiritu destituitur vitali, fitque excrementum, qui moriâ vires, & virus acquirit, & nisi à natura eliminetur, recentis cadaveris proprietates assumit, & mala tot excitabit, quorum numerum comprehendere facile non erit.

ARTICULUS III.

In quibus fiat Sanguinis Menstrui purgatio.

Post vetiti pomi esum prima illa parens, Eva libidinis prurigini se obnoxiam

noxiam fecit, virum in congressus laceffivit, admisitque; eapropter humanam deturpavit naturam, cujus labes per successivam culpam, quasi per fideicommissum cruentam deturpationem in mulieres traduxit. Unde conjicimus, quod Eva per membrum, quo multis subnoxiam se reddiderit ærumnis, apud posteros testificari debeat, sui lapsus hæreditariam culpam, & in naturâ cruentam deturpationem. Ob hanc noxam in naturam menstruum sub maledicto permanens introivit, ac proinde mulieres Harpyarum instar fœdissimæ per uterum, idest per cloacam singulo quoque mense cruentam exturbant colluviem. An omnibus, an verò quibusdam mulieribus eveniat, hîc inquirendum, pro quo

Dicimus infantes fœminas in primâ ætate constitutas, adultas utero gerentes, lactentes, vel quæ aliquo laborant morbo, vel diutinâ maceratas fame, vel in senio constitutas, innoxie sanguinis menstrui destitui.

Putarunt vulgares Medici infantes mulieres sanguine abundare, universumque illum in corporis augmentum verti, quod eâ ætate plurimum est, unde superfluum sanguinem, qui expurgari deberet, non remanere crediderunt, quâ ratione etiam à pueris semen non emitte existimârunt.

Verum nostra sententia est puellas menstrua purgatione carere, quia in illis sanguis menstruus non generatur; nutrimentum n. quod in sanguinem transire deberet, in corporis augmentum vertitur.

De utero plenis dicunt sanguinem in utero retineri ad fœtus nutritionem, tum etiam quia cum clausus sit uterus, sanguis non effunditur; si n.

uterus aperiretur ad sanguinem effundendum, fœtui noxa inferretur, quâ ratione Hipp. 5. aph. 61. inquit: *Si mulieri utero gerenti purgationes procedant, impossibile est fœtum esse sanum*, vel, ut inquit Arist. 7. de generat. animal. cap. 2. *Tunc proles procreatur aut minus vitalis, aut infirma*.

Sed decipiuntur, & decipiunt Medici; nam fœtus in utero, ut dicemus, non nutritur sanguine menstruo, & ob id deficit, quia transit in placenta uterinam, & nutrimentum partim ad fœtus, partimque ad prægnantium nutritionem inservit, nec à nutritione superest, ut in menstruum transeat. Solent quandoque fœtæ multum in victus ratione peccare, & tunc superfluum alimentum in sanguine vertitur, & sanguis menstruus singulo quoque mense ab utero ferentibus excernitur, ut multoties nos observavimus, etiam sine fœtus damno: quia hæc excretio non fit ab acceptabilis, & venis in uteri fundo existentibus, sed à venis, quæ disseminatæ sunt per matricis collum, & tunc nullatenus prolem lædit.

De lactantibus inquiunt universam sanguinis materiam, quæ per uterum expurgari deberet, ob lactis confectio-nem tendere ad mammas ob maximum consensum, quem hæ partes inter se habent.

Verum errant; nam lactis materia non est sanguis menstruus, sed nutrimentum, desideratur menstruum, quia in lac transit nutrimentum, & non in sanguinem.

Mulieres morbo correptas menstrualiter carere purgatione credunt, quia natura adeo illi morbo devincendo intenta est, ut hanc evacuationem complere non possit, vel quia ipse morbus vi suâ hanc impedit evacuationem.

Nos

Nos verò dicimus morbosas mulieres carere menstruis, quia exemplò ipsis tenuis victus ratio instituitur, & juxta morbosarum affectionum conditionem vel minuitur, vel depravatur coctio, vel insensilis, aut quandoque sensilis augetur evacuatio; ac proinde non multum nutrimenti in sanguinem transit.

Vetulas menstruali purgatione destitui asserunt, quia eâ ætate maximus sanguinis est defectus, ita ut nec sufficiat corpori nutriendo, unde tunc mulieres emaciantur. Verùm nos hoc pendere ob nutrimenti inopiam statuimus.

In reliquis mulieribus, quæ nullum habent impedimentum, naturaliter ferè menstrua purgatio armonizari debet, quædam magis, quædam verò minùs, ut *Hippocrates lib. de morbis mulierum*, inquit: *Quæ pepererunt faciliores habent menses, quæ non pepererunt, graviores*; nam ex parte venæ tum majores, tum fluidiores, hoc est magis expeditæ fiunt, & uterus magis aperitur, magisque purgationi assuescit. *lib. de naturâ mulieris* inquit: *Albas mulieres habere copiosos menses, nigras verò pauciores*. Ratio est, quia mulieres illæ frigidioris sunt constitutionis, poros habent angustos, multo sub cute adipe abundant, quarum sanguis per insensilem perspirationem non defæcatur, & semper longiores eliminant menses; hæc verò calidiorem naturæ sunt corporis constitutionem, laxos habent poros, laboribus, & motu ferè virilibus exercentur, sanguinis incrementa absument, & diffabilia faciunt.

Musitanus de Morbis Mulierum.

ARTICULUS VI.

Quo anno incipiant, desinantque Menstrua.

Quò ad primum in puellis dicimus menstrua purgationem circa 14. annum incipere, sed non rarò ob regionis, sanguinis, uterique varias constitutiones nunc tardius, nunc verò citius incipiunt, quamobrem jure optimo definitum menstruorum tempus stabiliri non potest. Legimus nonnullas menstruasse 5. 6. 7. 8. & 11. anno, atamen regulari lege circa 14. erumpunt. Verùm, quibus nimis præmaturè incipiunt, in hisce plerumque quoque citius cessare, & brevioris vitæ signum esse solet, in tardiori eruptione contrario modo. 14. anno variæ in corpore mutationes experiuntur, & hoc tempore mulieribus accidunt ea signa, quæ maribus evenire solent in primâ seminis emissionem; circa eundem annum observamus mutari vocem; fit etiam gravior, quam vocis mutationem *Aristoteles* appellavit *caprire*, *Sennerius* *hircescere*, & nos appellamus *hirsutillire*. Sub primam menstruorum collectionem virginibus vox quoque fit aliquantulum asperior, & gravior. Ubra intumescunt ita, ut ad duos digitos promineant, quod *Aristoteles* appellavit *tractare*, pueris quoque protuberant mammæ ad verticelli magnitudinem. Utrique pubescunt: id est, parvam circa pudenda emittunt lanuginem, quæ deinde in pilos concrevit. Mammarum intumescencia contingit, quia harum venæ maximum cum partibus ge-

G nera-

nerationi dicatis habent consensum, undè non mirum est, si unà in repletione consentiant.

Eodem quoque tempore pubescunt mares, & feminae, quia corpora, quæ semen, sive sanguinem effundunt menstruum, sicciora fiunt, quò ad viscera, quia humido illo crassamento, & cruento latice destituuntur. Laxior verò fit cutis, quia in feminis, & sanguinis menstrui effusione fit quidam motus, & effervescentia, quo totum concutitur corpus, cujus est aperire, aut laxare; tum etiam, quia partes illæ, quæ pudendis circumstant, majorem acquirunt calorem ex feminis, vel menstrui accessu, unde apertiores fiunt.

Mutatur eodem tempore, tum puerorum, tum puellarum habitus, ex macilentis fiunt pinguiore, & ex sanis morbosiores, sicuti ex morbofis saniores fieri solent. Ut Hip. 3. aph. 28. inquit: *Plurimi autem morbi puerulis judicantur, nonnulli quidem in 40. diebus, nonnulli in 7. mensibus, nonnulli verò in annis 7. quidam verò jam ad pubem accedentibus. Qui verò permanserint, nec in pubertate finierint, puerulis, aut feminis cum menstrua erumpunt, consensescere consueverunt.* Et de morbo comitiali præsertim affirmavit 2. aph. 45. *Quicumque juvenes morbo comitiali laborant, mutatione maximè ætatis, & temporum, & locorum, & victuum quoque liberantur.* lib. 5. tex. 7. addit: *Illæ virgines, quæ morbos non habent, illis simul cum pubertate, vel paulò post corripiuntur, & ratio esse potest, quia pueri, vel puellæ multis antea abundant excrementis, cum hæc deinde in coitu, vel menstruali purgatione externantur, tunc non mirum, si corpora evadant saniora; & cum corpora*

quæ prius erant sana, & consequenter excrementa non habebant, necesse deinde est, ut per feminis emissionem, & menstrua purgationem fiant morbosiora; nam semper in his evacuationibus aliquid boni ad sanitatem facientis emittitur, quo emisso, non mirum, si sanitas evadat deterior. Deinde mutantur corpora quoad animi affectus; nam venustiora, hilariora magis evadunt, magisque civilitati, ne dicamus, vanitati student, ac fenestris faciliùs se exponunt, quia veneris stimulos sentire, juvenes amare, & matrimonii desiderio maximopere incitari incipiunt, & tunc puellæ custodiri debent, quia tunc maximè ad veneris usum invitantur, & non ægrè comprimi sinunt.

Secundum quæsitum duplicem habet sensum; vel enim sensus esse potest, quamdiu desinere debeat menstruatio in actu primo, & in habitu, vel ut alii loquuntur, ad quantum tempus extendatur universale tempus, quo debet mulier singulis mensibus habere menstrua purgationem, vel quæsitus sensus est de menstruatione in actu secundo, & in particulari, nempe quantum unica menstruatio durare debeat, adhuc ut sit naturalis, & conveniens, pro quibus

Dicimus circa primum, experiëntiâ constare in mulieribus menstruationem ut plurimum terminari circa annum 45. vel citiùs, vel tardiùs, & quandoque, sed rarissimè, ad occiduam usque ætatem perdurare juxta corporum varietatem, victus rationem, cœli constitutionem, &c. Deficit menstruatio; (non enim per totum vitæ curriculum perseverare potest,) quia in mulieribus tali tempore diminuitur ventriculi actio,

actio, & consequenter tanta nutrimenti copia, ut in floridâ ætate, non generatur, sed tantum, quantum ad totius sustentationem sufficere valet, & nutrimenti superflui pars in sanguinem mutatur, qui ad virilitatem tantum sufficit. Unde eadem ætate fiunt mulieres macilentæ & uteri tubuli ob quandam retractionem, vel laxationem ad menstruationem redduntur inhabiles: siquidem ut mammæ in vetulis exsuccæ, & collapsæ videntur, ita earundem uterus retrahitur, & ferè meatibus destituitur, & mutatâ pristinâ constitutione, ut ad menstruandum, & concipiendum redditus ineptus.

Circa secundum dicimus, quod maxima in quamplurimis occurrit diversitas, patientibus quibusdam fluxum copiosum, aliis parcum, aliis velociorem, aliis tardiozem, aquosiozem, pluribusque differentiis interstinctum pro diversâ corporum constitutione, abundantes enim plurimo sanguine, & fervido citius, & crebrius cruentationem emittunt menstrua, crasso autem, modico, & lento ditatæ sanguine tardiozem, & pauciozem experiuntur repurgationem. Quædam singulis mensibus, aliæ alternis, vel majori spatio interjecto, redeunte postmodum fluxu adeo confertim, ut magnopere debilitentur. Diversa quoque vitæ ratio multum parit discrimen, quæ si plenior sit, otiosa, frigidioris constitutionis, item sanguinis tenuitas, vel acrimonia, vasorum amplitudo, hæc, & similia copiosius parant effluvium. Ad hæc in quantitate, & tempore menstrua multum variant; quædam etiam per duos saltem, tresve dies fluxant, brevius autem tempus erit morbosum, & sterile, ut & longius: sæpè namque

connaturale est, atque conveniens aliquem servare modum, quia sunt quædam mulieres, quæ vel idem excedunt tempus, ita ut purgari soleant per quinque, sex, vel octo dies; cunctæ tamen ut plurimum initio, & fine tenuiozem, & pauciozem emittunt purgationem, intermedio autem spatio abundantiozem, & crassiozem. Sunt aliquæ, quæ neque idem attingunt tempus, vel per noctem, vel diem tantum expurgant, & hæc neque steriles, neque morbosæ observantur.

Verum *Hipp. lib. de morbis mulierum* in qualibet sanâ muliere sanguinis menstrui quantitatem designat ad duas heminas Atticas, seu sesquilibram, aut duas fere libras. Quæ tamen quantitas in omnibus mulieribus non observatur, sed pro constitutionis, ætatis, victûs ratione variat; nam juniores, & cum purgari incipiunt, minus purgantur, & in suo flore paulatim sanguis ad ætatis usque florem augetur, tum verò aliquandiu æqualitatem servat, ita ut neque crescat, neque decrescat; tandem ætate declinante paulatim rursus minuitur, donec omnino cesserit. Ideoque ea menstrui quantitas naturalis est, quæ ætati, constitutioni, vitæ generi competit, eaque ex eo cognoscitur, quod post menstruum fluxum neque alia corporis gravitas, neque virium debilitas relinquitur, unde prædicta *Hippocratis* doctrina ut plurimum semper intelligenda est.

ARTICULUS V.

Quanam sit causa periodi Menstrualis?

Cum jam constet causa, propter quam mulieres singulis mensibus

menstruum expurgant sanguinem, quia verò præterquam quòd simpliciter expurgant, habent pariter, ut hanc expurgationem faciant quodam cum ordine, ut quadam ordinatâ repetitione, ita ut singulis mensibus hanc habeant expurgationem, quæ determinata repetitio hujus purgationis singulo mense succedentis appellatur à Medicis periodus menstrualis; idcirco hujus quoque rationem assignare debemus, hoc est, quænam ratio sit, propter quam hujusmodi expurgatio fiat singulo quoque mense, & non singulâ quoque hebdomadâ, vel singulis diebus, ut sæcum excretionem fieri solent, vel etiam cur non fiat rariùs post duos, vel tres menses.

In quâ re tantus est labor, ut reverà voluerunt nonnulli talem determinatam periodum non servari; ita ut non quolibet mense necessariò mulieres hunc sanguinem expurgare contendunt: sed

Contra hos apertum est ipsarum mulierum testimonium, quæ non solum se quolibet mense has habere purgationes fatentur, sed etiam per determinatum tempus, neque talis certæ repetitionis diem postponunt, ita ut quamvis in nonnullis peculiaribus variari possit, generalius tamen semper certa est singulis mensibus.

Voluerunt alij hujus circuitûs causas esse determinatam quandam excrementi sanguinei quantitatem, quæ determinata quantitas per unum mensem colligitur, & sic quolibet mense naturam stimulat ad expurgationem: hujus rei exemplum afferunt eorum, qui semper determinatè singulis diebus sæces expurgant, non aliâ ratione nisi propter aggregatam quantitatem.

Sed estò demus excrementi sangui-

nei quantitatem naturam ad expurgationem stimulare, non autem dicimus causam esse, propter quam determinatè hujus purgationis fit circuitus, & ratio est, quia non semper omnes mulieres, imò neque perpetuò una mulier eandem sanguinis quantitatem expurgat, sed nunc majorem, nunc minorem, & cum hac quantitatis varietate non variatur circuitus: sed si talis circuitus ab eâdem quantitate proveniret, tunc quantitate variatâ, variaretur circuitus.

Quidam ad hujus excrementi sanguinei qualitatem, sive proprietatem confugiunt, quod sui expurgationem exigit singulis mensibus.

Sed hæc sententia falsa deprehenditur, vel enim recurrit ad qualitates occultas, atque proprietates indicibiles, quæ semper ignorantiam specioso pallio, sed rusticano obductam ostendunt, & luculenter convincitur: nam mulieres non perpetuò unam excrementi rationem expurgant, cum quandoque ferrosiorem, crassiorem &c. exturbent: igitur si hic circuitus ab excrementi qualitate, quod expurgatur, proveniret, variatâ hæc excrementi qualitate, periodus variari deberet: variatur autem qualitas invariata periodo: igitur à qualitate non oritur periodus. Vel confugit ad manifestas qualitates, & hæ assignari deberent.

Ultima, & communis opinio est *Arist. 7. de hist. animal. cap. 2. & Gal. 3. de diebus decret. cap. 2.* quos innumera vulgarium sectatur grex, referentium ad Lunam hujus determinati circuitûs rationem, & reverà *Helmontius* menstruum lunare tributum appellat; verum ad lunam recurrere, est miserum quæ rere subterfugium, unde pro hujus intelligentiâ.

Quaestio II. Art. IV. Quanam sit causa periodi menstrualis? 53

Supponunt primò, generaliter mulieres semper ferè hanc habere evacuationem circa tempus aspectuum lunarium, vel circa novilunium, vel circa plenilunium.

Supponant deindè secundò Lunam in iisdem aspectibus inducere nimias commotiones in humidis corporibus; ita enim observatur in aëre excitare pluvias, vel ventos, in mare tempestates, & in echinis, cancris, aliisque testaceis, & crustaceis quoddam humiditatis augmentum, (luna namque præfidet aquis) sicut etiam in plantis in plenilunio, quod lunà decresciente non observatur. Imo etiam in corporibus humanis videmus his temporibus excitare catarrhos, & generaliter humorum excrementorum exuberantiam, quod magis verosimile est in ipsis mulieribus contingere, quæ humidiores sunt, ut *Arist. cit. loco* inquit: *Fæmineus sexus dicitur luna subiectus*. Ex his apertè patet hujus sententiæ ratio: nam cum hæc purgatio circa hos lunares aspectus contingat, cumque luna possit esse causa, cur tunc talis fiat evacuatio; humiditates commovendo, quæ in corpore sunt, meritò cur in tali corpore determinata recurat hæc evacuatio, lunæ tribui solet, unde vulgò fertur, juniores lunà crescente, adultiores jam mulieres lunà decresciente purgari, undè versus.

Luna vetus vetulas, juvenes nova luna repurgat.

Optima quidem sententia, sed rationes insultæ, & experientiæ ineptæ, quæ genuinam non pacant mentem. *Aristoteles, & Galenus* ignaviæ suspitione male audiverunt, dum periodi mensua-

lis causam ineptè mendicârunt à lunâ, quasi luna aquis, corporibus humidis, præcipuè fæmineo sexui præesset. Ista periodica sanguinis expurgatio non ad lunam, sed ad internam uteri monarchiam pertinet, quia muliebris sanguis à recrementis expiari debet intercapedine, quâ luna per Zodiacum singulos meritur cursus. Luna non aggregat, vel hunc sanguinem extrudit menstruum, estò uteri purgatio cum lunæ aspectibus coincidat; nam coincidere utrique termino est per accidens. Si istam mulierum purgationem luna causaret, saltem omnes juniores, lunà crescente, & adultiores, lunà senescente, ferè essent menstruæ, ac luna silente, menstrua feriant, quod falsum ostenditur.

A novilunij aspectibus ad plenilunium usque in corporibus humidis nimias induci commotiones, ut in aëre pluvias, vel ventos, in mare tempestates; in corporibus humanis catarrhos, & humorum excrementorum congeriem excitari ipsa autopsia falsitate convincit; cum non tantum in his aspectibus, quàm in aliis contingant.

Ad id, quod objiciunt Echinos, cancros, astacos, cæteraque crustacea, & testacea esse plena, lunà crescente, & decresciente esse vacua, respondemus hoc esse maximum præjudiciū à vulgo introductum; nam æquè in omnibus lunæ aspectibus plena sunt, unde in apophthegma transit ridiculum: Quid luna cum astacis? Verum id contingit, ubi ingentem eduliorum copiam hæc aquatica animalia pro victitando habent. Secus verò si incolant loca, in quibus ob victūs parsimoniam parcè victitant; nam in omnibus lunæ aspec-

ctibus erunt inania. Verumenimverò negare non possumus plena interdum inveniri, lunâ crescente, & senescente, vacua; nam hæc noctu victitant, quia eodem tempore cernunt, & lunæ lumen aquas plenius, & splendidiùs illuminat; semper crescendo ad plenilunium usque, ob majus luminis spatium uberius utuntur alimento, ac proindè pleniora evadunt; lunâ verò senescente ob debile lumen debilis aquarum irradiatio succedit, & propter illuminati temporis angustias, parciore potiuntur cibario, ac parcius nutrita observantur.

Non fabulas de pleniori, & debiliore lumine lunæ canimus, sed astromonicè id probamus; luna namque est globus quidam opacus, existens in cœlo sub Sole: unde quidem à Sole illustratur medietas globi lunaris, quando autem luna opponitur soli, illa ipsa medietas illustrata vergit ad superiorem cœli partem, ad nos autem versa est alia obscura medietas; in omni demum statu medio conversa est ad nos partim medietas lucida, & partim obscura, & eò plùs, vel minùs de medietate lucidâ, quò plùs recedit, vel accedit luna ad solem, & quia infra quadraturas medias plùs ad nos convertitur de parte obscurâ, & minùs de lucidâ, ideo apparet pars lucida corniculata. Hinc fit, quòd luna crescens sequitur solem, oriturque, & occidit post solem, quia nempe crescit recedendo à sole ab Occidente Orientem versus. Decrescens verò præcedit solem, & oritur, & occidit ante solem ab Occidente Orientem versus. Ideo quoque luna crescens luces vespertino tempore, scilicet post solis occasum; luna decrescens matu-

tino, scilicet ante solis ortum. Insuper luna crescens vertit cornua ad Orientem, quia pars illuminata est occidentalis ad solem conversa: luna decrescens vertit ad Occidentem, quia medietas illustrata est orientalis respiciens solem. Itaque à novilunio ad plenilunium pars illuminata respicit terram, obscura superiorem cœli partem; contrà in senescente pars obscura terram vergit, & illuminata ad superiorem cœli partem.

Objiciunt Lunæ fautores ad suæ sententiæ confirmationem experienciâ constare arbores, lunâ crescente, incisas ob maximam succulentiam brevissimè cariem contrahere, lunâ verò senescente, quia superfluo destituuntur humido, incisas perennari.

Non ita dicant; nam falsum est arbores, lunâ crescente, incisas, breviter cariari, decrescente, multos servari per annos; siquidem arbores hyberno tempore alimentum è terrâ non hauriunt, & earum anima torpescens non tantum feriari, verum extincta videtur, cum veluti inutilia cadavera omnium operationum specificarum expertes appareant, & tamen animâ non destituuntur, sed ab intus latente vivificantur. Hoc tempore crescente, sive decrescente luna, si arbores incidantur, diu constant. Verno tempore à radiis solaribus ad rectos angulos incidere incipientibus arborum anima, aliàs torpescens, ad motum excitatur, alimentum è terrâ uberius haurire incipit, & actionibus manifestis sese iterum prodit. Hoc, & ulteriori tempore incisæ arbores quacumque lunæ quadraturâ cariem contrahunt.

Trutinatis, explosisque pro periodo menstrualiali aliorum causis, nostram stabilia-

Quaestio II. Art. V. Quenam sit causa periodi Menstrualis? 55

biliamus sententiam oportet, cur menstrua statis temporibus, & per certas periodos fluant?

Revera magnum fuit naturæ opus hanc determinatam repetitionem cruentam mulieribus evenire, aliàs si singulâ hebdomadâ, vel singulis diebus fieret, mulieres nimis spurcæ, & viris essent invisæ, ac cunnus in naturâ admodum sterilis foret.

Fit periodica sanguinis excretio tunc, cum sordibus expurgari debet; purgari namque est res à mistione alienorum, & ad rem non facientium corporum liberari, nec natura indistinctum excernit sanguinem, sed tantum impurum, aliàs potius debilitaret, quam juvaret. Hæc nullatenus contingere potest, nisi per intrinsecam fermentationem, idest fermentum, quo natura omnia perficit; contingit igitur per quandam sanguinis fermentationem in menstruo secretio, non aliter ac impuræ partes à puris in musto per fermentationem intrinsecam in dolio quasi factò motu violento per collectionem sequestrantur, & in ejus fundum sequestrantur.

Menstruus sanguis abundat particulis salinis volatilibus, quæ per insensiles evacuationes, ac in hominibus, non resolvuntur ob pororum angustias, & magnam ob pinguedinis copiam sub cute latentem. Insuper mulieres quodam scatente sale acido, & hoc accidit, quia præ hominibus fel non admodum habent calidum; quapropter hoc fel ciborum reliquiis à ventriculo per pyloræ demissis se immiscet in duodeno, & tali menstruo in liquorem resolvuntur, ut reliquus æthereus spiritus, qui antea in centro coerceretur, ad superficiem evocatus in intestinorum fibras se insinuat. Si hic liquor amarissimus non

sit admodum calidus, tunc pars æthereæ, quæ in corporis fermentescentis superficiem non totaliter se extricat, & quia salis indolem præse ferre debet, ob materiæ ætherogeneitatem in falsum non transmutatur, sed acidus evadit, & spirituosæ ciborum pars non probè ab acido liberatur, & fluidior redditur: quapropter virgines, quibus fel virget, vel parum, vel nihil menstruantur.

Quoties particulæ salinæ non resolvuntur, in sanguinis malsâ detinentur, ipsum reddunt impurum, & per menssem commoda acidi salis portio in eodemmet congeritur sanguine: supra hoc acidi corpus salinæ particulæ exaltantur, & magnus in sanguine excitatur præceps fermentum, non aliter ac fervor ex alkali, & acido, ac quod omnino fæculentum, & impurum est, à puro cum sero ad uteri emunctoria deponitur, & guttatim foras deturbatur.

Ex particulis salinis volatilibus, & acido sal fieri aluminosum, probat aluminis ex vini facie confectio, quod nihil aliud est, quàm quoddam sal volatile vini, & sal acidum, quod ob fæcum copiam, & pondus quasi motu violento in musti fermentatione se præcipitavit. Constat igitur sanguis menstruus sale aluminoso, vel alumini analogo, & veritati consentaneum est acre quoddam aluminosum singulis mensibus exaltatum causam esse cruentæ purgationis. Præterquam quòd non phantasiæ lumine ducti, sed experientiâ duce id probamus: siquidem linteum menstruo intinctum, si in ebullientem demergatur aquam, maculam contrahit imposterum indelibilem, quæque tertiâ saltem elotione excidat è linteo foraminato, non secus ac si acido sulphuris spiritu corrosivum foret. Id quod sanguini humano,

aliàs

aliàs sit exoticum, sive per nares, vulnera, hæmorrhoides, vel dysenteriam fluxerit.

Salinæ, & acidæ particulæ ex fermento aciores redduntur, & sanguinis massa rarefcit, uterus fervore corripitur, & uteri vasa acrimoniâ dilatantur, ac impuritates tum volatiles, tum acidæ unâ cum sero sequestrantur, ad emunctoria præcipitantur, ac denique per vaginam foràs erumpunt. Hinc menstruum primorum dierum magis impurum est, quàm subsequivis fluat, quia primis diebus impuriore partes à sero eluuntur, quàm subsequivis; serum enim à naturâ institutum fuit ad sanguinis sordes eluendas. Ostendunt hanc fermentationem, instante menstrualis excretionem, fervor, & æstus uteri, distensio, & dolores, qui ad lumbos usque protenduntur, quos scilicet ob quandam tensionem à sanguinis impulsu patiuntur partes, ne multum efficiat ejusdem acrimonia. Quandoque caput dolor obsidet, & nostrates mulieres in menstrui argumentum tempora, & frontem sericâ ligulâ vinciunt. Venereus æstus circa pudoris sinum sensim serpit, unde menstruant, & præsertim puellæ amoris incendia præsentunt. Peractâ excretionem, depuratâque sanguinis massâ, in eodem sanguine recolligi incipiunt salinæ particulæ, & acidum, quod quidem secundum corporis dispositionem, scilicet ob ætatis constitutionem, vel errores circa res non-naturales, mox tardiùs, mox citiùs suam perficit collectionem. Unde est, quod vel citiùs, vel tardiùs noviter menstrualis subsequitur excretio. Quòd si nullum impedimentum sit obvium, intra mensem congeruntur, & menstrua perficiuntur.

Quæres primò, Quâ de causâ evacua-

tio per uterum instituitur?

Respondetur, vasa uteri laxiora esse cæteris ob specialem texturam, non tamen adeò laxa, ut inde sanguis continuo effluat, sed aliquandò portionem ab arteriis excidere ob hanc laxitatem, quæ omnis à venis recipi non valet, remanens in partibus magis exaltatur, & sic poros ampliat, & habitu communicato ad arterias, ampliat etiam illarum oscula, & sanguinem continuo reddit acriorem; cum igitur ad quoddam acrimoniæ genus reducitur, quod sic orificia aperire valeat, & sanguinem inficere, ut valeat exire, accidit per uterum purgatio menstrualis.

Quæres secundò, Quare brutorum mulieres viviperæ non menstruant?

Respondetur, estò sint quædam menstruant, ut simiæ, ferè tamen reliquæ non menstruant. Hujus causam suspicantur vulgares esse in brutorum fœminis redundantis illam sanguinis portionem, quæ vel in pilos, pennas, ungues, aut cornua commutatur. Verùm rustica, & non ingeniosa ratio videtur; siquidem nec fœminæ nostræ, nec simiæ pilis carent, & tamen menstruant. Imò multas mulieres barbaras menstruare observamus.

Vel hujus causam pro fœminis brutilibus ad immodica exercitia, continuosque referunt labores. Sed neque nostræ fœminæ suis destituuntur laboribus, ac exercitiis. Amazones, & Spartanæ mulieres viris fortiores, laboribus deditas, ac bellicosissimas menstruasse legimus: igitur vulgare ratio, dum infirmo nititur fundamento, ruit. Si igitur brutales fœminæ à laboribus immunes vitam degerent, menstruant- nē? minime profectò.

Nonnulli vulgò recentiores dicti, qui *Epicuri* sectæ sunt addicti, hoc speciali uteri structuræ tribuunt; nam aliter in fœminis, ac in brutis solertissima natura uterum conformavit, & quia est æquè persimilis uteri textura simiarum uteri structuræ mulierum, hinc est, quod pari menstruant jure. Sed hæc textura non est absimilis occultis Galenistarum qualitatibus. Non menstruant puellæ, & vetulæ, non quia uteri structura non est debite disposita, sed quia sanguis menstruus non generatur. Hinc brutorum fœminæ non ob diversam uteri structuram non menstruant, sed quia menstrua non generant. Positâ speciali uteri structurâ, seu conformatione, & menstrui generatione in mulieribus adultis, equidem natura provida mulieris sanitati prospiciens, & mala, quæ ex mensium retentione oriri solent, præcavere cupiens, singulis mensibus alias compensare vias quærit, per quas sanguinem eliminet. Itâ menses non per uterum, sed per alia loca excretos fuisse observavimus, per nares scilicet, hæmorrhoides, vomitum, alvum, cum urinâ, ex oculis; auribus, dente eliso, per mammarum papillas, umbilicum, &c. Eodem ferè modo brutis fœminis accideret, si menstrua deficerent ob diversam à nostris fœminis uteri structuram. Insuper natura alias parare sibi solet vias, ut nêdum sanguinem menstruum, sed etiam reliqua excrementa extra corpus deponat, quæ de re hominem observavimus, cui deerat podex, peractâ coctione, ciborum reliquias per vomitum rejicere.

Observatur in brutorum fœminis quid serosum statis temporibus per uterum excerni, cum scilicet fervore cor-

Musitanus de Morbis Mulierum.

reptæ ad concipiendum libidinantur. Verum hoc serosum non arguit diversam uteri conformationem, nec menstruum dici potest, sed illud est serum salinum, quo cunnus inflatur, titillatur, & ad libidinem proritur. Insuper hoc serum in brutorum fœminis consultè natura generat, ad hoc ut brutorum penis libentiùs illo sero madidus in coitu intra viscera agitaretur, estque naturæ sputum. Brutorum fœmina à conceptione coitum repudiat, & tantum admittit, cum concipere vult, at nostræ mulieres quò prægnantes sunt, eò avidiùs, & delectabiliùs comprimuntur. Undè *Poppea M. Agrippæ* infandæ salacitatis mulier super hoc interrogata petulanter respondit: *Ideo bestias non coire gravidas, quia bestie sunt.* Et hæc de causâ nostrarum mulierum pudenda semper sunt madida, ut perpetuò futuri possint.

Quæres Tertiò, cur brutorum fœmina à conceptione coitum repudiet?

Respondetur, Causa est, quia brutorum uterus gravidus valdè extuberat, & propinquus est foramini exteriori, ideo mares, qui alioqui genitalia magna, & producta habent, plenum uterum agitant, impellunt, & frangunt, quas molestias, & dolorosas brutorum percussiones fœminæ sustinere nequeunt, ac proindè repugnant. Præterea bestie sensu tantum feruntur ad id, quod actu est, ideoque præterritæ voluptatis, postquam conceperint, immemores à coitu abhorrent; Veneris enim sensus solum ad prolis generationem datus est, minimè verò ad voluptatem, & delectationem, quamobrem tunc temporis noxam sine delectatione sentiunt, quod si materia abundet, in pilos, cornua, ungues, ac reliqua integumenta transit.

H

Quæres

Quæres Quartò, cur in animalium genere sola mulier gravida delectabiliùs marem admitrat?

Respondetur, mulier locos circa uterum habet crassos, uterus plenus non extuberat, & à rimâ magnâ ad internum uteri orificium decem digitorum dimensio interjacet, cujus dimensionis non est virga virilis, & imparibus pugnat armis, ideòque ab ipsâ uterus non moleste repercutitur, quod si quandòque, quod rarum est, tantæ longitudinis sit, mulier sterilefcit, vel plena abortit: sed nūquàm reperiri potest chorda, quæ ad putei fundum pertingat. Hæc ratio ex anatome, & experienciâ desumptâ adeò certa est, ut aliâ non indigeat. Item Deus immortalis hominibus concessit, ut gravidæ uxores sine noxâ suos sustinerent viros, ne alienas comprimere cogerentur mulieres: sed hæc ratio est moralis. Optimè mulierem materiæ primæ comparavit *Aristoteles*: *Sicut mulier appetit virum, ita materia prima appetit formas*, insitus est appetitus mulieris ad virum, & viri ad mulierem, & in coitu à voluptate, & delectatione primò uterque trahitur: *Trahit sua quemque voluptas*, & non à primo matrimonii fine, qui est prolis generatio, unde voluptate tractus vir coit, & mulier eâdem allecta comprimi finit, & impletur, & etiam impleta eò insatiabiliter virum appetit, ut potius laxetur, quam satietur, & tùm gravida nihil desiderare deberet. Hinc *Zenobia Palmerinorum Regina* inter alias spectabiles sui animi dotes summopere celebratur, quia *Obedenatum* conjugem gravida nullatenùs admittere volebat; modestam namque mulierem non propter voluptatem, sed prolis causâ matrimonium celebrare dicebat.

Quæres Quintò, Cur mulieres præ-

gnantes majorem persentiant in coitu voluptatem, & delectabiliùs comprimi sinant, quàm vacuæ?

Respondent nonnulli, quia mulieres gravidæ frequenti utentes coitu, semen intra uteri cavitatem defluere, & quia uteri os tunc exactissimè occlusum est, summam efficere voluptatem.

Verùm horum sententia falsa deprehenditur; nam semen in eâ detentum corrumperetur, ac putresceret, & gravia tum mulieri, tum fœtui oborirentur incommoda, qualia tamen eam ob causam nunquam accidisse observatum est.

Respondent alii, quòd sicut in gravidis menstruorum viæ fluxui destinatæ occluduntur, ita etiam viæ seminum influxui destinatæ tam arctè contrahuntur, ut toto gestationis tempore nihil seminis admittant, nisi cum fortè per ferventissimum libidinis æstus referantur, sicque admissio semine superfœtatio succedat, quæ certè rarissima est. Sic n. uteri os, facto conceptu, exactissimè clauditur, seminisque virilis ingressum penitus arcet: ita etiam dicti seminales ductus uteri protuberantiis alligati, tunc temporis occlusi, seminis muliebris illapsus in uterum prohibent. Ex his mulierem gravidam, propter hoc impeditum seminis ad uteri cavitatem influxum, in coitu aut nullam, aut longè minorem persentire voluptatem, quàm non gravidam inferunt.

Verùm potius esset tollere, quàm solvere, quod quærimus, & experientia oppositum docet, unde mulier prægnans apud scortatores in adagium transiit, quod nos ob verecundiam tacemus. Præterea ad nostram explorandam sententiam multas honestissimas, & modestissimas

stissimas mulieres, quibus familiarissimè utebamur, percontati fuimus, & liberrè nobis confessæ sunt gravidationis tempore majorem perferre voluptatem quàm alio tempore, atque viri accubitu ægrius carere posse, quàm aliis temporibus.

Respondent quidam semen gestationis tempore à testibus, & tubis per latera fundi utrinque versus inferiora descendere, ac peritonæo cum tendinibus musculorum obliquorum perforato supra pubis ossa clitoridi jungi, & semen, quia à dissitis titillando excurrit partibus, per clitoridem excernitur; ideoque prægnantes majori cum voluptate coire.

Sed hos ductus, sive convenientes semini transitus nunquam anatomicorum solertia detexit, ac proinde non absimiles sunt occultis Galenistarum qualitatibus. Falsum est per clitoridem semen excerni, cum nullum foramen habeat extrinsecè pervium. Si occultum, ut hi fatentur, & invisibile, quis eis revelavit? est quidem anilis fabella in anatomicis institutionibus.

Respondemus ad quæsitum, & præmittimus, quòd non tantùm gravidæ mulieres, sed etiam eæ, quibus uterus excutis est, summâ cum voluptate coeunt, etsi illis nullum in uterum semen illabatur, ac proindè necesse est mulieri, ut aliquâ insit pars, quæ eam ad libidinem fortiter stimulet, & sicut in viris stimulus iste in glande penis fricatione suscitatur, & ad summum intenditur voluptas ex seminis transitu: ita in mulieribus quoque stimulus iste in tentigine, seu clitoris glande per fricationem manu factam, vel per coxæ supra coxam motionem suscitatur, & liquoris cujusdam ex uteri vaginâ prodeuntis titilla-

tione maxima perferitur voluptas. Liquor iste, quem falsò pro semine accipiunt vulgares, circa colli orificium, glandulas vaginales, & meatum urinarium recolligitur. Præterea gestationis tempore interius uteri orificium arctissimè occluditur, & primis mensibus durum, postremis verò molle, & pulposum existit, & nihil ex utero effluit, nec quidquam extrinsecus in eum intromitti potest. Vagina sursum retrahitur, arctior, & inæqualis evadit, ejus rugæ orbiculares fiunt crebriores, & densiores, ac quia per uteri vaginam plurimæ arteriæ, & venæ distribuuntur sanguine turgidæ, vaginam calidiorem, & tumidiorem reddunt, labia quoque canni tumidiora evadunt.

Ex his ritè perpensis eruimus in prægnantium coitu penem virilem vaginæ rugas omnes æqualiter contrectare ultrò citròque, & quia crebris ictibus clitoris cum turgidis labiis arietatur, cæteræque interiores confricantur partes, multo, gratoque perfunduntur calore, earum pori valdè rarefiunt, & liquor quidam, seu semen fatuum, eodem calore attenuatum à vaginâ, ejus glandulis, & à partibus circa clitoridem, & meatum urinarium existentibus foras exilit, & ex hac unâ parte magnum in coitu percipiunt oblectamentum, ex alterâ majorem adauget voluptatem partium confricatio, seminis virilis immissio, & emissio, ac quia pruriens semen, & spiritibus plenum titillat, suavissimè demulcet. Undè si in vacuis voluptas in congressu venereo ad tres uncias, in prægnantibus ad novem reperitur.

Sed ad nostrum quæsitum, quare brutorum fœminæ non menstruant, noster redeat sermo, & non menstruare dicimus, qui liquorem felleum habent cali-

diffimum, & ipsæ, sicut & mares, calidissima sunt toto corpore actualiter, tolerant enim glaciales hyemis rigores sub aperto Jove, nec læduntur. Præterea brutorum mares, ac fœminas natura piloso, vel laneo induit amictu, ac proinde pellem pluribus perviam meatibus, per quos emergunt excrementa, nactæ sunt, ut videre est in hominibus hispidis, qui diaphoresi copiosiori potiuntur. Id in humano patet capite, quod quia capillis est refertum, perspirationi maxime opportunum existit, sudoris, fursurum, sordium, & animalium immundorum excitat proventum, ac in vulgarium sententiâ pilorum, & capillorum usus ad ebibendas, absorbendasque totius corporis fuligines institutus creditur. Hinc responsionem pro nostrâ sententiâ eruimus brutorum fœminas non menstruare, quia fel præcalidum habent, idedque copiosorem adeptæ fuere expirationem, per quam earum sanguis ab omni purgatur extraneo. Sic mulieres hirsutæ, vel barbatae parum, vel nihil menstruunt.

ARTICULUS VI.

An Sanguis menstruus sit noxius, & quare?

Non defuere Medici, & Philosophi, qui miris encomiis sanguinem evexere menstruum, hujus farinae viri fuere Hip. Gal. Arist. Aëtius, Fernelius, Mercurialis, Rodericus à Castro, Sennertus, cæterique vulgares, quos innumera posterorum sequitur grex. Crediderunt si menstruum unum generationis humanæ primordium esse, fœtum in utero illo nutriri, ex illo sanguineas elaborari partes, extra uterum illo in mammis in lac converso cibari. Dissentaneum

profecto, & à ratione alienum esset generationis principium ex pessimâ materiâ, & qualitate constare. Hippocrates lib. de naturâ pueri inquit: Fœtum trahere, quod dulcissimum est in sanguine, pallidaeque solent esse utero gerentes, quoniam purus ipsarum sanguis ad fœtus nutritionem, & incrementum absumitur. Fernelius existimat fœtum non ali sanguine menstruo in utero, sed purissimum, & suavissimum rapere, partemque illius sanguinis vitiosi circa uterum in venis hære, partem maximam reliquo priori sanguini permisceri, & quia nequit naturæ vis omne illius virus mitigare, ac evincere, gravidis mulieribus plurima mala obveniunt. Contra Gal. I. de sympt. causis. cap. 7. inquit: Fœtum non solum nutriri optimo, & laudabili sanguine, sed impuro, & vitioso, & adversus Erasistratum, fœtus nutriri in utero eo sanguine, qui ad uterum fluere solebat, quem 2. de semine salutarem vocat evacuationem in fœminis, quæ concipiunt, in gravidis verò materiam, ex quâ fœtus generatur. Sed horum authorum ineptias refutabimus infra.

Nos cum aliis authoribus sanguinem infamamus menstruum perniciosi, pravi, mortiferi, nihilque magis tritum, quàm illius truculentiam decantare, non quia copiosus, sed quia veneficus. Canes siquidem in rabiem incurrunt ab ipso deglutito mēstruo: nonne edunt sanguinem canes? sed nunquam inficiuntur, non fieret à sanguine, quia copioso, sed quia infenso. Menstruosa mulier suo intuitu speculum maculat, & sædat; isto n. tempore venenosa est, & Basilisci oculos habet ex causa menstrui, & venenosi sanguinis. Hic detestandus est enormis ille abusus, & ritus maledictus diabolicarum meretricum, quæ à diabolo

Quaestio II. Art. VI. An Sanguis Menstruus sit noxius, & quare? 61

diabolo persuasæ, menstruum suum amariis præbent, philtum ad amorem conciliandum credentes, quod tamen diabolicum, & flagitiosum mendacium est; illud n. totum venenum est, vel fit haurienti, adeo ut nunquam convalescat, donec supremum exhalet spiritum. Et licet quidem talis validissimam habeat constitutionem, & spe, vel opinione diutius vivat: malum tamen id evincere nequit, sed cutis, & vitæ jacturam luere cogitur. Vel cæco insaniant furore, id à *Lucretio* celeberrimo Poëta expertum fuit, cui uxor credula, dum conjugem furore poëtico abstractum extraneo amore detentum temerè suspicatur, ei suum menstruum propinat, quo ductus in rabiem sibi tandem mortem conscivit. Hoc verum est philtum non amorem, sed furorem inducere, hominesque ad insaniam redigere: cuius rei passim extant historię, quæ testantur meretrices amasios, & uxores maritos, quos in sui amorem philtis protrahere conatæ sunt, ad insaniam redeisse, & quandoque ad melancholiam asininam.

Sacro Legis Divinæ edicto ad mulierem accedere menstruantem prohibitum est *Levit. 18. Ad mulierem, quæ patitur menstrua non accedes, nec revelabis fœditatem ejus &c.* Coitum, concubitum, vè cum fœminâ menstruante sub mortis pœnâ Deus prohibuit *Levit. 20. Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, & revelabit turpitudinem ejus, ipsaque aperuit fontem sanguinis sui, interficientur ambo de medio populi sui. Omne sanctum non tangat, nec ingrediatur Sanctuarium, donec impleantur dies purgationis sue. Quocirca Divus Thomas in 4. dist. 32. art. 2. quaestiuncula 2. inquit: Prohibitum esse viro ad mulierem menstruantem ac-*

cedere, & similiter prohibitum mulieri in tali fluxu debitum petere. Scotus quoque esse peccatum mortale ex parte utriusque. Et *Ezech. 18.* conjungit peccatum adulterii cum peccato menstruatæ dicens: *& uxorem proximi sui non violaverit, & ad mulierem menstruatam non accesserit.*

Sunt maleficæ mulieres tempore menstrui fluentis, vini, cerevisiæ, hydromelis, aceti, & lactis summæ hostes; nam has res nisi tractent, circa eas versentur, easque inspiciant, & anhelitu tangant, corrumpunt; vinum n. mutatur, & fit pendulum, cerevisia, & hydromel acetosum, acetum infirmatur, & acedinem suam amittit, lac etiam acescit, & coagulatur; ferrum rubiginem contrahit, terra ut ab aceto fortissimo abraditur, arbores, flores, olera, frutices radicitus exsiccantur, sterilescunt tactæ fruges, moriuntur, insita exuruntur hortorum germina, & arborum fructus, quibus insidere dicuntur. Hæc, & quamplurima alia patrat mala mulier, non solum dum menstruum per uterum excernit, verum etiam si per alias partes ordinato cursu deflectatur, ut per os, nares, mictum, hæmorrhoides, ubera, inguina, &c. ejusdem erit conditionis, & energiæ.

Dum menstruum in muliere supprimitur, nec statis emanat temporibus, gravissima infert symptomata, ut viscerum obstructions, cachexiam, hydropem, apoplexiam, melancholicam insaniam, maniam, epilepsiam, sterilitatem, cancrum, cephalalgiam, podagram, fœdum colorem, febrim, impetiginem, cordis palpitationem, deliquium, hujusque perniciosi quamplurima.

Videte quæso, quot mala patrat san-

guis menstruus, & in conscientia dicite: An unum humanæ generationis principium esse possit? An ex illo sanguine dictæ partes conflentur? An fœtus illo nutriatur in utero? & tandem an in lac pro infantis nutritione vertatur?

Estò nos perniciosi sanguinem menstruum incusemus, non desunt tamen asseverare multorum morborum remedium esse; unde inquirunt podagram; strumas, parotides, sacros ignes, furunculos menstruatæ mulieris tactu leniri, gestatione portiunculæ vestis mulieris ita infectæ, tertianas, quartanasque febres curari, ac illinctu comitiales morbos omninò sanari. Verùm hæc omnia tam laudes, quàm opprobria mereri possunt, quia incerta, vana, & inexperta. Unum tantum nos expertum habemus, verrucas solo sanguinis menstrui illinctu curari.

Quoad secundam articuli partem, scilicet quare sanguis menstruus sit noxius, non convenit Medicorum vulgus, unde

Respondent nonnulli illos pravos effectus ex agitatione pendere, quæ fit in corpore, cum sanguis expurgatur menstruus. Verùm hæc sententia nimis rustica est; nam multos pravos observamus effectus à sanguine fieri existente extra corpus, & jam illâ agitatione remotâ.

Respondent alii causam esse hujus sanguinis fœculentiam: sed hæc opinio falsa deprehenditur; nam multa alia videmus fœculentiora, & illos pravos non producere effectus, ut sunt alvinæ fæces, quæ canes potius nutriunt, quàm illos in rabiem adigunt.

Respondent multi esse ejusdem sanguinis mordicationem: sed isti pariter à veritate aberrant; nam quæ per mordicationem agunt, nostras corrodunt partes, sed multi effectus à menstruo proveniunt absque corrosione, quod signum est ipsum per mordicationem non agere. Præterea ex sanguine menstruo nos virus tabificum elicere non later, quod longâ enecat morâ, absque eo quod corrosivum sit.

Sanguis menstruus ad destinata emuntoria, proscriptus spiritum vitalem exuit, non secus ac vina quædam, exacto anno, vappa fiunt; & cadaverosus evadit, horridas cadaveris proprietates, & vires in pejus eundo adipiscitur; deinde fit virus, & nisi celerius foras extrudatur, detentus fit virulentior, & vitæ hostilis, quia à pristinis sanguinis naturâ, & proprietatibus degeneravit: ac proinde vim fermentalem potenti contagio imbutam, & lethales nanciscitur acerbitates, ac juxta varios veneni gradus varia mulieri concitat pathemata, ut apoplexiam, epilepsiam, maniam, insaniam, melancholicam, viscerum obstructionem, cachexiam, cordis palpitationem, deliquium, syncopen, & id genus alia. Dantur venena, quæ interimunt, & hos supra citatos æmulantur morbos, & hæc sunt vera venena, quæ caveri nequeunt, quia clanculùm se insinuant, vitam suffurantur, & nullam veneni suspicionem exhibent, cum mors morbo, & non veneno ascribatur. Hæc venenorum diversitas juxta varios exaltationis gradus in sanguine menstruo reperitur, & prout has, vel illas impetit partes, varia suscitât symptomata.

DE MORBIS MULIERUM

LIBER VNICVS.

MISERABILIS præ hominibus est Mulier, tam in cœlibi, conjugato, gravido, quàm viduo statu, quia unius uteri ratione sexcentis facta est calamitatibus obnoxia; in omni enim ætate, statu, & conditione mulieris uterus angit, in varios casus, & vitæ conjicit discrimina. Harum ærumnarum in causâ fuit prima Parens, nam post vetiti pomi esum libidinis prurigne se obnoxiam reddidit, virum in congressum excitavit, admisit, & in posteras mulieres vitiatâ radice per traducem originalem innumeras propagavit qualitates. Per membrum, quo peccavit Eva, plexa fuit, & multis miseris se, ejusque propaginem submisit, & sui peccati lapsum non tantum cruenta mensatim deturpatione in mulieribus testatur, sed etiam ærumnarum multiplicatio, ut habetur *Genesi cap. 3. v. 16. Mulieri quoque dixit: multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios.* Has mulierum ærumnas per capita digere-mus, & unicuique medicas apponamus manus.

CAPUT PRIMUM.

De Mensium Suppressione.

Menstruis non fluentibus, ab utero morbi contingunt, verum non omnes mulieres menstruas pariuntur purgationes; nam puellæ ante annum 14. menstruis carent, erumpunt verò cum in veneris monte lanugo efflorescere, ubera intumescere, & papillæ prurire incipiunt, legitima maturitas ad matrimonium designatur, & aptissimum est tempus ad concipiendum. Menstruis privantur vetulæ quinquage-

simum ætatis annum transgressæ. Gravidæ, & lactentes menstrua non habent. Viragines, & mulieres, quæ laboribus ferè virilibus exercentur mensibus destituuntur. Item, quæ diu alicui succumbunt morbo, vel magna profluvia, & evacuationes passæ sunt, vel diutinâ maceratae sunt fame. Imò sunt nonnullæ mulieres, quibus nunquam menses fluunt absque salutis incommodo, & has insuper concipere observamus. Non agimus hîc de mensium suppressione puellarum, vetularum, lactantium, viraginum, agrestium, chronico morbo, profluvio, vel in ædiâ maceratarum; nam hæ sanguinem non generant

nerant menstruum, ac proinde nullam in corpore molestiam percipiunt, & in his nullatenus medicamentis provocari debet, quia incassum laborabis, & in gravidis abortum provocabis: sed de hisce agimus mulieribus, quæ purgationis legi obnoxia sunt, vel quibus fluere consueverunt, & menstrua, vel penitus destituuntur purgatione, vel non sufficienter purgantur, & hinc variae molestiae affectiones, & prava emergunt symptomata.

Dicitur menstruum suppressio, ubi planè aboletur fluxus iste; ubi verò fluit, sed non sufficienter, & ægrè simul male se habent, vocatur menstrui imminutio, & paucitas. Hic fluxus, dum in juvenculis primùm incipit singulorum mensium seriem ad unguem non observat; nonnullæ enim tertio quoque mense solum menstruant, & in suo fluore ad ætatis vigorem augetur, cum verò aliquandiu æqualitatem servat, ita ut neque crescat, vel decrescat, postmodum iterum ad finem vergendo desinat. Quibus etiam nimis præmaturè incipit, in his plerumque quoque eò citius cessare, & brevioris vitæ signum esse solet, & tardiori verò eruptione contrario modo.

S I G N A.

Signa mensium suppressionem indicantia varia sunt, & facillè Medicum decipere possunt, verum optima, & infallibilia signa à verà ægotantis confessione desumenda sunt: sed quia vel à causis p. n. vel naturalibus procedit suppressio, aut à graviditate, utriusque suppressionis signa distinguamus oportet; solent enim mulieres quandoque incautos decipere Medicos, ac-

cidit multoties ex illegitimo concubitu, ut impleantur, & ut abortum procurent, graviditatem contractam mensium suppressione adumbrant, & medicamenta menses provocantia sibi præscribi instantèr expetunt, nè itaque Medicus gravidæ mulieri hæc medicamenta præscribat, sciendum est.

Primò, quod gravidæ ut plurimum naturali potiuntur colore, qui in mensium suppressione valdè immutatur: faciei color fœdus efficitur, nempe luridus, pallidus, innaturaliter albus, lividus, vel virescens.

Secundò, Gravidarum symptomata, in dies sensim mitescunt, in simplici verò mensium suppressione, quò diutius menses subsistunt, eò symptomata magis cumulantur, & intenduntur.

Tertiò, In gravidis tertio exacto mense infantis motus, & situs sensibilibus percipitur manu ventri inferiori admotâ; in aliis verò tangitur quidem aliquis tumor, sed œdematosus, maximè durus; qui circumscriptionem non habet semper cum utero limitatam.

Quartò, Si interius uteri osculum à peritâ obstetrice tangatur, non ita exactè clausum, ut in gravidis percipitur, sed potius durum, contractum, & quodam affecto dolore.

Quintò, Gravidæ ut plurimum sunt hilares, & in animi pathematibus parum moventur: in mensium verò suppressione plerumque mœstæ fiunt, & tristitiâ afficiuntur.

Cæterum optimum graviditatis indicium ex mammarum inspectione, & contractione nos desumimus, quotiescumq; in graviditatis suspicionem devenimus, ne nos decipiant fœmellæ, & sub prætextu, quia in menstruum suppressione

suppressione sanguis ad mammas habet raptum, illis mammarum contrectationem suademus; nam graviditatis tempore glandulosa mammarum substantia turget, quam vulgus *Spongiam* appellat, areola fit fusca, & aliquibus tuberositatibus hinc inde conspergitur, quæ proximè, & actu menstruantibus etiam observamus.

In suppressionis itaque mensum signis faciei color vitatur, appetitus prosternitur, & in ciborum vertitur fastidium, nausea comitatur, fiunt copiosæ sputationes, totum corpus redditur grave, incipit, scapulæ, lumbi, & crura dolore vexantur, pectus difficili premitur anhelitu, præsertim si scalas ascendunt, inus venter torminibus protunditur, pedes intumescunt, urina nigricante tingitur colore. Si sanguinis visciditas obstructioni ansam dedit, tunc albo cruditis colore lotium inficitur, & cruditis concurrente signo, plerumque adest pedum tumor, corporis, & in primis, faciei laxitas, & pallor, ac oculorum intumescencia. Fiunt tristes, laborum pertesæ, pulsus parvus, rarus, & debilis, somnolentiâ vexantur, & plerumque lipothymiâ corripuntur. In quibusdam tempore, quo menstruationes succedere solebant, exiguum admodum signum exeuntis albi, vel rubei apparet, & statim evanescit, ideo incipiente, & non subsequente fluxu, gravatæ ita exasperantur partes, ut ægrotautes de capitis, pectoris, lumborum, ventris, artuum dolore, gravitate, & tensione conquerantur, & si pedes, & inguen vellicantur, hypochondria subinde vagis vaporibus, & dolorifica perreptatione vexantur; Venter inflatur, in abdomine rugitus exau-

diuntur, tenus tensionis circa genitalia, & pubis regionem adest, pulsationes in variis corporis partibus, crebræ caloris, & frigoris vicissitudines. Si caput conturbetur, frequens aurium sonitus, tenebrosa oculorum obfuscatio, & vertigo succedit. Si pulmo comprimatur, difficili respiratione affliguntur. Si cor, lipothymiâ, & syncope. Item rubor, fervor, vel vultus pallor, & uberum inflatio contingit. Horror inæqualis cum febrili interdum paroxysmo totum adoritur corpus cum dolore, & gravitate regionis uteri, & coxarum, fit quandoque febris tam ardens, ut obscure urina rubeat, & fœcem præse ferat, ac si lotura recentis carnis fuligine contemperata esset, quæ in nonnullis, cum stranguriâ, & dysuriâ excernitur, vel omnino cohibetur.

Locus affectus sunt uteri vasa, & uteri collum obstructum, & in primis ramis inferiores arteriæ hypogastricæ, venis ipsius non exclusis; nam per anatonien constat vasa hypogastrica non ad uterum, sed ad ejus cervicem utrinque deferri, probatur id, quod tempore conceptus menstrua sæpe fluere pergant.

CAUSÆ.

Vulgares Galenici in mensum suppressione uteri intemperiem frigidam, & siccam accusant, ac proinde quæcumque uterum infrigidare, vel exsiccare possunt, mensum suppressorum causæ: sed hæ remotæ, & non proximæ sunt.

Causæ, propter quas menstrua supprimuntur, sunt vel ex uteri, vel sanguinis vitio. Ex uteri planè vitio, quando ejus vasa in vaginam terminantia aut obstruuntur, aut angusta sunt. Obstruuntur à materiâ quadam viscidâ, glutinosâ,

& mucilaginosâ, & fluxus statò tempore inhiheretur. Vel facta sunt à naturâ nimis angusta, adeò ut licet sanguis profluere tenter, propter eorum exilitatem, & angustiam premere, & egredi non potest, unde sæpe per alia inconvenientia loca exitum quærit, ut per hæmorrhoides, nares, oculos, dentium alveum, aures, pulmones, sudorem &c. Item angustiantur vasa ex parsimoniâ, cum mulieres seipsas debito defraudant alimento, & nunquam ferè ad satietatem comedunt; non enim tantum supra, sed infra modum ingesta cibaria viscera pervertunt, & continuâ nimîâ paucitate spatia fiunt angustiora, donec tandem minuta vascula conniveant, & transitum denegent.

Ex sanguinis vitio supprimuntur menses, ex ejusdem nempe nimîâ crassitie, & glutinosâ visciditate, quæ massæ sanguineæ volatilem crasim invertit, fermentationem, aut turgescentiam uberiorem, & fluxilitatem impedit, & ad motum reddit ineptum.

Suppressionis mensium causæ remotæ à sex rebus non-naturalibus sumendæ sunt, ita est, æëris frigidi susceptio in uterum, mensibus fluentibus, unde in uteri vasis subita sanguinis coagulatio succedit, & hinc sanguinis fluxus suppressio subsequitur. Sic manuum, aut pedum refrigeratio, vel aquæ frigidæ immersio, & quævis interna, vel externa refrigeratio hanc inducit passionem, unde lotrices, talesque, quibus manibus, & pedibus multum in aquâ frigidâ immorandum venit, sæpius hoc corripuntur morbo, hunc etiam infert super lapidem mensibus erratis sessio, multum ad mensium suppressionem conducunt, præcipuè his imminentibus, vel fluentibus. Hæc enim refrigeratio su-

bitaneam sanguinis coagulationem inducit. Mulieres, quæ multifaria, & quantitativæ voracitati quotidie incumbunt, ventriculum debilitant, non bene concoquunt, unde cruditates, mucagines limositates, visciditates, & coagulationes gignunt, quibus sanguis conspurcatur, & viscerum meatus obstruuntur, & sanguineæ massæ statis mensium periodis purgatio non succedit. Hinc magna ventriculi habenda est ratio; nam hoc vitiato, cacochymia subsequitur, ex qua cachexia suboritur, & ordinariò mensium suppressio, & morbus, quem *χλωρωσις* vocant, & ex hac ratione suppressis, menstruorum causa in stomacho radicitur. Subitanea ventriculi refrigeratio etiam tempore insignioris æstus, ut plena aquæ frigidæ ingurgitatio, vel potio *SORBETI* frigiditate suâ sanguinis turgescentiam supprimit, & menses actu fluentes sistit. Desidia, otium, & exercitiorum intermissio excrementorum colluviem aggerit, sanguinem incrassat, calorem extinguit, & corpus obestat, ubi sanguis non tantum minuitur, verum etiam in pinguedinem transit, & cessant, non modò menses, sed etiam omnis conceptio. Immodicæ evacuationes, ut larga sanguinis effusio per venæ sectionem, vel hirudines, hæmorrhagiam, hæmorrhoides, dysenteriam, & venæ ruptionem mensium suppressionem inducunt. Medicamenta, ut & alimenta nimis refrigerantia, incrassantia, acida, austera, & adstringentia menstruum suppressorum sunt in causâ. Tandem animi passiones potentissimæ sunt causæ quò ad mensium suppressionem; nam sicut gaudium, & moderata ira per auctam sanguinis fermentationem menstruum fluxum promonent: ita contrà tristitia, zelotypia, mæror,

mœror, terror, pavor, & timores insigniores menses cohibent; sicut notum est narium hæmorrhagiam, subito incusso timore actutum compesci.

PROGNOSIS.

Mensium suppressio est lerna malorum, ut *Hip. 5. aph. 57.* inquit: *Si menstrua non fiant, ex utero morbi contingunt.* Unde omnes mulierum affectus, ut plurimum ex hac radice pullulant, ac proinde quilibet Medicus statim ac vocatus ad mulierem fuerit, de mensium statu, eorumque fluxu quærere debet. Gravissimarum itaque ægritudinum sæpè causa est longa mensium retentio, & ut plurimum malum chronicum, nisi tempestivè curetur.

Mensium suppressio est velut urna Pandoræ, unde omnes mulierum morbi ut plurimum ex utero, quasi ex equo Trojano exiliunt, & quamvis ex se primò valde perniciosum videatur, tamen temporis progressu variorum, gravissimorumque morborum causa esse potest; aliquando enim hinc cachexiæ, leucophlegmatiæ, hydropes, podagræ, articulorum, dorsi, lumborumque gravissimi dolores: sed aliæ aliis succumbunt malis, ut sunt apoplexia, epilepsia, insania, melancholia, mania, cephalalgia, & ophthalmia. Quandoque sanguis corruptus sævit in pulmones, & asthma, tussim, & sanguinis sputum concitat, eorum vasa aperiendo, exedendo, vel ulcerando, & hinc phthisim producit. Similiter eveniunt deliquia, cordis palpitationes, & syncopes, cibi fastidium, sitis maxima, vomitus, coctionis subversio, icterus citrinus, seu color universæ cutis fædus, dolentur partes ventris, pectinis, febris

accedet, alvinæ fœces supprimuntur. Continget sterilitas, uteri suffocatio, inflammatio, exulceratio, corruptio, cancer, dolores, & cruciatus vehementes, furunculi, impetigo, & tot morbi, quot ex Pandoræ urnâ emerferunt, contingent.

Mensium suppressiones ultra sex menses insanabiles censentur, quod universaliter verum non est, quia hoc tempore venæ coalescunt, & ferè curationem non suscipiunt. Difficilius curantur suppressiones, quæ à succorum gravitate, vasorum obstructione, vel angustia pendunt, quia rebellis iste humor in penitiores illos meatus insinuatus non nisi multis remediis, & diuturna opera, cujus mulierculæ sunt valde impatientes, educi potest. Suppressio mensium, quæ ex proprio uteri affectu nascitur, omnium pessima est, quia pars illa per idiopathiam læsa difficilè curari potest, ob perpetuum excrementorum affluxum, quorum receptioni ea maximè est disposita, ita ut totius corporis sentina, & cloaca à nonnullis nominetur. Retentis menstruis mulieres sæpè deformantur, fiunt hirsutæ, barbæ, ac virilem contrahunt habitum.

Minus periculosa est illa suppressio, quæ oritur ex præpostero sanguinis fluxu, quando nempe per alias effluit vias, ut per vomitum, hæmorrhoides, hæmorrhagias, &c. ut habetur *aph. 33. sect. 5. Deficientibus menstruis, sanguis è naribus profluens, bonum.* Nam per aliam partem exoneratur natura, & supplet, & estò retentionem augere videatur, tamen ex accidenti juvat, bonum est in genere signi, & malum in genere causæ, mala, sed ad optatam pervenitur metam, quatenus, & deobstruit, & à multis alioqui impendentibus liberat.

CURATIO.

Quemadmodum menses naturaliter fluentes à multis malis mulieres præservant, ita ipsorum suppressus fluxus est multorum causa malorum, ac proinde huic morbo citò occurramus oportet, ne natura assueta ab hac excretionem desuescat, ac primò eorum curationem à causis remotis, scilicet à sex rebus non-naturalibus auspicabimur; hæc namque perperam adhibitæ hunc morbum producendi occasiones esse possunt, & dextrè usurpatæ eum profligare valent.

Aër itaque sit calidus, ut effervescentiam, & fluorem in sanguine excitet, & conservet; vitetur frigidus, ne in eo talem inhibeat fermentationem, ac proinde nec manus, aut pedes refrigerentur, & præcipuè manuum, & pedum in aquam frigidam immersio omnino, instantibus, vel fluentibus mensibus declinetur, ne sanguinis turgescencia, & fluxibilitas reprimatur.

Cibus sit calefaciens, extenuans, & aperiens, unde conducunt carnes gallinarum, caponum, pipionum, & avicularum montanarum elixæ, & ex harum jure ossa aromatibus condita, & petroselino; hæc namque deobstruunt, & menses provocant. Inter olera fœniculus, & asparagi, sed porri, & allia asfuetis conveniunt. Præterea maximopere cicerum rubrorum cum croco, & multo petroselino jus. Inter fructus caricæ, amygdalæ, passulæ, pineæ, pistachia, & dactyli. Vitentur olera vulgò frigida dicta, & cibaria, quæ crudos, & crassos generant succos; item lacte, & omnia ex lacte confecta,

omnia acida, austera, & adstringentia. Panis recenter è forno calens extractus multum nocet, quia viscido suo lentore fermentationem maximè compescit. Panis sit optimè fermentatus, & semine anisi, fœniculi, vel cumini conditus.

Potus sit vinum album, tenue, & atate medium, vel aqua, in quâ decoctum sit cinnamomum, cortices citri, coriandorum, vel lignum sassafras. Potus aquæ, vel vini frigidus, vel potio *Sorbeti* canerabido pejus vitetur.

Motus, & labor conducit, quia fermentationem in sanguine excitat, corporis meatus referat, ejusque superfluitates attenuat, & resolvit, verum ante cibum maximè confert.

Quies omnino vitanda, nam calorem debilitat, magnam excrementorum viscidorum supellectilem congerit, sanguinem incrassat, fermentationem inhibendo, obstructions multiplicat, & menstrua delet.

Somnus moderatus confert, quia corpus calefacit, humores concoquit, attenuat, & eliminat; immoderatus verò crudorum humorum aggeriem generat, & ad omnem excretionem corpus reddit ignavum, nam somnus omnem tollit evacuationem.

Vigilia coctionem enervat, & spiritus fermentationem in sanguine excitantes resolvit, unde depurativa fermentatio inhibetur, & suppressio succedit; itaque ne quid nimis, & somnus, & vigilia modum servant.

Excernenda excernantur, & *retinenda* retineantur, itaque alvus lubrica servetur, & suppressi menses debitis medicamentis tempore, quo fluere solebant, proritentur, alio verò tempore incassum laborabis; si per alia loca sanguis mensatim

mensatim fluat, vasa uterina deobstruantur, & per ipsa excernatur; si verò per hæmorrhoides decurrat, nil peragendum, cum sit quid pro quo, & est magna mulierum felicitas uterum habere ab omni cruentatione immunem.

Malignæ animi passiones, ut mœror, pavor, terror, & subitaneus timor prorsus vitentur; nam validissimæ causæ sunt ad supprimendos menses actu fluentes, vel fluxuros, ne imposterum succedant, quia vasa refrigerantur, obstruuntur, sanguis coit, & turgescencia inhibetur. Confert lætitia, & moderata ira, quia sanguis turgescit, & menses fluere facit.

Veneris usum in mensum suppressione maximopere commendamus, & est præsidium non contemnendum, quia coitus morbis succurrit pituitosis, motu suo corpus exalfacit, meatus dilatat, & aperit, & dum uteri cervix utroque pene confricatur, sanguis effervescentia excitatur, magna liquaminis copia excernitur, in veneris palæstrâ multa excrementa eliminantur præcipuè si tripudium agatur, ut Hispanarum mos est, & mulieres ex coitu alacriores, & jucundiores apparent, & omnem deponunt mœrorem: sed hoc auxilii genere pauperes viduæ, & innuptæ orbantur, ac proinde harum mensum suppressiones semper in deterius cum variis symptomatibus ad mortem usque intenduntur, si prudentiâ abutantur.

In Pharmaceuticâ suppressorum mensum curatione Medici curare debent, ne menstrua provocare tentent iis, quibus non debent, aut quibus fieri nequit, ut evocentur, neque iis, quæ lætant, aut utero gestant, nec laboriosis, & admodum tenuiter viventibus, aut

morbo extenuatis; nec viraginibus, & iis, quæ nullum in se sentiunt incommodum, etsi diu retenta habuerint menstrua, nec iis, quibus malum ex cicatrice ortum traxit, quia curationem non recipit; curatio itaque eas comprehendit, quæ ex mensum retentione malè se habent.

Curationem proinde pharmaceuticam indicationibus, perficimus, & primò vitiata ventriculi digestio emendetur, sanguinis cruditas, & visciditas aromaticis salibus volatilibus corrigatur, humorum visciditas vasa obstruens tollatur, & his appropriata, quæ sanguinis fermentationem concitant, adjungantur, & attenuantibus debitus sanguinis fluxus mensatim provocetur. His ita stantibus, ubi diutius menses retenti fuerint, antequam menstrua moveantur, universalia præmittamus oportet; nam frustra menses cientibus utemur, nisi ventriculus refertus à cruditatibus acidis liberetur, ac massa sanguinea corrigatur; unde primò, quæ viscidos humores in primis viis stagnantes exturbant, & vasorum obstructions tollunt, medicamenta conducunt. Ea propter si viscida humorum saburra in stomacho delitescere videatur, vomitoria ad hanc humorum congeriem evacuantam nimis appropriata sunt, præsertim si ægra facilè vomat, & tempus sit vernum, vel æstivum, blandum vomitorium erit nostrum *Hippocras Emeticum*, vel *asari decoctum*, vel alia ex *antimonio* desumpta.

Si verò totum corpus pravis scateat humoribus, ab ejusmodi impuritatibus liberandum, & præcipua ea per inferiora purgantia lenia, quæ alvum laxare, & venarum orificia aperire valent, præscribimus, hæc sunt *Aloë*,

℞ aloëtica, siue colocynthidis, & omnia ex colocynthide parata, quibus uterum respicientia, & menses cientia admiscetur, ut

℥. Massa pilul. de hierâ cum agarico, mercurii dulcis ana gr. xv.
m. cum s. q. essentia castorei,
℞ f. pilul. deauranda.

Vel ℥. Spec. diaturbis,
rhabarb. an. ℥j.
sal. votat. succini,
castorei ana gr. iij.
m. f. pilula.

Vel ℥. Extracti hellebori nigri ℥j.
merc. dulc. gr. xii.
m. l. pilula.

Vel ℥. Oximell. helleborati ℥j.
Syr. artemisia ℥j.
dissolve in. s. q. juris ci cer. rubr.
ut f. p. adde aq. cinnam. parum.

Item conveniunt pilule foetide, de hierâ, aloëphangina, pilula de tribus Ruffi, ex aloë, croco, & myrrhâ cum gummi ammoniaco.

Vel ℥. Massa pilul. foetid. major.
aloëphangin. ana ℥ ÷
resina jalap. gr. x.
olei macis. gr. iij.
m. l. pilul. pro duabus dosibus.

Si obstructions in mensium suppressione fuerint evidentes, ea, quæ obstructionem abigunt, præmittenda sunt, de opiparè in malo hypochondriaco diximus, & hic primò lenia purgantia ex Diatartaro Petri Castelli, vel ex aquâ solutivâ Pauli Æmilii Ferilli conducunt, deinde ad medicamenta martialia confugiendum est, ut est Syrupus de chalybe n. d. vitriolum Martis, vinum Martiale sine acidis, & corrosivis elicitâ n. d. ut

℥. Syr. de absynt. Zuñolferi cochl. j.
tinctura Martis g. xx.

elaosacch. citri ℥ ÷ m.

Vel ℥. Tinctura Martis n. d. cochlear. j. propinetur ad plures dies. Sed nos expertum habemus pulvere cachecticum simplicem miræ virtutis in obstructionibus, qui necessario aperit, & menses movet, ut

℥. Martis in Crocum sine sulphure, & aceto redacti n. d. ℥ ÷
cassia lignea ℥ iv. m.

Dosis quantum cultri mucrone arripi potest, detur ter quotidie, manè, jejuno stomacho, horâ tertiâ vespertinâ, & ituro cubitum, in syr. de quinque radicibus aperientibus cochleare tamdiu, donec omnis obstructio eliminata fuerit, ad aliquot septimanas continuando cum matutino exercitio, corpore tamen prius à viscidâ, & tartareâ obstruente saburrâ expedito hoc leni medicamine, ut

℥. Tart. vini albi ℥ ÷
fol. sena or. ℥ iij.
cinnamomi acuti ℥ ÷
f. omnium pulvis subtiliss. m.
cū syr. de cichor. Nicolai q. s. f. massa,
quæ in jure pulli propinetur.

His ritè propinatis, intra horum medicamentorum cursum quandoq; menses fluunt, quòd si non contingat, saltem depravatum corrigunt sanguinem, tunc ad ea, quæ turgescientiam in sanguine promovet, & hæc spirituosâ, volatilia, & aromatica esse debent, recurrendum est, & eo tempore menses cientia propinentur, quo aliàs ordinariò fluere solebant, & ipsa natura fluendorum mensium signis mulieres admonet, & illa sunt: dolor lumborum, ventris, pectinis, item crurum, & pedum gravitas, & lassitudo, difficultas anhelitus, hypochondriorum tensio, capitis dolor, & gravedo quæ omnia diligenter animadvertenda

da sunt, alioquin rarò, imò nunquam menstrua concitabimus, quia natura non cooperatur; cùm verò movet, tunc, instituenda est curatio. Quod si mulierculæ aliqua molestiæ signa, quæ præcedere solebant, non sentiant, cùm suppressio ob temporis diuturnitatem nulla præferat indicia, interrogandæ sunt, an singularem in corpore sanguinis agitationem, vel majorem molestiam certo tempore in mense, gravitatis dolorem, vel lumborum tensivum: vel pulsationem in locis vicinis, vel extraordinarias φλογώσεις, aut febriles effervescentias, aut incalescentiam percipiant. Quod si aliquod ex his præsentiant aliquo tempore, à menstruâ sanguinis effervescentiâ provenire certum est, quæ sanguinem ad excretionem impellit, tunc medicamenta ad sanguinem eliminandum propinanda sunt. Verùm si malum confirmatum fuerit, nec talia minima indicia percipiant mulieres, convenientissimum circa novilunium juvenibus, vetulis verò post plenilunium medicamenta præbendi tempus erit, si verum est.

Luna vetus vetulas, juvenes nova luna repurgat.

quod nos *Quæst. 2. art. 4. de causâ periodi menstrualis* repudiavimus. Verùm opportunius tempus est plenilunium, quia tunc simul temporis sub Lunæ incremento humores dilatati, & quasi spumæ facti faciliùs medicamentis obediunt. In plenilunio itaque mensium expellendorum curationem aggredimur, præmissis purgantibus acerbis, aut emeticis, sed his cautè procedendum est cum mulieribus, deinde ad menses moventia confugimus, inter quæ primum assignamus locum.

Syrupo Mulierum in Mantissâ n. d. quem huc referre non piget, ut

*℞. Succ. depurat. hederæ corymb.
petroselini,
artemisia ana lib. j.
dictamni Cretici,
pulegii,
melissæ,
origani
sabinae recenter exsicc. ana m. j.
cassia lignea ʒ ÷*

Fiat horum infusio in aquâ capill. Veneris ad ℥. iv. quæ ter repetatur, postmodum hujus infusionis ℥. iij. m. cum succis depuratis, & cum saccharo albissimo lib. iv. coque ad syrupi consistentiam, & serva.

Prodigiosus est hic syrupus, & veluti divinum elixir; nam humorum viscidorum copiam, & sanguinem concretum, & veluti cadavericum in uteri venis proscriptum incidit, subtiliat, infarctos meatus aperit, & venarum obstructions reserat. Eapropter menstruorum tarditatem sollicitat, intermissa, & suppressa provocat, vapores ex utero elevatos capiti, cordi, & stomacho imperititos unâ cum sanguine per mulierum emunctorium educit. Morbis, qui ex utero genesim suam agnoscunt, ut χλωρώσι, seu pallidis virginum coloribus, cachexiæ, hysteriis passionibus, & aliis prodest. Item partum accelerat, & faciliat, lochia suppressa promovet, secundinarum frustula relictæ educit, fœtum mortuum expellit, molas exterminat. Sed ne mulierculæ utero gerentes te decipiant, mensium defectûs specioso pallio, cave sub divinæ ultionis pœnâ. In mensium tarditate, vel suppressione propinandus est ante tres, vel quatuor auras, tempus recensendo,

do, quo menstrua recurrere solebant. In maximo usu est hîc pro felici successu. Dosis. ℥j. vel ℥ij. cum aquis appropriatis.

Sequens *Syrupus de Angelica radice* appellatur n. d. pro mensibus ciendis est tanquam sacra anchora, & in arcanis habetur, omnibus namque irritis, hoc unico eliminantur.

℥. *Radic. Angelica,*
bryonia ana ℥j.
fol. sabina,
pulegii,
origani ana m. ij.
croci ℥j.
caryophyll. contus. paria iv.
flor. lavendula
roris marini ana ℥iij.

Infundantur in aqua stillatitia *artemisia* lib. V. Bulliant deinde clauso vase, & cola ad lib. iv. & cum saccharo q. s. coque ad formam syrupi & serva. Dosis ℥j. ad j. cum aquis appropriatis.

In eadem nostrâ Mantisâ expertas habemus pilulas pro mensium retentione, ut

℥. *Dictamni alb. ℥ij.*
Sabina ℥iij.
boracis Veneta,
fœcula bryonia ana ℥j.
myrrha electa,
asa fœtida,
gummi Sagapeni ana ℥ij.

f. omnium pulvis subtiliss. & cum syr. de *artemisia* f. massa pilularis, qua in alutâ oleo *sabina* imbutâ servetur pro usu.

Tam efficaces sunt hæ pilulæ in tarditate, vel menstruorum suppressione, ut nunquam ad quatuor vices deve-

niendum sit, & propinandæ sunt tertiâ, vel tandem quartâ aurorâ ante tempus quo fluere solebant: humores namque viscidos, sanguinemque in venarum oscillis obstructis congrumatum incidit, attenuat, & impostum statim periodis, menstrua recurrunt, ac mulieres ab omnibus angoribus, qui ex mensium tarditate, vel ex omnimoda suppressione genescunt, eripiunt, & incolumes præservant. Nullo modo propinandæ sunt, nisi in extremâ necessitate, & quando omnia vulgaria medicamenta incassum adhibita, nullam præstiterint opem. Pariter facilitant, fœtum mortuum, & vivum educunt puerperis, quibus diminuta sunt lochia, vel prorsus intermissa, vel secundinæ retentæ, vel aliqua eorum pars relicta, divino sunt auxilio. Dosis ℥ij. vel ℥j.

Quæ medicamenta menses stimulant, fermentationem promovere necesse est, ac proinde viscidos incidere & subtiliare humores, concretum dissolvere sanguinem, venarum obstructions referare, ac sale volatili acri prædita esse, ac propterea, quæ menses movent, necessario diuresim excitare oportet, unde inter vegetabilia *Radix Angelica* uterina est & mensibus ciendis appropriata. Item *radix fœniculi*, *rubia tinctorum*, *aristolochia rotunda*, *gentiana*, *pyrethri*, *bryonia*. Similiter aromata, quæ sale volatili oleoso abundant, optima ad menstruas sollicitandas purgationes censentur, quia stomachum roborant, & vitiosam sanguinis crasim corrigunt, ac volatilitate sua fermentationem menstruam sollicitant, ita sunt *Crocus*, *Cinnamomum*, *Caryophy-*

num, caryophylli, cardamomum, galanga, piper, nux moschata, & cætera ex his varia medicamenta composita. appropriata, uterina sunt sequentia vegetabilia, quæ menses proritant, ut matricaria, artemisa, calamintha, pu- legium, charesfolium, Leuisticum, sabi- na & cætera, ex quibus varia medica- menta ad menses ciendos componun- tur.

Cicera rubra magnam vim obtinent diureticam, ac proinde insigniter men- ses, & lochia promovent, & nostrates mulieres ad hunc finem ex his jus cum petroselino, & croco parant, quod ma- gno emolumento proponant. Item aliæ sic procedunt: Recipiunt Cicer. rubr. m. iij. macerant in aquâ pluviâ tepes- cta per duos, vel tres dies, deinde ad- dunt nonnihil croci & parum fermenti, quo panis fermentari solet, miscent, tran- scolant, & colaturam agræ propinant. Ex supra dictis vegetabilibus varia parari possunt medicamenta sub variis for- mis, usitatus fiunt noduli in vino in- fundendi, ut

℞. Radicum fœniculi.

rubie tinctor. ana. ℥ ÷.

Cardamomi.

nucis moschate ana ℥j.

fol. roris marini,

lavendule ana p. j.

charesfolii.

sabina ana m. j.

bacc. juniperi

lauri ana ℥iij.

Cinnamomi,

macis ana ℥j. ÷.

Croci ℥ ÷.

olei tartari ℥iij. (ad extrahendum)

Incisa & contusa includantur in no- dulo, qui infundatur in vinum græcum, Musitanus de Morbis Mulierum.

de quo quotidie mane jejuno stoma- cho, & per duas horas ante prandium bonus hauriatur haustus.

Castoreum magnis potitur viribus in- ciendis menstruis, fœtu mortuo pro- movendo, secundinis pellendis, & lo- chiis retentis expurgandis, ac propte- rea inter uterina medicamenta censentur tam in substantia, quàm sub forma extracti, vel essentiae cum aliis uteri- nis.

Asa fœtida castoreo succedit, & con- venienter in expellendis mensibus cum pipere, & myrrhâ adhibetur, unde

℞. Extracti castorei ℥ ÷.

asa fœtida ℥j.

m. cum syr de cinnamomo,

f. pilula V. deauranda.

Optimum & eximium uterinum ca- storeo non cedens est Myrrha; hæc namque felici successu in formâ pulve- ris propinari potest, vel Trochisci, ex eâ parantur, ut

℞. Myrrha ℥ iij.

Lupinor. ℥ ÷.

fol. ruhe

Mentastri,

dictamni Cretici,

Cumini,

rubie tinctorum

asa fœtida,

Sagapeni,

opoponatis ana ℥ij.

succi artemisiae q. s.

formantur trochisci ex arte.

Tarditatem menstruam sollicitant, quæ ex crassorum humorum copiâ, aut concreto sanguine orta sit, attenuant, incidunt, & infarctos meatus aperiunt; partum difficilem, & etiam fœtum mortuum promovent, imò non rarò, ut secundinæ retentæ patrescant &

K

per-

perniciosos inducunt morbos, in tali casu Myrrha, vel ejus trochisci sunt egregium remedium, quia secundinarum putredinem arcent, & unâ pellunt, ac promovent. Unde in malignis puerperarum febribus cum lochiis retentis, aliis remediis admiscetur myrrha, quæ malignitati resistit, & simul lochiorum fluxum promover, & semper cum essentiis uterinis maritatur. Trochiscorum dosis est. 3.j. ut

℞. Syr. de quinque radio. aperientibus. 3.j.

trochiscor. de myrrhâ 3.j.

aqua capill. Ven. 7iij. m.

Succinum insigne uterinum est, si tam sub formâ tincturæ, quàm salis volatilis propinetur, & multis symptomatibus ex mensium suppressione pronatis prodest.

Aloë in formâ pilularum sumpta hæmorrhoidum fluxum provocat, quia faciliè extremitati ani, vel intestino recto inhærere potest. Unde hæmorrhoidum fluxui obnoxii ex frequenti aloëticorum assumptione in talem fluxum incurrere solent. Ita aloë mensium suppressione laborantibus conducit, quia venarum orificia aperit.

Maximopere myrrham, aloën, & crocum maximam in movendis mensibus energiam habentia commendamus, & medicamenta ex his tribus parata ad sollicitanda menstrua aptissima esse aperientia nos docet, & ita procedimus.

℞. Aloës 3ij. ÷.

myrrhâ 3ij.

crocī 3. ÷.

Pulverisentur, & cum syr. mulierum f. massa pilularis. Dosīs ʒ. j. ad. ij. ad aliquot auras & optatam experientis curationem, nam viscidos sub-

tiliant humores, venarum oscula aperiant, & majori efficacia, quàm trochisci de myrrha operantur.

Ex his tribus elixir proprietatis conflatur, quod insigniter suppressos sollicitat menses, ut

℞. Aloës epaticæ,

myrrhæ,

Crocī opt. ana ʒ. j.

Contunde optimè myrrham & aloën, deinde crocum cum eis contundendo congloba. Indantur vitro cum lib. j. spiritus vini optimi, & digerantur per dies octo, clauso vase, deinde destilla lento igne, donec nil ampliùs per alembici rostrum ascendat, & serva. Caput mortuum etiam comburi potest, si vis, & sal extrahi, ut cum suprâ dicto elixire misceri possit.

Optimum est hoc elixir, sed per alembicum aloës, croci, & myrrhæ tinctura cum parte essentiali non ascendit, qua de re nos hoc idem per infusionem, & digestionem tantum paramus, & in obstructis mensibus mirificè præstat, & à nobis Balsamus proprietatis appellatur. Sunt nonnulli, qui hoc elixir cum liquoribus acidis parant, sed perperam in mensium obstructione, nam acida impensius ad sunt. Optimum erit elixir stomachicum Helmontii, quod cum aquâ cinnamomi, aloë, myrrhâ, & croco per destillationem paratur, quia præterquam quod stomachi impuritates corrigit, menses mover.

Borax nativa ad ʒ. j. pro pellendis mensibus, imò secundinis, mola & fœtu mortuo omnibus remediis palmam præripit cum decocto pulegii, addito pulvere cinnamomi, & est potentissimum remedium.

Salia

Salia volatilia ex vegetabilibus uterinis, ut *melissa*, *artemisia*, *sabina*, *pulegii*, *origani* &c. multum conducunt ad menses proritandos. Vel ex his vegetabilibus summopere prodest essentia, ut *artemisia*, *melissa*, *sabina*, *pulegii*, &c. Item olea essentialia destillata *cinnamomi*, *cariophyllorum*, aut *succini*, & quod optimum est *sabinæ* egregiè menses movent in aquâ *cinnamomi*, vel *pulegii*, vel *sabina*, vel in horum decocto.

Omnia absorbentia acidum hîc profunt; acido enim absorbendo in tertium sal mutato per urinæ vias, vel alias eliminatur, ut

℞. Corall. preparat.

oculor. Cancror. ana ʒi.

Croci Martis aperitivi gr. x
m. detur.

Si menses actu fluentes à subitaneo frigore, timore, terrore, vel tristitia subito supprimantur, ad sanguinem congruatum, & eundem fluidiorem & naturalem motum reddendum, valet spiritus salis armoniaci, nunquam satis laudandus, vel sequens medicamentum expertum, ut

℞. Spermat. ceti. ʒj.

Castorei ʒj.

℞ in syr. mulierum propina.

Vel convenit sanguis hirci in syr. de *Artemisia*.

Vel ℞. Trochiscor. de myrrhâ ʒij.

Castorei ʒj.

salis volatil. sabinæ ʒi.

syr. de papavere erratico ʒi.

aqua cinnamomi ʒj. m.

Cum menses apparere incipiunt, dari potest. ʒj. boracis nativæ cum gutt. iv. aut v. essentia croci in aquâ *pulegii*, vel *cinnamomi*, aut in succi *sabina* ʒi. aut solum *sabina* in vino graco cocta.

Quandoque mensium suppressorum vitium in ipso latet utero, quod eorum fluxum impedit, & hoc certissimè deprehenditur, si posteaquam omnia facta fuerint, nullo subsequente effectu, tunc ad externa confugiamus, & ad tale balneum, instante jam tempore fluxus, præveniamus oportet, ut

℞. Herbar. *artemisia*,

melissa,

origani,

matricariæ ana m. ij.

sabina m. ÷.

roris marini m. j.

malvæ

althææ,

serpilli ana p. iij.

flor. chamomillæ,

hyperici,

centaur. minor. ana m. iij.

baccarum lauri ʒj. ÷.

radic. bryoniæ ʒij.

Aristoloch. rotunda,

rubia tinctorum, ana ʒj.

Incisa & contusa grosso modo coque in suff. quantitate aquæ pro balneo, quod matutino tempore ingrediatur, & umbilico-tenus sedeat ad horam in eo; herba duobus sacculis includantur, quorum uni supersedeat, altero inferior foveatur venter. Sed balnea naturalia præstant, ut *Balneum Gurgitelli*, *ferri*, *Plagæ Romanæ*, in *Pitheciusâ*, omnibus tamen palmam præripiunt *Balnea Novana*, ut fusiùs dicemus. Verum enimverò advertendum, ne fomenta, & balnea sudores moveant, quia menses potius sisterentur, quàm promoverentur.

Post balneum partes circa uterum sequenti inungantur oleo, ut

℞. ol. lilior. alb. ʒj. ÷.

Lavendula destillat. 3j. ÷.

pulv. calaminth.

Sabina ana 3j.

Syracis calamita 3. j. ÷ m.

Vel sequenti unguento, ut

℥. *Ol. lilior. alb.*

cheirini ana 3. j.

succi ruta,

sabina ana 3. j. ÷.

Syracis calamita 3ij.

Cera q. s. f. Ung.

Notum, & expertissimum est, & ab omnibus unanimi consensu laudatur sequens suffumigium, ut

℥. *Scorias Reguli antimonii,*
coque in lixivio cinerum fagi,
ut extrahatur rubedo.

Hujus partibus quatuor admisce vini malvatici partem unam. Hujus mixturæ cochlear j. atque alterum, vel plura funde super filices ignitos, vel recrementa ferri candentia, & patiens excipiat fumum ad lochia. Vel fiat lixivium ex facibus antimonii cum aquâ communi, & supra prunas affundatur, & excipiat vapor. Decantatus est pro fæminis mensium obstructione laborantibus ejus vapor per infundibulum receptus; sæpè enim fit, ut ab ejus, antequam hora effluat dimidia, menses hac ratione proritentur. Nonnulli loco hujus laudant suffitum ex scoriis Martis ignitis cum urinâ antiquâ & fetida irroratis, qui utero receptus mira præstat.

Pessi in mensium suppressione utiles sunt, sed semper in eorum usu incipiendum est à mitioribus ex mercuriali, artemisiâ, sampsuco, pulegio, origano, melissâ, & similibus. Postea his nihil juvantibus ad fortiora progrediendum est.

℥. *Sabina,*

calaminth. ana 3. j.

troch. sc. de myrrhâ 3ij.

styracis calamita,

galbani ana 3. j. ÷.

excipiantur in melle destumato,
& f. pessi.

Vel ℥. *Myrrha rubra,*

aloës ana 3. j.

castorei 3. j.

rad. hellebori nigr. contusi,

fol. sabina ana 3. j. ÷.

croci grana viij.

boracis nativæ 3. j. ÷.

Misce cum succo calamintha, vel artemisie, vel cum suff. quantitate tragacanthi in vino albo q. s. f. pessi, parum in nodulo serico oleo sambucino madido, & indendo, sæpiusque iterando, non tamen diù relinquuntur in uteri collo, ne damni aliquid inferant, phlegmonem, aut febrem pariant, aut exulcerent; insuper mucilaginibus, & succis temperare, & acrimoniam corrigere decet, additis iis, quæ simul uteri collum emolliunt, & ad evacuationem aptius reddunt. Hos pessos, sicut & clysteres uterinos virginibus adhibere non convenit, ne virginitatis claustrum violetur, tantummodo pro uxoribus, & viduis in usum trahantur: Verùm hi pessi, sive pessaria, & clysteres intra uteri collum intrusa luxuriam, & Veneris appetentiam excitant, ac proinde tutâ conscientiam præscribi non possunt, ideoque ad alia hæmagoga confugiendum est.

Quæres, quid dicendum de venæ sectione in hoc affectu?

Respondetur cum uterus excrementis abundet, & affectus contumax sit & antiquatus venæ sectionem potius obesse, quam prodesse; ex eo quia minui-

tur cum sanguine id, quod obstructio-
nem solvere, vel prohibere potest, ut
observatur noxa in venæ sectionibus
iteratis, & copiosis. Occurrendum est
igitur vitio sanguinis & causæ, ob quam
non effluit per vias, & hoc veri
Medici munus est. Venæ igitur sectio
locum habere non potest in hoc affe-
ctu, nisi per accidens, quatenus scili-
cèt à copia nimia sanguinis, noxa aliqua
timeatur, sed tunc poterit etiam res
perfici aliâ evacuatione non sic mole-
stâ.

CAPUT SECUNDUM.

De Nimio Mensium Fluxu.

Sicut menstruis subsistentibus mor-
bi ab utero accidunt, ita menstruis
abundantibus, morbi eveniunt ex *aph.*
57. *sectione* 5. Deber sanguis menstrualis
tanquam sarcina lethifera singulis men-
sibus expurgari, sed ejus fluxus suum
modum servare juxta cujusvis corporis
constitutionem, & naturam, qui si exce-
dit, non jam suæ destinationis leges
non servat, non tantum superfluous, &
lethiferus educitur, sed simul necessa-
rium vitæ pabulum effunditur, & eo
vires minuuntur, & enervantur, & si
non sistatur, & obstinatè fluat, tan-
dem ægra magna Ditis fores pulsat.

Commodissimum fluxus menstrui
tempus est, quod biduum, vel triduum
durat, & postmodum cessat, & ple-
rumque secundum valetudinem, & fœ-
cunditatem indicat, longius, vel bre-
vius oppositum. Diuturnior fluxus ut
plurimum fœminis mollibus, & albis,
brevior, duriusculis, & nigris accidit;

hæ enim ut calidiores, ita etiam san-
guinem citius delabentem habent, illæ
verò frigidiores sanguinem tardiorum,
& pituitosiorum, & influendo minùs
promptum. In nimio mensium fluxu
menses sunt solito plures, & copiosio-
res, & diutius fluunt, quàm convenit,
vel tempore non competente, & spatio
consueto: sed adeò abundanter, &
cum impetu, ut periculum metuen-
dum sit; diversus tamen hic fluxus sub
uno nomine mensium complectitur,
quamvis modum excedens, & verum
& innocuum sanguinem profundens,
non ampliùs menstruum, sed sangui-
nis profluvium dici debet. Post partum
quoque sanguinis purgatio aliud no-
men acquirit, putà lochiorum, quo-
rum non minùs ac mensium inevitabi-
lis necessitas, excessus tamen pericu-
lum infert. In his primò sanguis men-
struus excretivus excernitur, deindè
laudabilis, & hinc vires minuuntur,
debilitatur, & mortem infert.

S I G N A.

Nimium sanguinis per uterum pro-
fluvium ex ægræ relatione patescit, &
per se facillè cognoscitur, si nimirum
sanguis copiosior, & p. n. excernatur,
& fœminæ eo debilitatur; nimium enim
illud, quod quantitatem excedit, quan-
titas verò in fœminis est incerta, nec
adeò determinata est.

Comitantur ægræ hæc symptomata,
appetitus prostratio, coctio impedita,
& depravata, cruditarum aggeries, mu-
tatio coloris faciei consueti in fœdum,
pallefcentem, vel lividum, virium
prostratio, corporis lassitudo, coxæ, &
cæurum gravitas, lumborum dolor,

laxus pedum tumor, & cum his corpus inflatur, & hydrops introducitur. An verò ex uteri fundo, an aut ex ejus cervice sanguis profluat, ex eo cognoscitur, quòd sanguis, qui ex ipso uteri fundo profluit, nigrior est, & plerumque grumofus, qui verò ex cervice, rubicundior, & fluidior.

Signa caufarum sunt; si à sanguine copioso nimius sanguinis fluxus pendeat, adest plethora, & sanguis profluens grumescit. Si à qualitate, sanguis erit corruptus. Si à nimia aquositate, & serositate, adsunt serosi humoris indicia, & sanguis non grumescit. Qualis sit sanguis, qui excernitur, in linteo, in quo excipitur, cognoscitur.

CAUSÆ.

Nimium sanguinis ex utero profluvium, ut plurimum in sanguine inquirendum est, quia rariùs ab utero pendet, ut est violentia interna, quæ venas rumpit, ut est abortus, vel laboriosus partus, sive per obliquum fœtus exitum, vel ob ejusdem magnitudinem, vel ex uteri venis præruptis ex gravi pondere sublato, vel ex immoderatâ sternutatione, vel ex acri pessario ad aliquod tempus gestato; sed hæc causæ, quæ uteri vitio sanguinis fluxum excitant, raræ sunt: Atqui veræ sanguinis profluvii causæ in ipso sanguine inquirendæ sunt, quas ad tres referimus.

Prima est, quando sanguis in nimiam turgescenciam, & exagitationem adigitur, & uteri venas aperit, & profluit, & tanta est aliquando sanguinis copia, ut non tantum venarum aperiat ora, sed subinde etiam venas rumpat, id quod in validis exercitatio-

nibus contingit, ita est vehemens corporis motus, saltatio, vel alia corporis incallescencia per validam exercitationem, laborem, cursum, lassativam deambulationem, copiosam vini meracioris ingurgitationem, balnea, aromata, affectus animi calescentes, ut effrænis coitus, iracundia, gaudium excessivum, risus immoderatus, desiderium ardens &c. hæc enim sanguinem in orgasmum, & effervescentiam redigunt. Hæc causæ patent, ex eo quia genæ rubent, venæ turgent, pulsus est magnus, celer, & frequens, quæ sanguinis orgasmum significant.

Secunda, quando uteri profluvii in causa est sanguis aquosus, nimis tenuis, & fluxilis, & mulieres, quæ succulentiori, & seroso potiuntur habitu, huic uterino profluvio obnoxia, & sanguis, qui excernitur, aquosus, & loturæ carniū similis est. Sanguis aquosus & fluidior redditur, quando stomachus depravatè digerit, & potulentâ diætâ immoderatè utitur.

Tandem tertia profluvii sanguinis causa est serum massæ sanguinæ acrius suâ acrimoniâ irritans sanguinem, aut ipsas erodens venas.

Causa hujus effectûs immediata, & proxima, sola est venarum p. n. apertio; Vicia verò sanguinis mediatae causæ sunt; quatenus vasorum orificia aperiunt. Aperiuntur vasa vel per anastomosim quæ fit à causis externis, vel internis. Internæ sunt humiditas vasorum, à quâ eorum orificia laxantur, sanguis verò tenuis, aut orificia vasorum laxans, vel copiâ eadem aperiens. Externæ sunt balnea, & fomenta humectantia & calefacientia, vel usus medicamentorum orificia venarum aperiendi

vim habentium, ut est aloë, ut & medicamentorum menses moventium. Vel per Diapedesim nimium mensium fluxum accidisse, rarò observatum; hæc verò fit à nimia vasorum laxitate, eorumque exinde tunica nimis rarefacta, & sanguine tenuiore sensim eam transudante, ac penetrante. Id tamen observasse scribit *Forestus lib. 28. obs. 18. in quadam fœminâ biliosa, & tenuem sanguinem habente, quæ ultra novem menses purgationem menstruam hac de causâ passa est, & tandem eâ perit.* Per Diapedesim contingit apertio vasorum minorum, per quam deinde fit sanguinis refudatio, quæ sensim stillat, non autem confertim, ut in Anastomosi. Vel per Diæresim, seu solutionem continui per causam procatarcticam, venas disrumpentem, seu lacerantem, quæ in abortu & laborioso partu evenire solet. Similiter à re quacumque exedente, putà exulceratione, erosione, sive intus sponte nascatur, sive per applicationem topicorum acrim excoarivorum, vel causticorum, ut sunt pessaria acrim & similia, excitantur. Vel per Rixim, seu ruptionem, quæ interdum fit à sanguinis copiâ, quæ in fœminis quandoque contingit, quibus menses diù substituerunt, & postea confertim erumpunt. Idque fit eò facilius, si externæ causæ sanguinem agitantes accedant, ut aër calidior, frigidior, balneum calidius, exercitationes vehementes, choreæ, saltationes, animi pathemata & imprimis excandescencia, evidentes & externæ causæ sunt partus laboriosus & difficilis, abortus, casus ab alto, percussio, ponderis gravis elevatio, coitus immodicus & violentus, ut & sternutatio nimia, & violenta. **P R O G N O S I S.**

Sicut sanguis est vitæ, & virium par-

tus, ita ejus amissio, quodcumque ea eveniat, non potest non juxta dispersionis proportionem debilitare, & integralis omnino interimere, & sic etiam hæmorrhagia uterina excessiva eandem servat naturam, unus tamen effusionis modus præ altero celerius, vel tardius magis, vel minus nocet. Diapedesis enim, cujus signa sunt rarus corporis, mollisque habitus, tenuis, & serosus sanguis sensim effluens, omnium minimè periculosa est, quia fit paulatim, & sic coctioni aliquod spatium relinquit, & interim aliud conficiendi cruorem, est tamen aliis diuturnior. Anastomosis, & Rixis, quæ cognoscuntur ex multo confertim prodeunte sanguine, causisque calefacientibus supra descriptis, majus minantur periculum ob simultaneam, & celerem sanguinis emissionem, efficacibus tamen medicamentis sanabiles aliis esse solent, quia plerumque in corporibus vegetis, & plethoricis accidunt. Diabrosis, cujus signa sunt, sanguis sensim cum doloris perceptione, colorumque differentia profluens; cum certâ admistione quadam nempe saniei, ichoris, ramentorum &c. omnium maximè difficilis est, & immedicabilis, quia fit cum organorum destructione.

In genere autem quodlibet enorme mensium profluvium, & irrestinguibile, si non ex se, saltem ex accidenti periculosum est, & in primis in adultioribus, & si immodicè duret; nam præterquamquod vires exsolvit, etiam variorum morborum causa est, quia mensstruis abundantibus morbi eveniunt, corpus refrigerat, decolorat, album fluorem inducit, emaciat, morbo solo opplet, sterilitat, pedes tumefacit, in hæcticam,

hecticam, cachexiam, & hydropem præcipitat, vel si affatim, & celeriter effluxus fiat, lipothymiam, syncope, & mortem sine dilatione accersit. Quò fluxus est diuturnior, eò difficilior curatu evenit, imò sæpè incurabilis, & mortem inducit. In senescente muliere nimius sanguinis uterini fluxus plerumque incurabilis est, imò lethalis: In juveniculâ admodum periculosus est, si perseveret. A profluvio sanguinis desipientia, & convulsio, malum. Sanguinis profluvium per viam crisis in corpore pleno aut vitiosis humoribus scatente, & cum patientis tolerantia cohiberi non debet. Immodica mensium profluvia, quæ ex partu grandiori fiunt, minus sunt periculosa, cum sua sponte cessent; si autem abortivi fœtus causa fiant, repentinum quandoque periculum indicunt.

CURATIO.

Sanguinis uterini profluvio primò curatio diæterica maximè confert, quâ nihil proficiente, ad pharmaceuticam confugiamus oportet; multoties namque solâ diætâ morbos profligamus & hanc ad sex res nonnaturales revocamus, quæ si benè regantur, optatam salutem, si verò malè, magnam noxam afferre possunt, & quia primò aër corpora potenter afficit, ideò

Aër ad siccum, & frigidum declinet; vitetur nimis calidus, ne sanguis in turgescientiam adigatur, & nimis frigidus, ne sanguinem ad interiora pellendo, fluxum citatiorem promoveat.

Cibus sit facilis coctionis, & boni succi, qui incrassandi, refrigerandi, &

adstringendi vi præditus sit, & a cœnâ aliquando abstinere non inconsultum, præcipuè, si sanguinis copia fluxus in causa sit. Conveniunt itaque hordeata, & juscula, lactucâ, portulacâ, endiviâ, urticâ condita. Conducunt viscera & animalium extremitates, ut pedes, quæ sanguinem minus fluxilem reddunt. Carnes perdicum, phasianorum, merularum, avicularum, cuniculorum, capreolorum, leporum; carnes autem potius assæ, quàm elixæ offerantur, sed eæ potius, quæ sanguinem crassum generant, esse debent. Item farra, oryza, panicum, caseus recens, lagana, ova frigida &c. Inter fructus cydonia, mespila, pyra, pruna sylvestria, corna, cerasa austera, ribes, sorba, & ceteri fructus austeri. Vitentur alimenta difficilis coctionis, carnes, & pisces fumo, & sale indurati, ac omnia aromata, spirituosæ, & volatilia, quæ sanguinem nimis quàm par est, excalfaciunt, & in citatiorem redigunt motum.

Potus sit parvus, præcipuè quando sanguis est nimis tenuis, & aquosus, ex aquâ plantaginis, bursæ pastoris, portulacæ, foliorum quercus destillatâ, vel decocto radicis tormentillæ syrupo ribium dulcificato. A vino ægra omninò abstineat, quòd si quandoque in stomachi, & virium gratiam concedi debeat, vel quia assueta sit, rubrum, quod apud nos lacryma vocatur, parca manu præbeat, & potulenta ad frigidum declinantia perpetuò propinentur.

Motus omnis laboriosus, & violentus sub majoris sanguinis fluxûs, vel vitæ pœnâ vitetur, ac omnes inferiorum partium frictiones, quia sanguinem calidiorem & fluxiorem reddit, & ad majus profluvium disponit.

Quies

Quies omnino imperanda, ut sanguis lento, & naturali suo orbe gradiatur, unde otium in hoc affectu maximè conducit, & ad maiorem cautelam in molliori lecto decumbat, præsertim si vires jam debilitatæ fuerint, non tamen calidior, ne sanguis turgescerentiam arripit.

Somnus sit moderatus, & longior potius, quàm brevior, & tam noctu, quàm interdiu capiatur, quod sponte non obrepit, medicamentis concilietur: cum omnes in somno tollantur evacuationes, & fiat cruribus elevatis & complicatis.

Vigilia non nimis protrahatur, quia omnis excessus malus, & corpus nimis evacuationibus, quæ in Vigilia fiunt, extenuatur.

Excernenda assumptorum quantitati suo modo corresponsdeant, unde alvus quotidie sua deponat scybala, & urina non frequenter excernatur, quapropter diuretica vitentur, quia menses sollicitare solent. Sudor quandoque utilis esse solet, præcipuè si sanguis sit nimis serosus.

Retinenda retineantur, & præsertim sanguinis fluxus cohibeatur, quia est animæ subterniculum, & excreto sanguine, anima purpurea statim evolat.

Animi passiones vehementes, ut exorandescencia, exclamationes, furores, rixæ, cæteræque malignæ, quæ sanguinem in orgasmum & exaltatam effervescentiam redigunt, omnino vitentur. Verùm maximè prodest panicus timor, quia sicut iste menses suo naturali cursu fluentes sistit, ita uterini sanguinis profluvium supprimit. Quanta timoris vis sit, ita Laconicè *Papianus* expressit:

Musianus de Morbis Mulierum.

Primus in orbe Deus fecit timor.

Hinc Lacedemonii timorem tanquam Deum coluerunt, cui multa templa dicata fuere, & multi mortales vi timoris tanquam Dij coluntur, & hoc timore ferè nunc totus regitur orbis, ut discurrenti patet. *Ægra* Venere, longiori tempore abstineat, nam observatum est quasdam ex Veneris usu recidivam passas fuisse.

Perlustratâ parte diætericâ, ad pharmacologicam properamus, & si unâ sanguinis fluxus non curatur, saltem alterâ sanatio perficitur. Curatio itaque non procrastinanda, periculum enim est in morâ, ne natura ita huic fluxui affuescat, tandem difficulter, etiamsi velit pedem revocare, non possit, cum venarum orificia diu aperta per assiduû fluxum derenta fuerint; difficillimè enim tunc consolidabuntur, & non ita facilè curabitur, si diu perseveraverint, & tamen plerumque hæc curatio mali Medico committi solet, postquam inveteratum fuerit, cum in principio per foemellarum, & obstetricum remedia tractetur.

Curatio ergo hujus fluxus properanda, & primò danda opera juxta causarum indicationes, ut sanguis nimium fermentescens compescatur, & in blandam consistentiam redigatur. Secundò nimis fluendus inspissandus, incrassandus, & nimia aquositate privandus. Tertiò particulæ acres irritantes, & corrosivæ in massâ sanguineâ hospites obtundantur, & tandem viæ nimis laxæ comprimantur, & adstringentibus consolidandæ. Juxta igitur causarum diversitatem aliter, & aliter instituenda est curatio, & hic uterini sanguinis fluxus à nimio hæmorrhoidum fluxu, aliisque hæmorrhagiis nihil differt.

Ad hoc uterini sanguinis profluvium suppressendum sunt nonnulli, qui venæ sectionem extollunt, sed in quocumque loco celebratur, pessimo adhibetur eventus, quia semper uterinum fluxum plus promovere, & augere solet. Nec in sanguinis fluxu plethora adesse potest, quia minoratâ quantitate fluxus cessaret, nec mulieres hunc patientes plethoricæ dici possunt, sed potius cacœchymæ ob pravam sanguinis qualitatem, quam singulis mensibus excernunt. Sunt etiam, qui ventriculum à sua colluvie, quæ plerumque uterum inquinat & varios uterinos parit affectus, purgant & juxta Hip. vel emeticum, vel catharticum ad superfluos latices educendos præbent, ut sanguis spissior reddatur, & minus effluat. Sed toto errant cœlo in ipsius profluvij actu præbentes, quia purgatio stimulat & fluxum promovet, non itaque universalis, ut phlebotomia, & purgatorium medicamentum in nimio mensium fluxu prætermittenda sunt; ad præcautionem tamen talia usurpanda veniunt, quæ constrictionem post se relinquunt, ita sunt tamarind. vel rhabbarum, ut

℞. Rhabarb. opt. pulveris. ʒ. j.
mivæ cydonior. ʒ. ʒ.
aquæ plantag. ʒ. ij. ÷ m.

Ad sanguinis orgasmum, & spiritum ferocientem compescendum, & in placidum circuitum redigendum, leniter refrigerantibus & incrassantibus utimur nitro, vel ex ipso floribus salis natri, vel lapide prunella, quinimodò acida blandè adstringentia adhibemus, ut sunt Syr. berberum, ribium, portulacæ, conferva cerasorum austerorum, de cornis:

℞. Corall. rubr. preparat. ʒ. ij.
terræ sigillatæ ʒ. ij.
carnis cydonior. conditæ ʒ. j.
lapid. hematit. ʒ. ij.
lachrymæ sang. drac. ʒ. j.
sem. plantag. ʒ. ij. ÷
m. cum syr. ribium q. s.
fiat electuarium.

Vel

℞. Succ. acaciæ ʒ. ij.
succin. præp. ʒ. ʒ.
extract. rad. tormentillæ,
hyperici ana ʒ. j.
terræ exanimatæ Vitrioli ʒ. ij.
boli Armen. ʒ. ij.
croci Martis adstringentis ʒ. ʒ.
confectionis de Hyacinth. ʒ. j.
succu cydonior. ʒ. j.
syr. de ros. siccis q. s.
m. f. electuarium.

Detur in aurorâ, & duabus horis ante cœnam ad magnitudinem castanæ. Hæc medicamenta, & electuaria sanguinem fermentescentem compescunt, blandè attemperant, refrigerant, & ad naturalem restituunt consistentiam.

Ad sanguinem nimis tenuem, & fluxilem ea medicamenta, quæ inspissant, & incrassant, præscribimus ut est Plantago quacumque ratione sumpta, sic ejus succus ad menstruas evacuationes mira præstat, ut

℞. Succu plantag. ʒ. ij.
succu acaciæ ʒ. j. m.
dissolve & propina.

Ex eadem plantagine fit syr. simplex, vel compositus juxta Arnoldi de Villanova descriptionem, ut

℞. Succu plantag. lib. ʒ. ʒ.
aquæ ros. lib. j.
spodij,
nucum cupressi,
balanst,

Sumach.

sang. drac. in lachryma,
gummi Arabici torrefacti,
maſtich.

thuris,

galli,

hyppociſt.

lapid. hematit.

raſura eboris ana ℥ij.

aqua com. & ſacch. q. s.

F. ſyr. ſ. a.

Maximæ energiæ eſt hic ſyr. & non tantùm in menſtruis impetuoſè fluentibus, ſanguinis ſputo, & vomitu, ac miſtione cruentâ, ſed in quocumque humorum fluxu, ſive ſit ſanguis, ſive alius, conducit, ſanguinem & incrassando, & ſiſtendo.

Plantagini ſuccedit portulaca, quæ ſanguinem nimis tenuem, & fluxilem, tam ſub formâ aquæ, ſucci, quàm ſyr. incrassat uſurpata, unde in omni ſanguinis rejectione, ac fluxu conducit, & præſertim omne ſanguinis ex utero profluviū, tam acidum corrigendo, quàm ipſum ſanguinem incrassando procedit, ut

Rx. Syr. portulacæ ℥. j. ÷.

lapid. hematit. præp. ℥ij.

lachrym. ſang. drac. ℥. j. ÷.

terra exanimata vitrioli ℥j.

succ. portulacæ ℥j.

ſpiritus vitrioli gutt. XVI.

aqua portulacæ ℥iij.

m. detur cochleatim.

Ad ſanguinem tenuem, & fluidum inſpiſſandum optima ſunt auſtera, & acerbâ, vulgò adſtringentia dicta, ut omphacium, & acacia. Nonnull. hydragogis medicamentis aquoſum à ſanguine educunt humorem; ſed veremur, hæc ne ſanguinem in turgescētiā adigant, & inde major ſanguinis fluxus con-

citetur, nec natura duas evācuationes tolerare poteſt. Alij ad hunc aquoſum humorem à ſanguine ſecernendum ſudoriferis utuntur decoctis; ſed infelici ſucceſſu, nam hic tenuis humor unâ cum ſanguine, dum inſenſibiliter in halitus, vel in ſudorem attenuatur, alteratur, & excalefacit, & quâ datâ portâ, per uterum unâ ruunt, & incompeſcibile ſanguinis profluviū ſuccedit. Optimum conſilium judicamus diætā exſiccantem præſcribi, omnia ſucculenta interdicens.

Deſcripſimus in noſtrâ Mantiffâ nobile electuarium ad menſtruorum profluviū, quod, quia omnem abſolvit paginam, hūc referre tanquàm ad proprium locum, operæ pretium dijudicamus, ut

Rx. Balauſt.

lapid. hematit. præp. ana ℥j. ÷.

ſem. Plantag.

granor. Kermes ana ℥ij.

terra ſigillata,

sang. drac. veri,

succi acaciæ,

terra exanimata vitrioli ana ℥. IV.

piſoſella,

tormentilla ana ℥. j. ÷.

f. omnium pulvis ſubtilis, ſ. m.

cum diacydonii ℥ij.

land. opiat. n. d. ℥j.

conſer. roſ. antiquæ ℥ij.

& cum ſyr. de plantag. q. s.

f. electuarium.

Probatiffimum, & expertiffimum eſt hoc noſtrum electuarium in nimio menſium fluxu, etiam diuturno tempore fluente, & omnibus aliis medicamentis incaſſum tentatis: ſed quæſo, ne te nimium decipiat, nimium enim æſtimandum eſt, quando mulieres eo debilitantur; quia nimium eſt illud, quod

debitam excedit quantitatem, quæ in foeminis certa nec adeo semper est determinata: nimium ergo ex vitium prosteratione censendum est, evacuantur namque menses, ut foemina levetur, non verò gravetur, & prosternatur. Sistit uterinas hæmorrhagias, ut pluries experti sumus, sanguinem namque fluxilem, tenuiorem, serosum, aquosum, & carniū loturæ similem inspissat, & quodammodo incrassat; acriorem corrigit & edulcorat; Vasorum apertiones, vel per anastomosim, aut per diæresim obstruit, adstringit, & consolidat, spiritus uterini orgasmum, id est sanguinem nimium turgescens, compescit, & restrenat; lochia nimium vel diu profluentia hoc nostrum electuarium debito fluori restituit, vel sistit. Dosis est castaneæ quantitas bis, vel forsan ter in die ante cibum.

Nos polline pro superfluis mensibus sistendis utimur, qui nunquam nos fefellit, & tribus vicibus optatum consequimur effectum: est hic *Cortex granatorum acidorum*, quem hucusque pro arcano habuimus, ac proinde propriâ manu paravimus, & tenuioris fortunæ mulieribus dono dedimus; at nunc à latebris educimus, ingenuo communicamus. Hujus dosis ℥j. ad duos, vel tandem ℥j. in vino austero, quem, ut videntes non agnoscant, terrâ exanimata Vitrioli abstruimus.

Urtica eximias habet vires in quacumque sanguinis excretionē sistendâ; non tantum per nares, sputum, tussim, vomitum, & hæmorrhoides, sed etiam in nimio per uterum fluxu, si ejus succus depuratus ad ℥j. vel ij. & tres propinetur, vel cum aliis medicamentis sanguinem sistentibus commisceatur, præsentaneè operatur.

Pro particulis acribus, & corrosivis sanguinis massam irritantibus, & venarum oscula exedentibus, obtundentibus, edulcorantibus, & eorum acrimoniam eluentibus utimur medicamentis, & ea præscribimus, quæ aquea serum lactis, & ipsum lac, corallia, & omnia ex coralliis parata, ut *syrupus, eorum tintura, vel, & magisterium, lac perlarum, magisterium matris perlarum, sperma ceti, oculi cancrorum, cornu cervi, & ebur præparata*. Item *testacea, & crustacea*, quæ vim sanguinis corrigendi acrimoniam habent. Similiter *bolus armena, terra sigillata, succinum album, trochisc. de carabe, ossa sepie præparata*, ut

R̄. Syr. corall. ℥j.

magist. matris perlarum ℥j.

oss. sepie præparat.

spermatis ceti,

terra sigillata ana ℥j.

aqua sanguisorba ℥iv. m.

Vias nimis laxas adstringendas arbitramur, & huic indicationi succurrunt, ea quæ constringendi vi prædita sunt, quæ retulimus, & ea, quæ continui solutionem internè curant, & hæc vulneraria dicuntur, ut *extractum hyperici, rad. tormentilla, symphyti majoris, pilosella &c.* ut

R̄. Syr. de symphyt. Fernelii ℥j.

extracti hyperici,

rad. tormentilla ana ℥j.

aqua pilosella ℥iij. m.

Omnia ex opio parata anodyna ad uterinam hæmorrhagiam sistendam quantumvis inveteratam omnem absolunt paginam, & unâ fidelî plures dealbant parietes, & omnem complent indicationem à quacumque prognatam; nam sanguinem fermentescens compescunt, illumque incrassant, particulas acres, & exedentes obtundunt, & vias

laxas

laxas consolidant, & hæc tam solitaria propinari, quam appropriatis commisceri possunt, ut

℞. Syr. de Plantag. ℥.j.
terra sigillata,
lapidis hematit. preparata ana ℥.ij.
granor. Kermes ℥.ij.
extract. rad. tormentilla ℥.ij.
Nepenth Quercet. gr. duo.
aqua bursæ pastoris ℥.iv. m.
detur cochleatim.

Vel

℞. Corall. preparat.
trochisc. de carabe ana ℥.ij.
lachryma sang. drac. ℥.j.
boli armen. ℥.j.
balaust. ℥.ij.
eboris præp. ℥.ij.
terra exanimata vitrioli ℥.ij.
sem. plantag. ℥.ij.
sperniola gr. viij.
laudani opiati gr. vij.
conf. rad. symphyt. maj. ℥.ij.
m. & cum syr. de succo myrtill. q. s.
f. electuarium.

Detur bis in die manè ante prandium,
& serò ante cœnam ad quantitatem
avellanæ.

Vel

℞. Syr. de succo cydonior. ℥.ij.
Philonii Persici ℥.ij.
alum. crudi ℥.ij.
aqua centinodia ℥.v. m.
sumatur cochleatim.

Vel

℞. Diascordii Fracastorii ℥.iv.
conf. ros. antiquæ ℥.j.
magist. oculor. cancerorum.
offis sepia ana ℥.ij.
croci Martis adstringent. ℥.j.
granor. Kermes ℥.j.
trochis. de terrâ sigillatâ ℥.ij.
m. & cum syr. de symphit. q. s.
f. electuarium.

Dosis sit quantitas castaneæ ante prandium, & cœnam.

Nonnulli in desperatâ uterinâ hæmorrhagiâ ad clysteres uterinos, cum sanguinis profluvium impetuosè corpus reddit exangue, recurrunt, & nos sequentem pluries experienciâ comprobavimus, ut

℞. Aqua plantag. lib. j.
Philonii Persici ℥.ij.
dissolve f. clyster.

Vel syringari potest uterus cum aquâ Arteriali n. d. quæ diu asservari potest, quia in compositione non admittit urinam.

Quidam unguentum componunt, quo pubis, perinæ, & renum loca inungunt, ut

℞. Ung. Comitisse ℥.ij.
olei myrtillorum,
cydoniorum,
rosarum ana ℥.vj.
boli armeni,
sang. drac. ana ℥.j.
balaust. ℥.ij.
aceti ros. parum.
m. f. unguentum.

Sed hæc extrinseca medicamenta obfesa non petunt loca, nec extrinseco imperanti obtemperat internus hostis.

Quandoque ad emplastrum recurrunt, quod renum regioni, & inferiori partis ventris applicant, ut

℞. Malicorij,
balaust.
hyppocistidis,
boli armenæ,
cortic. ovorum,
Mamie,
olibani ana ℥.j.
thuris ℥.ij.
farina fabar.
hordei ana ℥.ij.
ol. myrtill. ℥.ij.

Cera,
resina q. s.
f. emplastrum.

Sed emplastra parem cum unguentis fortiantur sortem.

Si nullis remediis sanguinis fluxum sistere vulgares possunt, tanquam ad sacram anchoram, ad cucurbitulas mammis applicandas recurrunt juxta aph. 50. sect. 5. *Mulier, si placet, menstrua sistere, cucurbitulam quam maximam ad mammas appone.* Verum hoc remedii genus sæpe sæpius malè cedere solet, ex quo Cancrum in quadam muliere, & in quodam juvene ex hæmorrhagiâ raucedinem incurabilem observavimus.

CAPUT III.

De Albo Mulierum fluxu?

PRæter sanguinem, quem naturaliter genitalia muliebria singulis mensibus plorare solent, etiam interdum accidit, ut præter naturam aliæ res per ea excernantur. Inter eas primò est fluor muliebris, vel uterinus *εὐς γυναικῆς*, dictus, menstrua alba perperam appellata, quia interdum est liquor serosus, vel pituitosus excernitur. A quibusdam gonorrhœa muliebris appellatur, sed hi duo morbi maximè inter se distinguuntur.

Est nimirum excretio vitiosa ex utero, ubi pro sanguine illuvies quædam, mucosa, & cruda, nunc aquosa, & serosa effluit, hæc ut plurimum albescit, interdum flavescit, interdum pallescit, viridescit, livescit, & interdum alio vitioso inficitur colore, quæ colorum diversitas apparebit, si linteola hac materia intincta, non madida, sed exsiccata perlustrantur. Interdum hæc est parcior, interdum copiosior, interdum acris, sa-

lina, & mordax, interdum blanda, & benigna. Interdum inodora, rariùs graveolens, aut fœtida esse solet; solet interdum esse fœtida, si simul exulceratio sit conjuncta, ex qua purulentia fœtida una excernatur.

Non desuere, qui hæc expurgationes alba mulierum menstrua nuncuparunt, verum in magno versati sunt errore; vox namque menstrua nil aliud sonat, quàm periodica sanguinis per uterum expurgatio singulis mensibus facta. Unde sanguinis expurgatio, quæ mulieribus quibusque mensibus accidit, menstrua proprio vocatur nomine, sumpta denominatione à temporis cursu. Præterea perperam fluor hîc menstruorum alborum nomine indigitatur, cum primò namque singulis mensibus, neque citiùs, neque tardiùs (quemadmodum in menstruorum fluxu observare est) manere soleat. Secundò, quia hic fluor à productionis suæ principio ad integram sui cessationem perdurare solet. Tertiò, quia ante, & post menstruorum tempore observari solet.

Errat quoque *Galenus* cum discipulis suis, qui dum de his, quæ per uterum expurgantur 3. *nempe de sympt. caus. cap. 4. lib. de diff. sympt. cap. 6. & 6. de loc. s.* verba facit, inquit: *Quod dum mulieribus fluor hic evenit, earum universum corpus per uterum expurgatur, evacuatque.* Errat, inquam; nam si hisce in casibus per universum corpus exoneraretur, morboſa non tantum non esset, sed maximè salutaris expurgatio ista, ac quia talis fluor morbus omnium consensu, & quidem non parvi momenti est: igitur Galenum errasse confitendum est.

Falsò putarunt nonnulli hunc fluxum iis tantum mulieribus evadere, quæ virum

virum passæ fuerint, nam multæ extant observationes etiam puellas octennes, & novennes, quæ nunquam menstruas purgationes ratione ætatis habuerunt, nec virum passæ fuerunt huic ipsi fluori albo fuisse obnoxias. Nos puellulam septennem, alteram quadriennem, equidem ex nostrâ inspectione virgines, quæ nunc adultæ incolumes vitam degunt, ab hoc fœdo eripuimus fluore. Hinc hic fluor albus aliud vitium est à mensium decoloratione, ut perperam aliqui putant, cum æqualiter tam menstruas, quam non menstruas aggrediatur, tam quæ nunquam menstruada viderunt, quam etiam quibus jam lege naturæ menstrua fluunt. Solet ut plurimum hic fluxus familiarissimè affligere mulieres, quibus menstrua cessant: rariùs verò virgines, aut puellas polluit, quia & gravidæ afflixisse multoties observavimus. Nullæ itaque ætates ab hoc malo immunes existunt, quæ simul consideratæ procul dubio hunc fluxum cum menstruo minimè convenire demonstrant; estò instante fluxu menstruo sapiùs sit copiosior propter copiosiorē ejus materiam, ac proinde certam hic fluxus nullam observat periodum, sed nunc assiduus, nunc interruptis quidem, sed variis vicibus recurrit, ac propterea, ut diximus, circa legitimum menstruationis tempus copiosius, & uberius scaturit.

Hic fluxus albus distinguitur à gonorrhæa, estò cum hac maximam habeat similitudinem, quod in hac seminalis materia non est ab utero, sed à seminariis conceptaculis profluit; & menstruis fluentibus non cessat, fluor autem mulieribus sistitur, quando menstrua scaturiunt. Si verò gonorrhœa

ex impurâ venere non generatur, tamen in ea semper cum quodam, licet exiguo voluptatis sensu semen profunditur, quod in fluore muliebri non contingit.

Mercurialis hoc affectu omnes mulieres corripit, & hunc affluxum omnibus semper esse continuum perperam imaginatus fuit, argumento ductus, quod loci muliebres madeant; ceterum id perpetuum non est, neque si esset, propterea fluxus continuus dici debet, aliud siquidem est loca madere, aliud humorem fluere; si enim acris, & irritatus est, continuò fluit, si benigna, non ita.

Menses decolores ab hoc fluxu differunt, quia menses decolores adhuc ad menses, sed depravatos pertinent, color tamen rubet, & adhuc in iis conspicuè apparet; menses verò albi, vulgò dicti, & substantia, & colore à mensibus differunt. Deinde etiam tempore, & modo excernendi à mensibus decoloribus fluor muliebris differt; menses enim decolores etiam suam periodum observant, etsi non semper exactè: fluor verò muliebris alio, quam menses, fluit tempore, nonnullis continuò, aliis ante, aliis post menses gravidis quoque & quibus menses suppressi sunt, accidit.

Discernitur etiam fluor muliebris à materiâ purulentâ, quæ ex uteri ulceribus funditur, & cum materia purulenta effluit, ulceris præsentis notæ ad sunt, quæ absunt in fluore muliebri. Ipsum etiam pus, si sit laudabile, crassius est, & magis albidum, quam menses albi, & minoris quantitatis; si verò sit saniosum, cruore perfusum est, & cum dolore excernitur.

Discernitur à pollutione nocturnâ , quod pollutio ista per somnum saltim accidit , & cum rei veneræ imaginatione conjuncta ; cum fluor albus quavis accadat horâ.

Signa.

Fluoris albi signa facilè Medico innotescunt , partim ex ipsius fœminæ ægrotantis relatione , partim ex urina perspiciuntur , quæ p. n. est albidior , & crudior , ac sedimentum pituitosum , & inodorum ordinariò observatur , vel nescimus , qui flosculi pituitosi , & albi perspiciuntur ; partim ex symptomatibus conjunctis , lumborum, s. abdominis , hypogastrij dolore , cordis palpitatione , atrophîâ , totius corporis gravitate , anhelitûs difficultate , & mutato totius corporis colore. De quo *Hip. de naturâ mulierum* inquit : *Cum fluxus albus obortus fuerit , veluti urina asinina apparet , & dolor inum ventrem habet , & lumbos & lateris nullitudinem & tumores sunt crurum , & manuum , & cava elevantur , & oculi tumidi sunt , & color arquatus , & albus sit , & cum iter facit , anhelat.*

Moderatus fluxus nulla gravia symptomata habet conjuncta ; immotteratus verò tum quoad materiæ copiam , tum quoad causæ utriusque pertinaciam , habet primò conjunctam vitium prostrationem , secundò cachexiam , & manuum , & pedum torporem , sterilitatem , & ad concipiendum maximum impedimentum. Humores , qui fluorem constituunt muliebrem non semper ejusdem sunt naturæ ; nam modò sunt albi , & pituitosi sero lactis persimiles , modò pallidi , aut lividi , modò ad vi-

riditatem vergentes , aut subrubri , & saniosi , modò fetidi , vel fœtoris expertes. Ægra rectissimè referre potest , quænam humorum , qui excernuntur , sit qualitas ; eadem tamen è linteis , quibus humor iste excipitur , facilè patescit , si n. ut *Hip. 2. de morbis mulierum* docet , lintea infecta arefacta simplici aqua , laventur , & siccentur in umbrâ , ac post inspiciantur , manifestè abundantis excrementi colorem referunt , qua ratione à cognatis vitiis discerni potest.

Si humor sit acer , & putris , sæpè febres lentæ accidunt ; si pituitosus , & copiosus , ac laxiorem uterum reddat , uteri procidentia excitatur.

Cum hujus floris signa Medicum de malo certiores fecerint , in his non tantum inhaerendû , sed ulterius inquirendû est , ubi s. vitiosus ille generetur humor. E toto corpore pravum illum confluere humore cognoscitur ex eo , quod in toto cacochymia signa adsunt ; & nullius morbi signa in utero reperiuntur. Si verò ex aliqua parte humores illi ad uterum confluunt , ejus affectus signa aderunt , quæ ex prædictis nota sunt. Si verò ex utero ipso solum hic fluxus originèducatur , nec cacochymia in toto corpore , nec ullius partis affectus signa adsunt. Si verò à solo utero fluxus hic proveniat , materia pauca est , utpotè quæ solius uteri est excrementum ; si verò à toto , vel alia parte , copiosior.

Causa.

Causa immediata album mulier uterum fluorem progignens est succus alimentitius totius , & uteri nutritio- ni destinatus , qui crudus vitiosus , & copioso sero acri dilutus massæ san-

sanguineæ communicatur: tunc enim transcolatur à sanguine sine sanguine, cum non solum extra consuetum sanguinis fluxus tempus accidat, & sanguis retinetur, & vitiosi humores detruduntur, quod etiam in alvi fluxibus, & vomitibus accidit, in quibus quoque materia è venis evacuatur. Detruduntur isti humores ad vaginales uteri glandulas, cum sint ad tum totius, quam uteri nutrimentum inepti, quasi per modum coryzæ, ad universale emunctorium (est uterus veluti cloaca, quod quam totius Corporis excrementa confluent) deponuntur, & per uteri orificium, quod sensim laxatur, & glandulæ, quæ si resolvuntur, continuo madore depluunt, & quæ data portâ ruunt. Est iste morbus veluti grassator, qui non modò proximas, sed etiam dissitas partes suo spoliatus nutrimento, in putidum præcipitat liquamen: id clarè patet; nam oculi concidunt, malæ labescunt, & cætera membra suo defraudata nutrimento solito graciliora evadunt. Huic prætereà affectui semper cachexia copulatur, & viscera suo debito delusa nutrimento languent, & eorum vitalia fermenta enervantur, & præcipuè stomachus, qui suo naturali destitutus fermento, nec alimenta subigere, nec spiritualizare potest, sed in crudam, & vitiosam transformat mucilaginem, quæ nullo correctâ loco per universale emunctorium mulierum tanquam totius corporis cloacam, ut est in navi sentina, laxum, & adaperitum, datâ portâ fluit, & præsertim ob partis declivitatem, & hiantem uterum: & temporis progressu ob consuetudinem, quæ est veluti altera natura, quemadmodum his contingit, qui acrem tabaci fumum per tubulum attrahunt in buccam, huic conti-

nuato aliquandiù usui assuescunt, postmodum enim hæc consuetudo in naturam quasi congenitam abit, ita ut semper os salivâ madeat, & tamen vera saliva non est, sed lymphæ corporis à depravatâ consuetudine continuo contracta: ita etiam fit in tali utero vel multam affricciónem, vel per plures abortus, aut nimios mensium fluxus passus, ut deinde naturam quasi ex consuetudine induat continui corporis alimentum lymphæ acris dilutum, & conspurcatum exturbandi, & hæc ratione virgines tale quid rarissimè experiuntur.

Præcipua hujus albi fluoris causa est constitutio frigidior, & pituitosior, ac caloris nativi imminutio, unde mulieres consistentis, vel occiduae ætatis huic affectioni sunt obnoxie: juniores autem, & robustæ magis sanguinis profluvio tentantur. Hic fluor albus his frequens est, quæ vitam desidiosam degunt, & habitu molli, laxo & phlegmatico præditæ sunt, & omne corporis exercitium averfantur; eapropter non facile hic morbus agrestes, & laboriosas adoritur mulieres, sed solum urbanas, & vitæ sedentariæ deditas familiariter, & inprimis victu frigido & humido utentes. Eximiam in dorsi spina, lumbis, vel utero refrigerationem passis hoc malum frequenter accidere solet, sive hoc fiat ex frigidissimi aëris afflatu, sive ab assiduo aquæ frigidæ alluvio, lotricibus, & quæ multum mulieres in aquâ versantur. Quandoque evenit à ventriculi imbecillitate, necnon ab effectibus refrigerantibus, ut sunt mæror, timor, terror, tristitia, avaritia, & tenacitas sibi ipsi multum detrahens, & ex parsimoniâ vili victu se macerans, unde ob talem defectum mala sequitur nutritio,

& prava alimenti confectio. Intermissio vitæ laboriosa etiam frigidum inducit habitum, & sic duplici modo cruditates, & sanguis nutritioni ineptus progignuntur. Unde magnus Lymphæ acidæ proventus emergit, quæ irritat, & ad sui excretionem provocat. Quibusdam ab uteri imbecillitate, prægnatione, partu, vel ab externâ injuriâ accidit. Item ingens coëundi tam immaritatæ, quàm viduis, & virginibus desiderium; salaces namque semper uterum hiantem, & quodam ichore stillantem habent, ac proindè huic fluori obnoxia sunt, imprimis ubi semel laudabilis victus ratio adest, vita sedentaria, & curis vacua.

PROGNOSIS.

Fluor muliebris malum diuturnius est, & præsertim familiare ætati occidua, cachectici, aut quibus menstrua substituerunt, aut non amplius fluunt, & virginibus chlorosi laborantibus. Infestat ut plurimum mulieres corruptas, aut quæ pluries pepererunt, vel abortu passas, vel uteros in nimio coitu exercitatos, vel nimiam humiditate madentes. Cui malum hoc accidit, non facilè removeretur, & quamdiù in utero immoratur, eum majori lubricitate humidum reddit. Fluor hic in aliquibus indefinenter perseverat, in aliis autem per intervalla redit, & difficulter remediis cedit. Invalescentes os uteri relaxat & hians ita conservat, ut semen corrumpat, vel uteri lubricitate retineri non possit, & sponte fluit, ac ad concipiendum inhabilitat. Putidum reddit uterum, mulier subimet fit gravis & coitus usus viro redditur abominabilis, & virgæ noxius. Malum perniciosum est, quippe temporis progressu

fluor intenditur & uterum immedicabiliter exulcerat; natura enim huic effluxui penitus assuescit, ut fiat alicujus fistulæ instar. Quandoque ex nimio effluxu uterum lubricat, & prolapsum facit. Insuper totum agræ corpus refrigerat, & tumidum reddit ob feriantem in frigore transpirationem superflua humiditatis per pores, imprimis faciei, oculorum, & procedente patiens foetide pallet, gracilescit, mœret, fastidit, pigrescit, dolet, & in lumbis gravatur. Fit cachectica, & hydropica, vel tabida, vel atrophica, & mors ante fores cubat. Eò deterior est hic fluxus, quò humor peior est, ut si sit lividus, cruentus, foetidus, aut luteus, quàm albus, & pallidus. Facilius hic fluor in principio curatur, dum causæ, à quibus originem habet, nondum patentes sunt, nec radices egerunt; progressu verò temporis difficilior redditur, & totum corpus tandem excrementa per hanc viam, & suum alimentum corruptum eliminare assuescit, aut ipse uterus debilior jam redditus aliena excrementa facilius suscipit. Huic foedo fluori in principio occurri debet, nec tamen statim sistendus, donec vitiosa colluvies sit eliminata aut correctæ aliàs atrox capitis dolor, convulsio, cardialgia, vel hydrops ex intempestiva floris restrictione excitatur. *Si muliebri fluxui convulsio, aut animi defectus superveniat, malum. sect. 5. aph. 57.* Quia malum vehemens est, vel diu duravit, & materia cerebro, & nervoso generi communicata est. Fluor hic in Vetulis prope incurabilis est, & eas ad mortem usque comitatur.

CURATIO.

Totus floris muliebris cardo pro curatione in causarum semotione versatur,

ur, quibus ablatis, aufertur fluor, ad causas tamen abigendas medicamentis diætā copulemus oportet, nam hæc duo ad totalem sanationem conspirant, hanc diætā, seu victūs rationem in sex rebus non naturalibus venamur, ac proinde.

Aër eligatur serenus ad calidum aliquantulum vergens, & siccus. Vitetur pluviosus, austrinus, & frigidus.

Cibus sit boni succi, facilisque fermentationis, ne cacochimiam, & fluorem intendat, & Cœnam aliquando, imò semper non attingere saluberrimum censemus. Cibus qualitate suâ humori peccanti sit oppositus, siccandi nempe energiam continens, quia ut plurimum humores crudi, & pituitosi peccant, vel saltim commiscentur; ac proinde omnia cruda, & uda, ut olera, fructus horarii, pisces molles, lac, pingua, dulcia, salsa vitentur, & præ aliis acida, quia sero, & glandulis sunt hostilia; hunc namque fluorem mulierculas acetariis abutentes plerumque hisce in nostris regionibus, & alibi, frequenter corripere compertum habemus. Sed non objurgare non possumus maleferiatos Galenicis, qui humores istos pravos adstringentibus eduliis, & medicamentis coërcere student, ut cydoniis, pyris, omphacio, acetosâ, amylo, orizâ cum lacte coctâ, vel caribus addito succo granatorum, berberis, ribiumque. Hæc enim talia excrementa in corpore retinent, & alias partes nobiliores impetere, & alia graviora mala excitare possunt: ni forsan propter nimiam uteri humiditatem, & laxitatem talia adhibeantur.

Potus sit vinum rubrum, & austerum pro assuetis, quæ à vino omnino abstinent, decocto sassafras, vel herbæ Theæ utantur, verum potus sit in paucâ quantitate.

Motus sit moderatus, ut ambulatio animi gratiâ ad corroborandum tantum calorem naturalem, & ad corporis absumendas superfluitates; vitetur immoderatus, ut chorea, cursatio, equitatio &c. quæ totum concutiunt corpus, humores in calefacto esse ponunt, liquant, & ad muliebri colluviarium depluere faciunt.

Quies non sit nimia, nec sit vita sedentaria, & in desidiam abeat; hæc namque animum debilitat, & multas congerit in corpore superfluitates, quæ deinde ad mulieris sentinâ decumbunt.

Somnus sit etiam moderatus, quia calorem auget naturalem, membra corroborat, humores concoquit crudos, superfluos resolvit, & omnem tollit evacuationem; Immoderatus verò, & diuturnus calorem naturalem reddit inertem, & phlegmaticos multiplicat humores. Aëgra supina non dormiat, nè calefactis lumbis, humores confertim uterum versus confluant.

Vigilia suos non transgrediatur limites; nam intra suos posita lares omnes corporis superfluitates eliminat; excessiva verò cruditates gignit, spiritus resolvit, corpus attenuat, & macie suffundit.

Excernenda excernantur, & *retinenda* retineantur, ac proinde consuetæ excretionibus, ut alvus, urina, sudor, saliva, mucus, & alia excernenda per consuetos ductus in suo robore conserventur, & assumptorum quantitati corresponsdeant, ne malum intendat, & insensilem evacuationem omni sensibili majorem in suo cursu cōservemus oportet. Cave, ne menstrua provoces; nam fluorem album pro menstruo sanguine opiparè concitabis.

Animi passiones malignæ omnino abigantur, ut desperatio, mœror, timor &c. quia à corporis circumferentiâ ad centrum, puta uterum recurrunt, corpus à

suo naturali statu immutant, spiritus deſiciunt, ſanguinem ſubverunt, & uterum imperiunt: omnes namque malignæ paſſiones malignam in utero primariò eudunt Ideam, ejuſque œconomiam ſubvertunt, unde malum adaugent. Ex animi itaque pathematibus ſolam ſpem, & gaudiũ maximoperè huic affectui conferre obſervavimus; nãm alit afflictuſ, & gaudium calorem excitat naturalem, facultates corroborat, ſpiritus purificat, digeſtionem juvat, ſanitatẽ conſervat, morbos pellit, & vitam prorogat. Mulier itaque huic ſpurco fluori obnoxia, ne irascatur, non mœreat, omnem abigat timorem, lætos peragat dies, & perpetuò bonâ ſuæ ſalutis ſpe fruatur. Abſtineat ægra à Veneris deliciis; nam in ejus uſu ſuccutitur, incaleſcit, & in ſubagitatione æſtuat uterus, & hanc verſus non fluxus, ſed profluviũ album irruit, & malum ruit in pejus.

Aſſignatâ victus ratione, pharmaceuticam partem veſtigemus oportet, & ea medicamentũ, quæ tam recentem, quàm chronicum fluxum album curant, magnâ ſolertiâ ſuggeremus: perpetuò ea vitanda medicamenta, quæ adſtringunt; nam hæc ea excrementa, quæ è corpore eliminari neceſſe eſt, retinent, & alia graviora mala priori pejora concitare poſſunt. Tota igitur recta curatio in cauſarum occasionalium correctione, vel totali remotione conſiſtit, quibus ablatis, fluxus deſinit, quod totum per medicamenta convenientia, ſymptomatis maximè urgētis mitigationem, & per glandularum cervicalium corroborationem contingit. Fluor mulierum albus, ſi diu duraverit, non ſtatim ſupprimendus eſt, aliàs graviora parit ſymphomata.

Pro rectâ itaque fluoris uterini curatione primò ſtomachi maximè habenda eſt ratio, ut probus ſuccus alimentitiuſ

conficiatur; hic enim non tantũ totiuſ, ſed etiam uteri nutritioni deſtinatur. Hinc optimum, & laudabilem nutritiuũ ſuccum omni medicamentorũ ſuppleſtili procurare neceſſe eſt, capropter optimum fermentum ſtomacho redire ad optimam nutritionem (quod à Paracelſo Alchymiſta ventriculi nominatur) oportet, hoc namque optimè ſe habente non tantũ totiuſ, ſed etiam uteri ſalubris ſuccedit nutritio, & curatio ex voto ſuccedit, aliàs ægra in eodem valetudinario jacebit. Secundò ſanguis crudus, vitioſus, & acri lymphã dilibutus, à quo Cachexia geneſim ſumit propter pravam digeſtionem, corrigendus, & emendandus. Tandem ſpecificis huic malo inſiſtendum eſt, & talia eſſe debent, quæ ſerum acidum temperant, & ſuperfluas ſeroſitates imbibunt, vel eas eliminant, & hinc poſt ſe adſtrictionem relinquunt, & partium, præcipuè uteri corroborationem moliuntur.

Circa venæ ſectionem ſanguinariĩ Galeniſtæ rixantur, & obſtinatè in aliquibus celebrandam tuentur, ut ſi malum ortum habeat ex menſium ſuppreſſione, vel à plethora, vel à corpore, quod nondum ſit emaciatum. Verũ de umbrã aſini altercantur vulgares; nam ſuppreſſionis indicativum eſt menſes ciere, & hoc fluxum augere poteſt, & ſi diu ſuppreſſio perſiſtit juxta ſubjecti conditionem cachexiam progignere poteſt. Nec plethorica mulier in album fluorem ruit, niſi priuſ cachexia corripiatur. Si corpus nondum ſit emaciatum, timenda eſt macies, præcipuè cùm ſit morbus chronicus, ac proinde ſanguinis eductio ſemper periculum minetur. Verũ noſtra ſententia rationi magis conſentanea eſt, ac propterea venæ ſectionem nullo modo in hoc affectu neceſſariam eſſe ſentimus; nam fluor hic à cacoehymia

suam genesim agnoscit, quæ per phlebotomiâ ad venas attracta sanguinem confpurcare valet, ideoque nullus phlebotomiæ locus esse videtur. Præterea in cacochymo hoc affectu vires assidue prosteruntur, & corpus non raro tabescit, phlebotomiâ eò magis labefactatur, & suo alimento frustratur: præstat igitur à venæ sectione abstinere.

Hujus affectus curationem ab universali peccantis humoris evacuatione, quæ illius naturæ convenit, exordiantur vulgares: verum purgantia propriè dicta magna circumspectione, & rarissimè in usum veniant, quia noxia semper, vel parùm aut nihil juvare, quin potius fluorem magis augere experti sumus. Cautè itaque propinanda sunt purgantia per inferiora, aut omnino omittenda, ac proinde ubi eadem exposcit necessitas usurpanda sunt matitata, ut jalappa cum rhabbaro, ut

℞. jalappa,

rhabarb. pulveris. ana ʒ. ÷.

m. cum elect. de succ. ros.

f. pilul. magnitud. cicerum

& deaurentur.

Vel *℞. Resinæ jalappæ,*

Merc. dulcis ana ʒj.

m. cum syr. de Cichor. Nic.

f. pilul. ʒij. & deaura.

Vel *℞. M. P. de agarico ʒ. j. ÷.*

m. cum mell. ros. solut.

& formentur pilul. V. deauranda.

Vel *℞. rhabarbari ʒ. j. ÷.*

m. cum succo bryonie,

& mell. ros. solut. f. pilule.

Vel *℞. Resinæ jalap. gr. xii.*

agarici trochis. ʒj.

m. cum cathartico ros. &

f. pilule deauranda.

Hæc, & id genus alia medicamenta

vim solutivam habent, cujus noxam à purgante inductam adstictione quadam relicta emendant, partesque roborant, quæ à vulgaribus perperam compressiva vocantur.

Purgantibus potiora emetica in hoc affectu arbitramur, in iis præcipuè quibus facilis est vomitus; humores namque crudi, qui circa ventriculum hospitantur, vel viscidè ejus tunicis fortiter adherent, vomitu exturbantur, tum etiam ab utero potenter revelluntur. Vomitus commodè institui potest post cibum à duabus, vel tribus horis, quia tunc temporis phlegmatum congeries unâ cum cibo facilius, & minori cum molestiâ evomitur, & in hac concussione per facta excrementitiosorum saburra ab infernis ad supera fit revulsio. Cave, ne mulieribus jejuno stomacho, emetica præbeas, quia sunt pusillanimes, & in spasmodicis ventriculi motibus mori imaginantur, & in agone versantur; ad vitandum itaque omnem metum, & forsan veneni suspicionem præstat cœnant juxta mediam noctem, & assatim omni eduliorum genere se infarciant, & de mane præbeatur emeticum, sed lene, hujusmodi est, ut

℞. Diasari Fernelii ʒ. ÷.

oximel ʒ. j.

juris pulli tepidi q. s. m.

Vel *℞. Aqua Esculapii ʒ. iij.*

Vel *℞. Hippocras emetici cochlearia.*

Et post duas vomitiones exhibeatur jusculum tepidum ad majorem vomitûs facilitatem. Verum emeticum juxta necessitatem reiterari potest ad prudentis Medici arbitrium.

Cum succus alimentitius non tantum totius, sed etiam uteri nutritioni destinatur, & quandoque vel in propriâ culina, vel in partibus alendis depravi

vari accidat; maximâ solertiâ Medicus, ut probè in ipsâ officinâ generetur, incumbere debet, ut purus putus in omnes corporis partes pro nutritione, & præcipuè in uterum deferatur, & in itinere alicujus fermenti vitio in aliquo viscere hospitantis ne conspurcetur & pravâ indole imbutus ad mulieris emunctorium pertingat, vel vitio fermenti uterini in ipso utero, & cervicalibus glandulis degeneret. Vt tanto malo consulamus, primò ventriculi ratio habenda est, ut coctionis munere integerrimè fungatur. Si itaque stomachus minutè concoquat, & separatio utilis ab inutili diminuatur, non tantum externis præsidiiis, ut fotibus, inunctionibus, sacculis, & stomachicis scutis, sed etiam internis fovendus & corroborandus est, hujus energix est *Syrupus, vel julep. de cinnamomo, corticibus citri, menthâ, elixire Helmontiano stomachico, proprietatis destillato, Paracelsi, oleo cinnamomi, vel hujus tincturâ, chocolatis tincturâ, & id genus aliis* quæ stomachum minutè concoquentem sublevent, & quæ variè combinata in variis formulis propinari possunt.

Si verò stomachus depravatè concoquat, magnus fit ob depravatam coctionem aciditatum, & ferositatum proventus, quibus assuetus ventriculus chronicorum morborum in causâ est. Ad hanc itaq; emendandâ culpam *Martialia*, inter quæ *tinctura Martis dulcis n. d. Tinctura Martis aperitiva Battimelli; crocus Martis aperitivus, essentia Martis &c.* ad multas auras cum aliquali exercitio conducunt, de quibus in *nostra Trutina* capite de Melancholiâ hypochondriacâ. Pro famellis pauperibus sufficiet *vinum Martiale*. Conducunt prætereà *tartarea*, ut *sal volatile tartari, tinctura, tartarus vitreo-*

latus, sal absynthii, sal centaurii minoris, spiritus salis coagulatus Amynsichti, sal armoniacum aperitivum &c. Pulvis stomachicus Quercetani, Pöterii, quæ omnia aciditatem imbibunt, corrigunt, destruunt, & tubulorum obstructions patefaciunt.

Si vitium & fluoris in causâ sit hepatis, appropriatum remedium erit *rhabbarum*; nam ab aliquibus hepatis anima vocatur; si lien sit causa occasionalis, hæc eadem supra deobstruentia appropriata videntur, si mesenterii glandulæ fluoris uterini causæ sint, hæc eadem conducunt.

Huic malo si cachexia conjuncta sit, ut semper fidus Achates it Comes, & ex obstinatissimis obstructionibus haurit originem, tunc præter annotata medicamenta *pulvis cachecticus simplex* à nobis descriptus. Pulverem cachecticum Quercetani maximopere improbamus, cujus nullus debet esse usus, quia nimio sulphuris abundat, qua de re acidum peccans non absorbet, & ita à Quercetano describitur:

4. Limatura chalibis cum sulphure calcinati ʒj. fœcula radicum aronis ʒj. ambra gryseæ ʒj. essentia corall. margaritarum ana ʒij. corn. cerv. philosophicè præp. succini præparati, cinnamomi ana ʒiv. sacch. ad pondus omnium. fiat pulvis

Hunc longè superat *pulvis cachecticus* à Ioanne Zuuelfero in *Pharmacopœiâ Regiâ* descriptus. ut

4. Vitrioli Martis ʒj. magist. nostri solubil. corallor. matris perlarum, oculor. Cancr. ana ʒj.

Cre-

Emoris tartari ʒj ÷

elaosacch. cinnami ʒj ÷

Croci Austriaci ʒj ÷

f. omniū pulvis in vitro custodiendus.

Sumitur in vehiculis appropriatis à ʒ ÷ ad ʒij.

Optimum pro cachexiâ remedium erit *Bezoardicum Martiale*, & omnia Martialia supra descripta eâ methodo, ut emeticum, vel catharticum præcedat. Confert etiam *Elixir cachecticum*, & *elixir cachecticum alterativum*, & *laxativum*. Hæc namque omnia aciditatem acidam emendant, quia ex primæ digestionis vitio oritur, quæ cruditas ad sanguinis massam unâ cum succo alimentitio delata, illius fermentationem inhibet, & hæmatosin turbat, unde sanguis crudus, viscidus, austerus, saturninus variis particulis inquinatus generatur, in suo retardatur motu, & totum corpus conspurcat; ac propterea anticachectica omnem aciditatem absorbent, immutant & dulcificant: cruditates emendant, & corrigunt: visciditatem acidam sanguinis massæ communicatam incidunt, subtiliant: lympham acidulatam repurgant, sanguinis discrasiam temperant, illumque à saturninâ indole eripiunt, laudabilem, & temperatum reddunt & conservant, ac suo naturali motui fermentativo, & circulo restitunt.

Alii ad corrigendam cachexiam, & album fluorem indè ortum sistendum, & eradicandum multa specifica commendant, & præsertim *decoctum roris-marini* continuatum diutius, quosvis fluores mulierum albos semper felicissimè sanare asserit *Lindanus*, nec opus esse alio remedio, & certè *ros-marinus* nobile est vegetabile in affectibus mulierum curandis. Sunt

nonnulli, qui *rori-marino* folia *mentha* & *melissa* adjungunt, ex quo ternario medicamenta quæcumque anticachectica componunt, quæ continuato usu malum tollunt. Sunt & alia contra cachexiam, fluoris muliebris occasionem, appropriata & specifica experta, ita *radix galangæ*, *cyperi*, *caryophyllata*, *sampsuci*, & horum *oleum destillatum*, sicut etiam vulneraria, ut *alchimilla*, *agrimonia*, *veronica*, &c.

Specifica in hoc fluore sunt omnia, quæ acidum temperant, serositates imbibunt, & post se aliqualem adstrictionem relinquunt, ut *Antibecticum Poterii* ex quartâ parte reguli antimonii, & parte quintâ Iovis cum triplo nitri detonantis. *Corallia rubra* variè preparata; *lapides cancrorum*, *mater perlarum*, *stibium diaphoreticum*, *ebur*, & *cornu cervi* preparata, *Magisterium Saturni*, *cinnabaris*, *antimonii*, *pulveres viperarum*, *saccharum aluminis*, *crystallus preparata*, *ostio-colla*, &c. in diversas formulas combinata, & iterata in appropriatis liquoribus.

Inter acidum attemperantia, & destruentia *Lac* primas obtinet sedes; nam alimentum medicamento-sum est, ac proinde nutrimentum dulce reddit, sanguinem acidulatum temperat, quamlibet nostri corporis aciditatem destruit, & quodcumque fluidum incrassat, ob pinguem, & oleosam substantiam, sed sumi debet illis regulis à nobis alibi descriptis.

Conveniunt quamoptimè gummata, & resinæ, & in dicto fluore, præsertim *terebinthina*, quæ ut in gonorrhœâ maximarum est virium, quia est affectus glandularum, ita in fluore muliebri, qui ab aliquibus gonorrhœa appellatur, & quando-

quandoque Medicis accipiunt quid pro quo.

Hac quoque ratione conveniunt aromatica balsamica, quia acidum corrigunt, & exturbant, ita sunt *radices iridis florentia, helenii, galanga, bistoria &c.* Non contemnenda inter herbas *matricaria, sabina, origanum, & artemisia.* Salutari apud nos salia volatilia ex his vegetabilibus elicita; morbis namque chronicis, & liquoribus acidè austeris corrigendis quàm maximè valent.

CAPUT IV.

De Sterilitate.

Non opus est sterilitatem delineare, cum ex se pateat, & quisque eam quotidie apud Ditiore observet, qui numerosam prolem sustentarent ob maximum argenti, & auri pondus congestum, & tamen liberis carent, & hac de causâ infelicissimi arbitrantur, quia non habent, quibus, uberrimam suam hæreditatem relinquunt, unde vitam quam à parentibus hauserunt alii communicare non possunt, & eorum nomen cum campanæ sonitu evanescit. Hi ingenti auri pondere fœcunditatem amarent, si possibile esset, & tamen sæpessæpius debitis adhibitis remediis fœcunditas vindicatur, si à naturalibus causis foveretur. Interdum verò ex singulari, imperscrutabili, & justo Dei judicio liberi denegantur, ut illorum memoria deleatur de terrâ viventium, ut in Sacris litteris multa extant exempla, & tali sterilitati à Deo immissæ mederi velle frustraneum judicamus. In aliis

verò sterilibus aliqua spes affalget, ut testatur experientia.

Sterilitas non est ejusdem generis; nam quædam mulieres à primo ortu, vitio aliquo contracto in utero, steriles sunt. Aliæ non simpliciter steriles sunt, sed respectu ad virum, quæ postea, quia prudentes sunt, mutato semine, concipere solent. Aliæ ob morbosam aliquam uteri constitutionem, non concipiunt, quæ ætatis progressu, aut arte mutata, & in meliorem frugem redactâ postea concipiunt, & quæ juvenes steriles erant, adultiores deinde concipiunt. Denique quædam sunt, quæ quidem semel, vel aliquoties pepere-runt, & postea sterilescunt, aliquo in partu contracto vitio, quod deindè conceptionem impedit.

Sterilitas igitur nil aliud est, quàm impedimentum, & privatio illius feracis benedictionis Dei, quam suis creaturis impertivit. *Et creavit Deus hominem ad imaginem suam: ad imaginem Dei creavit illum masculum, & feminam creavit eos. Benedixitque illis Deus, & ait: Crescite, & multiplicamini, & replete terram,* tempore scilicet, opportunus jam præsentem, quæ impleri deberet. Steriles apud vulgus non tantum vituperabiles existimantur, verum etiam antiquitus erat infamiæ nota in familia, unde ab Ecclesiæ Dei introitu arcebantur.

Hujus morbo affectus omnium Medicorum consensu respectu mulierum pars affecta est uterus cum annexa tuba fallopiana, & ovario, quidquid dicat Salmuth, alibi à nobis citato, de fœtu digiti magnitudine per os rejecto. Verum enimverò non tantum hic defectus ad mulierem verti debet, sed

sed ad humani seminis vitium; nam si terra sit fecunda, & infecundo conspergatur semine, nulla succedit conceptio, & si semen infecundum sit, & sterilis terra, idem dicendum, quia *non omnis fert omnia tellus*. Itaque quandoque utriusque vitio sterilitas contingere potest, ac proinde utriusque signa adducemus, & curationem instituemus.

S I G N A.

Veteres Medici fœminæ, an viri respectu esset sterilitas, hisce venabantur. Primò, sperma utriusque conjugis sensim in aquam infundatur, & quod supernataverit, fecundum est, quod subsidet, infecundum. Secundò, utriusque semen inspergito super lactucæ, vel teneræ plantæ radículas, & quod illas exsiccaverit, sterile est. Tertiò, Accipe septem tritici grana, septem hordei, & septem fabarum, mingat super ea uterque conjugum seorsim, si post septem dies nascantur, fecundus est is, qui minxerit, si non nascantur, sterilis. Quartò, si alter conjugum mingat super malvam, & areseat, sterilis est, sin minùs fecundus. Quintò, si vir dies novem, aut circiter mingat in uno vase, & mulier in altero, in quibus sint furfures costi, in cujus vase vermes citius enascuntur, ejusdem est sterilitas. Quorum tamen signorum priora absque scelere desumi nequeunt, & omnia ridicula, & vana censentur, & potius sterilitatis suspicionem arguere, si vir uxorem cum priori marito fecundam implere non possit, aut si fœmina ex marito cum prægressa uxore fecunda non concipiat quanquam, &

Musitanus de Morbis Mulierum.

hoc ex disparitate provenire potest, quippe sæpe fit, ut neuter coeuntium sit sterilis, sed quia eorum sunt abhorrentes naturæ, idcirco nihil ex sese, ex aliis verò generare possunt, sic amborum impensè calidorum, aut frigidorum non facilis est consensus, temperamentorum, aut etiam contrariorum perinutilis censeretur congressus.

An mulier sit sterilis, ut nullatenus concipere possit, an hoc vitium in marem vertatur, hoc à priori perscrutari impossibile judicamus, & quod de suffitu *Hip. aph. 59. sect. 5. inquit: Si mulier non concipit, scire autem velis, si conceptura sit, pannis circumtectam infernè suffias: & si odor per corpus iret ad nares, & os, scito, quod ipsa non ex seipsa sterilis est, quod incertum, & fabulosum existimamus, experienciâ duce.*

Manifesta sterilitatis signa sunt, & difficilem non habent diagnosim, causæ, quæ seminis receptionem impediunt, & hæc sensibus patent; facile enim dignoscitur ætas tenuior, aut proVectior, mala partium uteri vicinarum conformatio, ut quando mulieres sunt curvæ, gibbosæ, ventricosæ, claudæ, vel crura distorta, aut depressum coccygem habent, & nimis pingues, cogitandi ansam dent, tales in situ, & decubitu ad coitum apto impediri seminumque debitum concursum fieri non posse. Eandem debitam seminis receptionem impediunt in utero tumores, ut scirrhus, hydrops, prolapsus, ulcera, astrictiones, clausus, & partium genitalium distorsiones, quæ obstetricis, vel chirurgi exploratione innotescunt. Mulieres, quæ faciem habent morbosè pallentem, inflatam, laxam, virescentem, luridam, fœdè coloratam, menstruorum defectum indicant, & consequenter sterilitatem, vel

N

cache-

cachexiam, leucophlegmariam, hydro-
pem, aliumque gravem affectum habent,
& sic morbo durante non concipiunt,
vel alio quovis gravi laborant morbo, ut
gonorrhœa, fluore albo, lue venerea,
cancro, hæctica, calculo, ulcere vesicæ,
ejusque affectu quovis morbofo, quorum
indicia partim ex lotii inspectione, par-
timque obstetricis exploratione habentur.
Partim ex moribus, & vitæ actioni-
bus sterilitatis signa eruuntur, quæ se-
men effortum reddunt, ac proinde fæ-
mina continuò sedens, pigra, & somno-
lenta, pallida, flaccida, ac carnis laxitate,
menstruis suppressis, vel copiosis, tenui-
bus, vel aquosis prædita, vel parcè, aut
inordinatè fluentibus, nec non catarrhis,
& defluxionibus obnoxia, & humidum
habet uterum, coitum non appetit, mi-
norique in eo afficitur voluptate. Stu-
pida sunt circa pectinem, lumbos,
& crura mons Veneris est lævis, &
sine pilis, semen crudeum, & tenue cum
exiguâ voluptate excernit, sive ea talem
connatum habeat habitum, vel pravâ
diatâ, esu nimirum crudorum fructuum,
& olerum, diuturno, & largo multæ
aquæ frigida, aliorumque refrigeran-
tium haustu sibi acquisiverit.

Vel à constitutione uteri calidâ, &
siccâ pendet, qualis est in viraginibus, &
hanc indicat facies rubicunda, pilis, su-
perciliis nigris, his additur frequens ira-
cundia, nimia in omnibus actionibus
promptitudo, fortis vox, & virilis, ver-
ruculam unam, aut alteram in mento pi-
lis obsitam gerens, vel etiam aliquantulum
in circuitu oris pilescere velle visa,
seu lanuginescens, uti fit in adolescen-
tibus prima circa os lanuginis vestigia
ostendentibus. Menstruorum paucitas,
color ruber, obscurus, calor, & acrimo-
nia, ut sæpè pudenda exulcerent. Geni-
talium pruritus, maximum, & flagrans

ad Venerem desiderium; prompta, &
celeris seminis in coitu excretio; polla-
tiones frequentes, & libidinosa insomnia.

Siccam uteri constitutionem signifi-
cat mensium paucitas, oris uteri siccitas,
pruritus, & fissuræ, quæ rhagades dicun-
tur; pauca in coitu seminis excretio; ex
nimio coitu molestia. Corporis gracili-
tas, & summa macies, vel obesitas; utra-
que enim sanguinis defectum, & inopi-
am arguunt: obesitas quidem, quod san-
guis in pinguedinem mutatur, & coagu-
latur, ac parum sanguinis in venis rema-
net; macies vero, quod exhaustio, &
inanitio corporis præcessit, vel per seve-
ram jejunii castigationem, vel progressi
morbi depascentis, vel hæmorrhagiam,
vel profluvia, vel improbos labores, vel
sudores, aut vigilias, ulcera ubertim ma-
nantia, & fonticulos multum effluentes;
singula hæc corpus exhauriunt, & cruo-
rem imminuunt, quem nisi redintegra-
tum ordinarius mensium fluxus indicet,
fecunditati locus non est.

Signa autem sterilitatis ex veneficiis
diabolicis parum sunt, nec causas, &
rationes manifestas judicare possunt, nisi
quod plerumque tales conjuges se invi-
cem implacabili prosequantur odio; neu-
ter tamen odii causam, vel rationem red-
dere potest, imo & interdum seminis
utriusque ejaculatio, raro, difficulter, &
cum labore fit.

Descripsimus signa, quibus mulieris
sterilitas dignoscitur, sed quandoque hæc
non uxoris, sed viri vitio vertitur, &
frustrâ illa multorum remediorum usu
torquetur. Sterilitas à viro procedens di-
gnoscitur ex morbis partes genitales ob-
sidentibus, ut est nimia ventricositas, vel
hernia mutuam genitaliū copulationem
debitam impediens, vel qui penem ha-
bêt improporionatum; minus enim bre-
vis semen ad uterum deferre non potest,

excessivè longus infæcundus, valde crassus uterum impensè aperit, & semen effluit, nec facilè post concubitum clauditur. Vel vir semispado, vel decrepitus, semen tenue, languidum, aquosum, vel frigidum, & effœtum tribuens. Item extenuati fœcundo destituuntur semine, ut & luxuriosi, Veneris frequentia enervati, valetudinarii, ebriosi, frigidi, & semen crudum, tenue, aquosum, & gonorrhœicum sine prolifico generâtes, quod à matrice, serosa debilitate, citò diffiuit. Sterilitant quoque testes conuulsi, frigidi, abscessum, vel ulcus experti, urethræ foramen obliquum, virgæ inerigibilitas, ulcus, vel convulsio penis, caruncula, & verruca in urethra enascens, & seminis ejaculationem impediens, potus quoque creber camphoræ, anethi, rutæ, menthæ, & medicaminum ex saturno factorum, ut communis fert rumor. Item testium illinitio ex opio, hyoscyamo, cicuta, mandragorâ, similisque fatinæ stupefactivis crebrius applicatis. Sed quis sterilitatis signa, tam respectu uxoris, quam viri denuerare valet? Quæ desunt ex causis petenda sunt.

C A U S Æ.

Sterilitatis causæ non solum innumeræ, sed etiam imperferutabiles esse possunt, & nunc à viro, nunc à muliere provenientes, quandoque ab utroque & quod mirum est, inveniuntur interdum conjuges ambo fœcundi, nec tamen ulla ratione generare possunt. Unde hoc proveniat, magna est inter Medentes discrepantia. Galenici ad temperamentorum doctrinam confugiunt, dicuntque quod eorum temperamenta ad invicem non sunt analogæ, & harmoniaca, exempla sunt talium steriliū: Ubi maritus curiosius experturus, an sterilitatis causa in se sit, cum servâ consueverit, eam-

que imprægnaverit, similiter uxor id expertura, cum altero rem habuerit, se impleverit, vel post prioris conjugis obitum alteri nupta, pariter conceperit, alii discrasiam acculant, & temperamentorum inconvenientiam causam esse dicunt, ita ut uterque sit nimium humidus, vel siccus, calidus, vel frigidus; frigidum enim, & calidum, humidum & siccum convenire debent, talia namque contraria spermata invicem mox fermentationem incunt, & pugnando causa sunt conceptionis, & commemorationis fœtus. Hinc eruunt, quod interdum ejusmodi discrasia ad certum tempus tantummodò intercedit, ac postmodum sponte cessat, quemadmodum interdum reperiuntur, quia decem, vel plures annos steriles in matrimonio cohabitant, ac deinde absque ullis remediis fœcundescunt, verum hoc quandoque ob tantulum auxilii accidit. Cœterum hæc doctrina desumpta est à temperamentorum imposturâ, ut est caloris, frigoris, humiditatis, & siccitatis commentum, & una qualitas alteri debet esse opposita ad fœcunditatem inducendam, ut semen unius sit calidum, alterius frigidum, vel unius humidum, alterius siccum, & simul contrarietatem pugnando, fœcunditatis in causa est, ut inquit *Ovid. primo metamorph. frigida pugnant calidis, humentia siccis.*

Discrasia, seu repugnantia harum qualitatum nullatenus, fœcunditatem conciliare potest, sed potius discordiæ pace hæc succedere debet. Nonnulli Veteres, & recentiores in ea sunt sententia, adstruunt enim certam maris, & fœminæ requiri proportionem seu harmoniam ad generationem, sed qualis sit, & in quo consistat hæc proportio, & harmonia inexplicabilis, & ex causis quasi per-

transennam Eruditiores tantummodo rimantur.

Sterilitatis causa, tam in mare, quam in fœmina latere potest; in mare primum vitium esse potest in femine, ut si non generetur, aut minus sit spirituosum, quod ex congressu cognoscimus, qui si sit languidus, & diutius tædio protractus, ob id semen minus spirituosum, & defectuosum innuit; aut vitiatum, & generationi ineptum. Quod semen non generetur, vel infœcundū reddatur, ætati tribuimus; cum nec nimis tenella, nec adulta semini fœcundo generando apta sit: Hanc ætatem alii aliter definiunt: in viris commodam ad Venerem aptam esse intra decimum octavum annum, in fœminis non ante decimum quartum, sicut & post sexagesimum rarò fœcundi & fœminæ post quinquagesimum rarò concipiunt: esto observamus quandoque juvenes ante decimum quartum annum coire, & generare, ac fœminæ etiam ante concepisse, sicut viros quosdam post sexaginta generasse, & fœminas post quinquaginta concepisse; tamen fœtus illi plerumque debiles sunt, & fœminæ, quæ ante hoc tempus nubunt, in partu periclitantur. Si uterus debilis, vasis ruptis, vel sæpè prorsus redduntur steriles. Censet *Plato*, ut proles sit vegetior, commodissimum generandi tempus esse in viris à trigésimo, in puellis à decimo octavo. *Mercatus* inquit hanc ipsam causam esse, ut tot monstrosi, & mente parum valentes sint Principes, & Magnates primogeniti, & plerumque non vitales, aut infirmi, quia nimirum ob imperium, & principatum, vel pueri puellis, aut senibus puellæ junguntur. Cæterum non ad annorum numerum simpliciter respiciendum, & ætas generationi apta non solum annorum numero, sed corporis robore, & constitutione metienda est, &

dum malitia supplet ætatē, & tam in fœminis, quam viris veneris prurigo stimulat, præstat nubere ante terminum à Platone destinatum, quam uri, aut vagæ libidini vacare. Communiter in fœminis tempus conceptioni aptum est, cum ipsis menses erumpere, & mammae augeri, & sororiari incipiunt, sunt ab hoc tempore aptæ ad concipiendum, donec menses subsistunt. Mares verò fœminas implere possunt, cum hircuitallire incipiunt, qui jam pubescentes vocem emittere incipiunt gravem, & subraucam, quo tempore pueros ipsos hircuitallos appellant, sive quod tum primum veneri hiantes, hircum olere incipiunt, sive quod vocē edant graviolem, hircinæque non dissimilem. Præterea juvenibus mammis tuberculum aliquanti per tactu dolorosum suboritur ad magnitudinem verticilli ob partium genitalium consensum cum mammis.

Multa sunt medicamenta, quæ semen disponunt, vel impediunt, vel fœtū abortire faciunt. Inter semen extinguentia, & conceptionem impediencia est salix, quæ non tantum muliercularum venenis appetitum enervat, unde nimiam salacitatem obtundit, si primo vere surculi tenelli salicum abscinduntur, sic enim fluit liquor, quo formata massula mulieri propinata efficitur, ut nunquam amplius existimet res venereas, sed si salicis decoctum jejuno ventriculo aliquoties à muliere potetur sterilitatem inducit. Aut crocus, vel mentha statim à congressu vaginæ uteri immissa conceptum impedire dicunt. Borax ante, vel brevi post congressum intrò assumptus cum decocto salicis ad conceptus impedimentum disponere dicitur, communis sententia est, quæ dicitur camphora arcere Venerem, & consequenter emasculare, unde versiculus:

Camphora per nares castrat odore mares.
Sed

Sed de camphora oppositū experimur, nam sumētes salaciores reddit. Item post congressum pessus ex helleboro nigro cum castoreo intrusus conceptionem tollit. Et si conceperit mulier, genituram disperdit.

Multa prædicant ad sterilitatem inducendam amuleta, utero gestare os de corde cervi, matricem mulæ, gagatem, smaragdum, vel saphirum. Si dentes pueri in primis cum cadunt, suspendantur, antequam veniant in terram, & ponantur in lamina argenti, & suspendantur super mulieres, eas imprægnari, & parere prohibent. Si stercus leporis suspendatur super mulierem, nunquam concipiet. Vel in cubili appendat corium mulæ. Vel comedat grana hederæ nigræ. Aut si mulier, quæ peperit, & per aliquot annos non vult concipere, liget in Secundina infantis per quā pepererat, tunc cataputiæ grana, quot annis valet sterilis permanere; sed hæc amuleta, & remedia sunt anicularum delirantium, quibus facile intentas decipiunt mulierculas, ideoque hæc credat Judæus Apella.

Item maleficia, carmina, magicæ incantationes, & ligaturæ, quibus tam viri, quàm mulieres infacundantur, & ligantur, ac inepti ad conceptionē adduntur, multa ab auctoribus afferuntur, & præcipuè horum maleficiorum *Isaac* describit quædam ex animatis fieri, ita testiculos gallorum in lecto, sanguine positos congressum impedire; quædam fiunt ex inanimatis, ut si nux juglans separetur, cujus medietas ab utraque viæ parte ponantur, per quam sponsi itari sunt, aut si quatuor fabarum grana, nescio, quâ electione, in lecto ponantur, vel in via, vel supra ostium, quod maleficii genus pessimum, & efficax esse putat; Quædam ex metallis, ut ex acu, qua mortuus confusus fuit; quæ ex characteribus cum sanguine

vespertilionis, & multa alia, quæ passim ab auctoribus circumferuntur, quæ sterilitatem inducere putantur, & celare satius fuerit, ne maligni homines, aut incauti tyrones prece, aut pretio seducti, iis abutantur. Credat qui vult his næniis frustraneis; nam nos, quia sumus scrupulosi, parum aut nihil assentimur. Extat in jure Pontificio textus de frigidis, & maleficiatis, & dicuntur maleficiati, quotiescūque Doctores naturalem infacunditatis causam nō assequuntur, vel ad causam occultam, vel inperscrutabilem, vel maleficam recurrunt.

Secundarium sterilitatis vitium in Viris instrumenta generationi dicata respicit, ut sunt, qui penem nullo modo erigere possunt, vel paralyti laborantem habent, vel qui pene erecto cunni labia vix tangentes, oppidò flaccescit, antequam illum intra uteri cervicem insinuent, semen emittunt. Infacundi sunt spadones, aut semispadones, & quibus testes quapiam de causâ attriti sunt, vel qui penem habent brevissimum, ita ut in uteri profunditatem ejaculari non possint; aut si penis respectu uteri longior, & uterum plurimum feriat; item si sit nimium crassus, latus, improporcionatus, & asininus, quem mulier sustinere nequeat, vel adeo uteri os aperiat, & ipsum hiare faciat, aut præ dolore comprimi nequeat, & semen retinere; vel si vir sit succubus, & mulier incuba; aut qui mentulam habeant distortam, aut urethræ foramen obliquum juxta frænum in parte infernâ, vel vasa spermatica malè conformata, obstructa, coarctata, vel contusa, quippe hi omnes semen rectâ ad uteri recessus ejaculari non possunt. Similiter si semen sit nimis aquosum, frigidum, corruptum, perpaucum, vel effœrum præ nimia venere, vel quapiam

de causa. Hujusmodi enim semen esto in uterum fertilem decidat, nunquam ad foetationem habile erit: Eodem modo si semen malum in terram bonam decidat, nunquam germinabit, & fructificabit; proportio enim inter semen & terram intercedere debet, aliter nulla succedet foetatio. Boni seminis notæ sunt, ut gravidis speciem referat, sit album, tenax, splendidum, odorem palmæ, & jasmini, aut florum sambuci referens.

Ex parte mulieris sterilitatis causæ sunt plurimæ; inter quas prima recensetur, viri genituram non recipere, altera non continere, tertia illam corrumpere, quarta materiæ defectus. Non recipit, quia uteri clausura, vel cervix occlusa est, vel uteri os compressum, ut contingit in valde pinguibus; comprimitur enim os uteri ab omento. Non recipit etiam cui os uteri distortum est, aut aversum à pudendo; avertitur aut longius à pudendo, cum mulier non concupiscit, nec amat virum, cum enim valdè concupiscit, os uteri occurrit, & glandem virilem amplectitur, etiam si brevius sit virile membrum, movetur n. uterus deorsum.

Non continet viri genituram uterus ob lævorem: & provenit, si mulier frequenter comprimatur, ex nimio enim coitu uteri rugæ à nimio, & assiduo confricatu lævigantur, & tandem obliterantur, & receptum semen vomunt, & hac de causâ meretrices, quibus coitui coitus accedit, non concipiunt. ad hoc itaque ut uxores fecundentur, non ita frequenter furiri debent, sed tantum semel, aut bis in hebdomadâ. Elapsis annis Neapolitana Civitas à terræ tremore miserabile excidium passa fuit, & meretrices, ac ganeos ob jamjam im-

minentis mortis terriculamentū à Venerē per aliquod tempus se abstinerunt, exacto timore, ad pristinam Veneris rediere palæstram, & magna meretricum pars concepere. Non retinetur semen, si mulier statim à coitu tussiat, sternuerit, clamet, saltet. Non continetur semen ab utero ob magnam humiditatem, ut contingit victu humidiori, otio, in nimio mensium fluxu, albo fluore, vel aquoso, gonorrhœâ, ulceratione, abortu, partu laborioso, calculo vesicæ, uteri procidentia, vel aliis morbis, quibus mulier ratione uteri obnoxia est, cum ipse uterus sit totius corporis latrina, his namque mediantibus debilitatur uterus, hiat, & genituram receptam vomit, vel immediate, vel post aliquot horas, vel dies, vel postero die.

Semen corrumpunt coitus ardens, seminis mora in matricis collo, cui accedit inavitus utriusque, vel alterius coitus, ut fieri solet inter eos, qui inviti matrimonium contrahunt; amor enim utriusque genituram conciliat, quo circa amantes feminae crebrius concipiunt, nisi nimium ardens fuerit concubitus, ex quo semen resolvatur, & spiritus evanescat. Item sanguis morbosus, vel nimius mensium fluxus, vel horum carentia, vel inordinati, & vitiosi, quemadmodum enim arbor tam flores, quam tempore florum suorum pruina patiens, vel vitiosum, vel intempestivum florem ardens, qui nimirum sibi ipsi depascentes, erucas, vel brucos, aut cantharides pro-gignat, vel præcociter & pruinoso Cælo erumpat, fructum, vel planè nullum; vel paucissimum refert: ita quoque flos muliebris penitus absens, vel intempestivè, vel vitiosè præsens, vel imbribus profluvii submersus, semper uterum sterilem, vel abortivum arguit.

Semipis

Seminis prolificum spiritum sive plasticum evanescere facit nimia caliditas, vel frigiditas, humiditas aut ariditas, obesitas, gracilitas, flatuositas, vel angustia &c. Sicut in agro nimium humido, vel arido extremè, itidem pingui, vel macro seminatio fit incassum, ita similiter matrix præhumida, vel exsicca, vel pinguedine lubrica, vel macritudine squallida semen suffocat, & corrumpit, ut habetur *Aph. 63. sect. 5. Et quæcumque præhumidos uteros habent, non concipiunt, extinguuntur enim in iis genitura. Et quæcumque siccos multum, & præcalidos, nam ex defectu alimenti corrumpitur semen.* Hoc semen, respectu uteri, non absimile illi semini evangelico apud *Lucam cap. 8. v. 5. Exiit, qui seminat seminare semen suum: & dum seminat, aliud cecidit secus viam, & conculcatum est & volucres cæli comederunt illud. Et aliud cecidit inter spinas, & simul exorta spina suffocaverunt illud.*

Materiæ defectus est quarta sterilitatis causa, pro quo intelligunt vulgares sanguinis, & seminis defectum, vel vitium; supponunt enim menstruum pro fœtus nutritione deservire, sed hallucinantur, nam multæ mulieres, quæ nunquam menstruaverunt, conceperunt, & pepererunt. Præterea tempore gestationis non generatur sanguis menstruus, & ad quartum usque mensem multa symptomata utero gerentes patiuntur, ut cibi fastidium, nauseam, picam, & quædam cibos quosdam peculiares, quibus antea maximè delectabantur, ita averfantur, ut si vel offerantur, vel eos viderint, imò nominati, audiantur, penè in animi deliquium incidunt. Contrà

aliæ cibos, & potus, à quibus antea alienæ erant, vel quos etiam averfantur, tam avidè appetunt, ut nisi eorum participes fiant, maximè lædantur. Supponunt vulgares mulieris semen ad fœtus generationem concurrere, quod nos utique refutavimus, illud namque liquamen, quod mulieres in coitu, vel in pollutionibus voluntariis emittunt, semen non est, sed quoddam serum in membranis cervicis uteri stagnans quodam sale volatili refertum, quod pro coitu est quoddam lenocinium. Meditemur itaque omnes vegetabilium generationes, & reperiemus pro matrice terrâ inservire, semen verò, puta spiritum in semine latentem, causam efficientem talis vegetabilis, esse, & humorem à terra pro corpore efformando exhaurire: pari modo sic de muliere differendum, hujus namque uterus est veluti terra, cui humanum committitur semen, spiritus nempe internus in illo colloquamento contentus, qui illic corpus deliniat, & nutritur ad exclusionis tempus usque. Non dissimilis ovo in viviparorum fieri solet humanus conceptus: hoc tantum inter conceptum. v. g. humanum, & ovum gallinaceum interest, quod hoc paratam habeat materiam, quæ satis est, donec pullus absolute conformatus excludatur; humanus verò conceptus non omnem continet materiam ad partum usque necessariam, hanc enim singulos in dies à vasis maternis mutuatur. Quamobrem non ea modò animalia, quæ ovipara & ex putri dicuntur, sed ea quoque vivipara, & ipsum quoque nobilissimum genus humanum ex ovo progignitur, quam veritatem sub decorâ fabulæ specie ceciderunt

nerunt Poëtæ ; referunt enim Ledam Tyndari Regis uxorem ob egregium decus Jovem adamasse , quâ cum frui nequireret, in cygnum mutatus cum eâ concubuit , & expletis legitimis mensibus, Leda ovum peperisse dicitur , ex quo Castor , Pollux , & Helena nati esse finguntur. Adest in mulieris utero Ovarium non aliter ac habet gallina, ovulis refertum , quæ inconspicua sunt , tempore autem quo fœmina jam matura est viro , & ad venerem innato appetitu ardentem fertur , quemadmodum in proprio receptaculo , sive in testibus turgescunt , ut fiat conceptus , tunc ovum quodlibet ab humano semine in coitu fœcundatur , ut gallus gallinam comprimens ova fœcunda reddit; fœcundatum ovum in mulieris ovario de die in diem augefcit , & tandem ex loci , & sitûs mutatione in uterum excluditur , & ibidem effermentescit , donec omnia delineamenta , sive membra acceperit , unde *Steno* eruditissimè inquit: *Omnis uterus , dum fœtum gerit , ovum gestat.*

Hæc sententia multis rationibus stipatur, & pluribus experimentis ab autoribus comprobatur , cultroque anatomico patescit, cujus rei exemplum legere est apud *Hip. de psaltria*. Statuitur itaque cum recentioribus vesiculas illas, quas testiculi muliebris tunica involvit , esse vera ova, è quibus, & in quibus humanum generatur corpus , quæ ova spiritibus è spermate virili exhalatis , & fortiter ejectis fœcundantur , & beneficio corporis glandulosi in tubas falloppianas deponuntur , per quas in uteri cavitatem pervenire solent. Hinc concluditur ova illa in mulierum testiculis remanere debere, donec aurâ virili fœcundentur ,

quippe testiculi membranam perforatam nullibi videbis, ac proinde ovo exitum concedere nequit ; ubi verò aurâ virili fœcundatur ovum, circa illud tempus quoddam glandulosum excrefcit, quod membranam testiculi efficiens ovum educit, quo factò cum tempore corpus illud glandulosum evanescit , & testiculus muliebris in pristinum reducitur statum.

Ex his supra notatis eruimus quasdam mulieres steriles esse, quia virum in coitu admittere nequeunt, vel quia imperforatæ , vel quia angustiores habent vaginam , quàm ut virile semen recipere , aut admittere nequeat : quædam verò penem admittere quidem possunt, sed aut semen, vel ejus aura ad ovarium pertingere non potest , & quidem aliquando ob uteri procidentiam, vel glandulas uteri cervicales tumefactas, aut quibus vel distortum, vel coalitum , vel quomodocumque angustiatum est internum uteri orificium , aut ob tumores , aut exulcerationes , cancerum &c. aut ob obstructionem Tubæ falloppianæ , & sic sæpè obstructæ, coalitæ, aut compressæ sunt viæ ab utero ad tubas falloppianas.

Aliæ causæ sunt, quia in iis ova vel intemperata , vel obstructa, vel indurata, vel membranula crassiori nimis involuta , ut ab aurâ seminali fœcundari non possint. Aliæ, quod ovula habeant aut parva, aut exsucca: Aliæ quod toto corpore intemperatæ sint, aut cacochy-mæ, aut nimis obesæ, aut nimium patiantur fluxum fæmineum, aut fluxum album : sed ut plurimum sterilitatis causa est obstructio tubarum falloppianarum, quæ vel ab acido austero vasa illa constringente, vel à callo, vel à calculo , vel scirrho

scirrho dependeat, vel à nimia pinguedine, quæ oleositate sua liquores refluents ita inficit, ut minus simul effervesce possint.

Materia tandem defectus una sterilitatis causa est, quando deficit illa materia, ex qua fœtus conformatur, & hæc est illa juxta cordatorum Medicorum sententiam, quæ semper in omnibus animantibus reperitur, & nil aliud est, quam crassus lentusque humor albicans, qualis in universo propemodum ovorum genere reperitur. Ejusmodi humorem sanguini permixtum sæpissimè in fœcundarum mulierum menstruis conspicimus, quam vulgus pituitam, seu crudum sanguinem arbitrantur, incipit autem hic humor in mulieris uterum confluere multis planè diebus à fœcundo coitu; tum verò in massam cogitur, & membranâ obducitur, fitque quodammodo ovum molliori tunicâ septum. Sæpè autem albugineus iste lentor vel peritissimis viris imposuit; nam in abortu ejectus habitus est pro geniturâ, ut adest exemplum in Hip. de Psaltria.

Hic albicans humor, seu albugineus deservit pro ovi uterini incremento, & tandem materia nutrimenti fœtus in utero suppeditatur; hinc est, quòd nutrices, quæ lactant, rariùs concipere, aut conceptum formare soleant. Item macriores fœminæ, & aridiores minùs fœcundæ sunt, & si quandoque concipiunt, ob hujus materia defectum temporis progressu abortiunt. Similiter pingues excessivè, cum materia albuminis istius in pinguedinis supplementum suppeditetur, & ipsæ etiam minùs fœcundæ observantur. Tandem fontanellæ, quæ uberiùs fluunt, aut ulcera inveterata, fistulæ, aut fluor albus, cum

sanguinis massam insigniter exhaustiant; & corpus spoliatur, observatur, quòd in fœmellis sicut ad sterilitatem ineptæ.

Hæc materia, seu albugineus humor pro fœtus incremento, & nutrimento inservit, ut rectè insinuavit Hip. lib. de carnibus fœtum per os alimentum ex utero matris sugere, quâ in sententiâ fuerunt etiam præclarissimi Philosophi Democritus, & Epicurus. Si verò quis quærat, unde possit cognosci fœtum in utero sugere, animum referat ad pueros infantes, brutosque animales, qui simul ac nascuntur, alvi fæces excernunt: atqui non haberent ejusmodi excrementa nisi in utero suxissent, imò nec mammam statim ut in lucem prodeunt, sugere nossent, nisi id in utero antea didicissent. Verùm hîc mirari licet illorum stupiditatem, qui cum omnem Hippocratis doctrinam oraculi loco suscipiant, & venerentur, hanc tamen pulcherrimam conjecturam negligunt, & tanquam delirantis somnium rejiciunt; nam promptum quidem est excrementum, unde illius fides potest confirmari, enimverò inest semper in ventriculis fœtum, qui animalis utero continentur, lentus quidam humor ei prorsus similis, in quo fœtus ipse innatare cernitur, quinetiam in ingluvie pulli gallinacei, aut columbini nondum exclusi ejusmodi lentorem sæpe numerò vidimus, ut propterea hinc possumus jure inferre fœtum non omne alimentum per umbilicalia vasa arripere, sed aliud etiam circumfuso liquore hianti ore sumere, quod in catellis nondum natis pluries observavimus, hoc aut deinde coctum, atque confectum in reliquum corpus distribuitur. Hujus autem alimenti reliquiæ inutiles ad inferiora intestina depulsæ

conficiunt nigricantem illam massam, quam Meconium à similitudine appellatam scripsit Aristoteles, quamque recens nati pueruli antequam mammas appetant, solent excernere. Nihil hinc miramur illos, qui dicunt pellucidum illum humorem, qui tenello embrioni circumfunditur, ejus esse sudorem, urinæ etiam, ut nonnulli volunt, permistum; nam certum est hunc ex albugineo lentore quodammodo colliquefacto effici, atque extare, antequam animalium membra corporentur. Quicquid sit quamprimum pusillus embrio formatur in magnâ hujus humoris ubertate fluctuat, ut minimè credibile sit è tantillo corpore tantam humoris copiam effluxisse. Adde, quòd urachus in humano fœtu non est pervius, atque adeò nequit per eundem excerni urina, imò hæc toto graviditatis tempore in vesica asservatur, tandemque per verenda post partum educitur.

Prognosis.

Sterilitas affectus perniciosus non est; & sæpè sanitati non multum obest, verum non solum apud Judæos, sed etiam apud omnes ferè gentes probrosa est; nam eâ de causâ primariâ viri ducunt uxores, ut ex iis liberos generent, familiam conservent, & genus propagent humanum, quo matrimonii sine frustrato, secundarius tantum superest finis, qui est ad sedandam libidinem. Hinc pro dotium restitutione litigia, & apud Principes, & Reges divortia excitantur. Mulieres steriles ut plurimum morbosæ sunt, quia humores excrementitii, qui cum probè post partum evacuari solent, in iis retinentur; tardius tamen senescunt, quia à

molestiis, quas graviditatis, partus, & puerperij tempore, fœminæ, quæ concipiunt, patiuntur, immunes sunt. Neque enim sine causa Medea apud Euripidem dixit se malle ter sub clypeo in acie dimicare, quam semel parere, quod oppositum repetunt nostræ fœmellæ malle potius parere, quam panem conficere. Chronicus est affectus sterilitas, & sæpè incurabilis, & ex causis, quibus pender, eam hariolari possumus, ac primum ætas tenerior conceptionem non impedit, nisi ad tempus, & illa in ætate adultiore expectanda est. Ætas provectior omnimodam conceptionis desperationem affert. Si tamen adhuc menstrua statis periodis procedant, aliqua conceptionis spes superesse potest, sed admodum pusilla, & imprimis illis mulieribus, quæ quadragesimum ætatis annum excesserunt; quia licet mulieres, quæ juniores pepererunt, in eâ etiam ætate concipere soleant; illæ tamen, quæ nunquam gravidæ fuerunt exiguam spem habere debent, in eâ ætate concipiendi, quia viæ compressæ, & coalitæ sunt, & uterus tandiù desidiolosus, & marcidus redditus nullo modo fœcundari potest. Sterilitas à pravâ membrorum conformatione inducta, ut in iis, quæ claudæ sunt, aut crura distorta, vel coccygem depressam habent; incurabilis est. Orta à coalitu viarum uteri, imprimis à totali obstructione ductuum Falloppianorum, à callo, calculo &c. aut à morbis uteri gravioribus, ut tumore, scirrho, ulcere, fluore albo, mensium defectu, uteri procidentia, phthisi, elephantiasi, lue venerea, aliisque curatu faciliore, aut difficiliore est, prout dicti morbi faciliem, aut difficilem admittunt curationem. Si à nimia pinguedine sterilitas

ortum ducit, curationis spes superest, maciem inducendo. Nec tamen fœminæ simpliciter steriles habendæ sunt, quæ insignem aliquam intemperiem habent in primâ juventute, ob quam à nullo viro fœcundari possunt; modò enim vel ætate, vel medicamentis intemperies corrigi possit, postea fœcundæ redduntur. Si non simpliciter fœmina sit sterilis, sed quia ipsius constitutio virilis seminis constitutioni parum conveniens est, non solum per illud medicamentorum mutasemen fœcunda reddi potest, sed etiam ætatis progressu, quo intemperies illa mutatur, vel medicamentis illam corrigentibus.

Curatio.

NON una, & eadem est sterilitatis causa, sed multiplex, & varia, ac proinde varias suppeditat indicationes, quæ per se manifestæ sunt, eapropter varia, & contraria iis inservire debent medicamenta; miramur subindè illorum Medicorum ignaviam, & stupiditatem, qui uno, eodemque omnes steriles se curaturos jactitant, sed quod sit hoc appropriatum remedium, nescimus. Primaria sterilitatis curatio in diætâ consistit, & hanc in sex rebus non naturalibus inquirimus, ut diætâ medicamentis respondeat.

Aër itaque sit temperatus, vitetur frigidus, & hyemalis. Aëris mutatio fœminas steriles reddit fœcundas, & præcipuè thermæ infra dicendæ, ut nobis multa exempla patefcunt, quæ tamen reticemus.

Cibus sit optimi succi, & plurimi nutrimenti, sed qui non ita facilè concoquatur, ut major flatuum copia ex-

citetur, convenit itaque panis ex optimo tritico confectus cum semine sesami, oryzâ, fabis, phaseolis, pis, ciceribus, quibus summa est laus, quia abundè calefaciunt, flatus pariunt, & multum nutriunt. Ex carnibus conducit vitulina, hœdina, vervecina, capones, gallinæ, perdices, phasiani, starnæ, pavones, turtures, pulli columbini cum erucâ cocti, sed omnium superant vires passeris, quia mirificè venerem incendiunt, & semen adaugent. Item cerebella passerum, & columbarum; arietum, & gallorum testes. Nota est apud *Lusitanum* historia de illa muliere, quæ incauta marito dedit in cœna gallorum testiculos cum melle, & aromate paratos, ex quo cibo in non explebile veneris æstrum devenit. Ova forbilia summe commendantur, ex quibus etiam paratur pulmentum ex vino, ovorum luteis, saccharo, cinnamomo, & croco. Ex piscibus utiles saxatiles omnes, & optimi sunt nutrimenti, ut percæ, malli-barbuti, lucij, auratæ, soleæ, lingulatæ, & similes multo aromate, ac vino conditi, aut hoc intinctu præparati, ut

R. Galangæ,
piperis longi,
cinnamomi,
zinziberis,
cardamomi,
nucis moschata ana 3.ij.
croci 3.j.
nucleorum pini,
pistaceorum,
avellanarum,
dactylorum,
passularum ana 3.iiij.

Contundantur omnia simul, & cum sapâ, vel vino fiat intinctus, quia tamen plures dulcibus non delectantur, admistis

piscibus, daëtyli, & passulæ detrahantur, & loco sapæ, acetum cum menthâ tritâ, & paucis allii additur. Tandem omnes pisces, & præsertim salitos, vel muriâ conditos ad venerem excitandum, & fœcundandum maximo-perè commendamus; nam venus orta mari, & luxuriosi dicuntur salaces. Inter olera ea, quæ flatus excitant, quia venerem lacessunt, conducunt, ut mellissa, pulegium, nasturtium, ocymum, fœniculum, brassica, eruca, & eorum semina. Ex fructibus commendantur pistaceæ, nuclei pini, castaneæ, avellanæ. Inter radices pastinaca, satyrion, allium, cæpa, porrum, vel eryngium, eorumque semina, quorum conditores vide apud *Plautinum de arte coquaria*. Veteribus in frequentissimo ciborum usu fuerunt bulbi, his præsertim admisti, quæ veneris conciliandæ gratia parabantur, utpotè qui venerem stimulant. Quod autem ad id expetiti, & commendati fuerint *Martialis* apertè testatus est in xeniis suis, dum cecinit:

Cum sit anus conjux, & sint tibi mortua membra,

Nil aliud bulbis quàm satur esse potes.

Qui præstare virum Cypriæ certamina nescit,

Manducet bulbos, & bene fortis erit.

Languet anus, pariter bulbos ne mandere cesses,

Et tua ridebit prælia blanda Venus.

Hæc omnia alimenta venerem excitant, semen adaugent, & fœcunditatem inducunt, si dexterè usurpentur. Proscribimus omnes cibos crudos, viscidos, & acidos, & nimis aromatizatos.

Potus sit vinum, quia in vino venus, sed ejus potus ad ebrietatem vitetur; quotidiana namque experientia tumultuantiam plures reddere steriles observamus. Nocet quammaximè liberalior frigida aquæ potus, ut etiam potio illa, quæ sorbetta communiter appellatur, eodem pariter modo potio Chocolatæ, Caffæ, herbæ Theæ nimia copia ingurgitata.

Motus sit mediocris, & domesticis se exerceat curis mulier, nimium vitando motum; hinc Scythicæ mulieres ut plurimum sunt steriles, & infœcundæ ob crebriorem equitationem. Vitentur saltationes, clamores, ruses, sternutationes frequentes, & præsertim post celebratum hymenæum. Cæterum si mulier sit obesa vitam ducat laboriosam, sollicitudinibus, & curis domesticis incumbat, & validè exerceatur.

Quies nimia vitetur, attamen post exercitia, nimiosque labores necessaria est, & præsertim post cibum, sicut phlegmaticis; frigidis, & humidis constitutionibus, & temperaturis, utilis est motus, ita calidis, & cholericis quies commodior, quia nimium temperat calorem, & choleram obtundit: motus itaque & quies sint moderati pro fœcunditate concilianda.

Somnus sit paulò longior in molliusculis culcitris ex pluma, ut Septentrionalium est usus; verum mulieri obesæ somnus sit parvus, & super lectum duriusculum.

Vigilia nimia nocere potest, quatenus spiritus animales resolvit, qui multum ad conceptum contribuere debent; prolixior aut vigilia sit obesis, nec somnus, & vigilia modum excedant, quia malum.

Excre-

Excreta, & *Retenta* secundum naturæ institutum procedant, unde venter quotidie ciborum reliquias deponat, & menstrua periodicè fluant; nocent enim suppressa, diminuta, vel fluor uterinus. Si menstrua per convenientem locum non se exonerent, manuducantur appropriatis medicamentis ad mulieris emunctorium, præterquam quod si per hæmorrhoides scateant; novimus namque multas mulieres fecundas, compensatis menstruis, sanguinem mensatim per anum evacuant.

Animi passiones, ut ira, rixa, tristitia, invidia, timor, & profundæ cogitationes fugienda; ex namque uterum feriunt, conturbant, ejusque æconomiam ita subvertunt, ut sterile scat: abigantur itaque curæ, sollicitudines, trititiæ, cæteræque malignæ animi passiones, & ducatur vita hilaris, & delitiosa, & animas tranquillitate fruatur. Odium inter conjuges implacabile semper est sterilitatis radix, nec vir cum fa minâ invitâ, nolente, & repugnante coëat, quia nunquam penem intra uteri vaginam in tanto luctæ certamine, contradicente venere, intrudet: sed potiùs antequam vir cum muliere coëat, concilientur (cujus conciliatio non ægrè succedit; nam odium inter virum, & uxorem è mensâ ad cubile, & non ultra perseveret, ut vulgò fertur) blandis verbis, tactibus lascivis, largisque promissis ad concubitum alliciatur, & dum libidinis æstro conflagratur, comprimatur; tunc enim copiosi spiritus ad partes genitales & uterum confluent, isque semen avidiùs arripit, & pro conceptu retinet. Si hæc ad fecunditatem non sufficiant, quia vir,

vel mulier coitum non concupiscit, nec amat, tunc amatorias audiat fabulas, lascivosque successus, luset cum pulchris, & lascivis puellis vir, mulier verò formosis, & perulantibus juvenibus, à coitu tamen abstineat, quoad animus assuescat, & genitalia veneris æstrum sentire incipiant. Aspicere gallos, canes, equos, & similia animalia coëuntia veneris appetentiam excitat, nam:

Segnius irritant animos demissa per aures,

Quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus,
& quæ

Ipse sibi tradit.

Honestatis tamen reverentia moraliter perpetuò servetur, si in tam sædo coitus brutalis obrutu spiritus sensitivus mentem in libidinis æstum non impellat. Detestandus itaque theatrorum usus, quæ in Apulia mense Maio construuntur, ad quæ longo examine homines, & mulieres, imò matres cum filiabus innuptis, & viduæ spectatum veniunt equos admissarios, qui sobolis procreandæ gratiâ equas comprimunt, unde omnes ad effrænem provocantur luxuriam, & dicere possumus:

Ille locus casti damna pudoris habent.

Est hîc subnectendus coëundi modus pro fecundandâ muliere, sed ne castæ offendantur aures, & nostrum cœlibatum tumeret, brevibus rem expediamus, quod si videatur absurdus, expungatur. Expendemus pro hac re quæ apud authores offendimus, & à conjugatis hausimus: Vir itaque & uxor concubitori nec supra modum repleti, nec nimium famelici sint, nec

nimio calore, aut frigore, nec nimia siccitate, aut humiditate afficiantur; nam repleto nocet Venus propter nimiam agitationem, quæ cruditatis causa est; famelico vacuatione officit; calefactum motu inflamat; & refrigeratum sequenti refrigeratione offendit. Quod si in his delinquere contigerit, tolerabilior erit excessus, si calefacto potius, quam refrigerato, humectato, quam exsiccato, repleto, quam famelico corpore contingat. Quâ verò horâ diei coeundum sit, non satis apud authores constat; nam *Hip.* auroræ tempus determinat, quia peccatâ coctione, corpus ab omnibus excrementis opportunè repurgatur, qua occasione victus ordinem describit: *Labor, cibus, potus, somnus, Venus, omnia moderata*, ubi apertissimè jubet, ut Labor cibum, cibus portionem, portio somnum, somnus Venere præcedat. *Paulus, & Aëtius* aliter sentiunt, ante concubandum, & post cibum, ut succedens somnus absumptas viri repararet vires, fœmina verò semen genitale facilius, & fortius retineat, & quiete ad conceptum pareret. Reverà nullum aliud opportunius tempus nobis videtur in concubitu, quàm à cibo, quia tunc spiritus sunt vegeti, & luxuriantes, & vir, & uxor alacrius coeunt, ac postmodum placidè obdormiunt: sed in omnibus humanis actionibus determinari potest, in coitu verò nullum, sed tunc exercendum putamus, cum præbetur occasio, & præcipuè illis, qui alienâ fruuntur Venere, ad hanc coituum seriem uxorati observare deberent, quorum unusquisque uxorem habet propter fornicationem, & huic tamen legi nullatenus parere possunt, &

Omnibus in rebus modus est saluberrima virtus.

Sed ista virtus in Veneris palæstrâ non reperitur, & Veneris leges sine lege feruntur, tunc cum mater amorum imperat, nullâ postpositâ morâ, ejus imperio parendum est, si est propitia rei concupitæ. In hac re interrogandæ sunt mulieres, quæ omni tempore, nocte, & die, & toties, quoties superpetit occasio, Veneri indulgendum esse dicunt.

Quoad anni tempus commodius est ver ad prolificum concubitum, & potissimum tertio, vel quarto die à menstruorum cessatione; caveat vir in mensium fluxu coitum exerceat, quia exitialis omnino est, tum iis, qui commiscantur, tum fœtui, & si fortè menstruans mulier conceperit, plerumque invalidum, impurum, morbosum, & minimè vitalem fœtum sic generatum prodeat oportet: fieri etenim non potest, ut sanguine jam impuro, & depravato generatus, non etiam morbosus, & minimè vitalis nascatur fœtus, & hac de causâ *levitico cap. 15. versu 24.* lege interdictum fuit toto menstruationis tempore cum uxore virum coire: *Si coierit vir tempore sanguinis menstrualis, immundus erit septem diebus.* Hinc viros admonitos esse volumus, ut die medicamento purgantis à re Venereâ omnino caveant; non enim natura duplicem fert, vehementemque evacuationem, & non solum est sterilis, sed sæpè lethalis.

Quæ hucusque diximus ad matrimonii usum direximus, ut uxorati valetudinem tueantur, & proli generandæ incumbant, sed frequenter usu venit coitum suo primario fine defraudari, ac proinde ut suum sortiatur effectum

effectum modos assignemus oportet : Concubiturus itaque vir , non ex abrupto uxorem more brutorum comprimat , sed sensim ante congressum omni illecebrarum genere eam disponat , alliciat , & provocet , ac pro lenocinio colloquia inhonesta introducat , fabulas amatorias recitet , & amores narret , ejusque pulchritudinem supra omnes alias extollat mulieres , & tunc illi adhareat , molli complexu foveat , demulceat , titillet , & lasciviora verbis oscula commisceat , mammas deinde contractet , & præsertim papillas , quibus exquisitus voluptatis sensus inest , & ex contactu se erigunt penis instar , & magnum cum utero consensum habent , postmodum , ut amantium mos est ad deliciarum portum , ad ultimam amoris metam , scilicet ad vulvam descendat , & clitoridem obtrectet , titillet , in cujus contrectatione exquisitissimam , & jucundissimam sensationem , & amoris dulcedinem sentiet uxor ; contrectet interim vir penem , & quandoque præputium ultra , citroque impellat , tunc in utrisque excitato spiritu sensitivo carnali , & accensâ Veneris flammâ , uterque coeundi desiderio fremit. Ardet uterus , & favillas excutit , spumescit , stillat , fatiscit , & hiantem ore omnium viventium patrem impatienter expectat ; hinc viventium pater ante naturæ valvas in varios se adigit motus , & in latum , & longum se porrigit , rigescit , rubescit , & calore æstuat , & hinc utriusque genitalia fervore scintillant ; tunc congregiantur , & ut felicius procedat coitus , ponatur mulier supra humilem spondam , cujus natibus pulvinar supponatur , dorso incumbat , caput verò pau-

lulum demissum habeat , crura bene divaricata hinc indè , & acclivia ita teneat , ut tota rima magna ad podicem usque in propatulo sit , os cunni ad illam eleveretur partem , quæ ibi est uteri cavitas , quia tunc directè in ipsum projicitur semen. Tum penem intra vulvam salivâ illitum intrudat , & ultrò , citroque blandè urgeat , & mora , ac lenta utatur fricatione , ut Ovidius notat :

Crede mihi Veneris non est properanda voluptas.

Vitetur ardens coitus , quia infœcundus est. Interim mulier clunes non tractet , & subigat , ut mulierum Hispanarum mos est , quæ dum futuuntur , prænimiam voluptate (sunt nimium salaces) se toto corpore movent , & choræam exercent Phrygiam , & quoddam ardentem dicunt carmen , quod Hispanicè dicitur *Chaccara* , & hac de causâ Hispanæ infœcundæ sunt. Vitetur in coitu luctus , timor , mœror , & immodica ira , quia hæ animi passionnes sterilitatem pariunt : Verum Veneris sensus omnia maligna animi pathemata abigit , quia cum iste exercetur actus , omnes sensus otiantur , & facultates feriantur , cum sit omnium exquisitissimus , & major sensatio minorem occupet. Avertendæ itaque sunt omnes animi passionnes horâ coitus ; non enim solum ad concipiendum tranquillius conducit animus , verum etiam ad bonæ , & optimæ indolis edendos conceptus ; quapropter spurii magna ex parte sunt pravis moribus dediti , quia concipiuntur parentibus , vel timentibus , vel animo malè affectis , vel machinantibus. Hinc etiam fit , ut sapientum filii ut plurimum rudes , stupidoque ingenio nati sint , ut de Hip. fi-

liis fertur ; quia viri docti dum coeunt magnas ferè semper curas in mente gerunt , neque animo sunt tranquillo , unde mulieres vel non concipiunt , vel conceptus hebetos , & pravos in lucem edunt. Hinc gaudia , voluptates , blanditiæ , oblectamenta , deliciae , joci , cantus , amores , cæteraque humanarum consolationum genera in prolificâ requiruntur venere ; eapropter sint prolificæ , vel à venere primò pudor , & timor , deinde mærores , anxietas sollicitudines , artium ingenuarum studia , & cætera , quæ animum exagitant , ac proinde in conjugibus mutuus tantum amor optimæ indolis genituram conciliat.

Dum itaque vir uxorem comprimit , & leniter arvom genitale colit pro homine plantando , tum mulier proprii seminis effluxum ex titillante voluptate instare perceperit , virum eâ de re admonebit , ut eodem , si fieri possit , temporis articulo ipse suum ejaculetur semen , ut ex utriusque seminis concursu conceptus fiat. Instabiliter hoc actu mulier manibus viri lumbos prenda , fortiterque constringat , & vir uxoris nates utraque præhendat manu , & ita validè una vinciantur , ut identificentur , & fiant duo in carne unâ , & in tota parvâ epilepsiâ tandiù arctè persistant , donec utriusque semen in unum se commiscuerit intra uteri capacitatem. Nec statim à seminis ejaculatione à mulieris complexu se extricet vir , ne aer in uterum adhuc hiantem subeat , & semina corrumpat , antequàm planè commista coierint ; digresso viro , quæta se contineat mulier , cruribus decussatis , & molliter in altum elevatis , ne motu , & declivi situ semen

prolabatur ; tum temporis se à sermone contineat , præsertim contentioso , tussi , sternutatione , ac si fieri possit , somno se tradat.

Optimus est hic coeundi modus facie ad faciem , quo omnes ferè utuntur homines , sed lascivior quàm par est , nam hoc modo venter ventri , pectus pectori , os ori admoveatur , & oscula verbis commiscantur obscænis , imò quod tacere præstaret , ne castæ offenderentur aures : sunt multi , qui digitum intra mulieris anum intrudunt , vulvamque ita constringunt , ut arctiùs concubunt , qui obscæni , & impudici contactus , nil generationi inserviunt. Præterea huic coeundi modo multum os pubis obstat , ne priapus in naturæ hortum totaliter ingrediatur , & suum seminum spargat ; Præterquamquod vir comprimens uxorem utero plenam crebris ictibus , ventrem contundens , abortum procurat. Sed remotis hisce lasciviæ illecebris , in quibus semper est matrimonii abusus , & culpa non vacat propter impertinentes ad prolis generationem actus : nos citra illam conscientia scrupulum modum , quem omnia animalia natura docuit , assignamus , quia est naturalis , & naturali instinctu omnia sequantur animalia , & tamen hunc omnes ferè authores tanquàm mortale facinus explodunt , quia homo est animal voluptuarium , & politicum , ac proinde , naturæ ordinem invertit. Hic coeundi modus est more ferarum , si nempe à tergo in vase naturali vir cum muliere coeat , cui sententia multi fautores , validæ rationes , & anatomicorum suffragantur observationes. Ita Arabes Medici ,

Hiero-

Hieronymus Mercurialis, Paulus Aegineta, & quamplurimi alii sentiunt; hoc namque modo cur angustè concumbit, penis capulo-tenus, præcipuè si mulier aliquantulum inclinata recubat, intruditur, & si fuerit sterilis, facundatur, ut cecinit Lucretius lib. 4.

Nam more ferarum,

Quadrupedumque magis ritu plerumque putatur,

Concipere uxores, quia sic loca sumere possunt,

Pectoribus positis, sublati semina lumbis,

Nec molles opus sunt motus uxoribus hilum?

Nam mulier prohibet se concipere, atque repugnat,

Cumque ipsa viri Venerem si lata retrahet,

Atque exossato ciet omni pectore fluctus,

Eijcit enim solum rectâ regione, viasque Vomeris, atque locis, averit seminis ictum,

Idque sua causâ consuerunt scorta moveri,

Nec complerentur crebrò, gravidaque jacerent,

Et simul ipsa viris Venus ut concinnior esset,

Conjugibus, quod nihil nostris opus esse videntur.

Quem sequitur Quintus Serenus his carminibus:

Irrita conjugii sterilis si munera languent,

Nec sobolis spes est, multos jam vana per annos,

Famineo fiat vitio res, nec ne flebo, Hoc poterit magni quartus monstrare Lucreti.

Musitanus de Morbis mulierum.

Sed qui hujus coeundi modi rationes, observationes, & alia plura scitu digna legere cupit, an sit lethale peccatum, an culpâ vacet, & licitè exerceri possit, videat *Trutinam chirurgico-physicam tom. 2. de Ulcibus cap. 9.* ubi Asiaticè de his agimus.

Verumenimverò, ut coitus fertilis, & salubris sit tam respectu viri, quam uxoris, debet esse moderatus, si uterque futuræ prolis desiderio Venere utuntur, iis nec frequentior, nec rarior concubitus esse debet, quam res expostulat, ac proinde saluberrima, & facundissima censetur Venus, si justis intervallis moderatè exerceatur, dum corporis vires non lædat, & corpori levitatem inferat, ac alacritatem, & meliorem illum conciliet habitum, & potissimum ætate florentibus, iisque qui calidâ & humidâ sunt constitutione, succulento, ac optimo corporis habitu constantes; iis namque, teste Celso, rara Venus corpus excitat, imò animum exhilarat, iram ingentem remittit, & plurimas pituitosas, melancolicasque ægrotudines aufert, vertiginem tollit, seminis fumositates, ac vapores à cerebro divertendo. Ideoque salubrius cæteris Veneri indulgere poterunt, modo intervallo tam longo repetita sit Venus, ut neque resolutio aliqua inde sentiatur, neque languor, aut dolor, sed homo se ipso quodammodò levior sit factus, ac meliùs respirare videatur, quod ut plurimum fiet, si bis in hebdomadâ celebretur. Hinc hujus doctrinæ occasione non possum non in medium afferre cujusdam Provincialis Hispani concionem monachorum honestate, & castitate Neapoli à mensâ habitam, quæ ita se habet: *Aora no es tiempo de aquel*

P *picca-*

piccarillo del Provincial passato, (& hic in eâdem discumbebat mensâ) que permitia , que frayles se fussen cada noche , cada noche in mulieribus : che se haga de esta misma manera , aora en este convento , yo no puedo permitirlo , y si ay alguno de vosotros , che non quiera obedecer a mis mandamientos , se vaya con mil , y quinientos Diablos se hirâ in mulieribus una vez , o alo mas dos cada semana , asi lo ago yo , y lo aconseja S. Tomas ob salutem corporis : y si se hallara alguno , alle ha ga lo contrario , yo le castigare absque remissione ; sed hanc concionem aliqujus festivi hominis esse inventum credimus , nec Patrem Provinciale virum tam religiosum hanc concionem ad fratres habuisse nullatenus imaginari possumus.

Frequentior coitus languorem , & imbecillitatem , imò sterilitatem affert , non solùm viro , sed etiam fœminæ. Nobis constat de quodam scorto , quod unâ nocte tricies à quodam Monacho compressum per mensem lassatum decumbere oportuit. Nota est etiam historia de illius Terraconensis uxore , quæ apud Aragoniæ Reginam marito litem intendens , atque conquesta , quod cum illa decies in die congregi solitus esset , effecit , ut capitali supplicio , ne imposterum cum illa coiret , prohiberetur ; nec satis videmus , an magis hanc mirari possumus , quæ cum fœmina sit alioqui insatiabilis , ut Salomon refert , tam de hac re

querimoniam excitaverit ; an juvenulam illam Germanicam , quæ referente Mizaldo , unâ nocte quinque feriatim militibus prostitit , aut Proculum Cæsarem è quo Germanicas Virgines intra quindecim dies concepisse ferunt , & decem ex virginibus unâ nocte fœminas reddidisse : sed omnes antecellit Messalina Imperatrix , (quæ non erat unius viri uxor , sed omnium) tam effrænata , & inaudita libidinis fuit , ut si centies à viro calcaretur , defatigari , & non satiari dicebat , & hanc planè regiam existimabat victoriam , unde relicto viri thalamo , ac mutata veste noctu lupanaria frequentarit , & cum nobilissima suæ ætatis meretrice contendens , eam quinto , & vigesimo concubitu se vicisse jactarit , labore denique se potius fessam , quàm concubitu satiatam destitisse affirmarit , de qua inquit *Juvenalis Satyrâ 6.*

Et lassata viris nondum satiata recessit.

Narrant Herculem Thespîi filias quinquaginta unâ nocte omnes mulieres reddidisse , è quibus totidem filios suscepisse. Est apud Indos quædam herba tantæ virtutis , (cujus meminit Thophrastus) ut ea comesta quidam ad septuaginta coitus processerit , & tandem guttatim esset spermatis emissio , & in sanguinem deveniret. Sed isthæc inaudita libidinis exempla sua , crederemus equidem hos semen non emittere , sed tantum quandam exhalationem , & quandoque in creberrimo veneris usu multo-

multoties sanguinem excretum fuisse ex venæ, vel arteriæ alicujus hiatu, & repentinam mortem nonnunquam secutam fuisse observavimus, qua ratione Cornelium Gallum, & Q. Atherium equites Romanos in venereo actu expirasse refert *Plinius lib. 7.* Præterea plurimum coeuntes parum vivere, ac citò senescere compertum est; hinc passeret mares, quia salacissimi, citius fœminis ob veneris assuetudinem senescunt: Mulus longioris vitæ est equâ, & asino, à quibus genitus est, sic castrati diutius vivunt, quàm non castrati, & fœmina ex accidenti diutius quàm mas, cum tamen ex naturâ masculus non castratus sit longioris vitæ, quàm fœmina, quia calidior, & in calore stat vita hominis. Hinc meritò *Epicurus* vir alioqui vitæ modestissimus, continentissimus, & omnium Philosophorum sui temporis summus, cujus doctrina nunc eò magis colitur, interrogatus, quisnam esset coitus usus in semine? Nullum profectò respondit; nec is suâ destituebatur ratione, existimabat enim veneris usu corporis, & animi vires labefactari, utpote quia summum bonum in rectâ corporis constitutione, & sanitate ponebat, & hanc ille voluptatem appellabat. Non multum ab hac sententiâ abhorruit *Pythagoras*, qui interrogatus, quando congregiendum cum fœmina foret? Cum voles, inquit, teipso fieri debilior. *Diogenes Cynicus* in eâ

fuit sententiâ, ut crederet modestis hominibus venere utendum esse, non ob copulatam illi voluptatem, sed ut noxam vitarent, quæ à retento semine nasci solet. Verùm mulierculis, & hominibus lascivis, & luxuriosis coitus tantum ad humanæ vitæ solatium, voluptatis blandimentum ad sollicitas leniendas curas, & ad tristem exhilarandum animum tantum concessus videtur, ac proinde perpetuò in spurcâ veneris mephite tanquàm suæ volutantur. Non fuit veneris usus ad satiandam luxuriam, vel libidinis cœstrum temperandum primariò datus, ut voluptuarii imaginantur, sed ad sobolem propagandum, & hinc duplex emergit finis, prolis nempe procreatio, & luxuriæ lenimen, cui actui insignes illecebras, & superflui excernendi libidinem sagax copulavit natura, ut tanto libentiùs, imò avidiùs, & ardentius inter se conjungerentur; si enim sola voluptate, quæ omnium est esca malorum ad coitum non instinctu naturæ traherentur, futurum omnino esset, quod *Epicurus* dicebat, & non corporis modò, sed animi vires frangerentur, ut *Claudianus* cecinit:

*Luxuries perdulce malum, quæ dedita
semper,*

*Corporis arbitriis, hebetat caligine
sensus,*

*Membraque Circais effaminat acrius
herbis,*

*Blanda quidem vultu : sed qua non te-
rior ulla*

*Interius fucata genas , & amicta do-
lofis*

Illecebris &c.

O tu quicumque es, uxorem duxisti,
debitor factus es uxori, solve debitum,
aut cede bonis.

At non sine maximo nostri animi
cruciatu laudabilem matrimonii usum
à suo optimo instituto ferè nunc de-
generasse conspiciamus; nam paucissi-
mi hodie propter generandæ prolis fi-
nem coeunt, sed more ferarum in coi-
tum feruntur, non matrimonii præ-
cipuum finem meditantes, nec pri-
mariò in mente, sed tantùm secun-
dariò ad explendam insatiabilem
luxuriam. Vnum tantùm omni vitæ
probitate majorem novimus prima-
riò uti conjugii fine, nam dispositâ
uxore in thori spondâ subuculâ etiam
depositâ, cruribus divaricatis, & in
altum elevatis, & iste omni devo-
tione plenus, ante naturæ tribunal
genuflexus prolixum habet alloquium,
non uti matrimonio ad oblectamen-
tum, laxum, sedandamque libidi-
nem, non ad noxam ex retento se-
mine vitandam, sed ad humani ge-
neris propagationem, ut conjugii ju-
ra exposcunt, illecebrisque volu-
ptatibus, aliisque deliciis, quæ ad
verum matrimonii usum non faciunt,
se nunquam assentire protestantur.
Nonnulli propter sanitatem tuendam
tantùm coeunt; alii, quod maxime
dolendum, ne sobolem procreent,
vel extra naturæ limina habent ami-

cas manus, vel congregiuntur, ex-
tra naturæ hortum semen projiciunt.
Tandem aliqui, *corruperat omnis ca-
ro viam suam*, proh facinus! puel-
lam, quæ in puero, alii puerum
in puellâ, alterum in altero sexum
mutant. Malè pereant perditæ. Vir
nubit in fæminam, Venus mutatur
in alteram formam, ac proinde non
mirum, si coitus superfluous sit, &
deinde naturæ ager suo destitutus cul-
tore sterilecat, & nulla pignora red-
dat; sed mutati post fata, ajunt, Pi-
thagoræi in scarabæos.

Parcite jam, castæ aures, si parùm
honestæ, & minus pudica hætenus
in medium attulimus, ne erubescas
quæsumus, quia calamus non
erubuit, nec nostrum cælibatum hæc
pernecessaria tractatio laceffivit; si-
quidem non ad lasciviam concitan-
dam, sed ad commodissimæ rei di-
lucidationem, vergente necessitate,
& rerum serie pro sterilitatis alexi-
pharco hæc scriptis mandavimus, &
auribus ab uxoratis hausimus. In ma-
trimonii itaque usu modestiam, &
temperantiam commendamus, ut le-
gitimo modo, & sanctis legibus con-
cessus exerceatur; non enim illicitâ
Venere quisquam uti debet, sed tan-
tùm coire, ut liberis opera detur, &
corporis sanitati consulatur, nec quod
legibus divinis omnino adversatur
tentare opus est: Creator namque
tantùm homini indulgit, quantum ad
speciei humanæ propagationem, &
valetudinem tuendam sat est. Ap-
propinquandum igitur uxori magna
cum honestate, & temperantiâ in
Oeconomicis Aristoteles his verbis in-
sinuavit:

finuavit: Sit pudor in verbis, in operibus verò fas, atque honestas, nec quatiant sine verecundiâ, ac pudore, hæc enim mere rices ad mœchos pati decet.

Expediti à sex rerum nonnaturalium regimine, ad pharmaceuticam curationem gradum facimus pro sterilitatis curatione; hæc namque vel legitimâ observatâ diætâ, vel pharmaciâ perficitur. Verùm curativa indicatio in sterilitate multiplex esse solet juxta causarum multiplicitem, quibus varia medicamenta occurrere debent: ac proinde non possumus non admirari aliquorum Medicorum insciam, & resupinatum errorem, qui uno, eodemque remedio omnem sterilitatem abigere se inaniter gloriantur. Nos secundum causarum diversitatem aliam, & aliam curationem instituemus.

Si itaque sterilitas per maleficia, incantationes, carmina, & ligaturas introducta fuerit, perexiguus est Medicinæ locus, & rarò removeri potest, nisi simul veneficiorum instrumenta, quorum nempe beneficio talia parata sunt: sed pro his ad preces, & orationes confugiendum est, quæ à vitis pietate præstantibus ardenti animo fusæ, divinum implorant auxilium, ac proinde maleficia, & incantationes, quæ fecunditatem abigunt, exorcismis, & adjurationibus, quibus per divina immundus spiritus expelli traditur, curantur. Præterea inquirendum est, ubi veneficium absconditum sit, ubivis in ædibus, an supra ostii limen, vel ad

cardines, si acus mortuorum, quaraturque in subliminibus, vel sub lecto, ejusvè stramine, culcitrà, vel pulvinari, vel sub ipso pavimento quicquam absconditum, vel defessum jaceat, & siquid reperiatur, igni comburendum tradatur, lectus autem, ipsiusque stratum cum aliis permutetur, benedicaturque. Si nihil inveniatur domum permutatam oportet. Prodesse contra maleficia dicunt abrotanum oleo illitum, ac vino sumptum, radicem asparagi cum vino dulci coctam, allium hortense, satirejam, ocymum, vel carduum hortensem vino generoso maceratum, si hæc vera sint experientia te docebit. Si ex fabis, nullo humano auxilio, sed sola divinâ virtute curari maleficia scribit Isaac. Si verò ex nuce, jubet, ut conjugum uterque nucem integram separet, spargatque ex utraque parte viæ, deinde jungat, & post septem dies coeant; hæc tamen omnia ex fide scripsimus, qua accepimus, nullamque experientiam fecisse fatemur, ac proinde fides sit penes authorem. Unum tamen dicimus, si hæc, & alia non juverint, imploranda est Divina Majestas, imprimis à peccatis recedendo, deinde largas distribuendo eleemosinas, jejunia celebrando, ac ardentissimis precibus, & orationibus insistendo: sed ad quid tot carnis macerationes, & animi contritiones? sufficit *Pater noster*.

Solet humani generis hostis omni-fariâ versutiâ hominibus illudere, & nocere, & præsertim in iis, quæ ad genera-

generationem pertinent: Sic in cœlibatu falacitatem, & in matrimonio odium, frigiditatem, & maleficium omni arte insufflat, vel per ligaturas virilitatem, & fœcunditatem adimit, ut nimirum illic scortationem, & hic adulterium promoveat, & in utrobique gehennæ reos distinet, probè noscens scortantes, & adulterantes in Regnum cœlorum non ingressuros. Per frigiditatem, seu extinctam virilitatem intelligimus morbosam erigendæ virgæ impotentiam in ætate floridâ extra morbum contingentem; hoc enim ægrotantibus, & decrepitis naturale est, quòd exhaustis spiritibus mentula flavescat, nec ullo pacto erigi possit, reliquis verò aliàs sanitate fruentibus, talique ætate, qua aliis coætaneis vigere solet: talis impotentia si accadat, imprimis matrimonio junctis, & brevi antea contrario modo alacribus, consuetum, & morbosum quid est.

Hujus impotentiae, seu frigiditatis causæ diversæ esse possunt, putà virium debilitas, cordis imbecillitas, & palpitatio, copiosa sanguinis effusio, seminis penuria, & frigiditas. Similiter nervorum virgæ resolutio ex nimia refrigeratione per moram in aquis, vel locis frigidis, vel per medicamenta refrigerantia intus, & extra adhibita, nervorum, & vasorum spermaticorum obstructions per humores frigidos, & diætam

crassam, & infrigidantem; frequentius verò impotentia procuratur per diabolicas, & veneficas operationes, uterque magicas à Satana per instrumenta sua ad corporis, & animæ noxam suggestas. Quandoque imaginationis distractio impotentiae causa est, sicut evenit his, qui totâ suâ intentione ad studia, & magnas occupationes feruntur, vel maximis negotiis impensè occupantur. Quidam etiam in omnibus omni cogitatione, & imaginatione ad res divinas, & religiosas amorosè reperiuntur. Vel etiam in cunctis ad venerem quidem apti, & seminosi sunt, sed ita verecundi erga fœminas, ut appropinquantibus veluti incantamento impotentes reddantur, ut talis quidem impotentia aliam non habet medicinam, nisi ut prius cum fœmina intercedat frequens consuetudo, & familiaritas. Diuturna quoque à veneri abstinencia virilia contrahit, semen incrassat, ac fermè coagulat, eique interdum ad genitalia motum conciliat, & desuetudinem coitus parit, non secus ac diutina intermissa lactatio lac in mammis exsiccat, & aufert. Hujus impotentiae remedium, ut virilia sæpe sæpius contrahantur, fricentur, calfiantque, ut calor in illis excitetur, distendanturque deobstruantur, semen liquefcat, & sic diu intermissa, vel sopita venus suscitatur, & vires acquirit. Ad hunc etiam finem multum prosunt inunctiones, & interna medicamenta infra describenda.

Adest

Adest & alia, tum respectu viri, tum uxoris impotentiae causa, quae est ligatura; uterque enim ligari potest, & hoc modo vir nullatenus virgam erigere potest, & mulier semper uteri cervicem sibi constringi sentit, non ut quidam, qui se ligatum dicit, & cum uxore nec erigere, nec nullatenus ob virgae flacciditatem coire potest, & tamen est egregius masculorum concubitor; nam ligatus virilitatem amittit, nec amplius virgam erigere potest, nec uxor virum admittere. Ligat maledicta saga uxorem, vel virum genuflexa supra sepulchralem lapidem, tunc cum sacerdos Missam celebrat, & sacrum facit, quidem ter recitat carmina, & tres nexus in patientis ligula vincit, & ligatus fit impotens propter maleficam operationem, donec ligatura per contraria carmina solvatur. Est & alius ligaturae modus, qua veneficae sua instituunt veneficia, per ligna nempe frigida, ut sunt quercus rami, & spinæ acaciae, idest pruni sylvestris, è quibus clavum, seu paxillum sectione formatum in jamjam emissam ad terram urinam adhuc tepentem configunt, pedibusque penitus intra terram calcitrando propellunt, & protinus vir ille, cujus urina ita maleficè tractata est, virilitatem amittit, nec amplius ipsius erigitur virga, donec clavus extrahatur, vel ligno priori contrario, nimirum calido operatio frigida annihiletur, quod fit ex surculis lauri, buxi, hederæ arboreæ &c. in fasciculum, seu scopas ligatis, quarum ramusculi sursum, caudices verò, seu manu-

brium dicti fasciculi deorsum recto modo teneantur, tum afflictus suam emittat urinam in superiores ramusculos, & ita à superiori ad inferiorem defluat, & à fascino liberatur: ambo autem conjuges unà omni vespere per aliquot dies quantitatem nucis juglandis electuarii sequentis cum vino generoso assumant, ut

*℞. rad. maj. turgidar. satiriæ
recentis recentissimè contusar.
eryngii recentium,
vel recenter conditarum,
pastinaca condita,
zingib. condita ana ℥j.
seminum eruce,
pastinaca,
napi,
feniculi ana ℥j-
urtica,
lini ana ℥j-
piperis longi ℥j.
scincorum, abjectis capitibus,
& pedibus num. iij.
rasura priapi cervini ℥ij.
cum syr. conserva cortic.
q. s. f. electuarium.*

Alii homines & mulieres ligant, ut ad concubandum reddantur impotentes, ut si virgam lupi viri, vel mulieris nomine ligaveris, aded ad veneris munus explendum imbecilles fiunt, ut ferè videantur eunuchi, donec solutus fuerit nodus. Solet quandoque contingere, ut hæ ligaturæ diaboli arte factæ tam validæ sint, ut nullâ bona, vel mala ope

ope tolli possint; vidimus tamen semel, atque iterum aquę haustum ex ore equi masculi in præterfluente portantis elapsæ, & subito vasculo collectæ multum contra ligatos profuisse. Item pudenda cujuscunque sexus, decocto aquilegiæ simplicis diligenter laventur, & dente demortui pulverisato super carbones fumigentur, in sterilitate, & impotentia per incantationem factâ hoc valet. Ligatum à quopiam malefico sanare creditur picus avis comesta: ad hæc suffitus ex dente hominis mortui, & si corpus totum inungatur felle corvino, & oleo sesamino. Vel si argentum vivum in calamaio, aut avellanæ nucleo vacuo cum cera occlusum sub pulvinari maleficio læsi collocetur, aut sub limine ostii, per quod is in ædes, vel cubiculum intrat. Si sponsus, Arnoldus inquit, per nuptialem annulum mingat, solvi ab impotentia Veneris & fascino. Quod si in amantis calceum stercus amatae ponatur, ubi odorem senserit, solvitur amor: nam odiosa est hæc res, & ab Ovidio deducta in lib. de remedio amoris:

Illæ tuas redolent, Phineu, medicamina menses:

Non semel hinc stomacho nausea facta meo.

Si sterilitas oriatur, quia fœmina virum admittere non curatur, sublatis obstaculis, quæ conceptionem inhibent; ac proinde si uteri clausura, imperforatio sit in causâ, ejus curatio ex propriis capitibus petenda est, & ad chirurgiam confugiendum. Si in causâ sit uteri angustia, distortio, obstru-

ctiones, tumores, & ulcera, illis providendum est remediis in eorum curationibus. Partium genitalium angustia ob teneram ætatem, curatione non indiget, siquidem ætatis progressu propriam nanciscitur capacitatem.

Hiatus uteri si sit conceptionis impedimentum qui ex ipsius debilitate, putâ immoderato coitu, magnitudine membri virilis, nimio menstruum fluxu, fluore albo, laborioso partu, vel abortu originem habuit, & ita hisce de causis laxatur, ut fibras, & membranas uterus obferare nequeat, remotis causis occasionalibus hunc hiatus & laxitatem curabis primò exsiccante victûs ratione, deinde evacuantibus catharticis, si humores abundant, postmodum sudor proritandus est decocto radicis chinæ, sassaparillæ, ligni guajaci & saffras, vel balneis sulphuris, suffumigiis, ut

℞. Rosar rubr. ʒi. •
thuris,
mastich.
myrrh.
sang. drac.
boli armeni,
myrtillor. ana ʒj. •
styracis calamitæ ʒj. •
laudani ʒ. •
spice nardi ʒj.
formetur trochis.
ad suffumigia paranda.

Vel præscribi potest fœtus, ut

℞. Decocti myrtill.
florum ros.
Cortic. mali punici,
balaustiorum,

*nucum cupressi ,
rad. Symphyti ,
in vino rubro.*

Vel parari potest balneum sequens,

*℞. Matricaria ,
absynthij ,
origani ,
calaminth .
artemisia ,
flor. chamomill .
meliloti ana m. j .
sem. ruta sylvestris .
Styracis ,
calamit .
xylobalfami ,
carpobalfami ,
costi ,
rubee ,
been rubei ana ℥ ÷ .*

*Coquantur in suff. aqua quantitate pro
balneo, quod ingrediatur mulier, & de-
cumbat ad umbilicum usque.*

Vel sequens pulvis parari potest, ut

*℞. Radic. Symphyt. mai .
balaust .
nucum cupressi ,
pilosella ,
terra sigillata ,
eboris prep .
sang. drac .
mastich. singulorum partes aequales,
pulverisentur, & singulo
mane ℥ij .
dentur.*

Si immodicus menstruorum fluxus,
vel albus mulierum fluoꝝ, vel mensium
suppressio conceptum impediunt, &
sterilitatis sint in causâ, ex propriis capi-
tibus petenda est.

Obesitas tam respectu viri, quàm ux-
oris est sterilitatis causa, quia obesi pauco
gaudent semine ob nimiam pinguedi-

Musitanus de Morbis Mulierum.

nem, cum seminis, & adipis eadem sit
materia, ideoque veneri nimium indul-
gent graciles, quàm obesi. Præterea
obesitas in viris penem reddit brevio-
rem, & in mulieribus uterum compri-
mit, nimia partium naturalium pin-
guedo pudenda impedit, ne inter se
adaptari possint. Si itaque obesitas infœ-
cunditatis in causâ sit, Duplici scopo
curatur, primus est, ut jam facta pin-
guedo absumatur, secundus verò est ut
prospiciamus, ne nova generetur, pro
quo assequendo victus ratio, in qua
totus curationis cardo versatur, ita
præscribenda est; ut tanta pinguedinis
sarcina absumatur, & nova non rege-
neretur.

Aër itaque subtilior, calidior, &
siccior esse debet, ut pinguedo attenuetur,
resolvaturque, & hac ratione bal-
neum siccum, hypocautum &c. juvant.

Cibus sit parcus, & paucus, quia ci-
borum frugalitas, & abstinencia plures
curavit obesos, nulla namque res ma-
jori celeritate, & securitate nimiam
corpulentiam, quàm fluidi, solidi, &
humidi subtractio minuit, ac proin-
de abstinencia, & jejunia non pa-
rùm faciunt ad maciem inducendam.
Nos multos obesos ad triremes, vel
hostilem carcerem detrufos solo te-
nuī victu graciles, vel emaciatos ex
his evasisse quotidie comperuimus. No-
tissima est illius Abbatis obesi histo-
ria, qui ad nimiam abigendam cor-
pulentiam thermas maximo esculen-
torum apparatu petebat, datâ affi-
nium operâ, in banditorum manus
offendit, & ad multos dies in ru-
pe cavatâ vinctus, & non citra excu-
bias asservatus, solo pane, & aquâ
parcissimè victitabat: interim simulatâ

Q

mul.

multorum millium aureorum solutione pro recepta, & com meatum assequutus, thermas adire renuit; non enim illis indigebat ob abactam corpulentiam. Cibus itaque non sit temperatus, sed acris, acidus, salinus, ut incidat, attenuet, resolvatque, ac perinde qui vim diureticam habeat, ut limones cum sale, aurantia, fructus austeri, & acidi, qui valde extenuant. Item acriora aromata, zingiber in Indiâ conditum, cinnamomum, caryophylli, sinapi, nasturtium; verum acida magna cautione usurpanda sunt, ne majora inde eveniant mala. Laudatur panis hordeaceus, quia minus nutrit, reliqua alimenta, quæ nimium nutriunt, in parcissimâ præbeantur quantitate. Juvant pisces saliti, caro infumata, & tandem nunquam explenda fames.

Potus sit aqua, hæc namque non nutrit, vitetur vinum, quia cibi, & non potus rationem habet; illam verò commendamus aquam, quæ per diuresim facile exturbatur, & quò citius potus mingitur, eò melius corpus emaciatur, & id diabetes confirmat, qua correpti emaciari solent. Ad hunc proinde finem nimius aceti usus, vel posca, succus limonum, spiritus salis, vitrioli, sulfuris; acida enim pingua incidunt, attenuant, resolvuntque; sed moderatè assumuntur, quia ex acidis intempestivè sumptis, ac nimium usurpatis obesos in alios affectus perniciosiores, & forsan incurabiles conjectos vidimus, multa ac proinde cautione usurpanda veniunt. Maximoperè ordinarium herbarum Theæ potum commendamus, quia

omnem absolvit indicationem, alvum putà; urinam, & odorem movet, ideoque facili negotio emaciat.

Motus multum conducit, & vehementiora exercitia pro corpore extenuando, exemplum in rusticis habemus, qui rarissimè corpulenti observantur; hinc mulieres vitæ laboriosæ, curis, ac sollicitudinibus incumbentes corpulentia non sunt obnoxia, & inde fertiliores experimur.

Quies nimia vitanda, ne in otium degeneret, nam obesitati producenda admodum idonea est; unde hinc nobiles, & matronas ob desidiam ventricosos, servos, & servas ob assiduos labores, & exercitia graciles, ac proinde illos steriles, hos fecundos, illos citius senescere, hos verò diutius observamus.

Somnus diuturnus fugiendus, quia impinguat, nam succus nutritius torpescit, & in copiosorem agglutinatur pinguedinem, & corporis peripheriam occupat, nec per hanc resolvitur, hinc ursos, taxos, glires, qui toto hyemis tempore in latebris cubilibus quiescentes, in somno sepulti, pinguiore evadere, est experientia testis. Hinc *Martialis* inquit: *Dormitis nimium, glires, vitulique marini,*

Nil mirum, si vos crassa Minerva premit.

Vitandus itaque somnus diuturnus, & diurnus, ad obesitatem curandam sufficiat somnulus nocturnus.

Vigilia magis conducit, quia corpus extenuat, omnes ejus superfluitates eliminando.

Excreta, & retenta naturæ imperio regu-

regulentur, ac proinde viæ, per quas digestionum scorix proscribi debent, sint patulæ; hinc intestina scybala quotidie deponant arte, vel naturâ, sed ad obesitatem tollendam horum suppetias non affert; observamus namque obesos diarrhœâ correptos facili negotio emaciari, ideoque purgatoria medicamenta ad hunc consequendum finem maximoperè conducere existimamus, ac præmissa exactissima diæta vomitus potissimum iis qui, vel quæ facilè vomere, & tolerare solent, lenis, & iteratus prodest. Deindè purgatiunculæ leviores sæpius, & per epicrasim iterentur; nam ortiora medicamenta nullatenus sustinere possunt obesa corpora, quia viribus non constant: Cave itaque à validis catharticiis, ne pro tollendâ obesitate in aliam priori pejorem morbum, & forsan in mortis agonem patientem conjicias. Et quia viribus non constant, idcirco etiam à sanguinis missione abstinendum arbitramur, quamobrem errant, qui ad pinguedinem detrahendam hoc remedii genus conducere rentur, ex quo potius corporis habitus frigidior redditur, & vires labuntur, præterquamquod sanguis non nutrit, & obesi pusillâ sanguinis copiâ potiuntur, sed succus alimentitius. Vtendum igitur pilulis de alœ, alëophanginis, vel de hiera cum myrrhâ mixtis, quæ ut alia amara deterisivæ sunt, quasi suâ amaritie succos attenuare, & simul dissolvere, bilem acuere, & sic acriorem, & amariorrem succum alimentitium reddere possunt, ac proinde biliosi rarè sunt obesi. Item *ex aloëticis elixiria, &*

extracta parata; necnon rhabarbaro, aloë, & agarico parata pilula insigne hîc præstabunt commodum, sed omni mane, vel cubitum iturus has capiat patiens.

Præter medicamenta purgatoria per vices iterata, & maximoperè conducere arbitramur, quæ sensilem, & insensilem, & diaphoretica dicuntur promovent evacuationem: verùm insensilis omnes simul unitas superat, ut *Sanctorii* per multos annos experientia patet; hæc namque transpiratio nunquam supprimitur, estò sensiles quandoque desinant, & plus homines consumunt, quàm instaurant, licèt quotidie bibant, vorent, ut inde obesi reddantur. Trutina hanc litem dirimere potest, quia ex victu pleniori, vel crapula plurium dierum, imò mensium, aut annorum nemo fit ponderosior, omnes verò plus minùs leviores. Ad obesitatem itaque minuendam, vel tollendam multum confert insensilis transpiratio, quæ laboribus, & exercitiis, nunc palæstrâ, pilâ, nunc curru, equo, vel navi excitatur, iis namque exercitiis validis succi, & ipsa corporis pinguedo acriores fiunt, & mediante acredine attenuantur, & insensibiliter evanescent in auras. Hinc nimiam obesitatem maximè tolli sub ardentibus febribus, atrophîâ, phthisi, hecticâ, diabete observamus, ubi omnes corporis succi sunt acres, & salini, à calore excedenti præsertim febrili liquefcere contenta quælibet, & attenuari magis, oleosæ plus minùs cum sint texturæ, non secus ac ipsa pinguedo, nemo facilè inficias ibit. Quæ igitur medicamenta diaphoretica,

retica, quia insensilem promovent evacuationem, multum in obesitate conducunt, & pro his sudorifera substituimus; hæc namque si sudores non eliciunt, per diaphoresim deturbant, ideoque *lignorum decoctis*, ut *guajaci*, *corticis ejusdem*, *sassafras*, *visci quercini*, *salsaparilla* &c. conducere censemus, quia sanguinis massam, ejusque circulationem rapidiorem reddunt, unde pinguedo sensim liquefit, & denuo lymphæ imbibitur, & per poros sub formâ sudoris excernitur. Item sensibilem diuretica, quæ per urinam evacuant, recensemus, quia maximæ sunt energię ad extenuandum, ut patet in diabete, qua mediante corpora emaciuntur. Item diuretica aliis præferimus *tartarea*, & *nitrosa*, ut *lapis prunella*, *sal nitrum fixum*, & alia quamplurima, quæ cap. de lithiasi retulimus. Item *radix apii*, *asparagi*, *semen dauci*, & ea, quæ menses movent, ut *capilli veneris*, *arthemisia*, *pulegium*, *sabina* &c. Verum admonitas volumus mulieres, ne imprudenter nimis extenuantibus utantur, ab his enim mensium viæ arctantur, & sanguis ad superiora recurrit, unde sæpe multa mala, & sæpe mors accidere potest. Menses in fœminis, & hæmorrhoides in viris obesis suppressas semper promoventibus, & in mulieribus ea remedia, quæ in mensium retentione recensuimus, adhibenda sunt: atqui mulieres obesæ parum vel nihil menstruant, quia paucopotiuntur sanguine, cum tota succulentia alimentitia ferè in pinguedinem degenerat, ideoque primò aliquantisper extenuandæ sunt, & dein-

de menstruæ purgationes promovendæ. Inter extenuantia fonticulos connumeramus; hi enim promiscuè quicquid inveniunt humoris allueris colliquant, & successivè succum alimentitium in liquaminis puulenti formâ exhaustiunt. Nîmius veneris usus hîc multum conducit, quia absumptis spiritibus animalibus, succi alimentitii copia assumptorum locum sequi debet.

Animi passiones malignæ ad imminuendam obesitatem multum faciunt, ut mœror, curæ, ac sollicitudines, quæ succos incrassando, graciles reddunt. Item ira, rixa, excandescencia concitior hoc facit, quia hæc spiritus attenuat, & eorum fluxum concitat, & succi acriores, vel falsiores, & inepti ad nutritionem redduntur.

Solet quandoque gracilitas; seu siccitas esse evidens sterilitatis indicium, ex terra desumpto argumento, nam simile fœminis gracilibus accidere comperimus, quale arenæ, argillolæ terræ, aut petrosæ accidit, dum illis semina committimus, ut inquit *Hip. aph. 62. sect. 5. Et qui plus aquo siccus & adurentes, nam defectu alimenti corrumpitur, dissipaturque semen.* In sabuloso enim loco nihil feliciter nascitur, sed semen ocysimè contabescit. Gracilitatis itaque curativa indicatio est, graciles incrassare, & pingues reddere, verum difficile est siccam corrigere intemperiem, quia humiditas contraria parum activa, & humida substantia deperdita non facilè restauratur, facilius perinde obesitas tollitur, quàm macies incrassatur, & longius est incrassandi, quàm

quàm extenuandi tempus, & impossibile emaciatum pinguescere arbitramur, nisi prius maciei causa tollatur, & præsertim si aliqua alicujus membri principalis deperditio sit in maciei causâ, imò quò magis nutrires, eò magis lades. Cæterum gracilitatis curatio perficitur per ea, quæ valdè nutriunt, & humectant, hæc namque eadem est, ac in hæcticis, & in sex rebus nonn. ruralibus investigamus.

Aër itaque sit humidus, & crassus, ut est in Bœotiâ, ubi homines sunt pingues, juxta illud *Horatii lib. 2. epist. 1.*

Bœotum in crasso jaxares aëre natum.
& qualis aër, talis est sanguinis massa.

Cibus sit humectans, optimi nutrimenti, concoctu facilis, minimè excrementitius, & aqueo abundans humore, quare utendum est carnibus aquatiliis, & domesticarum avium, quæ saginantur ptisanâ, aut pane in lacte macerato, lactucâ, endiviâ, vel intybo. Prosumt juscula pingua pullorum, gallinarum, phasianorum, sturnorum, vituli, vervecis, in quibus parari potest panatella, vel etiam concoqui potest farum, oryza, vel amyllum, vel ptisana in lacte cocta exhibeatur. Lac maximè conducit, quia sicut infantes pinguescit, ita adultos, similiter lac coagulatum, quod toto anno matutinis horis communiter per urbem divenditur. Juvant carnes testudinum, limacum, ranarum, gelatinæ, & aliæ carnes temperatæ, & mucilaginosæ, quæ omnes maximè nutriunt. Item ova sorbilia, & omnia, quæ humectandi rationem habent, Et hujusmodi sunt fructus ho-

rarii, inter quos uvæ; præcellunt, ita pinguedo, quia multam substantiam aqueam præstant, dummodò in parvâ quantitate sumantur, & nimio humido excrementitio careant, qui corrumpi possint. Similiter passulæ, caricæ, amygdalæ dulces, pinei nuclei, pistachia, & dactyli reddunt homines pingues. Panis tanquam optimum nutrimentum omnibus aliis admisceatur cibus juxta illud: *Omnia cum pane*, sed companatici rationem habeat, corrigit namque panis omnem ciborum pravitatem, ac proinde alimentorum Theriaca vocatur, & in omnibus vitetur fantes.

Potus sit hordei, vel passularum decoctum, vel potius vinum tenue dulce; hoc enim maximè nutrit, & potius cibi, quàm potus rationem habet, unde qui plurimo utuntur vino, ut plurimum sunt pingues. Vitentur succi acidî, & præsertim acetum, & omnia acris & in omnibus sitis.

Motus vehemens omninò vitetur, unde vita sedentaria, & otiosa maximè conducit, verùm exercitium longè à cibo animi gratiâ peragi debet, ut recidiva fames resurgat.

Quies non tantum corpori, sed etiam animo necessaria est:

Otia corpus alunt, animus quoque pascitur illis.

Verùm post cibum maximè conducit, & adeò temperata esse debet, ne in otium transeat, & inde multæ cruditates, & obstructions aggerantur, ac postmodum multa mala sequantur, ac proinde motus, & quies moderationis fines non transiliant.

Somnus sit moderato paulò prolixior, hic enim graciles impingat, & semper somnolenti vigilantibus sunt pinguioribus,

quia somnus ciborum coctiones adjuvat, & multæ superfluitates melius in somno exturbantur. Præterea omnes abigit sollicitudines, & lassitudines à vigiliis advectas, ideoque quies rerum & animi pax dicitur, ut

Somne quies rerum, placidissime somne Deorum,

Pax animi, quem cura fugit, tu petora duris

Fessa ministeriis mulces, reparasque labori.

Schola Salernitana docet somnum vitandum esse:

Si vis incolumem, si vis te reddere sanum,

Curas tolle graves, somnum fuge meridianum.

Parce mero, Canare cave, nec sit tibi vanum

Surgere post epulas: irasci crede profanum.

Nec teneas mictum, nec cogas fortiter anum.

Sed hæc scholæ Salernitanæ carmina non tanti æstima, nam desinunt in anum.

Vigilia nimia proscribatur, quia coctionem inhibet, & enervat, cruditates gignit, & macilentos macilentiores reddit, ideoque aurea sit regula somni & vigiliæ, ne nimis excedant,

Retinenda, & excernenda debitis naturæ legibus ferantur, hæc namque à potu, & cibo suam cognoscunt generis, quia parte essentiali post corporis sustentationem resoluta, scorix, eorum reliquix, & superflux humiditates, quæ exercitiis consumuntur, & eliminantur per varia emunctoria, & primò alvinæ fæces, quotiescumque intesti-

norum gravitas perferuntur, saltem semel in die, & præsertim matutino tempore eliminantur naturâ, vel arte, vitetur nimia lubricitas, quia hæc corpus emaciat, ut in diarrhœa observatur. Barbatissimi Galenici ad consumptos reficiendos, clysteres nutrientes præscribunt. Eodem ferè modo quoties vesica ab urina urgetur, exhaustiatur. Hinc Schola Salernitana:

Nec mictum retine, nec comprime fortiter anum.

Fugienda nimia cibi, & potus repletio; non enim quod ingeritur, nutrit, & impinguat, sed quod digeritur, & hac de causâ Lurcones graciles observantur, quia eorum cibus non digeritur, & hinc corpus nutriti nequit. Si menses nimium fluant, restrainandi, aliter non tantum sterilitatem, & maciem, sed etiam vitæ periculum minantur: suppressi proritentur.

Animi pathemata maligna prorsus declinanda sunt, ut ira, moeror, timor, anxietas, rixa, odium, invidia, iniquitas, ambitio &c. hæc namque passionibus animum cruciant, spiritus prosterunt, carnes extenuant, & ossa arefaciunt, admittendæ itaque tantum sunt benignæ animi passionibus, ut spes, gaudium, risus, jucundæ confabulationes, & omni meliori modo animus, ad hilaritatem, & tranquillitatem componatur, tandemque venus alma vitetur.

Si sterilitas dependeat ab acido austero ductus Falloppianos, & alia vasa constringente, & quandoque illorum fibras convulsivè vellicante, & sic spiritum plasticum inquietante, & medicamenta, quæ acidum, & austerrimum corrigunt, conducunt, ita sunt salia

salia volatilia aromatica, item absorbentia, cinnabarina &c. huic scopo sequens pulveris compositio succurrit:

℞. *Cinnabaris nativæ* 3 ÷
rasura eboris 3ij.
secundina mulieris exsiccata 3.j.
satyrionis 3 ÷
m. f. pulvis.
Dosis 3 ÷

Si ductus Falloppianus à phlegmate, vel à materiâ tartareâ sit obstructus, ita ut seminium virile, estò optimè effusum fuerit, ad ovarium non pertinere possit, tunc varia præparantia, incidentia, attenuantia, & purgantia conducunt, ita erit *tinctura ligni sassaffras ab Hadriano Amynsichè descripta*, ut

℞. *Aquæ fontanæ bene coctæ,*
& adhuc summè calidæ lib. viij.
ligni sassaffras in taleolas tenues incisi 3ij.

Stent in infusione per noctem in ollâ novâ vitreatâ, & bene coopertâ donec per se frigescant: manè per chartam filtrentur, & colatura clara cum tinctura cassiæ lignæ parùm aromatizetur, & ad usum pro potu quotidiano serveretur. Hæc tinctura viscidâ, pituitâ, & materiâ tartareâ ductus Falloppianos in tactos deobstruit, illamque incidit, attenuat, & per uteri colluviarium eliminat, menses provocat, & uterum ad conceptionem præparat, quia ob ingentem siccitatem, & moderatum calorem loca generationi dicata ab omni infarctu liberat.

Maximopere etiam ad sterilitatem abigendam, & conceptionem juvenandam supra dicti authoris sal uterinum

commendamus, quia uteri obstructiones reserat, ut

℞. *Rad. bryoniae lib. ij.*
diſtamni alb.
pæonia añ lib. j.
visci querc.
granor. chameactis,
Sambuci ana lib. ÷
Herbar. roris marini,
melisse,
matricaria,
Nepetæ,
pulegii ana 3iv.

Ex omnibus mistis fiat calcinando cinis, ex quo postea cum aquâ melisse, vel aliâ appropriatâ extrahatur sal candidissimum. Dosis 3.j. in vehiculis appropriatis, & specificis.

Ad hunc etiam finem omnia salia volatilia ex herbis uterinis elicita conducunt, quia obstructi uteri vias referant, viscidos humores utero impactos, incidendo, subtiliando, & depellendo. *Hartmannus* sal satyrionis commendat, si ejus 3 ÷. post mensium fluxum in vino malvatico, vel in aquâ vitæ mulierum sæpius exhibeatur.

Præmissis præparantibus, & incidentibus, pituitam illam viscidam è corpore, & utero evacuabilis *resinâ jalap. vel mechoacanna, vel agarici, vel pilulis de ammoniaco*, vel illis purgantibus, quæ uterum respiciunt, uterinis admittis.

Si ovorum tegumenta sint nimis crassa, vel dura, & vivili semine fecundari non possint, conducunt tum salia volatilia, in primis ex herbis uterinis elicita, & ex his, quæ venerem stimulant, item spiritus armoniaci volatilis anthosatus, ut & varia suffumigia infundimus, pelli &c.

Sterilitas si à paucitate liquoris in ovulis contenti pendeant, & omnia, quæ semen adaugent, conferunt, ita sunt cibi optimè nutriendi; *Succolata cum lacte cocta*, *Diacinnamomum regium ab Amynsicht descriptum*, ut

℥. *Succolata Indica* ℥. iv.
nuc. moschat Indica condit. num. ij.
syr. cinnam. q. s. m.
in formam electuarii,
 Et adde confect. *Alkermes* ℥. j.
olei cinnam. ℥. ÷.
ambra moschata,
margaritar trochiscat. ana ℥. j.
fol. auri Hungarici num. xxxi.

Denuò misce, & tanquam regium, & magnificentissimum medicamentum, ad usum reponere.

Item sequens electuarium, ut

℥. *Conf. flor. salvia,*
anthos ana ℥. j.
Radic. eryng. condita,
nucis Indica condita ana ℥. iij.
succolata ℥. iij.
pulv. antophyll.
sem. seseleis ana ℥. ij.
cum syr. de cinnamomo
fiat electuarium.

Vt mulier itaque fiat prægnans, si opus, universalialia præmittimus, & talia esse oportet, quæ venerem stimulent, & generationis instrumenta roborent, & hæc etiam viris conducunt, ideoque utrisque propinanda sunt; attamen simul habitâ constitutionis, & crasseos subjecti propriæ ratione, in primis, angracilitas, obesitas, vel cachexia militet, & aliæ quamplurimæ sterilitatis causæ spectandæ sunt, tum ratione seminis, tum instrumentorum ge-

nerationi dicatorum, quas retulimus, quibus sublati, fecunditas respectu utriusque succedit.

Ad instituendam igitur curationem antequam menstrua fluant, universalialia, quæ totum corpus respiciunt, præmittantur, & post medicamenta specifica utero appropriata continentur, & hæc uterum, & partes generationi dicatas corroborant, & hujus energię sint, quæ venerem utriusque sexus stimulent & augeant, hujusmodi sequentia sunt medicamenta, ut

℥. *Castaneas vino Cretico maceratas,*
deinde coctas num. xx.
satyrionis num. x.
scincorum num. ij.
pinear.
pistaciorum ana ℥. iv.
seminum eruce ℥. ij.
cubebæ. ℥. j.
cinnam. acuti ℥. ÷.
sacch. lib. j.
fiat electuarium,

De quo sumatur ad castaneæ quantitatem ante, postve cœnam.

Vel ℥. *Pistaciorum* ℥. j.
zingiberis,
piperis longi,
scincorum ana ℥. ij.
satyrionis num. iv.
pinicarum mundatar. ℥. v.

Contundantur optimè, misceantur, quibus adde conservæ radicis eryngii q. s.
 Et fiat electuarium.

℥. *Cinnam.*
zingiberis,
piperis,
sem. nasturtii,
synapis ana ℥. ÷.
lingua avis,

sem.

sem. capæ,

schincorum ana ℥. j.

sacch. albiss. in aquâ ros. dissoluti ℥iv.
fiat confectio in morsellis.

Decantatum est non solum apud Medentes, sed etiam vulgus celebre *electuarium* illud, quod *Dysatyrion* vocatur, cujus descriptionem adducere non pigebit:

℥. Soccul, seu

eryngij alb. & mund. lib. j.

bull. in jure cicerum,

rad. satyrionis ℥. viij.

raphani ℥. iij.

dragontea ℥. ij.

Contundantur, quibus superpone lac vaccinum ad duorum digitorum eminentiam,

olei sesamini,

butyri vaccini recentis ana ℥. iv.

Coquantur convenienti igne ad spissitudinem, & si opus fuerit, reiterato, adde lac, oleum, & butyrum, quousque perfecte coquantur. Tunc immisce.

mellis depurati lib. vj.

succi capærum humidar. lib. j. ÷.

Iterum omnia coquantur, quousque perfectam adipiscantur consistentiam. Aufer ab igne, & sequentes inde pulveres,

caudarum, & lumborum scinci. ℥. viij.

seminum cruce,

nasturtii,

pastinacæ,

sinapi,

asparagi,

zingiberis,

cinnamomi,

piperis longi,

lingua avis,

sem. fraxini,

ana ℥. iv.

m. & adde pincar. mundat. lib. j. ÷.

pistachior. mundat. contusor. ℥. x.

Musitanus de Morbis Mulierum.

cerebri passerum coctorum ℥ij.

Omnia optime misce, & aromatiza cum moschi ℥. j. ac probe sabacta in vas optime clausum ad usum reconde. Dosis ℥. j. in vino puro generoso. Verum in horum electuariaorum usu multoties observavimus pro coitu augendo profusos accidisse sudores, & de more solito tantum coivisse: non itaque cogenda, sed ducenda venus.

Supradictorum electuariaorum vis est potenter venerem veluti emortuam excitare; corrigit namque, & emendat frigidam partium genitalium intemperiem à propriâ constitutione, morbo vel nimio coitus usu enatam; semen multiplicat, illudque fecundum, & generationi aptum reddit. Testes, & renes roborat, eorumque imbecillitati succurrit, partes generationi dicatas prurit, calfacit, erigit, tumefacit, rigidas reddit, & coeundi desiderio æquare facit, quia partes genitales alias frigiditate torpidas, vel nimio coitu effœtas calfacit, & confortat; ac omne coitus impedimentum aufer, hominem reddit fecundum. Impotentes, frigidos, maleficiatos, & senes fortiter in veneris castris militare facit, & quamplurimi, qui diu cum uxoribus absque ulla liberorum spe concubuerunt, horum electuariaorum venereorum usu innumeras suscepunt proles. Præterea homines reddit hilares, & amafios, ac tota eorum mens veneris palæstram meditatur. Est tandem medicamentum analepticum, & nimio coitu consumptos, & emaciatos reficit, primævas restituit vires, stomachum roborat, & optimam per universum corpus nutrimenti distributionem promovet.

R

Verum

Veramenimverò admonitos volumus viros, ne his abutantur electuariis, nec violenter, & cæco luxuriæ impetumore ferarum ferantur; nam nimius coitus sterilitatis est occasio, & est nonnunquam hæc medicamenta venerea, tam fortem reddiderint naturam, ut ad decies, quindecies, & ultra coeundum pervenerint multi, tamen simul animam cum vitâ venefis in castris amiserunt, nimium namque est naturæ inimicum: omnia itaque moderatè fiant, tum ob fecunditatem, tum ob vitæ incolumitatem, & sic unâ fidelîâ duos dealbabunt parietes.

Essentiam Satyrionis sub brevibus, & obscuris verbis Paracelsus lib. 3. cap. 11. de Vitâ longâ, & ab Osualdo Crollio in Basilienâ chymicâ explanatam, reperimus, & est præstantissimum medicamentum in venere confortandâ, daturque magno cum juvenamine frigidis, & maleficiatis: semibus item invalidis virilitatem amissam potenter restituit. Dosis 3. j. ad iij. & iiij. in vino muscatellino.

Idem Paracelsus specificum Venereum describit, ut

℥. Castorei,
galangæ,
macis,
caryophyll.,
anisi,
piperis longi,
boracis Veneta ana 3. ij.
boleti cervini 3. j. ÷.
satureiæ,
rad. satyrionis,
valeriane ana 3. j.
stinci marini sine caudâ,
aronis,
cardamomi ana 3. ÷. m.

Et redige in pulverem tenuissimum, quem cum essentiâ ambra tertiâ parte distempera, & fac inde cum spiritu pilulas. Dosis 3. ÷. vel 3. j. ÷. leniter in ore dissolutæ deglutiantur.

Maximæ energiæ pro languidâ, & emortuâ venere confortandâ, & excitandâ est satyrium ex signaturâ, quia ejus bulbi testiculos, vel humanos, vel brutales repræsentant, (ab aliquibus testiculi canis vocantur) quia duos habet bulbos hæc planta in radice, & unus est turgidus, alter verò flaccidus. Turgidus luxuriam incendit, eamque flaccidus extinguit; colligendi sunt itaque bulbi turgidi, & in electuariis contra impotentiam, amissam virilitatem, & fecunditatem adhibentur. Potest fieri ex his conserva, vel eadem radices condiantur pro usu Venereo.

Ejudem facultatis cum satyrio est Eryngium, nam egregias habet vires in concitandâ venere, ac ejus radix, & semen in electuariis, & morsulis venerem excitantibus præscribitur radix condita. Fit ex radice eryngii conditâ electuarium, quod singulariter pro maritis frigidis maleficiatis commendatur, ut

℥. Conf. rad. eryngii.
satyrionis ana 3. iij.
zingiberis viridis conditi,
cortic. citri condit. ana 3. ÷.
amygdal. dulcium,
nucleorum pini,
pistachiorum,
avellandarum,
dactylor. pulpa,
nucum viridium ana 3. j.
priapi tauri,
testiculorum leporis, ana 3. ÷.
seminum pistaciæ,

cinara,
eruca,
sinapi ana ʒ. j.
piperis albi,
galanga,
cinnamomi ana ʒ. ÷.

Tritis terendis misceantur omnia f. l. a. electuarius, quod insigne est contra viros frigidos, & maleficiatos secretum. In omnibus medicamentis venerem cientibus observetur, addenda esse primo remedia, quæ semen augent, ut sunt *amygdala*, *nuclei pini*, *pistacea*, *pulpa nucum viridium*. Secundo admiscenda, quæ semen titillandi vim habent, ut sunt, quæ sale volatili acri constant, ut *piper album*, *galanga*, *cinnamomum*, & *semen eruca*, *eryngii*, *sinapi*, *cinara* &c. *Eruca* sale volatili acri abundat, ac propterea eximium est venerem, tam ejus planta, quam semen: in stimulandâ venere hic est vulgare remedium, nam ubique in campis ubertim reperitur, & in foro olitorio passim venalis invenitur, ac propterea Schola Salernitana canit:

Excitat in venerẽ tardos eruca maritos.

Hæc medicamenta descripsimus, non quia venerem diminutam, vel emortuam stimulant, excitant, & augent, sed quia venerem excitando, utriusque sexus partes generationi dicatas roborat, & hinc fecunditas succedit; omne enim agens agere non potest, nisi prius exaltetur, & naturæ hortus fecundus esse nequit, nisi optimè colatur, undè *Priapus Bacchi*, & *Veneris filius* propter membri virilis magnitudinem in Deorum numeros receptus, meruit esse numen hortorum. Roborantur itaque & disponuntur genitalia ad fecunditatem, si concep-

tionis impedimenta specificis auferantur; omnis namque fecunditas à sale dependet, exemplum, & experimentum à terrâ fertilî parente sumimus; nam quò sale abundat, eò fecundiori generatione in eâ luxuriant quæcumque generabilia corpora, & feracior redditur. Imò compertum habemus, quod si terra omni sale privetur aliquo mediante artificio, ita sterilefcit, ut semina, & plantæ minimè in ejus gremio germinant, & crescant: ubi verò abundantior est sal, ibi feracior existit. Sic salis beneficio ex fimo, vel vegetabilium corruptione resultantis, saginantur arva, dum stercoreantur. Prætereà rustici sylvas, sentosæque arva subjectis incendunt flammis, & in cineres vertunt, quia hujusmodi cineres plurimo scatent sale, ac proinde hujus salis beneficio arva, plantæque reddunt fecundiores, unde vegetius pullulant, germinantque, si cineribus, quàm fimo fuerint saginata, latet namque in hujusmodi cinerum alkalibus salibus vis, & fomes quidam vitæ, unde cineres alicujus vegetabilis in aliquam telluris partem indantur, vim seminalem ejusdem speciei vegetabilem producendi habet. Quæ venerem stimulant, genitales partes generationi destinatas roborant, & ad fecunditatem disponunt, salinæ sunt particulae; Sal itaque venerem concitat, genitalia firmat, prolificumque reddit semen, & qui salsamentis, carnibusque sale maceratis vescuntur, alacriores ad venerem redduntur, & hinc salaces veneri sunt dediti, ac proinde venerem è sale natam finxere poëta.

Abundat uterus sale, eodemque imbutum est semen humanum, ut gustu cuique patere potest, attamen utriusque sexus sal suam temperiem servare debet, & hanc nullatenus excedere; nam si sit insipidum nulla fecunditas expectatur, sed tantum sterilitas, & cognoscitur tum gustu, tum inertia ad coitum: si verò sit acerrimum, sterilitatis est argumentum, expetitur gustu, quia linguam salsedine suâ disceperit, tum nimio coitu, tum quia partes tangendo, ipsas veluti ignis excalfacit, vel incendit. Exemplo terræ id comprobamus; nam si sit indiga sale, vel eodem excessivè referta, infœcunda redditur; siquidem terra suo spoliata sale sterilefcit; & loca ubi sal effoditur, cæteræque salinæ sterilissima sunt, quippe sal fixum suâ exurenti acredine fecunditati prorsus resistit, vegetabilium germina exurendo, & cætera salia volatilia, vel fusa in se fixando. Sal, quod terræ fecunditatem continet debet esse fufum, & tenuibus particulis compositum, ut quolibet fermentitio motu exaltetur, ut in plantam germinescat; nam alkalium indolem redolet, ideoque terra alkalibus respersa uberior redditur.

Ea itaque medicamenta fecunditatem promovent, quæ utriusque sexus in semine salia corrigere, emendare, & ad propriam temperiem prolificam reducere apta sunt, & hæc volatilia ex aromatibus venereis, & uterinis elicita esse oportet, ut *moschata, ambrata, theriaca caelestis, diacinnamomum Regium, essentia nucis moschata, roris marini, veronica, tinetura coralliorum sassifragata; sal volatile Satyrionis, eryngii, vel cruce ad 3. j. in aquâ vitæ mulierum, emulsio pista-*

chiorum, & pineorum; sal volatile melissa, matricaria, arthemisia &c. Maximum, & certum specificum est *elixir Crollii uterinum* cuius 3. j. in omnibus uteri defectibus in aqua melissæ pro vice assumitur, & multas mulieres steriles hujus elixiris usum fecundasse scimus. Partes genitales, vel animalium salacissimorum ad abigendam sterilitatem quammaximè juvisse observavimus, ita sunt *testiculi verris exsiccati, vel priapus cervinus ad 3. ÷. Item vulva leporis, vel cervæ exsiccata.* Valet *essentia testiculorum, vel vulvarum propinata cum essentiâ ambre.* Summoperè commendatur *electuarium factum ex priapo tauri, & cervi cum floribus stœcadis Arabica, & melle,* quod convenienter irrorari potest cum *essentiâ formicarum.* Insigniter nonnulli contra sterilitatem laudant *pulverem secundine humana ad 3. j.* Item summoperè extollitur *spiritus formicarum, & ex his parata essentia uterina.*

In viperis præsertim bonum sal latet ad fecunditatem conciliandam; totius namque corporis œconomiam renovat, viscerum fermenta jam effœta restaurat, & vitalem sanguinis fermentationem promovet, & masculat. Præ cæteris *Helidæus Paduanus in obs. p. 294.* refert, quod brodio, in quo carnes viperinæ decoctæ fuerunt unâ cum columbo juveni myrobolanis, & similibus, mulier leprosa fuit curata, quæ cum esset jam quadragenaria, & antea semper sterilis, hoc ipso decocto tamen, & sanata à leprâ, & simul fecunda fuit reddita. Unde viperarum esus, earundem essentia, aut in specie sal volatile non erunt frustranea ad conciliandam fecunditatem, cum notum sit, quod viperarum esus mares reddat fecundos, non aliter ac galli, & gallinæ

viperis enutriti admodum fiunt fecundi; quorum animalium postmodum easdem vires possidentium esus ad eadem confert mala, & cum scabiem, luem veneream &c. sanat, tum etiam ad fecunditatem, vitæ productionem, corporis nitorem, & oculorum claritatem conciliandam, confert.

Internis externa copulanda sunt, ac proinde utilia sunt balnea artificialia, menstrua purgatione exacta, quæ ad quinque dies continuari debent, ut

℞. Rad. bryonia,
imperatoria,
angelica,
valeriana,
ireos,
fol. betonica,
mercurialis
artemisia,
pulegii,
majorana,
lauri,
salvia,
matricaria,
summitat. juniperi.
bacc. juniperiana q. s.
fiat balneum,

Egressa è balneo per dimidiam horam in lecto decumbat, & sacculum justæ magnitudinis ventri imponat, è melissa, calamintha, mentha, aut matricaria paratum, & vino aspersum. Vel institui potest suffitus ex gummi anime, tacamaacha, benzoës, vel

℞. Gummi juniperi ʒ. j.
bacc. ejusdem ʒ. ij.
thuris,
mastich.
gummi ammoniaci ana ʒ. ʒ.
m. pro suffitu.

Aut fiant trochisci carbonibus iniiciendi pro suffitu, ut

℞. Ladani,
styracis calamita;

benzoës ana ʒ. ij.

ligni aloës ʒ. j.

moschi gr. vj.

cum infusione tragacanthæ,
aqua ros. facta f. trochisci.

Adhiberi debent interim pessi è foliis mercurialis, & matricaria recens contusis, vel

℞. Mastiches,
styracis liquida ana ʒ. ʒ.
fol. melissæ,
nepetha
mercurialis ana ʒ. j.
caryophyll.
nucis mosch. ana ʒ. ʒ.
zibeth. ʒ. ʒ.
cera alba q. s.
fiat pessarium.

Post balnea, & suffitus, pectinis, & umbilici regio oleis, & linimentis uterinis inungatur, ut

℞. Olei cheirini ʒ. ʒ.
destillat. majorana ʒ. j.
caryophyll. ʒ. ʒ.
nucis mosch. per express. ʒ. j.
styracis liquida ʒ. ij.
zibethi,
moschi ana gr. vj.
cera parum
f. linimentum.

Varia emplastra perinæ, & lumborum regioni applicant, quæ continuò gestant, vel singulis noctibus usque ad ultimam hebdomadam, quâ menstrua erumpere solent, ut

℞. Emplastri matricalis ʒ. j.
styracis liquida,
gummi caranne ana ʒ. ij.
galla moschata ʒ. ʒ.
ol. caryophyll. ʒ. ʒ.
nucis moschata per express. ʒ. j.
m. cum oleo cheirino,
fiat emplastrum.

Summoperè commendantur clysteres uterini, ut R 3 ℞. Rad.

℞. Rad. *miris* ſque *Aristolochia* ana
℥. ij.

gentiana,

ſeſoaria ana ℥. j.

herba hederæ terreſtr.

Centaurei min.

roriſmarini ana m. j.

meliffe,

artemiſia rubra ana m. ÷.

cardamomi min. ℥. ÷.

Incidentur, & contundantur pro decocto ad clyſterem.

Tandem ad ſterilitatem abigendam utiles ſunt thermæ naturales ſulphuræ, bituminosæ, aluminosæ, nitrosæ, ad quas plerumque mulieres ſteriles, tanquam ad aſylum confugiunt, & quædam sæpè non ſine fructu. Habemus hic uberrima Balnea in Aenariâ, ut Gurgitelli, Cytharæ, & Plage Romana à Iulio Iaffolino deſcripta, ad quæ noſtrates Medici infœcundas mittunt mulieres, ſed non felici cum ſucceſſu: Cæterum omnibus balneis palmam præripiunt ad fœcundandas mulieres balnea Novana; hæc namque adeò ſalutifera, & infallibilia ob innumeras obſervationes, & quotidianas experientias ſunt, & omnes ſterilitatis cauſas emendandi, corrigendi, & peculiari, ac privata adimendi patiantur energiâ, ſuppreſſa menſtrua provocant, uterum purgant, & à quocumque pravo abſtergunt humore. Insuper hæc balnea moderatè mollificant, ac proinde uteri durities, calloſitates, ſcirrhus, cæterosque tumores reſolvunt, uteri clauſuram, vel anguſtiam aperiunt, diſtorſionem dirigunt, pravam membrorum conformationem emendant, omnem uteri intemperiem tam ſimplicem, quàm compoſitam corrigunt. mirabiliter exſiccant, unde fluorem

album ſiſtunt, menſtrua imperuôſe fluentia coërcent; uterum prolapſum ad priſtinum reducunt ſtatum; omnes incantationes, & maleficia ſolvunt, & ob ſubtilem, digeſtivam & penetrantem, quam habent virtutem, cauſam cujuſcumque conditionis occultâ, & ſpecificâ qualitate emendant. Quod magis mirandum, balneatores iſti nunquam laxantur, & magnâ charitate, fraternâ imò paternâ hæc balnea quocumque anni tempore ſubminiſtrant, balneantque mulieres infœcundas in privatis laribus; qua de re in maximâ veneratione, & conceptu habentur apud mulieres, eoſque mariti venerantur, quia plurima de dotium reſtitutione dirimunt litigia, & innumeram procreando ſobolem, à pueris, imò ab omnibus indifferenter Patres vocantur.

CAPUT V.

De furore Vterino.

Est & aliud ſymptoma, quod miſerum ſexum fœmineum quandoque infeſtare ſolet, vocatur *furor uterinus* quo corripuntur fœminæ, abjecto pudore, & omni verecundiâ, & nullâ honeſtatis ratione habitâ, laſcivis, & obſcœnis verbis delectantur, venerem avidè, & furioſè expetunt, & ad eam viſos invitant, iſque ſe prostituunt, ſic audent, quæ ad explendam venerem facere poſſunt. Vocatur *Nymphomania*. Item *Priapiſmus fœminarum*. Aliis etiam dicitur *Melancholia mulierum*. Vteri deliramen-

*deliramentum, spiritus plastici furor, ex-
candescencia &c.*

Symptoma censetur in genere actio-
num læsarum, tam naturalium, quam
animalium; nam immoderata ad na-
turalem, depravata veneris imagi-
natio ad animalem spectat, sitque
jam malignæ & fœdissimæ mentis
passio. Provenit ex vitiato uteri tem-
peramento, unde locus primariò af-
fectus uterus est, ac ejus partes, in
quibus veneris viget appetitus, ut sunt
testes, & processus ille, quem dele-
ctationis sedem in quibusdam statui-
mus, ac præsertim collum uteri, &
ejus osculum, sicut canina fames, &
immodica sitis in ore ventriculi fiunt:
per consensum autem communicato
fervore diaphragma, & cerebrum
etiam compatiuntur, utrolibet enim
vitiato delirium sequitur.

Ex quo patet affectum hunc diver-
sum esse à salacitate; etsi enim in sa-
lacitate quoque sit magnus veneris
appetitus; tamen nullum adest deli-
rium, & fœminæ salaces intra hône-
statis rationis limites adhuc se con-
tinent, & siquid tamen occultè id
faciunt, in præsentia verò aliarum
appetitum illum venereum celant. Ita-
liquet differe à pruritu uteri, quia
iste in senioribus etiam ortus sine li-
bidine, delirio; & veneris appeti-
tu esse potest; si sit conjunctus cum
appetitu venereo, saltem salacita-
tem parit, & fœminas libidinosas fa-
cit sine delirio, & furore, quales
fuerunt *Semiramis Regina*, & *Messa-
lina*, quæ lassari quidem poterat ve-
nere, sed non satiari. Si ille in
sui consensum cerebrum trahit, rabio-
sum delirium ad illum sequitur, ex

quo fœminæ deposita omni pudoris
verecundiâ insatiabili desiderio viros
palam insectantur, aut sese suspen-
dio, flammæ, & in puteos præ-
cipites dant, majoris dedecoris fu-
giendi gratiâ. Ad hæc uti pruritus
satyriasi virorum, ita furor pri-
cipio correpondere videtur, & in
pruritu, quia humor turget, partes
cum delectatione dolent, in furore
non dolent, tandem quia pruritus
annosus, furor virginibus magis con-
tingit; nec aliter differt à furore mania-
corum, nisi quod in isto uteri substantiâ,
& universum ejus corpus, eisdem af-
ficatur symptomatibus. Est quidem &
alius affectus huic affinis, quem ute-
ri furorem antiqui appellarunt, quan-
do nimirum universa uteri substan-
tia, & totum ejus corpus incales-
cit, cum dolore, & lumborum gravi-
tate, horripilatione, fastidio, & uri-
næ, ac excrementorum alvi suppressio-
ne, & fœmina coitum vehementer ap-
petit, sed ob dolorem venere uti per-
timescit. Verùm à solâ intemperie uteri
calida provenit iste affectus, non à semi-
nis acrimonia, ut furor uterinus.

Ad furorem uterinum pertinet, &
illud symptoma, quo nobilem aliquam
fœminam, ætatis mediocris, bonæ habi-
tudinis, sanguineam, albam, carnosam, &
facie rubram, elegantis corporis, alias-
que pudicam correptam fuisse scribit,
Matheus de Gradibus cons. 80. Ea, cum
non esset prægnans, per intervalla quæ-
dam in mentis perturbationem incidit,
& furiosa quasi evasit. Primum totum
corpus ejus tremuit, omnesque ejus
partes etsi immobiles detinerentur,
in ventre sonitus audiebantur, & hinc
præter solitum veneris, ac libidinis
cupido

cupido invasit; cui immoderato appetitui, cum vir satisfacere, sive non posset, sive non velleret, reddebatur vigilans, & incipiebat quasi insanire. Postquam verò à viro concepit, semper libera fuit ab omnibus hisce accidentibus, si verò post partum inter annum, aut duos non conciperet, in pristinum furorem incidere solebat.

Appetitus nimirum naturalis sensitivum stimulat, qui etsi à ratione corrigi, & supprimi deberet: tamen, ut in causis jam dicetur, cum sit nimius, ratio, & vincitur, & delirium quasi excitatur, ut fœminæ, omnis honestatis oblitæ, obscœna loquantur, appetant, & faciant, imò quandoque etiam mortem sibi ipsis afferant. Et cum varia hic appetitûs naturalis, & sensitivi pugna sit cum ratione, quæ in honestis fœminis moderari, & suppressere appetitum conatur, hinc huius affectûs quidam gradus, seu differentia oriuntur. Interdum enim honestæ fœminæ hunc appetitum persentiscunt; sed eum, quantum possunt, supprimunt, nec præ pudore patefacere audent, unde præ nimio veneris appetitu contabescunt. Interdum verò fœminæ ab appetitu illo vincuntur, ut eum rectâ ratione, nec moderari, nec celare possint, unde cum impudentiâ, & audaciâ, nulla verecundiæ habita ratione cogitationes liberè proferunt, & turpia atque obscœna loquuntur, virosque sine pudore sectantur, & sollicitare audent. Ideoque plurimi statuunt hoc affectu laborasse virgines illas *Milesias*, & mulieres *Lugdunenses*. De virginibus enim *Milesiis* refert *Plutarchus*, de *virtute Mulier.* eas catervatim sese sus-

suspendisse, nec potuisse monitis, precibus, aut ullâ vi impediri. De *Lugdunensibus* verò mulieribus refertur, quòd catervatim sese in fluvios, & pureos præcipitarint, quòd factum esse putant, quòd cum summo veneris appetitu laborarent, nec tamen præ pudore affectum hunc patefacere auderent, nec etiam appetitum illum tolerare possent, præ impatentiâ vitam laqueo, & aquâ finire aggressæ sunt, sicut de peste illâ *Atheniensi* scribit *Lucretius* lib. 6. quòd ægri præ ardore in fluvios se præcipitarint: & amore infano quosdam laborantes, cum re amata potiri non possent, sibi ipsis violentas manus intulisse, ex historiâ notum est.

Laborant itaque in his affectibus cerebrum, & spiritus animales, & quidem ex consensu partium genitalium, & uteri, quòd ex sequentibus patet. Nam quòd ita delirant est quòd perpetuò pruriunt, & irritantur circa uterum partes genitales, imprimis spiritus naturalis. Nam ut naturalis pruritus, & titillatio cupidinem faciunt veneris, & desiderium, ita continua, & immodica irritatio continuum faciunt desiderium, & cui præ magnitudine causæ resisti non potest. Vt enim titillationi minus assuetæ resistere nequeunt, quin in nescio quos gestus inimicos, & ludicros impellantur, sic & iis accidit, quæ in hoc affectu corripuntur, ut scilicet continuò irritatæ, & titillatæ, vel prurientes nihil nisi de veneri, & cogitent, & loquantur, manente eadem affectione, imò verò crescente, in furorem & delirium adiunguntur. Huic affectui potissimum obnoxia

obnoxia sunt aut viduae juniores, aut virgines temperamenti tantillò aut calidiores, aut melancholici.

S I G N A.

Inveteratus quamvis hic affectus signis non indigeat, utpore qui ex furore, delirio, colloquiis, & similibus aliis veneno referentibus facillè cognosci potest, incipiens verè in paulò honestioribus sæpe latet, & nonnisi prudenti conjecturà cognosci potest: Cognosces tamen ex tristitià, mœrore, taciturnitate, lachrymis, pulsu parvo, debili, & subinde tardiore, subinde verò frequentiore, prout scilicet sermo inciderit de amore, aut venere, aut juvene aliquo amabili. Sic etiam hario-lari poteris ex oculis demissis, tumen-tibus, volubilibus, & acriter splendenti-bus, ex subitâ mutatione tristitiæ; si mentio fiat rei venereæ, aut coitus, risuque subsequente immodico, ex faciei rubore pallorem subsequente. Prodit etiam fœminarum affectionem garru-litas, & quod instar furiarum aguntur inquietæ, iracundæ, oculis sublimi-bus, & incompotis, pruriunt, ac ma-nibus locos sæpiùs fricant, quorum at-tactu insigniter delectantur, nihil aliud imaginantur, aut loquuntur, quàm de virorum consortio, de coitu, de rebus lascivis, & inhonestis, quæ omnia etsi pudore fœmineo, interdum celent, gaudent tamen iis auditis, & similibus, maximè si impudici tactus occultè ac-cedant. Vix abstinere possunt à sermo-nibus venereis, à gestibus impudicis, multa loquuntur inconcinne, deli-rant de personis, quas amant, saltant, tripudiant; gestum, & vultum viris gra-tum, & amicum præbent, & quod

intus urit gestibus ostendunt, viros ad-oriuntur, suavia cum suavibus commu-tant, oscula osculis excipiunt, impru-denter se gerunt, & instar melancho-licorum varia sibi imaginantur. Af-fectio multò gravior, & acerbior sa-tyriasi, ac pruritu, indecens, ac tur-pis, quæ tamen adhibitâ multâ dili-gentiâ facillè curatur, non adhibitâ, in insaniam, & in opprobrium pro-cumbit.

C A U S A E.

Veteres Galenici existimarunt se-men in hoc affectu putrescere, & ma-lignam qualitatem induere, unde gra-via hæc symptomata emergunt. Verùm si putresceret, proculdubio malignam, & venenatam qualitatem indueret, & quod tangitur à putredine putrescit. Verumenimverò si semen intra vasa sua propria saltem incalesceret, & ma-jorem, quàm naturaliter solet, acri-moniam contraheret, naturam tamen firmat, retinet, & ita nulla prava sym-ptomata inducit, sed saltem veneris ni-miam appetentiam excitat.

Hippocrates in lib. de morbis vir-gineis retentum sanguinem menstruum causam hujus mali esse dicit. Sed pace tanti viri observatum est, fœminas quasdam, quibus menses rectè fluxe-runt, hoc malo laborasse.

In hoc malo duo effectus præter na-turam concurrunt, unus est in cere-bro, scilicet appetitus immoderatus, seu imaginatio, imò forsan etiam ra-tiocinatio depravata circa insatiabi-lem veneris appetitum, qui anima-lis facultatis depravatio est: Alter ve-rò & à quo appetitus animalis vitia-tus oritur, est appetitus naturalis ve-

neris nimius. Ut enim in aliis aëtionibus, naturalis appetitus sensitivum mover, hic verò ipsam, & ratiocinationem, quæ tamen utrumque, si omnia rectè se habent, moderatur, tamen appetitus sensitivus interdum vincit rationalem.

Nonnulli quidem delirium hoc oriri à vapore per spinalem medullam, & vasa ad cerebrum pertingentia à semine calido ascendente existimant, qui spiritus animales turbet, & hoc delirium exciter. Verùm non putamus necessarium esse hunc vaporum ex semine ascensum, sed solum nimium appetitum sufficere. Cùm enim viris amor insanus à continuâ de re amatâ cogitatione excitari possit, sine vaporis alicujus spiritus turbantis communicatione, & è testibus ascensu, idem etiam in fœminis accidere potest ex nimio appetitu, qui imaginationem, & ipsam rationem quoque vincit.

Ut deveniamus ad causam tam horribilis affectûs, scire oportet, spiritus ille incendiarius redditur flammivorus, inprimis incendit eas Ideas, quæ exprimunt de Venere; hinc illi spiritus circa partes genitales existentes cerebro talem plicaturam faciunt, & eosdem poros cerebri aperiunt, ut ferè nullæ aliæ Ideæ fiant, quam de libidine. Causæ verò, quæ spiritum irritant, & stimulant præter ætatem juvenilem, temperamentum biliosum, veneris experimentum, potissimum sunt liquoris genitalis muliebris ex glandulis cervicalibus proveniens abundantia, & acrimoniâ, eaque salâ, vel acidâ, spirituum copiâ, propter quam illæ quidem magis, vel minas ad venerem incitantur, majore

remque, aut minorem ex coitu percipiunt voluptatem, & denique causæ externæ, ut sunt aër calidus, siccusque & serenus, propter quam causam mulieres æstate, magis quàm hyeme, aut alio tempore ad venerem irritantur, alimenta quoque calida, acrida, salita, acida, aromatica leniter diuretica suum symbolum addunt; Venus enim ut sale progeneretur creditur, ita salis, acidisque, & aromaticis valde accenditur. Vigiliæ quoque protractiores hîc contribuunt, & vita otiosa. Varii ex memoriâ, aut recensione rei veneræ affectus animi, & denique excretiones quædam vel suppressæ, vel auctiores, ut menses suppressi, alvus segnior, liquoris ex utero copiosum profluvium, quibus accedunt blanditiæ amantium, choreæ, amores ficti, & similia. Miserræ mulieres in principio ut plurimum nondum audent præ pudore affectum proferre, sed tacitè lascivientes paulatim contabescunt, quòd si putridus insuper sit halitus, desipientia conjungitur, ac tum fœminæ pulso pudore cum audaciâ, quasi æstro percitæ, viros insectantur, & appetere, imò sæpe sollicitare audent, maximè, si connaturale temperamentum calidum augeatur; quas plerumque vulgares philtris, hoc est amatoriiis poculis infectas, ac seductas existimant, quin & ipsæ non rarò idipsum prætexunt, ut patrata facinora exculent, aut metu pœnæ, aut rerum causas ignorantes.

PROGNOSIS.

Miserabilis autem est hic affectus, quod lentè tantum, & sensim curari po-

ri potest, tum quòd macula est honestioribus familiis, nec enim illi titillationi resistere possunt, imò tanta aliquando ejus vis est ingravescente morbo, ut tandem viros palam, & coram omnibus ad coitum invitent (quandoque inveniuntur quidam scelesti, à quibus premuntur,) rem veneream proprio, & vernaculo nomine inculcantes proclamant. Si maturè adhibeatur medela curabilis est; si diutius perseveraverit, & firmas egerit radices, in veram maniam degenerat. Magna salutis spes est, quando longiora intervalla, aut quando corpus emaciatum instaurari incipit, & commemoratio rei venereæ coram illis facta eas non amplius ita afficit, & perturbat.

CURATIO.

Dieta in omnibus morbis aurea censenda est, ipsa curat morbose etsi nullum adhibeas medicamentum, attamen in hoc miserabili mulierum affectu nihil pròdest, quando incendiarius totam domum exardet, nullus bonus effectus conspicitur; attamen quando in principio animadvertimus, eam præscribere oportet, eamque à sex rebus nonnaturalibus initium facimus.

Aër est eligendus, vel faciendus, frigidus & humidus, viterur calidus, & siccus, à quo mordicus & inflammabilis sanguis redditur, & sic malum excandesceret.

Cibus sit parvus, & sobrius, qui corpori alendo sufficiat, non verò nimiam sanguinis copiam suppeditet, simulque refrigeret; cùm fœminæ, quæ tali affectu laborant, refrigera-

tione indigeant. Cibi non multi nutrimenti, ac perinde abstinendum à carniū esu, imprimis gallinatum, perdicum, caponum & similium, ut & ovis. Potius conveniunt carnes bubulæ & pisces recentes. Cibi condiantur aceto, aromatibus non multis, & sale copioso abstinendum, cùm salsa venerem irritent & hinc Venus è spumâ maris dicatur orta. In esu etiam sint lactuca, portulaca, endivia, cichorium, acetosa, melones, cucurbita, cerasa, poma, pruna, melissa. Ab amygdalis verò, pineis, pistaciis, dactylis, ficibus abstinendum.

Potus vinum non bibendum, nec cerevisia crassior, sed tenuis aliqua, aut aqua cocta semine coriandri condita. Ista tamen mutatio non subito, sed sensim fieri debet; aliàs inordinatâ, & subitâ mutatione, & ad cibos non consuetos transitu, ægræ sibi alia, & magis gravia mala attrahunt.

Motus, otium vitent, nam tales fœminæ laboribus, & exercitiis, iisque continuis exerceantur: nam

Otia si tollas, periere cupidinis ar-
cus,
Exstinctaque jacent, & sine luce fa-
ces,

Quies omnino vitanda; nam corrumpit corpus, extinguit calorem naturalem, & auget phlegma, & multa mala excitat, quod cognoscens Poëta inquit:

Cernis ut ignavum corrumpunt ocia
corpus?

Ut capiant vitium, ni moveantur
aquæ.

Igitur inter motum, & quietem debet intercedere aliqua proportio.

Somnus sit moderatus, & parcior, potius in principio quidem; ubi vero eam delirare incipiunt, somno multo ipsas uti commodius est. Neque dormiant in plumis mollibus in calcitrâ, sed lintheaminibus, quibus folia viticis & salicis substernantur. Agra supina non dormiat, ne calefactis renibus pollutio involuntaria succedat.

Vigilia sit longior, & proluxior, quàm somnus; ipsa enim attenuat & resolvit spiritus, somnus & vigilia non excedant modum, sed in æquilibrio stent, ne noceatur temperaturæ; nam *Hip.* inquit *sect. 2. aph. 3. somnus, atque vigilia, utrumque si modum excefferint, malum.*

Excernenda, & retinenda ne exorbitent, sed in suo naturali cursu conserventur; nam si menses non fluant, proritentur, ne impediti malum augeant, alvus lubrica servetur, si non naturâ, arte sollicitetur, Urina non detineatur, volens eam reddere, non poterit. Cogitationes de rebus veneris quantum possunt, omninò excutiant, sint procul, idque facilius præstabunt, si cum masculis non conversentur; librorum, qui de rebus veneris & amatoriis agunt, lectione abstineant; picturas ejusmodi non inspiciant, sed potius ea videant, audiant, legant, quæ tristitiam ex animo excitare valent. Exhortentur fœminæ sic affectæ ad honestatem & opprobrium eis proponatur, nisi resipiscant. Sic Milesias virgines curatas legimus, lege promulgatâ, ut quæcunque sese hoc affectu percitæ necarent per forum nudæ traherentur: cavendum tamen ne dedecus divulgetur, ne spreto pudore & famâ, admonitiones non

curent. Imprimis meditationibus colloquiisque sanctis, & sacris precibus cum jejuniis adversus libidinem pugnent. Confert coitus iis, quibus licet, nam etsi usus veneris libidinem augeat, moderatus tamen, & modestus valet, quatenus mulcetur fœmina, & furor mitigatur, excerniturque titillans, at turgens semen.

Animi passiones in hoc malo nihil juvat eas moderari, sed tantum fœmina ad venerem intentâ est, nisi pudor aliquid efficiat, actum est. Vinciatu domi, & optimè custodiatur, nam sæpè decipiunt, & arreptâ fugâ, quærenda est. Monitiones Virgines audiant, ut suæ, imò totius familiæ, famæ, atque honori consulant, neque tam turpiter se prostituant, precibus & jejuniis veneris stimulum illum doment, habitatio earum sit cum honestis, & pudicis virginibus, & matronis, turpia, & obscœna nec minùs audiant, nec videant, nec legant. Tutissimum quoque est, ut tales Virgines matrimonio honesto viro jungantur, cum *melius sit nubere, quam uri*; durissima sunt prælia castitatis, ubi quotidiana pugna, & rarissima victoria.

CURATIO.

Vulgares calidos humores, & vitiosos inspicientes, qui uteri, & seminis caliditatem fovere, & augere possunt, & abundant, & ii temperandi, ac lenioribus medicamentis evacuandi sunt; quia tamen sanguis seminis est materia, si is in corpore abundet, & calidior sit, evacuandus, & quidem non semel, sed sæpius, si opus sit; cum sanguinis missione, & sanguinis massâ, &

sâ , & totus corporis habitus , & uterus refrigeretur , & proinde vix præstantius remedium aliud ad hoc malum vincendum , quàm sanguinis missio. Si tamen humores adusti , & ad maniam multum declinare videantur , etiam fortiora , quæ atro humorì competunt , usurpari possunt.

Putant Galenici humores , & sanguinem efficere malum , & evacuato humore , & sanguine , statim compescere morbum. Si remanet guttula una humoris , & sanguinis , affectus superstes viget , quia evacuatur causa mali , & non malum , non est sanguis , qui uteri , & totius œconomiam subvertit , sed quid in sanguine , est spiritus incendiarius , qui semel apprehensa furoris idea , ita sibi cudit , ut præter rem nisi veneream sibi continuò imaginatur , spretâ quacumque aliâ , & morbi qui in forti ideâ conservantur , diu perseverant , & remoto hoc spiritu , cessat morbus , quia licet centies phlebotomabis , invictus , & fortior evadit , quousque totus sanguis evacuetur , & cadaver existat. Si quæris in humoribus , in nullo istorum invenies , quia si centies purgabis , centies perseverabit , & præcipue si mania adjuncta fuerit , imò malum in pejus reduces.

Tandem accedunt ad uteri , & universum corpus refrigerantia , & humoris fervorem temperantia , præ aliis commendant balnea ex refrigerantibus parata , & ea pluries in morbi decursu erunt repetenda , ut

*R. fol. lactuca ,
salicis ,
nymphaea , &
ros. ana m. ij.*

Coquantur omnia in balneo , quod in-

grediaturs tepidè , sine sudore , bis in die longe à partu. Summam enim curationem in eo consistere aiunt , ut uterus valdè refrigeretur , in quem finem etiam ad tempus serum lactis suadent.

Quibus omnibus addunt illa specifica , quæ quadam pollent virtute semen extinguendi , ac refrigerandi. Cui usui conferunt omnia refrigerantia. *Riverius* sequens commendat destillatum , ut

*R. fol. nymph.
salicis ,
viticis ana m. ij.
lactuca ,
portulaca ,
umbilici Veneris ana m. j.
semin. quatuor. frigid. maj.
lactuca ,
papaveris albi ana ʒ. ÷ .
anethi ʒ. ij.
flor. nymph.
violarum ana m. j.*

Contundantur omnia recentia , & irrorentur succo limonum , & destillentur in B. M. ac singulis aquæ libris adde camphora ʒ. j. Capiat. ʒ. j. frequenter.

Optima sunt balnea , quæ universum corpus , & uterum humectant , sed centrum morbi non attingunt ; refrigerant partes externas , partes verò intrinsecas , ubi sedes mali , & focus residet , non pertingunt , alibi querendus.

Vel emulsio ex semine frigid. maj. lactucæ , papaveris albi extracta cum aquis nymphææ , lactucæ , & salicis cum syr. violaceo. Præscribunt varia opiata.

Inter externa magnificiunt omnia linimenta refrigerantia , lumbis , pubi ,

& perinæo admovenda, & laminam plumbeam supra renes continuò gestandam esse præcipiunt. Insectio in vulvam fiat ex decocto hordei paucum cum succo solani, sempervivi, aut cicuta. Verùm hæc medicamenta lumbis, & perinæo, & lenimenta supra renes præscribunt, faciunt semen stagnare in iisdem locis, & nova scæna sentitur. Insectio in vulvam non potest fieri, nisi in viduis, & qui maritos habent ignavos.

Si affectus perseveret, applicentur cauteria cruribus; nihil enim præstantius est, quàm materiam per istos fonticulos derivare. Optima sunt cauteria, sed nihil nisi corruptum per istos fonticulos derivant, ægram torquent, cauterizant innocentem partem, & vulvam non attingunt, unde mulieres magis furiant in furore uterino.

Tandem si confirmatus est morbus, quod cognoscitur ex mania, actum est de ægra.

Quoad nostram curationem attinet, si sanguis abundat, per epicrasim minuendus est appropriatis nostris medicamentis minorari debet; vel si liquores acres, genitales spiritum plasticum ad libidinem irritantes, & spiritus animales accedentes, temperandi, & eluendi sunt, ut

℞. flor. nymph.
ros. ana m. j.
fol. lactuca,
portulacæ ana m. ij.
sem. viticis
plantag. ana ℥ij.
coquantur ex aquâ, postea colat. ℥xx.
adde aqua cinnam. ℥. vj.
spiritus nitri dulcis gutt. xvij.

m. f. apozema, de quo capiat ægra bis, vel ter de die ℥. iij.

Vel potest parari:

℞. fol. nymph.
viticis,
salicis ana m. iij.
lactuca,
portulacæ,
umbilici veneris ana m. j.
sem. lactuca,
papav. 4. frigid. maj. ana ℥. ÷.
anethi ℥. ij.
fol. nymph. m. j.
violar. m. ÷.

Contundantur omnia recentia, & irrorentur succo limonum, ac stent in digestionem hor. 24. postea destillentur, & destillati singulis libris addatur camphora ℥. j. fervetur ad usum. Dosis ℥. j.

Aqua castitatis summopere laudatur à cunctis authoribus.

Vel Decoctum tale fiat:

℞. Summit. viticis,
fol. lactuca,
salicis,
flor. violar.
nymph. ana m. j.

Coquantur, fiat potio, quæ aromatizetur sem. coriandri, & edulcoretur saccharo: vel cum suff. q. f. syr. cui sub finem adde camphora ℥. j.

Emulsio in hunc modum parari potest:

℞. Sem. lactuca,
papav. alb. 4. frigid. maj. ana ℥. ÷.
aqua lactuca,
nymphaea,
salicis ana ℥. iij.
fiat emulsio:
adde julep. Violar. ℥. ij.
magist. corall. ℥. j. m.

Electuarium tale paratur:

℞. Conf. flor. nymphaeæ,

violarum,
summit. viticis florentis recentis
ana ℥. j.
rosar. ℥. j.
corall. rubr. præp.
smaragd. præp. ana ℥. j.
caulium lactuca condit. ℥. j.
cum syr. violar. &
nymph. f. electuarium.

Faciunt autem huc primò refrigerantia, ut *lactuca*, *viola*, *nymphaea*, quod contra veneris insomnia bibatur, & ea prorsus adimat, potaque aliquot diebus, genitale infirmat. *Salix*, cujus folia trita, & pota, & sumpta cum aqua præstat mulieribus, ne concipiant. Libidinis intemperantiam coercent; ac in totum auferunt sæpius sumpta, folia *portulacæ*, & *umbelicis veneris*. Tandem semen extinguit *vitis*, quæ etsi vim calefactoriam habeat, & menstrua moveat, occultam tamen proprietatem habet ad extinguendum semen, & veneream libidinem coercendam, unde & agni casti nomen accepit, cujus & folia, & flores, & semen id præstant. *Ruta*, *anethum*, quorum, & semina, & comæ comesta, aut cocta, ac pota venerem extinguunt. *Cannabis*, cujus semen idem præstat, si præsertim comedatur, seminalem materiam absumit. *Camphora*, quæ plerumque Medicorum testimonio venereos ardores potentissimè extinguit, ac inter reliqua hujus generis medicamenta faciliè primas obtinet. Tandem utraque facultate id præstant *corallia*, quæ & vim refrigerandi, & exsiccandi, & procul dubio etiam occultam qualitatem habent, quibus teste *Dioscoride*, seminis profluvia, albosque mulierum fluores curant, nocturnasque pollutiones ar-

cent. *Smaragdus*, de quo etsi affirmatur, etiam gestatum venereum actum impedire, vel à coitu frangi: experientia tamen id non respondet. *Cicuta*, quæ potentissimum est ad extinguendam venerem, scribit de ea *Dioscorides lib. 4. cap. 74.* herbam cum comatritam, & testibus circumlitam, libidinum imaginationes in somno compescere, & genitale resolvere, atque pueris præstare, ut eorum testiculi alimentum non sentientes contabescant, & propterea extra genitalibus imposita venerem extinguit. Verumenimverò, cum omnium consensu Medicorum notum sit, cicutam præsentaneum venenum esse, sine periculo exhiberi non potest. Hæc tamen pro libidine Medici præscribi possunt, vel solitariè, vel cum combinatione, ut major effectus percipi queat, & per aliquot dies continuari debent.

In primis verò ad uterum, & universum corpus refrigerandum, humorisque fervorem temperandum, utile est aquæ dulcis Balneum, & tale parari potest, ut:

℞. *fol. lactuca,*
salicis,
nymphaea,
vitis,
portulacæ,
umbilici veneris ana fasciculum. j.
flor. ros rubr.
violarum,
nymphaeæ ana m. ij.

Coquantur in aqua dulci pro Balneo, cui fœmina bis de die insideat, sudorem tamen caveat.

Inter hæc, & alia præscribi solent anodyna, quæ valent compescere furorem uterinum in principio, sed si jam altius fixerit radices morbus, & suos

suas faciat insolentias, crede mihi, quantò magis sumat, tantò magis infollescet, quare omittere debemus tale salutiferum medicamen.

Post balneum fiant inunctiones oleo Nymphææ, unguento ros. camphorato aliisque ex succo viticis, lactuca, hyoscyami, cicuta, salicis, additâ camphorâ. Utilis pessus in mulieribus ex succo plantaginis, portulacæ, & cucurbitæ.

Verùm de hisce medicamentis, præcipuè iis, quæ occultâ vi semen, & venerem exstingunt, monendum, cautè ea usurpanda esse, & nonnisi in Monialibus, & iis Virginibus, quæ certis de causis conjugium inire non possunt, In Virginibus verò, quæ matrimonio se Viris jungere cupiunt, ab iis abstinendum, cum steriles efficiant. Talesque universalibus illis, & medicamentis, quæ saltem qualitatibus manifestis, humorum, & seminis caliditatem, & acrimoniam temperant, contentæ esse sanguinem sæpius emitte debent. Quæ si non sufficiunt nihil tutius est, quàm sese honesto matrimonio viro jungere, cum congressus legitimus conjugum matrimonio conjunctorum certissimum, & à Deo hominibus, qui dono continentia carent, concessum, ad libidinem, & ardorem venereum domandum, remedium sit. Interim verò diætâ commodâ, quæ non parum quoque ad ardorem libidinis compescendum facit, uti opus est.

C A P. VI.

De Morbo Virgineo.

Morbus hic ab Hip. chlorosis, à recentioribus febris alba, febris

amatoria, morbus virgineus, pallidi virginum colores, & lèterus albus appellatur.

Inter quæ primò est *fecus ille virginum color, & febris alba*, qui affectus, ita familiaris, imò proprius quasi est, ut morbus virgineus quoque à plerisque autoribus appelleretur. Etsi enim humorum crudorum copiâ, & obstruções, pedum tumores, & alii morbi in hoc morbo concurrant: tamen cum symptomata præcipuè hîc manifesta sint, inter symptomata, quæ ab utero, & præcipuè à suppressione menses proveniant, hîc de hoc malo agere libet.

Appellatur ab Hip. hic *morbus, chlorosis*, quæ vox virorem, vel etiam pallorem significat, quòd virgines hoc morbo laborantes è pallido virentes appareant. Vulgò appellatur morbus virgineus, quòd virginibus jam viromaturis magis sit familiaris; cum virginibus tum temporis sanguinis menstrui fluxus ad uterum contingat, qui si effluere non possit, & subsistat, ad majora vasa, & hinc in varias corporis partes, cor, hepar, præcordia, & totum penè corpus regurgitet, varia symptomata excitat.

Dicitur *febris alba*, non quòd febris semper conjuncta sit, sed quia sic affectæ speciem febricitantium, colore pallido, virium debilitate, pulsus celeritate, & frequentia, quæ non caloris augmento à ventilationis defectu, calorisque suffocatione quasi habet, præse ferunt; cum potius plerumque iste affectus frigidus sit.

Febris virginea, quòd virginibus familiaris, & amatoria sit, cum ratione coloris, juxta illud:

Palleat omnis amans, color hic est aptus amanti.

Tum ratione ætatis cum virginibus viro maturis accidat.

Dicitur etiam *fœdus*, seu *pallidus virginum color*, ut & *Icterus albus*, quod sicut in Ictero, redundante humore bilioso, totum corpus flavo colore tingitur: ita in hoc affectu, pallido, & albo colore inficitur. Plurimæ quidem virgines colorem hunc non pro fœdo, sed pro pulchro habent, & amanti- bus convenire, & gratum esse persua- sum habent, juxta illud modò dictum:

Palleat omnis amans,

coloremque rubicundum rusticum esse putant, ideoque ut talem colorem sibi concilient, rerum noxiarum, & absurdarum esu, frumenti, ceræ, cine- rum, gypsi, nucis moschatae (ut faciunt virgines Hispanæ, quem colorem ap- pellant *Chevadro*) viscera intemperata reddunt, & obstructions in iis excitant.

Complectitur autem hic affectus plura mala, ac symptomata, & actio- num facultatis naturalis, & motus ani- malis læsiones; totaque ferè corporis œ- conomia in hoc affectu pervertitur: conjungitur sæpe malacia, pica, cordis palpitatio, difficultas spirandi, me- lancholia, febris lenta, capitis dolor, totius corporis cachexia, pedum infla- tio, tumor.

Est morbus virgineus coloris faciei naturalis in pallidum, & virentem mutatio, cum virium languore, & gra- vitate omnium membrorum, cibi fasti- dio, cordis palpitatione, respiratione difficili, mœrore, pedumque & palpe- brarum, & totius faciei tumore œde- matofo, à pravâ nutritione, & humorum crudorum copiâ, ex viscerum hepatis, lienis, ventriculi pravâ dispositione ge- nita, & vasorum circa uterum, & vi- cinorum viscerum obstructione, atque

inde menstruorum suppressione prove- niente, ortum habens.

S I G N A.

Primò sese offert faciei, & totius cor- poris color pallidus, & subalbidus, in- teidum verò plumbeus, lividus, ac vi- rescens. Hunc affectum comitari solent tumor, & inflatio hypochondiorum, las- situdo totius corporis spontanea, crura quoque & pedes, præcipuè circa mal- leolos intumescunt, & ob serosorum humorum abundantiam corpus laxum, & molle cernitur, miseræ in hoc affectu vexatæ, si scalam ascendunt, vel alio modo se movent, statim de respiratio- ne conqueruntur difficili, semper ferè percipiunt cordis palpitacionem cum pulsatione in arteriis temporum, pulsus aliquando observatur celer, ut febrici- tare videantur, & hinc etiam dicitur à vulgo *febris alba*; dolor adest capitis gravans, ac diuturnus, somnus ipsas affligit, ac sunt ad omnia torpidæ, & ob acidum illud depravatum in ventri- culo, adest aliquando cibi fastidium, at- que rerum absurdarum appetitus, & cum laborant picâ menses ipsis ut plu- rimùm sunt obstructi. Parum sitiunt, quæ hoc morbo corripiuntur, frequen- tes patiuntur ructus, abdomen à pastu intumescit, borborygmus sentiunt, & rugitus, nauseabundæ sunt, atque aliis plerumque segniores. Excreta, quæ à quacunque viâ excernuntur, cruda sunt, & pituitosa. Ordinariò frigent, nisi quando phlogosi laborant, quæ ipsis frequens est, quibus omnibus signis præsentibus, omnino de hoc morbo ambigere nullus debet.

Non tamen hæc symptomata, & signa omnia in omnibus semper apparent, sed pleraque in plurimis, & omnia in qui- busdam.

Muscanus de Morbis Mulierum.

T

C Au-

CAUSÆ.

Hic affectus oritur quandoque à pituita tantillo acidiorè, & viscidiorè, sæpe verò à liquore in glandulis uteri vaginalibus prodeunte vitioso, & malè se habente massæ sanguineæ crassim perturbante, & spiritum opprimente, & quasi obruente; hinc tota massa sanguinea ad fermentationem concipiendam iners redditur, aliquando verò acris, uti facilè ex symptomatibus morbum hunc concomitantibus demonstrari potest, cum misellæ hæ cadaverum instar palleant. Tumor, & inflatio hypochondriorum in hoc affectu frequens oriuntur à flatibus à vitioso Gas excitatis, cavitatem abdominis distendentibus, qui sursum premendo diaphragma, difficilem faciunt ejus motum deorsum, hinc difficilis est respiratio, quæ ab exercitiis augetur, quia tunc humores magis incallescunt, & dilatantur, sic quoque vapores in abdomine inclusi magis rarefacti, majus spatium occupare debent, hinc magis distendunt abdomen, & fortius premunt ipsum diaphragma, hinc difficilis respiratio augetur ab exercitio, & motu corporis.

Lassitudo totius corporis spontanea oritur à spiritûs torpore, ac ejus spirituum animalium paucitate, & visciditate, qui sæpe in uteri luto hærent, nec se extricare valent, quapropter non sufficiunt ad multa exercitia. Sic enim oriri potest hæc spontanea lassitudo à multis tubulis musculorum, ubivis in toto corpore obstructis, adeo ut spiritus animales possint tantum in pauciores musculorum influere, hinc difficulter possunt, & flectere membra movenda, & insuper etiam hi spiritus animales hinc

sunt legiores & minus agiles. Si adsit vellicatio, uti sæpe adesse solet, oportet sanguini aliqua crassiori conjuncta sit acrimonia fibrillas arteriarum vellicans & spasmodicè vibrans.

Externæ verò causæ sunt, tum totius corporis, tum præcipuè manuum, pedumque refrigeratio, aquarum ingurgitatio, intemperantia in cibo, vitiosa, & absurda alimenta assumpta, ut sunt creta, oryza, crudi cespites, oculi cancrorum, frusta panum exsiccata, indurataque, nuces moschata, acerum, succus limonum, mala limonia, aurantia, fructus æstivi, quæ omnia fermentum ventriculi, aliarumque partium enervant, & corrumpunt. Symbolum suum addunt somnus nimius, & intempestivus, quies nimia, & torpor. Animi affectus frigidiores, inprimis tristitia, & mœror, excretiones variæ suppressæ, alvus segnior, suppressio mensium, eorundemque diminutio, & denique hæreditas, siquidem hic affectus etiam per hæreditatem contrahitur.

Differt à suffocatione ex utero, quòd in hac uterus in situ, vel figura viciata oberrat: in virgineo morbo frequentius obstructions extra uterum fiunt in viis, nec ideo dispncea accidit, quòd uterus septum comprimat, sed quod citius, ac magis septum dilatari cogatur, & conetur, quod tamen nequit obstructionis magnitudine impeditum. Differt à melancholiâ, quòd in eâ humor crassus per adustionem fit, in morbo virgineo per cruditatem. Ab Epilepsiâ, quòd in hac halitus ex utero ascendant inquinato semine, vel menstruo: in morbo virgineo, non halitus, sed humor ipse per corpus universum diffunditur: & si quando est, is quidem nec magnus, sed frigidus & crassus.

Muci-

Mucidi Galenici obstruuntur hic omnium venarum, præsertim verò vasorum circa uterum existentium culpan, causæ veræ obstructionum harum ipsi sunt humores crassi, visceri, & crudi ex prava plerumque victus ratione producti.

PROGNOSIS.

Virgineus morbus periculo non vacat; quando totam corporis æconomiam pervertit, & ad longum tempus perseverat, in hydropem interdum mutatur. Atque observatum in corpore hoc morbo extinctis hepar totum scirrhotum, & corruptum inventum fuisse. Et si caput humores petant, interdum ad insaniam fœmina redigitur. Cum cor in hoc affectu valde afficiatur, sæpe accidit, ut facultate vitali oppressa, ægra subito moriatur. Quia uterus refrigeratur, & viscerum calor debilitatur, ac sanguis frigidus inde generatur, nisi maturè huic malo occurratur, sterilitatem infert; aut si pariunt, parum infirmum, & parum vitalem edunt. Ite morbus satis est diuturnus, & si radices egerit difficulter, præcipuè si hepar simul afficiatur. Si verò saltem ab utero oriatur, facilius curatur, & solutis ejus obstructionibus, virgines pristinae sanitati restituntur. Si etiam ventriculus valde afficiatur, & cibi pertinax fastidium adsit, rerum verò alienarum, & abstinendum ingens desiderium, periculosum malum est: cum possibile non sit, eum morbum tollere, qui alimentorum assumptorum vitio continuo fovetur, & augetur. Si menses fluere justo tempore, & quantitate incipiant, jam victoriæ de morbo spes affulget. Ex maritatis steriles

difficilius corripuntur: virgines promptius liberantur, si aut viro cohabitent, difficulter etiam sanantur lienis obstruções ob crassiciem alimenti attracti, ideo diligenter curandæ, ne in melancholicum habitum, nigrum icterum aut delirium degenerent.

CURATIO.

Omnis morbus tam magnus, quam parvus diæta, hæc namque valet sine Medico morbum sanare, si sit brevis; si verò sit chronicus, cum Medico debet inire fœdus, & curatio ex voto succedit. Hæc per sex res non-naturales vagatur, & sunt.

Aër sit purus, & ad calidum vergat, unde curatio tempore verno, & æstivo feliciter procedit, & æst te hoc morbo laborantes longè commodius curantur, quàm aliis anni temporibus, & si aëris constitutio simul contra morbum pugnat, plus unâ septimînâ, quàm tempore frigido, & humido totidem mensibus perficietur; quæ verò in locis frigidis, & humidis habitant, vix integrè sanantur.

Cibus sit boni succi & faciliis coctionis, omnes verò pravi succi studiose vitentur, ut frigidi, & humidi. Abstineant igitur ægræ planè ab oleribus, fructibus horariis, lacte, & lacticinis, piscibus. Condiuntur cibi hyssopo, salvia rore marino cinnamomo. Panis sit bene fermentatus semine sceniculi, carvi conditus.

Potus sit vinum, ab aquæ tamen potu, ut & iulculis, & liquidis nimis abstineat, fugiat acerrum, tanquam noxium, estò ægræ sapius id appetant.

Motus sit moderatus in principio, &

declinatione morbi sensim augendo, quia calorem excitat. In primis utiles sunt frictions asperiores manè in lecto institutæ.

Quies est in iis valde noxia, quia aquæ sine motu putrescunt.

Somnus sit moderatus, nec verò somno nimium indulgeat, etsi ob vaporum copiam ad cerebrum ascendentium in somnum sint propensiores. In primis manè non diu dormiant, nisi forsan noctu vigilaverint.

Vigilia optima est pro morbo Virgineo, quia humores crudos digerit, & quò diutius vigilaverit, eò melius, at tamen quo tolerare poterit, nam somnus est imago mortis, vigilia verò est imago vitæ.

Excretio & Retentio regulantur juxta præscriptum naturæ; nam si alvinæ fæces non respondeant semel, aut bis in die, sollicitentur pilulis, & clysteribus; si urina non respondeat suo modo, diureticis proritetur; nam habere podicem, & urinam proclivem ad exitum, magna sunt juvamenta, expurgantur per suam viam humores. Si menses non respondeant quid semper suppressi sunt, suo naturali statui restituantur, si tantillum effluerint magna spes salutis affulget. Si sudor non fluat, (qui semper in mulieribus est obstructus) saltim sollicitatur, quia diaphoresim movebit.

Animi passiones malignæ sint procul, ut mœror, tristitia, quia coagulant humores, & malum augent. Benignæ passiones, ut gaudium, spes &c. vel rixæ, iræ &c. utiles sunt, quia spes alit affictos, & rixæ augent calorem naturalem, & corpus faciunt evaporare saltim insensibiliter. Venus ipsis utilis est, non tamen ubi malum in vigore summo est,

& dum virium maxima adest imbecillitas.

Galenici Veteres, ut rectè procedant, primò alvum clystere, vel aliâ leni evacuatione sollicitant, venam secant, si affectus recens, & virgo aliquo modo sanguinea, & quidem venam brachii sinistri, si lien sit obstructus, dextri si hepar, vel commodissimè in talo aperiendam ridiculè censent. Verumenimverò indiscriminatim in quocumque morbo venam secant, & toto cœlo falluntur; Primò, quia insignis adest totius corporis refrigeratio, & jam incipiens cachexia. Deinde crudi humores, pituitosi, aquosi potius quàm sanguis peccant. Tertio, quia maxima adest virium debilitas, quæ venæsectionem non admittit.

Deinde varia apozemata aperientia, & purgantia exhibent, & quia humor crassus est, calefaciendus, & attenuandus, idè unicum apozema non sufficit, pluribus vicibus res perficienda est. Variæ sunt partes, quæ obstructionem patiuntur in hoc morbo, aperientia eligenda ea quæ, cū partibus quæ afficiuntur, familiaritatem habent; ratione hepatis, hepatica; ratione lienis, splenica; ratione uteri, uterina. Et omnino eadem ferè hîc curandi ratio est, ac leucophlegmatix, cū è simili causa oriatur hydrops.

Ad apozemata aperientia, & purgantia, quorum formulis abundant eorum libri, peractâ solemni purgatione tanquam ad sacram anchoram confugiunt. Deinde viscera roboranda esse ajunt corroborantibus, & variis specificis visceri labefactato debitis, quæ suo loco peti possunt, uti & reliquorum authorum indicationes.

Si petas nostrum votum in curatione, hoc

ne, hoc tale erit. Omni operâ annitendum erit, ut spiritus à torpore excitatur, spiritus animales è luto suo extricentur, acidi viscerum humores corrigantur: & correcti educantur, & simul ventriculi habenda est ratio.

Ut itaque ordine procedamus, primò quidem prima regio mali labes est, ut si saburra illa acida in ventriculo lateat, tutè vomitorium lene exhibere poteris, ita est aqua Æsculapii, vel crocus metallorum in substantiâ, aut mercurius vitæ, vel Hippocras emeticum, illis regulis à nobis descriptis; verùm quia Vomitorium semper metuendum mulieribus, suspicionem de veneno augurantur, ideo omittendum. Verùm quia humor in torpore jacet, & acidi spiritus, viscerum humores torpidi manent, extricentur, corrigantur. Purgandum est apozematibus parum, & sæpe, quia subjectum est debile, & ablatis viribus, nihil boni est molendum, illas medicamentas de suppressione mensium usurpanda sunt, vel potes dare pilulas catharticas, & inprimis ex gummatas paratas, additis croco, vitriolo, salibus fixis, mercurio dulci &c.

Sequenti vino medicato feliciter usum:

℞. Herbar. melissa,
rorismarini,
pulegij,
nepetha ana m. ÷.
radic. heleni,
aristolochia rotund.
angelica,
bryonia ana ʒ. ij.
fol. sena s. st. ʒ. j.
radic. hellebori nigri opt. ʒ. ij.
agarici albi ʒ. ÷.
cortic. aurant.

semin. cardamomi,
dauci cretici ana ʒ. j.
limat. chalyb. in nodulo ligat. ʒ. j.
cassia lign. vera ʒ. ij.

Contusa, & confracta dentur in nodulo, cui affunde vini albi Graci mensuram unam. Dosis ʒ. iij. in die.

Conducunt hîc omnia, quæ in mensium defectu diximus, inprimis Martialia, quæ acidum corrigunt, austerum emendant, & eliminant, quod solo vino martiali sequenti consequimur:

℞. Essentia Martis ʒ. j.
cassia lignea ʒ. ij.
cinnam. electi ʒ. j. ÷.
caryophyll. ʒ. j.
vini malvatici lib. ij.

Stent in digestionem loco calido per biduum, postea coletur per manicam Hippocratis. Dosis ʒ. j.

Lazarus Riverius beneficio pulveris cachectici innumeras virgines, & mulieres chlorosi laborantes curavit, & nos testes oculati fuimus, quantum valeat, & quantum possit hic pulvis cachecticus, multas virgines ruentes ad interitum sanatas vidimus; & pulvis cachecticus simplex veluti divina dextra est in hoc morbo bis in die sumptus; ac proindè pro pauperibus vinum chalybeatum multum prodest, & ferè idem patrat effectus.

Sequens electuarium etiam laudatur à Cratone trium Imperatorum Archiatro:

℞. Limatura ferri cum aceto parat. ʒ. vj.
cinnamomi,
nucista condita ana ʒ. iij.
rhabbari ʒ. j.
spec. aromat. ros. ʒ. j. ÷.
mellis,
sacchari ana lib. j.
m. f. electuarium.

Primò autem hîc monemus, attendendum esse, an venæ circa ventriculū, & in mesenterio, an verò hepar, aut lien magis obstructæ sint. Si enim ventriculi propria vasa præcipuè obstructa sint, chalybs crassiore modo præparatus exhibendus, & vomitum moventia admiscenda, vel vomitus ante usum chalybis, vel diebus intermediis provocandus est. Ita enim vitiosis illis humoribus vomitu rejectis, facillè viscera convalescunt. Si autem humores vitiosi in ventriculo hærentes, ad penitiores partes obstructione laborantes deferantur, morbus inde gravior redditur.

Si mesenterium præcipuè obstructum sit, hoc electuarium laudat Mercatus:

℞. Spec. diarhod. abb.

Diacurcum.

agarics trochis. ana ℥. j.

medull. carthami ℥. ij.

cort. rad. ramicis,

rubra,

semin. dauci ana ℥. j. ÷.

garyophyllorum ℥. j.

chalybis minutissimè triti,

℞ vino preparati ℥. ij.

mellis despumati q. s.

f. electuarium.

Cujus Dosis est à ℥. j. ad ℥. iij.

Quod si eo assumpto laborans vomerit, non est prohibendum, nisi aliquod damnum timueris aut diu vomitus persistat: quod vitium vitare poteris purgatâ infernè alvo & ablatis à compositione carthamo. & agatico.

Si verò hepar præcipuè obstructum sit, chalybs subtilius præparatus exhibendus, atque medicamenta hepatica, quæ per alvum evacuant, nullo verò modo vomitum moventia, admiscenda. Hepate affecto, hoc electuarium idem commendat:

℞. Limatura chalybis lib. ÷.

quam vase vitreo excipe additis vini albi ℥. viij.

Mox vas illud igni lenissimo appone, diligenter hinc & inde chalybem, & vinum sursum, ac deorsum agitando tandem decem, aut duodecim ebullitionibus fervere finito; quoad usque ejus spumofum sursum ferri videas, ac mediocriter crassescere conspicias, tunc spumofam, ac pinguosam chalybis partem, qua fervore separatur, simul cum vino in aliud vas transfunde atque id quæ versucito, ordine prædicto: nimirum denuo aliam vini quantitatem conjice in eandem limaturam, & eodem modo fervere sine, parique ratione separari, & pro tertio, & quarto idem facies, servato prædicto ordine. Itaque vinum cum supra dictâ quadruplici spumâ quatuor coctionibus ex chalybe rursus igni appone, donec leviter fervens mellis spissitudinem acquisierit, quo tempore usui servare oportet, ex quo electuarium hoc modo conficito:

℞. Sem. petroselini,

dauci,

spec. diacurcum,

diarhod. ana ℥. j.

cinnamomi ℥. j.

chalybis modo dicto preparati ℥. vj.

cum melle despumato f. elect.

Cujus ℥. iij. ad ℥. v. summo mane præmisso levi exercitio, exhiberi possunt.

Liene obstructo splenica medicamenta addenda, Mercatus liene affecto hoc modo chalybem præparat:

℞. limatura chalybis lib. j.

Quam semel ablue aceto, & à recrementis expurga, postea, factâ colaturâ, super pannum inspergito, & projice

pulv. caryophyllor. ℥. ÷.

qua per diem & noctem eo modo sunt dimittenda: & mox ea excipere oportet vase aliquo vitreo, cui adde

vini albi opt. ℥.x.

ac projice desuper limaturam cum pulveribus

spec. diarch.

scolopendr.

fol. sena,

cort. rad. cappar.

Et aliis supradictis, aut citra ipsos: deinceps quam valde concutito, commotâ vehementer phialâ, mox tamen soli ferventi expone per integrum diem; ac si hyems fuerit, in furnariâ stupâ, aut loco alio calido adserua: tandem octo, aut decem diebus idem facies, donec limatura ipsa in vinum ferè liquetur, parum, aut nihil in fando resideat, sed veluti mixtum quoddam factum sit, cujus summo ℥ij. exhibeto, purgantibus tamen & exercitio premissis.

In hoc morbo aliquandiu continuandum est incidentibus, attenuantibus, & deobstruentibus, inprimis convenient salia volatilia, & fixa, olea aromatica, pulveres minerales, additis stomachicis, atque uterinis. Sit sequens mistura cochleatim sumenda:

℞. Aqu. mentha,

cortic. aurantior. ana ℥.ij.

aquæ Vitæ Matthiol. ℥.j.

antimonii diaphoret. ℥. ÷.

spiritus salis armoniaci gutt. xx.

ol. alicujus aromatici, vel

carminativi gutt. vj.

syr. de mentha ℥.j.

Omnia quoque amara conducunt, ut Tinctura absinthii, centaur. min. cochlear. vel eupatorii aquat. elixir propr. Hic etiam conducunt ea, quæ viscidum illud acidum absorbent, & edulcorant, simulque corroborant spiritum. Sequens pulvis eum in finem erit proficiuus:

℞. Acid. tart. Myns.

oculor. cancri,

croci Martis ana ℥.j.

ol. caryophyllor. gr. iv.

m. pro 3. dosibus, mane,

& vesperi singulas exhibendo.

Dum itaque humores emendati, ut ex parte evacuati sunt, porrò reliquæ per sudores eliminandæ sunt, sive ex decocto aliquo ex lignis, sive misturis diaphoreticis, sive pulveribus, sive aliis, quæ sudores movent. Vel paretur sequens balneum ad vasa aperienda, & relaxanda, & materiam obstructionum fundendam, atque dirigendam. Cujus tanta est efficacia, ut aliquando viderimus quibusdam ægrotantibus menstruas purgationes in tertio, aut quarto balneo profluere incepisse, quæ per longum tempus antea delituerant:

℞. Rad. althææ,

liliorum,

enulæ campanæ,

bryoniæ,

cucumeris agrestis ana lib. ij.

fol. malvæ,

violariæ,

mercurialis,

pulegii,

matricariæ,

melissæ ana m. iv.

seminis lini,

fœnugr. leviter contusi ana ℥.ij.

Coquantur in aquâ fontis pro balneo, quod ingrediatur tepidè bis in die, sine sudore, & longè à pastu, per biduum singulis diebus decocto renovato.

Verùm ubi sunt balnea naturalia, eò meliora, nam aquæ sulphureæ penetrant, sudorem movent, & corpus rectificant, ita sunt balnea Gurgitelli, quæ octo balneationibus sanant quemcum-

cumque morbum virgineum, menses movent, & corpus in optimâ constitutione conservant.

Denique de hoc circa hanc curam monendum, licet fœmina rubicundior, vegetiorque fieri incipiat, non statim à curatione desistendum esse, sed eam repetendam, & continuandam esse, donec vel menses, vel certum sit omnes viscerum obstructions liberatas esse.

Ac denique congressus, si legitime fieri possit, illo enim calor naturalis in partibus multum excitatur, quo uteri vasa impensè dilatantur. Docet experientia interdum primâ conjugii nocte pallidis mensium fluxum excitari; aliis verò, quæ optimâ fruuntur valetudine, tempus consuetum anticipari.

CAP. VII.

De Passione Hysterica.

DUm semen, & sanguis menstruus præter naturam retinentur in mulieribus, putrescunt, ac corrumpuntur, & acidam, austeram ponticam, malignam, & propemodum venenatam qualitatem acquirunt, unde vapores maligni elewantur, & ad varias corporis partes deferuntur, propter mirum consensum, quem uterus habet cum omnibus propemodum corporis partibus, & inde varia accidunt symptomata, ita diversa, ut jure dixerit *Democritus in epistolâ ad Hippocratem*, sexcentarum ærumnarum, innumerarumque calamitatum autorem esse uterum; & ipse Hipp. scripserit lib. de morbis virginum, multis, & incomprehensibilibus fere actionibus premi

miserrimas mulieres. Non illas omnes affectiones hoc capite explicare aggredimur, & unico hysterica passionis nomine comprehendimus, *Galenum* imitantes, qui lib. 6. de loc. affect. cap. 5. dicit hysterica passionem unum quidem nomen esse, varia tamen, & innumera accidentia sub se comprehendere. Ab *Helmontio* vocatur asthma uterinum; in viris vocatur suffocatio hypochondriaca, in fœminis suffocatio uterina. *Sylvius* hunc affectum appellat suffocationem, & strangulationem hypochondriacam æquè viris, ac mulieribus solemnem.

Est certè gravissimus affectus, & varia sub se comprehendit symptomata, & propterea non solum misellis ægrotantibus, sed Medicis ipsis & adstantibus, timorem incutit; subito enim fœminæ prosternuntur, corpus refrigeratur, respiratio, & vox quasi faucibus hæret, pulsus cessat, & nonnunquam sensus, & motus aboletur, ut miserae quasi mortuæ jaceant, de quibus in signis agemus.

Magnam habet similitudinem cum syncope, catalepsi, apoplexiâ, & epilepsiâ, à quibus tamen sic distingues.

A syncope quidem pulsu; nam in animi defectione cessat; in suffocatione uteri remanet, licet exiguus, rarus, & languidus; in syncope sudor frigidus, & color lividus adest; in suffocatione color non mutatur, aut certè ruber, seu pallidus est: sudor nullus. A catalepsi, quia sic affectæ frigida remanent, & oculis apertis, neque audiunt, neque vident, quod suffocatis non contingit. Ab Epilepsiâ, convulsione qua carent verè suffocatae sine alterius affe-

affectus, licet convulsivum nonnunquam patiantur motum. Præterea, quia in uteri suffocatione mulier vocata sæpe audit, præsertim cum pungitur, aut pili avelluntur, sentit, & manu collo admota se suffocari indicat, & licet non possit respondere, tamen post accessionem recordatur, & non habet spumam, qualis conspicitur in epilepsiâ; in epilepticâ autem accessione neque vocata audit, nec postea recordatur, & spumam in ore habet. Ab apoplexiâ, quia stertor non adest, neque anhelitus, aut sensus penitus intercipitur. Insuper in hystericis spuma signum est salatis, in aliis lethale. A lethargo etiam febre discernitur, quæ præfocata non vexantur. A venenis denique frigidis assumptis, dolore, icteritiâ, vomitu, unguium, & extremitatum lividitate, quæ sicuti in venenatis non adsunt. Verum, quia pleraque ex his symptomatibus communia esse solent, accuratè omnia intueri oportet, ne turpiter decipiantur.

S I G N A

Affectum hunc comitatur respiratio difficilis, faucium adest strangu-latio, ac bolus quasi faucibus hæret, aut angustia quædam quasi à fuste in æsophagum intruso strangulari videtur; adsunt etiam borborygmi, & rugitus, aliquando nausea adest, rariùs vomitus, pandiculario, & cardialgiæ comites sunt. In ipso paroxysmo pulsus imminuitur, quandoque in totum aboletur, interdum ad quadrantis dimidiæ, & integræ horæ spatium, subinde ad satis notabile tempus ad unum, vel alterum diem, ita ut tales ægræ

pro mortuis habeantur, nullis signis unde vitam adesse judicare possumus sese prodentibus, ut plura exempla apud Auctores fide dignos habemus. Fauces etiam ita constringuntur, ut suffocari ægrotantes videantur, succedit pallor, & frigus notabile, motus, & sensus nunc in totum, nunc ex parte tolluntur, sæpe in abdomine percipitur globus quidam ad diaphragma usque ascendens, quem falsò uterum dicunt, cum uterus quatuor suis ligamentis firmiter annexus sit.

Accedunt quoque animi deliquia, varii motus convulsivi, ac epilepsia, menses sunt sæpè suppressi, in hypochondrio utroque præcipuè sinistro percipitur pulsatio, conqueruntur ægræ de anxietatibus, siti, doloribus variis, imprimis verò capitis, ventriculi, artuum &c. alvum aliquando habent obstructam, & tamen à lenientibus hic enarrantibus. Tandem ni pereant ægrotantes, post paroxysmum longiorem, aut brevior, imò interdum ad notabile temporis spatium cordi, & arteriis motus restituitur, & pulsus observatur, pectus quoque extendi, atque complicari, sicque respiratio redintegrari incipiunt, vox quoque quæ antea nulla, redit, & ægræ de molestiis præcordiorum conqueruntur, aliæ odorifera perferre nequeunt, ambram scilicet, moschum, cinnamomum, rosas &c. quo sodores, & plures viri absque deliquio animi tolerare non possunt. Hæc sunt symptomata graviora nostri affectus, non enim quemlibet hæc comitantur symptomata; in aliis pauciora; in aliis plura sunt, imò adeò obscura, ut vix ab incantatione discernantur, omnia etiam enarrare, quæ

deindè conjunguntur symptomata, impossibile est.

Sunt tandem alia signa, quæ distinguunt inter præfocatam, & mortuam, & vulgariter quidem floccis naribus admotis, clausis fenestris, & recedentibus adstantibus, cyatho aquâ pleno pectori imposito, aut speculo ori, ex eorum motu, infectionevè præsentem respirationem, vitamque arguunt. Verùm quia hæc parum firma sunt, ideo pilorum avulsione potiùs de vitâ cognoscendum, & sternutatoriis, ex pulvere hellebori, ac pyrethri naribus insufflato, aut pennâ intinctâ in aceto acerrimo squillitico, in quo ruta incoxerit, vel spiritus salis armoniaci fumans naribus admotus. Sed neque hæc certitudinem habent plenam, quia in quibusdam sola pulsatio vitam tueri potest, quapropter suffocati, apoplectici, ac epileptici meritò aliquandiu servantur, etiam nullo respirationis indicio: fuerunt enim jam pleræque ex sarcophago relatæ, & ex sepulchro auditæ. Cur verò Arabes his, Germani cunctis defunctis triduum definierunt, causa videtur, fœtor, qui in triduo ab obitu manifestatur; aliis humorum motum, cum enim sanguis perpetuò, pituita quotidie, bilis quoque tertio die, melancholia quarto moveatur, ad unum horum, si superesset homo, excitandus erat.

C A U S Æ.

De causa hujus intricatissimi affectûs sentiunt maleferiati Galenici esse semen muliebre, & sanguinem menstruum, dum præter naturam retinentur, & corrumpuntur, malignamque ac venenatam qualitatem acquirunt; ex

quibus maligni vapores elevantur, per arterias, venas, & nervosum genus ad superiores partes ascendunt, & prout vel ad hanc, vel illam feruntur, diversa symptomata producant.

Verùm varios humores excrementitios in uterum confluentes, qui diuturnâ morâ putrescunt, & tetros vapores emittunt. Hujus rei fidem faciant vetulæ non paucæ, quæ sanguine menstruo, & semine destitutæ, hysterice tamen affectibus sunt plurimum obnoxie.

Nullum membrum alienâ vivit quadrâ, nisi uterus, ac proinde existimamus in abdominis partibus inferioribus, præsertim in utero existere spiritus animales, qui Janitori ad uteri nutum esse debent, qui spiritus animales intra uteri fibras existentes, si omnia ad nutum peragunt lenes, & contractiones motus constanter fiant; sin verò iidem spiritus ab hoste, putâ acido vitioso, austero, facile effervescenti plurimum irritantur, tunc tumultuariè insiliunt, ita ut densius aggesti, & in auxilium vocantes spiritum vitalem statim progredi, & pertransire nequeunt, inde membranas, quibus intertexuntur, distendunt, divellunt, & dilatant, quin & sæpe ipsas quasi à vento incluso inflatas attolli & anteriùs propelli faciunt, hinc & uteri, & mesenterii plicæ à spiritibus agitatae intumescunt, imò cum insul-tibus exilire, ac intra abdomen arictare videntur, nec minùs ventriculi, ac intestinorum tunicae à spiritibus eo modo expansis, impetumque facientibus elatae in varias distensiones, ac inflationes urgeri solent, in hac

spas-

spasmodicâ convulsione, & dolorosè convulsis intestinis, & abdomine aliorum in alias partes subinde continuentur motus cum fortiori spirituum animalium perturbatione, hinc à spasmodicâ faucium contractione oritur illa constrictio faucium, & globus in abdomine; hinc sæpè oriuntur epilepsia &c. In graviori hoc malo ab eodem acido, vel austero, tandem supervenit sanguinis quodammodo congrumati stagnatio in præcordiis, indeque omnimoda suffocatio, & reliqua symptomata faciliè ex his præmissis deduci possunt.

Eadem causa respirationis impeditur, & imaginationis boli in faucibus esse potest, quod intestina torqueantur, & convellantur, quapropter diaphragma minus deorsum ferri potest. Secundò quia muscoli abdominis, & gulæ convellantur, ità ut pectus, & abdomen minus, & cum summâ difficultate moveantur, & gula constringatur, quapropter anima judicat vel vinculo gulam constringi, vel globum in gulâ hære, in aliis verò partibus hærentes particulæ austerae, acidæ, varias convulsiones excitant, & morbus hic cum epilepsia valdè conveniat.

Verùm diximus à semine, & sanguine corrupto malignam, & venenatam qualitatem acquiri, ad hoc ut fiat hæc passio hysterica, attamen verum non est quòd acidum, austereum, seu ponticum sit causa tantæ torturæ muliebris, cum vetulæ semine sint destitutæ, paucumque habeant sanguinem & patiantur hunc morbum.

PROGNOSIS.

Non admodum periculòsus est hic

affectus; ex se enim rarò lethalis est, quamvis ratione, aut conjunctorum morborum, aut supervenientium symptomatum subinde lethalis fieri potest, diuturnus autem est, & contumax, præsertim si altas egerit radices, aut plurima eaque gravia conjuncta habeat symptomata, præsertim in vetulis. Viragines non, aut minùs huic affectui sunt obnoxia, quàm fœminæ sedentariae, quia illarum sanguis spirituosior, & tamen nervosum firmum est. Periculosus esse solet hic affectus puerperis, & prægnantibus. Aliquando in epilepsiam degenerat. Sternutatio mulieri hystericae superveniens bona. *Hip. sect. 5. aph. 35. Mulieri hysterica sternutamentum superveniens, bonum.* Robur enim significat cerebri, & illo motu maligni vapores cerebrum obsidentes discutuntur; tum humores vitiosi utero contenti evacuantur. Sic etiam bonum est, si copiosi ructus superveniant; his enim & morbus, & paroxysmus sæpè terminari solent.

Postquàm paroxysmus hystericus aliquandiu duravit, aegræ ad se redeunt valdè defatigatæ, scilicet à convulsionibus, & membra dolent, non secus ac si fustibus percussa essent, & reverà quoque utrobique est doloris causa; nam sicut à fustium ictibus fibræ rumpuntur, unde dolor; sic quoque à convulsionibus hinc illinc fibræ franguntur, & hinc illi dolores.

CURATIO.

In paroxysmo passionis hystericae nullo modo diætericam curationem

tentabis; extra verò paroxysmum infirmam ad assumendum cibum conveniens impelles, & quia diætetica consistit in sex rebus non-naturalibus, ideo exordium faciemus ab aëre.

Aër sit temperatus, vitetur asperior, & borealis, odores extinctæ candelæ, moschi, zibethi, aliorumque ingratorum vitentur.

Cibus sit boni succi; austera, acida, salsa, & concoctur, & fermentatu difficilia vitentur, castaneæ &c. nocent etiam fumo indurata.

Potus sit vinum optimè defæcatum, vel tenue, nocet omne vinum non bene coctum, & fermentatum, item potus aqueus, mustum &c.

Motus, & Quies, excreta, & retenta, inprimis menses suppressi, alvus constricta, & semen retentum, si modum excedant, non sunt patroni huius affectûs.

Somnus, & vigilia etiam in mediocritatis cancellos contineantur; nocent enim somnus, & vigiliæ nimis protractæ, cum varias cumulent cruditates.

Animi passiones sint hilares, spes, gaudium; mærores autem graves, & animus meticulosus, consternatio ex inopinatis casibus, & si qui sunt similes affectus hunc morbum faciliè inferre possunt.

Ad curationem igitur vocati Medici, caveant diligenter, ne incauti mortuæ remedia adhibeant; nevé mulierularum communi errore, quidquid affectus illis contigerit, in uterum rejiciant, cum possint ex aliis causis suboriri, ne tandem vulgari superstitione sic affectus ab immundo spiritu teneri judicent.

Veteribus Galenistis suffocationi uterinæ curativæ intentiones duæ sunt, una, quæ præsentem respicit affectus huius paroxysmum, altera, quæ tempus paroxysmo liberum; eò ergo incumbunt, ut vapor malignus ex utero adscendens dissipetur, & à membris principalioribus avertatur, dein, ut humor è quo elevatur vapor, evacuetur, & è corpore eliminetur, tandemque partes corroborentur.

Postquam ergo fœmina in lecto collocata, ut faciliùs respiret, & fasciæ corporis omnes solutæ fuerint, naturam excitant clamores, & proprii nominis inelamatio, pilorum in pudendis præcipuè avulsio, auriumque vellicatio, ligaturæ, & frictiones dolorificæ, præ omnibus tamen observatione titillationes in plantis pedum paroxysmum discutiunt.

A partibus verò superioribus, auram adscendentem revellunt eadem ligaturæ, & frictiones dolorificæ partium inferiorum, femorum, crurum, ac pedum, cucurbitulæ sine scarificatione, cum multâ flammâ, primò suris, & femoribus, deinde etiam inguinibus appositæ.

Naribus graveolentia, & fœrida admovent, quibus partim vapor ipse discutitur, partim ejus adscensus, dum uterus graveolentia averfatur, impeditur, qualia sunt, *plumæ avium, imprimis perdicum combusta, pili, corium, cornua combusta, castoreum, asa fetida, galbanum, oleum succini, &c.* ut vapores illi maligni discutiantur, adhibenda volunt, in quem finem etiam arcani instar verrucas, (quæ tibiis equorum adnascuntur) comburunt, fumumque naribus excipere instituunt. Pudendis suaveolentia varia exhibent,

ut *zibethum*, *moschum*, *galla moschara*, eâ additâ ratione, ut scilicet humorum, & spirituum motus in utero versus inferiora revocetur, & quasi consopiat.

Revocandam etiam, & revellendam volunt materiam ad superiora ascendentem, clysteribus ex uterinis, & carminativis paratis: ut etiam materia vaporum mater ex utero tollatur, pessos in maritatis utero indunt, *Barbaris Nasalia* dicta, naribus verò indunt varia sternutatoria, auribus *oleum salviae*, *succini*, *spicae* &c. *Emplastrum de Galbano*, aliaque regioni umbilicali imponunt; & si à menstruum fluxu impedito proveniat, venam tali fecare jubent, aliaque varia uterina, & anodyna exhibent &c.

Si à semine retento affectus oriatur, nihil coitu conducibilius est, cum mulier fuerit exercitata, si viro conjuncta sit. In coitûs penuria multi consulunt pudendorum confricationem, atque titillationem ab obstetrice factam, immixtis digitis in uteri cervicem oleis aromaticis perunctis. Verum cum id sine scelere fieri nequeat, à Medico Christiano nunquam est præscribendum.

Postquam è paroxysmo elevata est femina, laborandum, ne is recurat, quod fit caufarum remotione. Cum verò, ut antea dictum, proxima hujus affectûs causa sit vapor malignus ab utero elevatus, hic verò ex semine, & sanguine menstruo corruptis elevetur; danda opera, ut semen, & sanguis corruptus evacuentur; neque quicquam horum amplius corrumpatur, uterusque corroboretur.

Itaque si à semine retento affectio

hec ortum habeat, universalibus purgationibus, quæ lenes esse debent, ac sepe repetendæ sunt, præmissis iis, quæ seminis generationem prohibent, utendum. Inprimis verò curandum, ne semen in utero corrumpatur, ac propterea si aliquod in utero vitium sit, id corrigendum; aut si corruptum sit semen, maturè evacuetur, quod commodissimè fit clysteribus uterinis, & pessis.

Ut reliquæ verò discutiantur, & uterus roboretur, convenientia emplastra, & unguenta uteri regioni adhibenda, ut

℞. *Styrac. liquida* ℥ij.
caryophyllorum,
seminum agni casti,
angelica ana ℥—
alipta mosch. ℥j.
olei nardini,
lilior. albor.
cera ana q. s. f. Ung.

Vel ℞. *Sem. agni casti* ℥j.
santal. omnium ana ℥—
pulv. ros. alb. ℥j.
gummi cacamahaca ℥j.
caranna ℥ij.
alipta mosch. ℥—
terebinth.
ladani,
cera ana q. s.
fiat emplastrum.

Inprimis verò in hoc causæ genere bonâ diætâ opus est. Utantur huic affectioni obnoxia, & semine abundantes, victu tenui; carniū nimio usu, vini potu & omnibus, quæ semen copiosum gignunt, abstineant; lascivos sermones, conversationes, lectiones venereas vitent, & si virgines sint, viro jungantur.

Si verò à menstruis re-entis, & corruptis malum originem habeat, eacuratio instituenda quæ de mensium suppressione.

Quia tamen nec semen retentum, nec menstrua suppressa, suffocationem uterinam excitant, nisi peculiari modo corrumpantur, & malignitatem occultam, ac venenositatem induant, communia quædam medicamenta sunt, quæ humores illos discutunt, malignitati adversantur, uterum roborant. Parantur verò talia ex *melissâ*, *menthâ*, *pulegio*, *calaminthâ*, *radice angelica*, *mei*. Inprimis efficax, & utilis est hîc, *radix Bryoniae*. Parant aquas destillatas, pulveres, ut sunt *species galangæ*, *diacalamenth.* *diacinnamomum* &c. *Mithridatium*, *requiem Nicolai*, & *castor.* ex quibus concinnant varias formulas, quarum omnium Practicorum Galenicorum volumina referta invenies.

Nos omnem operam, omneque studium in curando hoc affectu adhibemus, ut extra paroxysmum causa remota acidum illud, & austerum, seu ponticum corrigatur. Uteri suffocatio analogiam habet ad apoplecticos, & epilepticos affectus, quapropter probabile est ab iisdem causis ab acidis, scilicet vitriolatis anodynis in utero existentibus provenire.

In paroxysmo verò ut spasmodica illa concussio, & contractio, & suffocatio tollatur. Spasmodicam illam contractionem auferunt omnia ea, quæ spiritus animales extra pomeria sua vagantes iterum in ordinem pristinum restituunt, in quem finem commendamus salia volatilia urinosa, aliaquæ foetida, & subtilia acria, ut sunt *spiritus armoniaci volatilis*, *fuliginis*, *ungula equi*, *tinctura castorei*, *asa fo-*

tida, *charta cum pennis perdicum combustis* &c. Subtilissimorum talium odoratorum, seu foetidorum vis tantum non sensibili effectu se exerit in his, uti in summè debilitatis, & lypothymiis odor vini generosioris, vel alius aromatici, quas nonnunquam ad vivos revocare videtur. Pudendis suavolentia admovenda, ut *zibethum*, *moschus*, *gallia*, *alipia moschata*, ut humorum, & spirituum motus in utero versus inferiora revocetur. In pauperibus sufficiunt *pulvis caryophyllorum*, *cinnamomi*, *nucis moschatae*.

Vel ℥. *Syracis calamita*,
benzoes ana ℥j.
gallia moschata ℥i.
cum mucilag. tragac.
fiant trochisci,

Qui carbonibus iniiciantur, & fumus per infundibulum in orificium uteri immittatur.

Cavendum tamen hîc tegumentis necessariis, ne odor ille suavis ad nares agræ pertingat, malumque augeat.

Revocant etiam, & revellunt materiam ad superiora ascendentem clysteres flatus discutientes alvo injecti,

Vt ℥. *Artemisa*,
mercurialis,
majorana,
pulegii ana m. j.
semin. carui,
cumini ana ℥ij.
ruta m-i.
coque in aquâ s. q. in colat. lib. j.
diss. elect. diaphœnic.
hieræ ana ℥i.
extract. castorei ℥j.
ol. rutac. ℥j-i.
fiat clyster.

Magnoperè commendamus oleum Jovis, quod sic paratur: Solve stannum Anglicum in aquâ forti, ex nitro & alumine factâ secundum artem. Et stannum ipsum paulò post in fundo apparebit, in modum calcis albicantis. Hanc calcem exsicca, & per ollas super cucurbitâ tubulatâ positas sublima, quemadmodum alias fiunt flores antimonii albi, atque ita corpus Jovis sursum fertur in formâ pulveris, seu farina candidissima. Hunc pulverem solve in aceto destillato, & extrahe per biduum, quotidie sæpius vas agitando. Solutiones, & extractions repete per recens acetum destillatum, donec tota completa fuerit extractio. Tandem extractum omne conjunge, & acetum destillatum usque ad siccitatem inde evapora, aut destilla. Quod remanet, cum spiritu vini extrahe, quemadmodum cum aceto destillato factum: separa vicissim spir. vini usque ad medietatem. Pone in locum humidum, & enascentur crystalli, quas demum in liquorem per diliquium solve. Is liquor umbilico hysterica immixtus, statim suffocationem sistit. Intra à gutta. j. ad ij. ad summum iij. repetitis vicibus exhibetur.

Osuvaldus Crollius miræ virtutis præparat elixir uterinum, ut

℞. Castorei lib. ÷.
creci ℥ij.

Extrahe tincturam cujusque seorsim spiritu vini, & separa spiritum ad remanentiam extractorum, quibus mistis adde

Extracti Artemisiae ℥. iv.
salis matris perlarum ℥j.
oleorum stillatitiorum angelica,
anisi,

succini ana ℥ij.

Digerantur mista omnia per octo dies.

Dosis hujus elixiris ℥j. vel ij. ingruente paroxysmo hysterico, tunc illicò sanantur. Quod si singulis mensibus appetentibus menstruis æquali dosi utantur, non revertetur morbus.

Interiùs adhibetur essentia, vel extractum chiamæactes, ut

℞. Granor. sambuci probè maturator.
q. n.

Exsicca, & cum aquâ ardente extrahe tincturam, hanc si vis ad mellis consistentiam, vel picis redigere potes.

Dosis est extracti ℥j. tincturæ unum, vel alterum cochlear.

Quam maximè juvat facula Bryonia non solum in paroxysmo, sed etiam extra ad præcavendum; summum enim uteri mundificativum est, cum quo habet signaturam, miscetur cum castoreo, asa foetida, cum ol. & tincturâ, si-ve magisterio succini.

In passione hysterica ad convulsivos istos motus sedandos & simul austerum absorbendos. Jovialia, saturnina, anodyna, castorina, cinnabarina, omne absolunt medendi punctum.

Tinctura bezoartica cum spiritu armoniaci, castorei, vel elixir uterinum cum essentiâ anodyna mista generosa sunt remedia.

Laudanum sequens hystericum in usu nostro comprobatum, est generosum remedium, quod in usum ægrotarum communicare lubet:

℞. Extracti opii cum aceto facti ℥j.
zedoaria ℥ ÷.
verruc. equinar.
rad. calami arom. ana ℥ ÷.
cinnabaris nativa,

casto-

castorei ana gr. xii.

croci gr. xv.

lap. bezoar. orient. ʒ ÷.

olei succini,

ruth. ana q. s.

f. l. a. extractum.

Cui grana ii, & iij. ad quatuor in aquâ melissæ, aut calaminthæ exhibita mira præstant, his verò aquis destitutis, in vehiculis domesticis cervisiâ &c. propinandum.

Extractum lichen sic fit:

℥. lichen. q. s.

Affunde aq. melissæ, pone in vitro ad sîntura extractionem, & abstrahere ad extracti consistentiam.

Hæc de medicamentis durante paroxysmo exhibendis, extra paroxysmum verò hic affectus, aliam postulat methodum, sedato, & inducias ferente acido, hostem illum apertius aggredi audemus: Hinc extra paroxysmum conveniunt illa, quæ acidum illud ponticum absorbere, præcipitare, dulcificare, & quovis modo corrigere apta sunt, & simul respicere debent janitorem uteri, & hæc sunt omnia uterina specificè juvantia, ut aromatica, & volatilia, dein omnia præcipitantia correcto aliquo modo austero pontico sæpe viscido, operæ pretium est, ut deinde educatur; in quem finem varia conducunt purgantia antihysteriis maritata.

Sequens medicatum vinum non est contemnendi usus, ut

℥. Herbar. absynth.

card. benedicti,

melissæ,

scolopendr.

ceterach,

rutha ana m—.

Radici zedoaria,

cringii,

pimpinella ana ʒ ÷.

angelica ʒij.

Rhabarb. opt. ʒiij.

fol. senæ ʒj.

sem. sileris mont.

faniculi,

carici ana ʒ. ij ÷.

cortic. aurantior.

samarisci,

fraxini ana ʒiij.

cart. crudi ʒ—.

incisa d. ad Chartam.

Si quis pilulas amat, sequentes erunt,

ut

℥. Spec. diacymini ʒj.

ase fetida gr. xii.

extract. castorei ʒ—.

extract. croci gr. v.

extract. rhabarb.

extract. resina jalappæ ana ʒj.

ol. rectificati succini,

tinctura castorei ana gut. vj.

m. fiant pilula,

Quæ sufficiunt pro xxxvi. vicibus, purgantibus cautè incedendum.

Vel *℥. Rad. bryonia ʒiij.*

fol. sen. ʒ—.

agarici ʒij.

zingiberis ʒj.

cinnam. ʒj.

Infundantur per noctem in aquâ fontis. In colat. dissolve.

Syr. rosac. ʒj.

Fiat potio sumenda bis, aut ter in mense.

In iis, quæ facilè vomunt, utile est vomitum proritare semel, aut bis in mense, ad hunc finem sal vitrioli in aquâ appropriata exhibemus à ʒ—: ad ʒj. & in hysteriis specificum prædicamus. Pilulæ fœtidæ majores bis in mense ad ʒ ÷. exhibitæ sunt utilissimæ.

Sed

Sed longè efficacior est pulvis sequens, qui diuturnis, & contumaces affectiones hystericas sanat, si frequenter assumatur ʒ.ij. pondere cum vino, aut pane hostiario, vel in boli formam redactus cum syrupo artemisiæ, ut

ʒ. Rad. gentianæ,
 Dictamni albi,
 tormentilla,
 piriethri,
 rhapontici,
 bistorta,
 aristolochia rotunda,
 carlina,
 baccarum lauri,
 angelica,
 imperatoria,
 semin. cor. andri præp.
 semin. anisi,
 grana juniperi,
 mastiches,
 boli armene orient.
 terre sigillatæ ana ʒ.ij. ÷
 croci orientalis ʒ.ij. ÷.

fiat pulvis tenuissimus in vase bene clauso reservandus.

Commendamus ad hunc affectum vitriolum Martis, eiusque granum unum, vel duo cum duplâ sacchari portione exhibemus per multos dies cum vino, aut liquore idoneo.

Post universalem purgationem, ad materiæ morbificæ reliquias discutendas, conveniet decoctum sudorificum, per plures dies exhibitum, ex ligno sassafras, aut guajacino cum semine fœniculi, & viticis paratum. In eundem usum maximè conveniunt Thermæ sulphuræ, & bituminosæ quales sunt nostræ Gurgitelli, quarum usu multas optimè habere quotidiana experientia patefacit.

Musitanus de Morbis Mulierum.

CAPUT VIII.

De Vteri Procidentia.

Vteri procidentia, prolapsus, descensus, sive exitus, & egressus, quem Arabes matricis præcipationem vocant, tunc fit, cum uteri corpus per fœminæ pudendum ita evertitur, ut instar strutiocameli ovi foras promineat juxta majoris, aut minoris differentiam, prout violenta everasio contingit. Fernelius agnoscit inter prolapsum, & descensum hanc differentiam, quod in descensu in infimas partes uterus pervolvatur, prolapsus verò gravior sit, quod eversus uterus foris procedat; ejusque fundum, uti diximus, instar ovi promineat; neque verò, ut imperiti putant, à suis solutus appendicibus, ac ligamentis totus decumbit; nam si ita procideret, restitui minime posset, sed ejus ligamenta fiunt laxiora, præsertim cum peritonæum, aut ipsius vincula dissolvuntur, aut distumpuntur; ut enim variis partibus per diversas propagines alligatur, ita illo per tunicam à peritonæo demandatam.

SIGNA.

Vteri procidentia signa ex ægræ relatione patent; conqueritur enim de pondere, & tumore instar ovi, nunc minoris, nunc majoris. Quandoque tumor vulvæ labia aperiendo, apparet, quandoque extra labia se videndum exhibet. In principio adest insignis partium dolor, quibus annectitur uterus, lumborum nempe, hypogastrii, pudendi, & circa os sacrum. Si malum

diu duravit, ob assuetudinem dolor demulceretur, & solum quædam ponderis molestia percipitur, & in ambulando impedimentum præbet. Interdum alvinæ fæces & urina supprimuntur ob compressionem. Quandoque supervenit febris, & quandoque convulsio.

CAUSÆ.

Procidere uterum putarunt nonnulli, quando eius fundus prolabitur, invertiturque propter ligamentorum relaxationem, extensionem, vel ruptionem, & deorsum labitur, ut pars intima extima sit; laxiora, inquit, fieri ligamenta à variis causis occasionalibus, ut ab humoris pituitosi affluxu, à nimio fluxu feri, aut sanguinis, diutino fluore muliebri; ab his enim immodicis evacuationibus per uterum factis relaxantur ligamenta, & foras prolabitur. Externæ causæ sunt partus laboriosus, balnea, infusus, linimenta, & omnia emollientia, & refrigerantia, ut pedum & lumborum refrigeratio, sessio super lapide frigido, sic & potus aqueus, alimenta lubricantia. Diuretica sæpius repetita & exhibita, nimia corporis exercitatio, aut ambulatio pedestris, equitatio, saltatio, tussis, sternutatio &c. subiti, & graves animi affectus. Excretiones aut suppressæ, aut immodicæ, alvus adstricta, diarrhœa, dysenteria, vel similes causæ, quæ vel à toto corpore, aut parte aliqua ad uterum refundunt. Nonnunquam, & sine ullâ istarum causarum debilitantur corpora, ut membranis, musculisque vulvam sustentantibus exolutis contingat uteri procidentia, quod in occidua ætate fieri solet. Vel ligamenta extenduntur à frequenti, & difficili partu, gravi & onerosa fœtus gestatione. Vel rumpuntur à violentis causis, ut ictu, casu, vel ponderosi fœtus gestatione,

aut ponderis elevatione, præcipue post partum, saltatione, partu laborioso, aut abortu, violentâ secundinarum extractione, sternutatione post partum, vociferatione &c. His de causis uteri procidentiam fieri, aiunt, sicut quandoque muscoli ani, sphincteres dicti, intestina, omentum è suo loco deorsum labuntur, ut in ramice contingit, & ita matricem sæpe deorsum ruere, & è corpore propendere, & sicut etiam in sanitatis statu uteri substantia densa, & compacta est, nonnunquam tamen in statu morbooso laxatur, ut scrotum. Fundus prolapsus, & inversus carnem propendulam scroto virili persimilem, ovumque anserinum magnitudine æquantem repræsentat, vel quod per vulvæ rimam procidit, ovo strutiocameli simile est, majoris tantum, aut minoris ratione differens, prout inversionis violentia coegerit. Si cervix prolapsa sit, caro rubens virili glandi cum suo foramine similis extra corpus ante pudendum propendet.

Hanc uteri procidentiam ab omnibus ferè Medicis, tam Antiquis, quam Neotericis hætenus decantatam invenimus; verum isti oculos glaucomate ofuscatos habuisse credimus, & non mirum si quid pro quo, vel pro Cete Cancerum aspexerint; aspexerunt namque aliqui rugosi, & membranei ab interiori colliterini parte versus pudendum propendere, quod pro utero ipso acceperunt, & adhuc quotidie omnes ferè vulgares vanâ spe delusi etiam pro utero habent. Resipiscant, quæso, imperiti Medentes, & his rationibus palinodiam canant.

Vterus pro parte inferiori duobus ligatur fortissimis ligamentis, quæ illum firmiter retinent, ne superiores com-

comprimat partes, & neque in dextram, vel sinistram contorqueatur, & meam, vel cornu, vel os interius dilatans quod ligamentorum alterum relaxetur; aut contrahatur ad partem dexteram, vel sinistram. Hæc ligamenta inferiora, quæ processus sunt nervei, teretes, & cavi, ortum habent à lateribus fundi uterini, vasa deferentia contingunt, & ad inguina descendunt per peritonæi productiones, ac ad pubis os devenientes, bipartuntur, & antequam in latam, & nerveam exilitatem degenerent, una medietas clytoridi jungitur, altera verò in membranam latam per femoris musculos excurrit. Uteri cervix cum vicinis partibus undique connectitur, antè vesicæ urinariæ, ossibusque pubis beneficio membranarum à peritonæo proceduntium; posteriùs recto intestino, & ossi sacro, cui toto ductu incumbit, & circumcircà fibris quibusdam vicinis partibus alligatur.

Parte superiore uterus duo habet ligamenta lata, membranosa, ac robusta, sed mollia, ut incremento augetcentis sensim fœtus successivâ expansione spatium relinquat, quorum primum in lateribus observabile pro expansione quadam peritonæi habetur, estque membranosum penitus, tamque latum, ut cum tubis, ac testibus, necnon fundo confibulatum, uterum ossibus ilium annectat, vocatur hoc aliforme ob similitudinem alarum vespertilionum, quam refert.

Ex hac uteri anatome constat ipsum ligamenti firmari, & roborari, ut in oneribus ferendis, expellendo fœtu, clamoribus, laboribus & humorum fluxu ad hanc partem, nullatenus per relaxationem invertatur, nec minùs hæc ligamenta rumpi possunt, quia à

naturâ non conflata sunt ex chartâ emporeticâ. Insuper præter hæc firmissima vincula natura peritonæo totum munivit uterum præter venas, & arterias, quod si quandoque peritonæum relaxetur, devolvitur, & decidit in partem inferiorem aliquibus magis, aliquibus minùs. Præterea uteri figura aliis rotunda statuitur, aliis pyriformis, sed estò ad rotundam accedat, quò capaxior sit uterus, tamen cucurbitæ fundo optimè assimilatur, quia fundus rectè deorsum sensim angustiat, collum verò uteri canalem oblongum, & rotundum repræsentat, inversa cervice: Ex hac igitur figurâ clarè patet nullo modo uterum inverti posse, cum ejus fundus amplior sit & collum angustius, non invertitur itaque ut matricum animalium intestina à lapideis invertuntur; non enim si ita procederet, restitui posset, & præcipuè illis vanis medicamentis, quibus jactabundi auctores uteros prolapsos restitui gloriantur, Putârunt, credimus, vulgares Medicos, per relaxationem, aut ruptionem uterum è suâ sede inverti non aliter ac tibiale invertitur. Non equidem ab ignaro vulgo dissonat, quod inter naturæ miracula connumerat matricem per rimam magnam deorsum non prolabi.

Nos uteri procidentia, quam vocant, causam proximam esse vaginæ, seu cervicis uteri annexus fibrosi cum partibus vicinis solutionem statuimus; vaginæ namque uterinæ tunica rugosa est, mollis, laxa, & inæqualis ob rugas orbiculares, ut major titillationis ab attritu in coitu voluptas percipiatur, nervosæ, sed nonnihil spongiosæ, fungosæque substantiæ: Ut non solum penem strictius amplectatur, ac

semen melius ad uterum deferat, sed etiam ut partus tempore infantem excludat. Ista membrana rugosa, seu tunica separatur à cervicē, vicinas impellit partes, & deorsum in pudoris sinum detruditur, ob loci dispositionem fit corpus orbiculare ex hac tunica relaxatione, & versus pudendum invertitur, quandoque extra propendet, quod uterum mentitur, bardosque decipit Medicos. Sed quod pejus est, nonnulli imperiti hunc prolapsum quandoque pro uteri herniā suspicantur. Observavimus nos in quadam muliere hanc tunicam totaliter è suā sede divulsam, & gangrēnā penitus consumptam, in qui post triste fatum culter anatomicus, quia Medentes obstinatē uteri procidentia decessisse asseverabant, uterum minime è suo loco prolapsum patefecit. Cause occasionales possunt esse omnes illae, quas in vulgarum recensuimus.

PROGNOSIS.

Affectus hic rarò perniciosus est, attamen molestus, & opprobriosus, quia scēminis in deambulando impedimento est, ac veneris dulcedinem, conceptionem quandoque & rectam menstruorum purgationem impedit, ac quandam fluorem concitat. Dum recens est, & extra vulvam non procidit, facilius curatur; at si diuturnus fuerit in corpore cochochymo, & debili, ac extrā prolapsus non nisi longo post tempore, & equidem difficulter sanatur. Faciliter in junioribus, quàm adultioribus curatur, & praesertim quibus & si reponatur, levi de causā iterum procidit. Si dolor, febris, inflammatio, vel gangrēna ab aëris alteratione, aut violentā repulsionē accedat, si subse-

quatur mensium suppressio, vel hysterica passio, convulsio, & alia gravia symptomata, scēminā mortis causa est, & praesertim puerperis.

CURATIO.

Medicina absque diætā est mutila ex unā parte, attamen cum suis partibus perfecta est; hæc namque si non curat, saltem ex partibus completa est, & Medicus alacriter curam potest aggredi: ista diætā ex sex rebus non-naturalibus auspicari potest, quæ sunt.

Aër, in quo vivit ægra ad siccum magis, quàm calidum vergat, & præcipue si à laxitate ligamentorum sit uteri procidentia, ægra vitet aërem humidum, & balnea.

Cibus siccans, & adstringens, & glutinans, ac propterea conveniunt oryza, amyum, cydonia pyra, caseus recens. Fructibus verò horariis, piscibus mollibus, lacte, leguminibus, ac pinguibus abstinendum.

Potus sit Vinum subadstringens rubrum, nec largè poter.

Motus sit moderatus nec vagetur per lectum, quia uterus ex se ipso vagatur.

Quies in summo vitet, nec moveatur multum, non clamet, non cantet, non rideat, neque etiam quantum fieri potest sternutet; omnia illa iurgia quæ tussim concitare valent, vitet.

Somnus sit longior quàm vigilia, & quò diutius dormiat, eò melius.

Vigilia vitet prolixam, nam corpus extenuat, ac somnus, & vigilia, si modum excesserint, malum.

Excretio, & retentio, si corporis excretio nimis profluat, sistenda; si nimis sistatur, clysteribus juanda est, quia fæces comprimunt renes, sic flatus, & itercus in intestinis procidentiam adaugent; si urina adsit, depletur.

Animi

Animi Passiones ablinnt, & præcipuè quæ uteri subvertunt œconomiam, ut jurgia, rixæ, exclamationes, ira, contentiones vitent: hilaritas, mœror, timor sunt boni successus. Spes alit afflicta. Alma Venus, tanquam lethiferum venenum fugiatur. Tota igitur prolapsus curatiopotissimum in operatione chirurgicâ consistit, danda opera, ut id, quod prolapsum est à sua sede, quamprimùm restituitur, & contineatur. Ad hunc finem obtinendum, ægram super dorsum resupinam coxis altioribus dilatatis, reflexis poplitibus, pedibus divaricatis, constrictis natibus, & demisso capite in lecto collocabis. Postmodum admotâ manu, tumor tepido inunctus oleo comprimatur ab ægrâ, obstetrice, vel chirurgus introducatur, ac in situm reponatur naturalem. Si vagina uteri partium vicinarum compressione nimium intumescat, præmittatur clyster, si flatus, vel stercus in intestinis procidenciam adaugeant, si urina in vesicâ adsit, depleatur: Vterus namque inter intestina, & vesicam suam obtrinit sedem, [id est inter stercus & urinam] intestina enim, vesica tensa, & repleta repositioni reluctantur.

Si uteri vagina intumuerit ex alteratione ab aëre externo frigido, & reponi non possit, adhibeatur fofus ex decocto *malvæ*, *althææ*, *seminis lini*, *foenugraci*, *florum chamomillæ*. Vel fiat fofus ex *roremarino*, *salviâ*, *absynthio* decoctis in aqua & vini partibus equalibus, aut coquantur folia, & bacca lauri, mentha, flores sambuci, summitates artemisia in vino adstringente, & fofus tepidè cum linteo applicetur. Si inflammatio adlit, tamdiu differenda est repositio, donec sistatur. Remisso tumore post fofum,

prius uteri vagina inungenda est mucilage radicis consolidæ, & postea aspergenda pulveribus, qui asperitatem nullam habent, ne partem lædant, sed glutinandi magis, quàm adstringendi vi polleant, ut

℞. *Mastiches*,

thuris ana 3.ij.

sarcocol. in lact. muliebri nutriti 3.j.

mumia,

balauftior.

lacrym. sang. drac.

acacia.

hypocystidis ana 3. ÷.

f. omnium pulv. subtiliss.

Tumor sensim & blandè reponatur, quod si ægrè succedat, id peragat obstetrix bacillo crassiori obtuso lincolis involuto, vel intrudendo insuper gossypium in se involutum, formâ, & crassitudine muliebri sinui respondens, linleoque exceptum, ac vino rubro stiptico imbutum, sic absque dolore, & violentia in propriam sedem devolves.

Commendant aliqui tanquam specificum ad spontaneam vaginæ uterinæ repositionem suffitum ex pelle anguilla sale condita, & in furno exsiccata, & in pulverem redacta, alii verò ex stercore bubalo. Multi naribus admovent bene olentia & foetida genitalibus subjiiciunt, dummodò mulier hysterica passioni non sit obnoxia. Rodericus à Castro de morbis mulierum lib. 2. cap. 17. ad uteri repositionem plurimum conferre scribit, ut chirurgus cauterium actuale, aut aliud ferrum candens manu ostendet, ac fingat eo uterum inurere velit; Ita enim natura contrahitur, & cum ea uterus ipse, tum etiam quacumque alia pars extrâ prominens. Ad hunc ferè modum, Zacutus Lusitanus de quadam muliere narrat, quæ

ab anno, & dimidio uterum prolaptum habebat summa cum duritie, & post multa, & frustra tentata præsidia nihil proficiens ad ridiculum confugit: supposuit mulieris cruribus mures filo alligatos, quibus positis, & per femora vagantibus, foeminae metus ingens occurrit, & repente uterus propriam in sedem reductus fuit, & à malo impofterum tuta remansit. Verum pace nostri Lusitani, ipse ratus fuit cum Platone in Timæo uterum esse animal sensu, & ratione particeps, quod facile ab alio animali terretur; quam medicamentis indiga est vulgarium medicina, ut quandoque seriis incassum tentatis, ad ridiculas inventiones recurrere cogatur pro morborum sanatione! Quidam in hoc affectu vomitorium commendant; quia ad superiora fit humorum revulsio, & estò hoc titulo proficuum, nihilominus alià ratione metuendum est, hoc namque suas exerit vires magno impetu, & conatu, ac non minùs quam sternutatio uterum pellit. Imò experientia docuit ad partum difficilem, & foetum mortuum excludendum nihil efficacius esse, quam vomitorium exhibitum.

Postquam uteri vagina convenienter fuerit reposita, omni industriâ & arte, procurandum est, ut in suo loco contineatur: Mulier itaque in lecto collocetur aliquantulum inclinata, cruribus extensis, & ita coaptatis, ut unum alteri incumbat, & per octo, vel novem dies in hoc situ consistat. Interim procurandum est, ne alvus segnior, vel laxior sit; nam si faeces duræ sint, vagina in iis egerendis facile prolabitur, fluida alvus laxat. Duo sunt medicamentorum genera, quæ repositam uteri vaginam in suâ sede retinent; quædam hanc in suo loco stabili-

unt, & partibus, vicinis agglutinant, & coalescere faciunt, ea sunt medicamenta adstringentia, & agglutinantia; quædam verò tantum vaginam retinent, ne prolabatur, & hæc cura palliativa nominatur. Equidem verò, quæ fit curatio per agglutinationem est vera curatio; nam solius naturæ est agglutinare continui solutionem, & ut hæc facilius rectiusque perficiatur ea adhibenda sunt medicamenta vulneraria, quibus in vulneribus consolidandis, & enterocelis curandis utimur. Hæc medicamenta adstringentia, & agglutinantia in hoc affectu cum internè, tum externè adhibemus; verum cautè usurpanda sunt, si menstrua, statis periodis, fluant, ne supprimantur, & inde graviora proveniant mala: opportunum igitur hujusmodi remediis utendi tempus est, ubi menstruus fluxus præterit.

Dum sequentia adhibemus medicamenta, quies seriò imperanda est, caveat proinde sibi ægra à vociferatione, jurgiis, omnibusque illis quæ tussim, aut sternutationem concitare valent. Sumat ægra bis, vel ter in die sequentem haustum adstringentem, & vulnerarium, ut

4. *Herbar. herniariae,*

pilosella,

stellaria,

bursa pastoris,

polygoni ana m. j.

radic. consolida maj.

dictamni albi,

tormentilla,

bistorta ana p. j.

ros. rubr. p. jj.

nucum cupressi num. iv.

fiat decoctio in vini rubei lib. iv.
vase optimè clauso.

Non credibile est, quantum valeat in uterinæ vaginæ procidentia hoc nostrum decoctum vulnerarium per os assumptum, qui experietur nos vera dicere, fatebitur. Imò si per syringam in vulvam injiciet, compendiarie utetur viâ pro talis affectûs sanatione. Ad uteri vaginæ roborationem exhiberi potest sequens pulvis:

℞. Radic. thapsi barbatæ ℥. ij.
 flor. myrti,
 sem. pastinac. domestica ana ℥. j.
 rasura c. c. &
 nucis mosch. ana ℥. j.
 oculor. cancr. præp. ℥. j.
 corall. præp. ℥. ij.
 fiat pulvis,

Cuius dosis est ℥. j. in vino austero.

Ad firmandam uteri vaginam in suâ sede, pessus sæpius renovandus eâ figurâ, quæ vaginam impleat, fiat ex spongia, vel lana, vel gossypio, vel ex petiis lineis, & sequenti imbuatur decocto, & in vulvam immittatur, ut

℞. fol. myrti,
 quercus
 rubi,
 artemisia,
 matricaria ana p. j.
 cortic. granator.
 cupular. glandi p. ÷.
 balaustiorum,
 baccar. myrt. ana ℥. ij. ÷.
 succ. acacia,
 hypocistidis, &
 sarcocolla ana ℥. j. ÷.
 sang. drac.
 boli armeni,
 mastiches ana ℥. j.
 sumach. ℥. j.
 alum. rcc ℥. vi.

fiat decoctum in paribus partibus vini

austeri, & aqua ferrariorum.

Interim umbilico, vel sub mammarum regione, aut utrique reni cucurbitulam cum multâ flammâ sine scarificatione admovent.

Ventri imponunt sequens emplastrum, ut

℞. Radic. cyperi,
 bistortæ ana ℥. j.
 gallarum,
 acacia ana ℥. j.
 nucis cupressi.
 ossium dactylor.
 semin. myrtill. ana ℥. j.
 picis,
 colophonia q. s.
 f. emplastrum.

Lumborum & pectinis regioni tale applicant emplastrum:

℞. Opoponac. ℥. ij.
 styracis liquida ℥. j.
 thuris,
 mastiches,
 picis,
 boli armeni ana ℥. ij.
 cera q. s.
 f. emplastrum.

Vel admovent emplastrum contra rupturam, vel pro retentione fœtus, vel unguentum comitissæ.

Fiant suffitus ex pelle anguillæ, vel ex fœtidis. Suaveolentia, ut ambra, moschus &c. naribus non admoveantur; eorum enim odor non solum ad nares pertingit, verum etiam ad uterum, & non solum præcipitationes inducere, sed etiam caput, & cor lædere, ac hystericas passiones excitare possunt, præcipuè si mulier his obnoxia sit. Prædicta remedia per duodecim, vel quindecim dies continuanda erunt.

Solent

Solent vulgares convenientes instituere purgationes, humores pituitosos leniter purgantes, ne uterum denuò præcipitent, post quas decocta exhibent sudorifica ex radice china, ligno guajaco, vel salsa parillâ, sed, optimum est visci quercini lignum admiscere, quod potenter exsiccat. Si hæc quæ attulimus, non prosint, thermæ sulphureæ in Puteolano, vel insulâ Ænaria efficacissimum erunt remedium, & rarum, quarum usu multas mulieres convaluisse vidimus.

Quòd si nu'la perfectæ salutis spes superfit, tunc uti possumus curâ palliativâ, quâ tantum vagina in suâ sede retinetur, ad hunc finem Hippocratis Zona est adhibenda; hac enim sine procidentie periculo munitæ mulieres ambulare, muniaque quotidiana exercere possunt, & vagina ab externo non læditur frigore.

Paratur autem hæc Zona ad eum ferè modum, quo fasciæ pro herniâ parari solent.

In deploratis procidentis utilissima sunt pessaria, formâ rotundâ & tantæ longitudinis, & crassitie esse debent, ut citra violentiam intrudi, vaginam tamen, ne iterum procidat, retinere possint. Formantur commodissimè ex lævissimo suberis cortice, aut glomere è filo, vel melius funiculo, & in cerâ liquida intinguntur, & eâ obducuntur. Sint lævissima, aliàs attritu suo menstrua alba excitarent, vel naturam ad feminis ejaculationem impellerent, quâ necessariò corporis vires debilitarentur. Fiunt perforata, ut menstruorum fluxus, vel falsus ichor ex utero profluens non impediatur. Alliganturque

ligulâ sericâ, indunturque ut commodius quando liber, extrahi possint, quod tamen rariùs fieri debet, & non nisi concubitus tempore. Hoc pessario adolescentulam munivimus, quam tanto ita lenivimus, ut à viro compressa conceperit, gestarit & suo tempore natum in lucem ediderit. His pessariis munitæ mulieres, vagina ita firmiter suo loco persistit, ut pedes ambulare, currere, saltare, sternutare, vociferari, rixari, equum, aut currum ascendere, pondera elevare &c. possint, & nullum tamen præsentiant incommodum.

Bardi vulgares, qui uteri fundum inverti, & deorsum prolabi, ac per magnam vulvæ rimam extra corpus procidere imaginantur, pessaria ad columnellæ formam, ut prolapsum uteri fundum in suâ sede retineant, efformant, non aliter ac columna fornicem fulcit. Verùm hæc pessaria ad columnellæ modum non habent, ubi suam stabiliant basim, sicut nostra, quæ uteri orificium non excedunt, & sunt depressa ac perforata, veluti placentula, ac unius transversî digiti cum dimidio crassitiem adæquant, quorum circumferentia orbicularibus uterinæ vaginæ rugis adhærent ipsamque vaginam, quæ priùs pendula erat, firmiter in suo loco stabiliunt. Multa miranda canunt vulgares de pessario in columnellæ formâ, sed non credenda; asseverant namque ut mulieres conceptum retineant, utero gerant, pariantque, absque eo quod extrahatur, non impedire, imo etiam si mulieres propter uterini procidentiam concipere non potuerunt, ut concipiant, auxilio est. Verùm nos adduci

adduci non possumus, ut credamus cum tali pessario in uteri fundo mulieres concipere, utero gestare, & parere posse, quin potius conceptum, gestationem, & partum impedire, ut consideranti patet. Passaria juxta nostrum institutum confecta, ante coitum extracta, & post intrusa conceptionem non impediunt, ac gestationem, & partum, quæ si utique concubitûs tempore non extraheretur, impedirent, ut faciunt aliquæ devotæ mulieres, quæ intra uteri collum, ad cervicem usque, quantum fieri potest, spongiæ frustulum, vel petiam, ne concipiant, intrudunt, & post coitum extrahunt unâ cum semine.

CAPUT IX.

De Uteri Ulceribus.

AB uteri vaginâ rectâ ad uteri fundum penetramus, & ea describimus ulcera, quæ hanc partem quandoque corripere solent. Dicitur uterus quoddam in eo, tanquam in utre quodam fœtus continetur. Matrix, quoddam fœtui alendo se matrem præstat, atque etiam per imprægnationem matres efficit. Locci & locelli, quoddam locus initialis sit hominis, ac præ omnibus aliis jucundis locis juvenibus placet. Hic, quem ad concipiendum, conservandumque fœtum in fœminis primus Protoplastes condidit, situs est in hypogastrio, seu infima imi ventris regione, in pelvi, quasi ossæ, quam pubis, sacri, ilii, coxendicisque concursus efformant, cujus pelvis in fœminis major est amplitudo, quam maribus: unde etiam fœminis grandio-

Musitanus de Morbis Mulierum.

res, & ampliores sunt nates. Talem obtinuit situm uterus, ut pro fœtus magnitudine infans distendi, & commodè etiam excludi posset. In medio locatus est, ad nullum inclinans latus, nisi dum utero gestat mulier masculum, vel fœmellam: tum enim dexterum, vel sinistrum magis occupare solet, estò hoc non perpetuò sit verum. Positus verò est inter intestinum rectum subjacens, & vesicam incumbentem tanquam inter duo pulvinaria, unum stercore, aliud urinâ repletum. Quid ergo superbimus, qui inter ster- cus, & urinam nascimur?

Uteri magnitudinem non tantum variat ætas, corporis moles, sed & veneris usus, & fœtura, consideraturque in longitudine, latitudine, & crassitie. Longitudo in iis, quæ mediæ sunt staturæ, & venere utuntur, à pudendo usque ad fundi finem communiter est undecim digitorum, fundi verò trium. Fundi latitudo duorum, aut trium digitorum, quæ in non gravidis eadem est latitudo fundi, ac cervicis, atque hinc amplitudo facillè conjici potest. In virginibus parvus est, vesica minor, perfectis major, quibus tamen venere abstinentibus, ut & vetulis satis parvus, sed crassus est: at major in illis, quæ sæpè conceperunt, & utero gestarunt, tum enim magis, magisque amplificatur, cum ante ingravidationem sacri ossis initium non superavit, fundus postea ad umbilicum, & non ultra etiam extenditur, ut tenuibus incumbat intestinis. Crassities uteri eodem ferè modo variat, nam in virginibus tenuis est substantia, in adultioribus crassior, & quod sæpius mulier uterum gerit, eò crassior est ejus substantia. Mensibus flu-

Y

entibus

entibus, crassescit uterus, & quando instat mensium excretio, humida, & crassa apparet uteri substantia. In gravidis putarunt *Gal. Vesalius*, alique anatomici uterum, quò magis extenditur, eò magis attenuari, & crassitudinem in longitudinem absumi. Sed hi decepti fuere, uterum namque præter naturam tenuiorem observarunt, sive ex humoris defectu, sive nimia distentione, & tunc de facili rumpitur à fortioribus impellentibus, ut in puerperâ observavit *Salmuth*. A primo conceptu uterus secundum omnes dimensiones paulatim ab augescente fœtu dilatatur, & in dies crassior, carnosior, & robustior redditur, ac postremis mensibus duorum ferè digitorum crassitiem æquat, & tamen tanta uteri moles intra duas, vel tres à partu hebdomadas per celebrem lochiorum expurgationem ad pristinam redit magnitudinem. Uteri figura aliis rotunda, aliis pyriformis statuitur, sed licet ad rotundam accedat, quò capacior sit uterus, tamen cum *Sorano*, & *Fallopio* fundum cucurbitæ optimè assimilari posse sentimus, quia fundus rectà deorsum sensim angustatur; collum verò uteri canalem oblongum, & rotundum repræsentat. Cavitatem obrinet exiguam, quæ in non gravidis, præcipuè virginibus, vix fabam majusculam capit, & factâ conceptione unâ cum fœtu, ac toto increscit. Hæc nullis cellulis est donata, uti falsò septem cellulas ei aliqui tribuunt, sed solâ lineâ quædam per longitudinem exporrectâ, & in interiore tantum parte carnosæ tunicæ designatâ in dextram, sinistramque partem, dirimitur, qualis linea etiam in viri seroto extrinsecus conspicitur.

Constat triplici membranâ distensi-

bili, & ampliabili, ut totus cum crescente fœtu ampliari uterus possit; extrema hujus membranæ tunica à peritonæo prorogatur, estque robusta satis, ut non facilè crepet, intima nervosa est, fibrosa, & porosa, media omnimodè carnosæ, extra prægnantiæ rationem densa, & admodum compacta est. Post autem fœtum conceptum humorem oppositum in modum spongiæ tam largiter combibit, ut eò paulatim laxata stupendam gravidæ utero crassitiem adducat.

Uteri fundus suâ substantiâ superius nulli parti annectitur, ut liberior sit ejus extensio: à lateribus verò duobus ligamentorum paribus, quorum usus est uterum suspensum tenere. Vnum par superius est latum, & membranosum statuitur à musculis lumborum ortum; definit verò in uteri fundum prope cornua, laxum, & molle est, ut extendi, & contrahi possit. Vocatur hoc aliforme, ob similitudinem alarum vespertilionum, quam refert. Atque hujus paris beneficio alligatur ossibus ilii. Hoc ipsum subinde quandoque laxatur, vel etiam violenter dirumpitur (ut per vim, partus difficultatem, pondus fœtus &c.) ex quo mox uteri fundus suo fulcro destitutus, uterus in sinum descendit, & inversâ aliquando cervice, atque aliquando vel lateraliter ad inguina recidens peritonæo anslam ad herniam præbet, vel inverso modo foras ruit, ubi tamen accedat necesse est quoque solutio connexionis colli. Alterum par inferius rotundum, instar lumbricorum, subrubrum instar musculorum ab utroque fundi latere profectum antrorsum pergit, peritonæumque, ac musculorum abdominis permeans, atque ad pubis

bis ossa deveniens bipartitur, unaque medietate clitoridi jungitur, altera autem in membranam dilatatum, per femoris musculos spargitur.

Per uterum etiam varia vasorum genera discurrent, arteriæ scilicet, venæ, nervi, lymphæ ductus, & tubuli quidam utero peculiare; innumerae ferè arteriolæ uteri tubulos ingredi, ibidemque terminari conspiciuntur, sed usque adeo exiles, ut sine microscopii ope, vel alio artificio instituto, vix discerni queant. Notatu etiam dignum est, quod duplo, vel triplo plures, & majores, magisque flexuosæ arteriæ per uterum, quàm per vaginam, serpent. Sed ad uteri ulcera noster redeat sermo.

SIGNA.

Vteri ulcerati signa sunt gravissimi pubis dolores, indefinenter, vel per intervalla puris foetidi saburra fluere solet vel per se, vel unà cum lotio, illudque mordicans reddit, sinciput dolet, aliquando convulsiones accedunt, initio quidem ubi unà inflammatio adest, febris associatur, paucior sanies dolorificè exit, ubi autem ulcus jam suffodiens evasit, plus saniei cum mitiori dolore effundit. Sæpè sphacelus inde oritur, qui nunquam ad pudenda usque se extendit.

CAUSÆ.

Ad ulcerum uteri causas referunt Galenici inflammationem suppuratam, & apostemationem ruptione suâ ulcus efficientem, quod neglectum, vel pravâ vivendi ratione deterioratum ulterius exulcerat; item humores acres defluxu suo coryzæ instar, in uterum confluentes, exulcerantes, demum-

que profundius erodentes: partum difficilem læsionem utero inferentem, vel per laboriosum conatum, vel violentam foetus, vel secundinæ ex utero evulsionem; venerem immodicam, præsertim per improporionatum concubitum, vel luis venereæ contagiosam uredinem; medicamenta in uterum immissa, vel alia quædam assumpta acria, & erodentia.

Vteri ulcus secundum nostram sententiam oritur ab inflammatione in abscessum transeunte; ex particulis enim acidis alinis exaltatis in materiâ purulentâ contentis uteri continuitas dissolvitur, & ulcus producit. Vel non præviâ inflammatione, & tunc ex mensium, vel lochiorum suppressione oritur, vel sanguine lymphâ aliisque succis nimis crassis, sive acribus, qui tardius in utero circulant, vel remoram acquirentes, copiosius solidis, & continentibus uteri partibus collecti, acorem contrahunt, tubuli, & vasa dilacerantur, quibus dilaceratis, pus excitant, unde ulcus, imò sanguis, & succus alimentitius corrumpitur, & acrimoniam nanciscitur, & unà cum pure emanat. Quandoque uterus à lue venereâ conspurcatur, corrumpitur, eroditur. Vel lapsu, percussione, contusione uterus læditur, fibræ rumpuntur, canaliculi destruuntur, succi non circulant circa destructa conceptacula stagnant, & intestino motu fermentescunt, particulae acutiores suscitantur, & plures rumpunt fibras, ac nutrimentum fundunt, quod corrumpitur, & corruptam materiam purulentam promovet.

PROGNOSIS.

Ulcus uteri festinam exposcit opem,
Y 2 aliàs

aliàs ruit in pejus, est namque uterus colluviarium proscripti sanguinis impuri, & menstrualis cadaverosi, ac proinde sponte ad gangrænam, & sphacelum proclivis; verùm quoties pus ab eo album, paucum, & minimè fœtidum effluit, minus periculi, & sanationis difficultatis habet; nigrum verò, & fœtidum ulcus cacoëthicum, & corrosivum, ac medelæ inobediens designat.

CURATIO.

Non opportunis tantùm medicamentis uteri ulcera sanescunt, verùm diætâ in his non respuenda est, aliàs chirurgus incassum laborabit; cæterùm in sex rebus nonnaturalibus insistendum, ut consequi possimus optatam spem: hæc namque malè affectam partem restaurare, & bene dispositam in meliorem statum redigere possunt.

Aër debet esse temperatus, nam nimis calidus succos resolvit & salia destituta exaltantur; nimis frigidus sanguinem, & cæteros circulantés succos inspissat, & incrassat, & ulceribus inimicus.

Cibus sit facilioris coctionis, qui plurimo sale alkalico sit refertus. Videntur salsamenta, ut carnes muriâ conditæ. Item pisces sale indurati. Nocent nimis pinguiâ sulphure exuberantia; Conducunt animalium juniorum, & vitulinæ carnes. Videntur omnia dulcia, quia viscidum in se continent, & per extrinsecam exaltationem transeunt in corrosivum.

Potus sit vinum nec acre, nec dulce, sed medium optimi coloris ad helvinum vergentis, saporis, & odoris, sed quod aquam admittat; nam *dilutum crescit, dulcescit, & ledere nescit.*

Somnus immoderatus sanitatem destruit; naturales impedit evacua-

tiones, appetitum deiecit, crudos cumulat humores, calorem hebetiorem reddit, & spiritus animales torpidos; moderatus verò sanitati confert, humidum radicale restaurat, spiritus laboribus diuturnis dissipatos instaurat, calorem ad interiora revocat, membra calefacit, crudorum humorum coctionem optimè perficit.

Vigilia spiritus, & sensus excitat, & calorem in omnes corporis partes adjuvat, excrementorum propulsionem promovet, & membra vigore fovet; immoderata exsiccat, & contabescit. Somnus itaque & vigilia moderati sanitatem conservant, immoderati verò eandem destruunt.

Motus multas utilitates corpori præstare potest; unde motus efficit, ut corpora nostra non ita facilè ab externis injuriis afficiantur, sed causis ægrotare facientibus magis resistent; exulceratæ in utero mulieres debent se domi continere, ut motus non augeat attritu malū.

Quies est non tantùm corpori, verùm etiam multùm necessaria, moderata quies in ulceratis in utero servanda est, & semper partis cōditio attendenda est.

Excretio, & retentio ulceratis ad ordinarias leges debito modo revocanda est, præcipuè menstruorum fluxus solitus promoveatur, insensilis transpiratio non impediatur; sic urina, lac, & saliva, ut & alvus sit lubrica naturâ, vel arte.

Animi pathemata pro tuendâ valetudine aptissima sunt, & corpori nostro amicissimus affectus est gaudium, & spes; hæc namque cùm sit futuri boni expectatio est afflictorum medicina. Contrarii animi affectus, ut timor, mœstitia, mœror, ita &c. insignes in corpore efficiunt mutationes; est etiam veneris usus ulceratis fugiendus, ne breve illud
dulcedinis

dulcedinis tempus diuturna reddat ulcera.

Curant Galenici uteri ulcus humorum acrium affluxum inhibendo per venæ sectionem in brachio institutam, si ægra sit plethorica, si cacochymica per repetitum catharticum medicamentum à pravâ colluvie corpus repurgant, benignioribus tamen utuntur catharticiis, ut foliis senæ, rhabarbaro, myrobolanis, & electuario catholico, sed sedes non est uteri emunctorium. His præmissis, per totum sanationis tempus decocta vulneraria, & abstergentia propinant ex radice china, symphyti, aristolochiæ rotunda, foliis agrimonie, plantaginis, pimpinellæ, centinodie, millefolii, artemisiæ &c. Vel terebinthi resinam cum saccharo rosaceo, & pro majori ulceris exsiccatione pilulas de bdellio, aut pulverem ex trochiscis alkekengi exhibent. Interim utero exulcerato non desunt lotiones ex decocto siccantium, cum valde phlegmatica pars sit, ut

℥. Herbar. pilosella.

plantaginis,

persicariæ maculata,

equiseti ana m. j.

florum rosar. rubr.

malvæ arborea ana p. ij.

balaustr. p. j.

f. decoct. in aqua suff. quantitate,

& colatura tepidè injiciatur. Vel decoctum hordei, in quo mel rosatum sit dissolutum, additâ myrrhæ paucâ quantitate, injiciunt. Pessum quoque ex croco, oleo rosaceo, adipe anserino, & medullâ cervinâ paratum adhibent. Externè insectiones, cataplasmata, & suffumigationes adhibent, & pro suffumigio sequentibus utuntur trochiscis:

℥. Thuris,

styracis calamitæ,

myrrhæ,

castichei;

gumm. juniperi,

Ladani ana ℥. j.

cum s. q. terebinth.

f. s. a. trochisci.

Absterfo ulcere in decocto equiseti, millefolii, & ros. rubr. dissolvunt unguentum diapompholygos, & in uterum injiciunt.

Uteri ulcus curamus, prius corpus deplendo pilulis mercurialibus; hæ namque sanguinem, lympham, aliosq; succos à particulis acidis, & salinis repurgant, mundificant, & ulcerum sanationem promovent, post quas ea propinamus medicamenta, quæ particulas acidas corrigunt, eliminantque, ad quem finem diaphoretica, & porosa sufficiunt; propinamus itaque decocta sudorifica; quæ non tantum sudores, verum etiam per urinas humores peccantes acriores eliminant, ac simul quoque acres, & acidos temperant. Commendamus salia volatilia, oculos cancrorum stibium diaphoreticum, sulphur auratum diaphoreticum, cerussam antimonii. Cornu cervi, ebur philosophicè præp. sal. succini volatile, c. c. viperarum, saccharum Saturni &c. Item potiones mundificantes, & abstergentes ex decocto radice aristolochiæ, bistortæ, herbarum melissæ, artemisiæ, perforatæ, persicariæ, millefolii &c. In quo coralliorum, & margaritarum magisteria exhibemus, quæ acida, & corrosiva salia domant.

Pro potu ordinatio sequentem commendamus, ut

℥. Dictamni,

melissæ,

matricariæ,

artemisiæ,

agrimoniæ,

scordii,

vincetoxici;

Y 3

pulegij,

pulegii,
 summit. hyperici,
 radice symphyt.
 tormentilla ana m. j.
 seminum fœniculi ℥. j.

Concidantur omnia in particulas, &
 exactè misceantur, tum

℥. Hujus mistura largum manipu-
 lum superfunde aquæ communis lib. iij.
 vel iv. Coquantur in vase cooperulato ad
 transversum pollicis casum, colatura in
 cellâ probè obturata servetur, admisce
 tertiam vel quartam vini partem, ut
 ægra pro potu ordinario bibere possit,
 quò copiosius, eò melius, quò minùs
 etiam vini admiscet, eò ocyùs sanat,
 sed ejusmodi potus per multos menses
 ad sanationem usque continuari de-
 bet.

Quoad topica per syringam varios
 liquores, & misturas detergentes in-
 jicimus, ut lapidem calaminarem præ-
 paratum, vel lapidem salutis in aquâ
 plantaginis solutum, vel aquam vene-
 ream n. d. vel vinum aloëticum, vel myr-
 rhatum.

Solet quandoque uteri ulcus corro-
 sionem nancisci, & ipsum uterum, &
 quandoque intestinum rectum perfo-
 rare, ita scortum observavimus, quod
 nunc fæces per uterum, nunc per in-
 testinum excernebat, plura præbuimus
 medicamenta, & injectiones pergimus,
 & nunc incolume, sed cum eadem
 excretionem inter amassos vitam ducit.
 Quendam honestam mulierem in uteri
 vaginâ ulcere laborantem per plures
 invisimus vices cum quodam optimo
 empirico, & quia ulcus sordidum, &
 corrosivum erat, & ægra debilis, in-
 testinum excedit rectum, unde quadam
 tenesmi specie correpta cum cadavero-
 sa excretionem intra tres dies, utero, &

intestino sphacelato, non obiit, sed
 abiit.

Interdum uteri ulcus, ut gonorrhœa
 virulenta curari debet, quæ etiam sæ-
 pe huic ulceri conjuncta est, & ea
 conveniunt medicamenta, præter
 mercurium diaphoreticum & nostrum
 arcanum metallicum, quæ lib. 3. de
 luce venereâ, cap. 2. de Gonorrhœa des-
 cripsimus.

CAPUT X.

De Cervicis uteri ulceribus, & rhagadibus.

N Onnulli hanc partem exulcera-
 tam, quam trutinandam aggredi-
 mur, uteri cervicem improprie appel-
 lant, rectè appellatur uteri ostium, quia
 virile membrum per hoc ingreditur, &
 egreditur; ac rectius à quibusdam ute-
 ri vagina vocatur, quoniam virile mem-
 brum in se recondit, ut vagina gla-
 dium, aut cultrum excipit. Est hæc
 vagina mollis, laxa, rugis orbicula-
 ribus inæqualis, (ut major titillatio-
 nis ab attritu percipiatur voluptas)
 substantiam habet nervosam, ut dilatari
 possit, sed aliquantulum spongiosam,
 & fungosam, [hæc in libidinis cæstro
 aliquantulum turgescit, ut virile mem-
 brum strictius comprehendat] longi-
 tudinis digiti longioris est, & latitu-
 dinis intestini rectè: quæ longitudo,
 & laxitas variant pro ætatis ratione,
 nec non prout fœmina magis, vel mi-
 nùs libidine ferveret. Sic quoque variant
 rugæ in virginibus, nec non in mulie-
 ribus, quæ rariori utuntur venere, nec
 ad eam fervidè proclives sunt, quàm in
 iis quæ nunquam pepererunt, multò cre-

crebriores, ac densiores sunt, quàm in iis, quæ sæpius pepererunt, nec non in meretricibus frequenti utentibus coitu, utpote in quibus sensim ferè obliterantur. Non tantùm hîc nos de uteri vaginæ ulceribus agimus, verùm etiam de ejus partium ulceribus, quæ sub oculos cādunt, ut sunt labia, nymphæ, carunculæ myrtiformes, & clitoris. Est clitoris glandiforme corpusculum illud in superiori pudoris muliebris sinu situm, & à nymphis custoditum, sub qua foramen est emittendo lotio. Ab *Avicenna* virga mulieris appellatur, & quia est vulvæ non relaxatæ instar, ob hanc emulationem columella ab *Hip.* nuncupatur. A nonnullis membro virili correspondere perperam creditur; nam potius cum virilis virgæ glande convenit, in qua tantummodò voluptatis sensus ex coitu, & non in reliquâ parte oblongâ, sed longitudo tantùm inservit ad seminis in uterum porrectionem, ita quoque clitoris procul dubio glandis muliebris munere fungitur. Hæc pars exquisitissimum habet sensum, & in actu venereo jucundissimam præbet titillationem, unde in hac delectationis mulierum præcipua sedes est, dum coitu utuntur, atque hinc amoris dulcedo, veneris cæstrum, libidinis sedes, & irritamentum dicitur; eapropter nulla pars in coitu majori delectationis sensu afficitur, ac mulieres fricatrices in venerem magis, quàm illa exagitat.

Clitoridis magnitudo communiter exigua est, sub nymphis ferè latens, deinde leviter prominet, in aliquibus præsertim libidinosi, quæ venerem voluptuosè exercuerunt manifestè cernitur, in aliis in majorem longitudinem ad formam penis viri-

lis excrevisse observatum est. *Platerus* clitoridem monstruosam in quadam muliere collum anserinum crassitie, & longitudine æquasse vidit. Excrescit in illis fœminis, quæ continuò, & frequenter hanc partem contrectant, & fricant, qua ratione penis muliebris nominatur, ita ut hujusmodi mulieres illa parte nonnunquam abusæ fuerint, & cum aliis sui sexus coierint, sic *Pemplus* scribit de quadam *Helena*, quæ hac parte multas exercebat fœminas, & virgines vitiabat, quia in coitu penis virilis instar turgēt, & quando erigitur, ad libidinem stimulat, unde evenit, ut penis virilis loco clitoride aliquandò abutantur mulieres nonnullæ, & mutuò coëant, quas conficatrices, vocant, eapropter hæc pars virorum contemptus dicitur. Hujus libidinis inventrix scribitur *Philenis* quædam, qua usa etiam sit *Sappho* poetria, sed de his *Paulum Apostolum ad Romanos* loqui censemus 1. 26. *Nam fœmina eorum immutaverunt naturalem usum, qui est contra naturam.*

S I G N A.

Cervicis uteri ulcera cognoscuntur ex dolore, & continuâ eo in loco mordicatione, quæ sensim augetur, & intenditur, ac præcipuè si tangatur, vel abstergentium aliquid immitatur, & præ omnibus concubitus horum ulcerum est index. Deindè visui etiam patent, adhibito matricis speculo. Tandem cognoscuntur ex puris effluxu, quod interdum odore caret, interdum flavum est, deinde fœtidum, prout ulcus modò mite, modò sordidum est, cujus portio quandoque mensibus

sibus fluentibus, cum sanguine fluit, si ulcus magnum sit. Trahuntur etiam sæpe aliæ partes in consensum, ut si ulcus vesicæ orificium simul afficiat, urinæ ardor, & frequens supervenit mictio, caput, lumbi, aliæque partes in consensum trahuntur, unde vel dolent, vel malè afficiuntur, etiam febris accedit lenta crebris horroribus.

Causarum signa facilè innotescunt, quæ sunt vel externæ, & evidentes, ut medicamentum erodens, partus difficilis, concubitus violentus, vel impurus, quæ ex ægræ relatione percipiuntur. Si hæ causæ absint, ab internis malum natales suos habuisse necesse est. Si fuerit secundina corrupta, lochia retenta, fluor uterinus, gonorrhœa, vel alius humorum affluxus, facilè innotescunt.

Rhagades cervicis uteri non ægrè innotescunt; nam ulcuscula sunt rimosa, & oblonga, iis simillima, quæ hyberno tempore in labiis, manibus, & pedibus è frigore oriri solent. Recentes latent, temporis tamen cursu, vel in coitu sese produnt, quia tum dolor pruriginosus aliquis excitatur, & cruoris aliquid effunditur. Quod si res ita se habeat, & de malo adhuc suspicio aliqua angat, uteri cervice referatâ, & inspectâ, malum sub oculos cadit.

C A U S A E.

Vlcera cervicis uteri, ut dicunt vulgares, sunt vel à causis internis, ut ex diuturno humorum biliosorum, aut ferrosorum acrim affluxu, ut in fluore uterino diu perseverante, aut ex malignis humoribus cum sanguine menstruo in hanc partem, quasi corporis muliebrijs sentinam confluentibus, qui per

hunc locum evacuantur, præsertim in lue venereâ, & malignâ gonorrhœâ, aut semine corrupto, aut secundinis corruptis, lochiis item diu post partum retentis, & corruptis; ex inflammatione in abscessum versâ, dùm materia purulenta acrior reddita partem prodit affectam, sicque abscessus rumpitur, & pus effunditur, ac in ulcus abit, vel ex excrementis in uteri plicis retentis, & ibi putrefactis. Vel à causis externis evidentibus, ut sunt medicamenta acria, & erodentia imprudenter applicata, partus difficilis, violentus coitus &c. Tandem sunt vulneratio, casus, percussio, ut in aliis locis, quæ si non rectè tractentur, ulcera excitare possunt.

Secundum vulgariū sententiam cervicis uteri rhagades internè inducuntur ab humorum acrim, præsertim lentorum, & viscidorum affluxu, qui hisce adhærent partibus, ejusque rugas secundum rectitudinem exulcerant. Addunt etiam ingentem uteri siccitatem, qua rhagades ut plurimum fiunt. Cæterum hæc pars nunquam sicca observatur, cum uterus sit universale, & totius mulierum corporis emunctorium, & veluti colluviarium, quod perenniter profluit. Vel fiunt à medicamentis acribus, vel à coitu violento, vel à partu laborioso, ubi fœtus grandior fuerit, ut rugas aliquas in uteri vaginâ disrumpi necesse sit, quæ unitatis solutio ob continuum excrementorum affluxum sordida evadit, & hujusmodi ulcuscula excitantur.

Vlcera in uteri vaginâ à particulis acido-salsis membranarum fibras solventibus oriuntur, sive hæ in sanguine menstruo, in fluore albo, aut lochiis,

sive

five cum semine virili à lue venerea confpurcato communicentur. Vel tunc fiunt ulcera, cum vasa sanguifera erosa sanguinem fundunt, & per moram inter rugas putrescit, ac in pus commutatur. Vel producantur cum sanguis, aliusve succus obstructione in suis conceptabilis retinetur, in quibus stagnatione acorem concipit, vasa erodit, & patefacta via in suppositam defluit partem, ibi temporis tractu corrumpitur, in pus degenerat, & ulcus excitat. Vel inflammationes in abscessum degeneratae tale ulcus excitare possunt. Externæ causæ sunt partus difficilis, orta violenta harum partium tubulorum, ac canalium exulceratio ab obstetrice imperita; ad hanc referimus violentum concubitus, vel medicamenta erodentia imprudentius applicata.

Oriuntur rhagades internæ à particulis acido-salinis in uteri vaginas excurrentibus, & ulcuscula secundum plicas excitantibus. Externæ à coitu violento, penis crassitie, vel à frictione petulanti, vel à fœtu majori vi extracto, unde nimium distentæ non facile cedunt, sed impulsui resistunt, donec vehementiori, & frequentius repetita diffringantur.

PROGNOSIS.

Vaginæ uteri ulcera spernenda non sunt, licet exigua, & quandoque curatu difficillima, cum in parte exquisito prædita sensu sint, ac variis excrementis recipiendis idonea, unde fibrillæ omnes ab acris particulis ita discinduntur, ut quælibet levis excoriatio magnam exigat Medici solertiam, & nisi rectè tractentur, in gravia degenerant ulcera. Hæc pars cum multis aliis con-

Musitanus de Morbis Mulierum.

sensum habet, unde varii morbi, & symptomata per consensum excitari possunt. Si hæc ulcera non fuerint magna, & fuerint recentia, facilius curantur, si nullum accidens conjunctum habeant. Si verò fuerint magna, antiqua, & sordida, vel luem veneream comitem habeant, difficulter curationem recipiunt. Si fuerint sinuosa, & depascentia, insanabilia judicamus. Quæ sub oculos cadunt, facilius curationem admittunt, quàm quæ in profundo latent.

Rhagades maximè molestæ sunt, priuant namque mulieres veneris dulcedine ob dolorem, qui in coitu excitatur. Recentes facilius curantur, quæ verò callosa factæ sunt ulcera, ut plurimum curatu difficillimæ sunt, & præsertim eæ, quæ luem sequuntur veneream.

CURATIO.

In uteri vaginæ ulceribus exactiorem vivendi rationem ægræ præscribere necesse est, quia estò non sanet, multum tamen intemperantia nocere, & malum pejorare potest; eligantur itaque cibi euchymi, vitentur acida, nimium salita, & dulcia ob occultum acidum in se continentia interdicanter, fructus horarii exulent, vinum eligatur oligoform, & dulce, acidum angue pejus fugiatur, præ omnibus tandem sex rebus non-naturalibus dictis, imprimis venus, tanquam lethale venenum fugienda est.

Cervicis uteri ulcera curare solent vulgares illis indicationibus, quibus aliarum partium ulcera. Primò itaque opportuno medicamento acres humores, unde uteri vaginæ ulcera ortum habent, purgant, & decentem vivendi rationem, ut talium humorum genesis inhibeatur, instituunt. Si prædicti humores

Z

à toto

à toto dependeant, universales, si à parte aliquâ, topicas celebrant evacuationes repetitas, nec non sanguinis missiones, præcipuè si menstrua defecerunt. Si intemperies adsit, juxta ejus conditionem corrigunt. Si à lue venereâ contractum sit ulcus, malignitatem expugnant veneream, deinde curationem, ut in aliis ulcerum generibus, communem instituunt.

Si dolor urgeat, illum sedant, ne molestiam ægræ inferat, ac ne ad partem affectam colluviem trahat. Dolor plerumque à sordibus, & sanie ortum ducit, ac plerumque inflammationem habet comitem, tunc quæ sordes, & saniem abstergeri, inflammationem refrigerandi, & dolorem pacandi vim habent, medicamenta applicant. In hunc usum revocant, *lac infusum*, & præsertim *chalybeatum*, vel *ovorum albumina tria*, vel *quatuor, conquassata*, & cum *mucagine seminum psyllii*, vel *emulsione seminum papaveris mista*. Vel *emulsiones seminum papaveris*, & *quatuor frigidorum majorum cum sero lactis caprino*. Si dolor urgeat, *aquam hordei cum succo hyoscyami* usurpant, vel ipsum quoque *opium* aliis admiscunt.

Si ulcus fuerit sordidum, illud detergunt *sero lactis*, *aquâ hordei cum melle*. Si valentiora exposcat remedia, illud decocto *agrimonia*, *absynthii*, *centauria minoris*, & *radicis aristolochia* abstergunt. Si valdè sordidum fuerit, in hoc decocto, vel aliis *unguentum Apostolorum*, vel *Ægyptiacum* dissolvunt. Non desunt *pestaria*, *injectiones*, *injectiones*, *clysteres uterini*, *irrigationes*, *fumi*, *unguenta*, nec non *convenientia emplastra epigastrio applicanda*, ac *efficaces dijudicant thermas exsiccantes*. Non solum *externa medicamenta*, sed *interna*, ut *terebenthinam cum saccharo* deglutiendam præbent,

vel *pillulas de bdellio* à ʒ. j. ad ʒ. j. Non desunt *decocta exsiccantia*: nec *potiones*, ut

ʒ. *fol. artemisia*,
agrimonia,
pimpinella,
centinodia ana m. j.
radicis rhapontici ʒ. j.
sem. coriand. ʒ. ÷.
viticis ʒ. j.

Coque in vini albi mensurâ, & dulcorentur saccharo. Bis singulis diebus ad ʒ. iv. exhibe, ad longum tempus continuetur.

Vbi ulcus mundatum fuerit, illud carne implent, & tandem cicatrice medicamentis de communi ulcerum omnium claudunt.

Cervicis uteri rhagades vulgares Galenici curant, si ab humoris acris fluxu originem ducant, universales totius corporis evacuationes præmittendo, & postea ad topica deveniunt, quæ citra mordicationem humorum acrimoniam lædunt; unde commendant *oleum lini*, & *rosarum cum ovi vitello*, item *succum plantaginis diu in mortario plumbeo cum pistillo agitatam*, donec spissescat: *Lac etiam cum saccharo*, *unguentum quoque & mucilaginibus cum plumbo usto*, & *pompholyge paratum*, vel *artemisia succum cum cerussâ in mortario plumbeo agitatam*, donec *unguenti consistentiam nanciscatur*. Non desunt interea *medulla*, *axungia* &c. de quibus abundè diximus in labiorum rhagadibus secundum Galenistarum curationem.

Si pruritus, & dolorem comitem habeant, *unguentum ex mucilaginibus*, *seminum psyllii*, *cydoniorum*, *malvæ cum butyro insulso*, & *oleo rosaceo*, vel *unguentum pomatum*, vel *album camphoratum* usurpant. Si callosæ fuerint, *unguentum ex oleo liliorum alborum*, *medullâ cervinâ*, *terebinthinâ*, & *cerâ* parant. Si à partu

laborioso, vel coitu violento ortum cognoscant, *clystere uterino* è decocto *rosarum*, *plantaginis*, *aristolochiæ*, *artemisiæ* cum *bolo armeno*, *sanguine draconis*, & *thure* utuntur, vel ex iisdem cum ovi album *peffarium* conficiunt & indunt.

Cervicis uteri ulcerum curationem aggredimur, tum internis, tum externis; interna ea sunt medicamenta, quæ particulas acidas, & salinas vel exturbant, vel diluunt, vel immutant, undè ad earum exturbationem maximoperè conducunt *pilula de tribus*, vel *extractum catholicum cum mercurio dulci*, vel *manna mercurii*. Item decocta ex lignis, portiones etiam vulnerariæ, ut quoque *pilula ex terebinthina cum mercurio dulci*. Externè verò ad ulceris mundificationem, si sordidum fuerit, convenit decoctum ex radice *gentianæ*, *aristolochiæ rotundæ*, *foliis absynthii*, *summitatibus sabine*, & *hyperici*. Vel fieri possunt injectiones per syringam cum aquâ *saphireâ*, vel *venereâ*, vel ex infusione lapidis *medicamentosi*, quæ ad cicatricem usque valet. Si ulcus fuerit chronicum ad thermas sulphureas, & aluminosas confugiendum est, ea sæpè ulcera, quæ aliis medicamentis sanari non potuerunt, sanant, tum artificiales ex similibus paratæ mineralibus, optimæ sunt.

Si ex violento, & reiterato coitu, vel ab improvidæ obstetricis in partu difficili dilaceratione contractum fuerit ulcus, multum valet decoctum radices *symphyti majoris*, *summitatum hyperici*, *scordii*, *saniculæ*, *stellarie*, *aristolochiæ* cum *myrrha* pauca quantitate pro uterina injectione. Vel si in conspectum veniat ulcus, præter hæc, quæ acutas absorbent particulas conveniunt, ut *porosa ex lithargyrio*, *cerussa terra exanimata vitrioli*, *mercurio dulci*, *myr-*

rhâ, *tutiâ*, &c. Nec non *balsamus propriætatis*, vel *infusio lapidis salutis*, vel *vinî spiritus*, vel *oleum myrrhæ per deliquium*, vel *balsamus catholicus*, multum valebunt.

Verumenimverò ulceris vaginæ uteri curatio à luis venereæ curatione non dissidet; ut plurimum namque ipsius luis sunt symptomata, & tunc eodem modo, ut gonorrhœa virorum curari debet, & purgantibus mercurialibus utimur sub diversis formis, ut

℞. *Rhabarb. pulverisati* gr. xii.
terebinth. opt. ℥. ij.
mercurii dulcis gr. xiv.
m. f. *pillule*.

Vel

℞. *Pulp. cass. recens extract.* ℥ij.
rhabarbari vigorati ℥. j.
mercurii dulcis ℥. j.
cum *sacch. f. bolus*.

Vel sumantur *pilula ex terebinthina*, & *mercurio dulci*, ut de lue venereâ diximus lib. 3. cap. 2. de gonorrhœa. In uterum fieri possunt injectiones per syringam, ex *vitriol. cyprii*, vel *lapidis salutis*, vel *draconis mitigati infusione*, vel *aquâ saphireâ*.

Si chronica fuerint ulcera, non aliter ea curamus, quàm ut ipsam luem veneream, tum per purgantia mercurialia, tum sudorifera, & alia, de quibus opiparè de lue venerea diximus. Si sub oculos veniant in uteri vaginâ ulcera penicillo leviter tangantur aquâ *aluminosâ*, vel *mercuriali*, vel *spiritu mercurii albo diluto*, vel *spiritu mercurii dulcis*. Vel adhibere possumus suffumigium intra uteri vaginam per infundibulum admisto tantillo *cinnabaris naturalis*, vel ex *antimonio*, vel *artificialis*.

Vaginæ uteri rhagades pro causæ di-

veritate diversa expostulant remedia, capropter si à coitu violento, penis crassitie, vel à partu laborioso pronatae sint, clystere uterino utatur ægra ex decocto artemisia, malvarum, aristolochia, rosarum, plantaginis, radices symphyti majoris cum bolo armeno. Si doler, & pruritus rhagades comitentur, injectiones in uteri vaginam indantur ex decocto quatuor anodynorum in hydroleo, in quo dissolvatur parum unguenti anodyn, vel olei papaveris per expressionem, vel olei ex seminibus hyoscyami. Si à particulis acidis, vel salinis stagnantibus, aliunde defluxis pronascentur rhagades, ea prosunt medicamenta per os, quæ porosa sunt, & diaphoretica, in uteri vaginam verò indatur pessarium ex sevo hircino, mucilag. sem., Saturni sacch. in oleo sesamino, vel ex vitellis ovorum intinctum. Pessarium hoc modo fit: Accipe pannum sericum ejusdem longitudinis, cujus sunt rhagades, indantur pessarii ingredientia in crassioris digiti figuram efformata, filo alligentur, & liquori intinge, & postmodum in uteri cervicem immitte, in qua per tres horas maneat, his transactis, iterum intinge, & immitte. Si luem veneream sociam habent, applicari potest unguentum pomatum à nobis descriptum cum mercurio dulci, vel in ipso unguento, vel alio dissolvatur mercurius vivus tamdiu, donec nullum mercurii granulum appareat.

CAPUT XI.

De Abortu.

A Bortus est immaturi foetus exclusio, atque adeo foetus mortuus in

utero non dicitur abortus, donec excludatur: Sive ergo foetus vivus, sive excludatur, qui nondum maturus est, neque accretionis, quam in utero recipere debet, terminum attingit, abortus dicendus est.

Maximas autem inter, & frequentissimas gestationis læsiones certè abortus est, in quo foeminae graviter, imo multò gravius, quàm in ipso naturali affliguntur partu, unde addimus hanc tationem, quòd poma immatura non nisi vi evulsa decidunt. Sunt etiam ex misellis his, quæ consentunt, se male decies parere, quàm semel abortire. Sunt verò alia, quæ abortiunt inter ambulandum, & non se lecto committunt, quales ego novi plures.

Certum est hominem fieri in, & ex ovo, vesiculis illis enim germen inest, ex quo corpus humanum pullulat, quum scilicet adveniente aurâ seminali maris ad istam pullulationem germen disponitur, quæ dispositio, ovi foecundatio, sive conceptio vocatur. Semen enim virile si in uterum, imò saepe ad ipsum ovarium ejaculatur, aura seminalis exhalatur, & testiculos subit, pervadit, & ova ibidem hærentia penetrat, per totamque eorum substantiam diffunditur. Si autem ex omnibus ovis unum occurrat, in cujus gremio liquor dispositus ad fermentandum cum aurâ seminali reperitur, statim inchoat illa effervescencia, quæ per totam corporis producendam vitam durare debet, & tunc mulier concepisse, sive ovum foecundatum fuisse dicitur. Ovum ita foecundatum per ductus Fallopiianos ad uteri cavitatem delabitur, & tunc simul augetur humoris copiâ, adeo ut sub formâ bullæ indefinenter incrementum

mentum patiatur. Hinc Anatomici fere omnes primordium fœtus bullam observarunt. Quantæ verò turbæ excitentur circa hunc actum testantur gravidarum symptomata. Primis enim conceptus diebus adsunt fastidium cibi, nausea, & vomitus inanis, pica admiranda, tormina ventris, alvi fluxus, dolor dentium, vertigo, cephalalgia, spasmus, & quandoque dolor ischii, sæpeque conceptus falsus, abortus. Mediis gestationis mensibus misellæ gravidæ affliguntur tussi, palpitatione, & lipothymia, lumborum, & coxendicum dolore, hæmorrhagiâ narium, uteri, &c. Ultimis mensibus ipsis accidunt urinæ suppressio, vel stranguria, alvi durities, & tarditas, abdominis fissuræ, & sæpe loco fœtus eijciunt molam. Quorum symptomatum potiora, & frequentius occurrentia examinabimus.

S-I-G-N-A.

Abortus facti signa manifesta sunt; abortus ergò contingere potest à primo conceptionis momento usque ad septimi mensis initium. Frequentius oboriri solet circa tertii mensis finem, sed & accidit ante, & etiam post idem tempus. Ante decimam post conceptum hebdomadam vix habentur exclusiones pro vero abortu, quia vix tunc aliquod fœtus rudimentum apparet, vix antequam ipsius placentæ initium, unde tunc potius pro mola habetur; nisi enim fœtus appareat in placentæ corpusculo, negatur verus conceptus, nec proinde tunc conceditur abortus.

Signa verò abortus imminentis sunt varia, sæpe incerta, quia fœminis inexpectato, & ex improvviso accidit.

Probabiliter verò præcedentia, & illud futurum demonstrantia hæc sunt: Lumborum, coxarumque gravitas insolita, & ad motum segnities, appetentia dejecta, rigor, aut horror per vices recurrunt, capitis dolor, præsertim circa oculorum radices; laterum, ventrisque superioris constictio; mammarum detumescencia, & extenuatio, unde *ex Hipp. aph. 37. Sect. 5. Si mulieri utero gerenti mamma subito extenuentur, abortus sequitur.* Significat enim mammarum illa extenuatio, sanguinis defectum in venis, utero, & mammis communibus, ob quem fœtus periclitatur. Si verò à causâ aliquâ externâ abortus concitetur, unde sequetur violenta fœtus agitatio, & vasorum disruptio cum dolore illarum partium, spiritus, & sanguis ad partes genitales ruunt, quibus mamma destitutæ, extenuantur. Præterea lac copiosum è mammis effluens partum imbecillum, & hinc metum abortus indicat, *ex Hipp. aph. 53. sect. 5. Mulieri utero gerenti, si lac multum è mammis effluat, fœtum imbecillum significat, si verò mamma solida fuerunt, fœtum significant saniozem.* Si verò dolores frequentes, & fere continui, renēs & lumbos excrucient, qui versus pubem, & os sacrum exporrigantur, cum quodam ex utero egerendi conatu, certum est imminentis abortus indicium. Dolores enim illi membranas, & ligamenta, quibus fœtus utero alligatur, tendi, ac divelli significant. Quod si dolores illos, & conatus, sanguis purus, vel ferofus, vel aqua ex utero profluens, subsequatur, abortum instare, & disrupta vasa, ac membranas, atque os uteri apertum esse significat. Eodem tempore situs fœtus mutatur, & qui antea sublimis, & fastigiatus, ventris

medium occupabat, jam conglobatus versus pudenda provolvitur: tum etiam non raro gravia symptomata consequuntur, ut rigores, tremores, cordis palpitaciones, animi deliquia, hæmorrhagiæ copiosæ.

His addere licet, quod docuit Hipp. 2. epid. 71. quod si à causis externis violentioribus, putà ictu, vel casu, & similibus, vehemens dolor, & perturbatio in gravida excitetur: statim vel saltem eadem die sequitur abortus; si verò minor fuerit vis causæ externæ, ad tertium diem abortum differri posse, quo cessat abortus periculum, quia vulnera hujusmodi tertio, ad summum quarto recrudescere solent, vel admodum mitigari, unde fœtus denuò in utero confirmatur, & retinetur. Quod præceptum maximè est in praxi momenti, ut prægnantes mulieres post violentum causæ alicujus externæ insultum, in lecto per triduum, aut amplius quiescant, & remedia abortum prohibentia usurpent.

CAUSÆ.

Abortus causas ad mentem Galenistarum, vel oritur à nimia sanguinis abundantia, majore tunc ejus ad uterum affluxu; item à defectu sanguinis in matre ad nutriendum fœtum, aliisque causis remotis.

Nos abortus causas tam in matre, quàm in fœtu quærendas esse censemus, quatenus illa à rebus non naturalibus & præternaturalibus vario modo agentibus miserè affligitur. In fœtu verò quatenus in vel per se, vel per accidens mutationem patitur insignem, & ex pravâ, & præternaturali dispositione

exitum affectat. Sic & causa proxima rimanda est aliquando in utero, quatenus is undecunque vel à plethorâ, aliis rebus inconvenientibus, spirituum animalium nimio influxu, Reginæ molestatione irritatur, & interdum spasmodicè convellitur ad inconvenientem exclusionem; prout enim ventriculus in vomitu, sic etiam uterus in abortu ad excludendum fœtum officii solet.

Morbus quoque aliquis gravior ipsius fœtus undecunque ortus abortum producere potest, quatenus scilicet inde fœtus facili matre à matre vegeta excluditur. Sic & sæpe accidit quando abdomen matris non rite constitutum sit, vel tensum, vel durum, commodamque distentionem non ferens, indeque fœtus ad sui exclusionem cogitur, hisce accidit uteri conformatio vitiosa, si vel substantia, carnosâ nimis crassâ, vel callosâ, vel nimis parva sit capacitas uteri, ut sufficienter distendi nequeat, vel nimia laxitas utero insit, quæ omnia abortum hunc ciere possunt. Sic etiam si Ianitor uteri non mitis est, sed semper indignabundus, unde non potest non fieri, quin semper abortiat.

Causæ hujus abortus etiam esse possunt, quando mater, vel ob prægressum, vel præsentem morbum, febrem putà, hydropem, scirrhum uteri, erysipelas, inflammationem, abscessum, & cancerum, non parvam sentit virium depreditionem, unde fœtum per consensum mirè, & perperam affici posse nullus dubitat.

Sternutatio, tussis, vomitus, vociferatio, frequentes, simulque vehementes abortus metum inferunt, quatenus vires tam matris, quàm fœtus iis absumuntur,

muntur, & abdominis muscoli uterum quasi movendo nimis, & concutiendo premunt, & sæpissimè ad fœtus exclusionem, etiamnum immaturi, cogunt. Sic & mola tam utero, quàm placentæ firmitus adhærens, grave tantquam pondus deorsum premit, & nonnunquam verum fœtum expellit.

Ad procatarcticas, matrem valde urgentes, & per consequens ipsum tenellum adhuc fœtum angentes, abortus referimus causas res non-naturales Medicis dictas, ubi

Aër frigidior, post calidum præcipuè, qui in uterum admissus, & ipsum uterum lædere, & irritare, ac ipsi fœtui nocere potest; sic ab ignis, balnei, stupharum constitutione abortus: uterus inde ad fœtus concepti excretionem stimulatur. De quo *Hipp. aph. 12. sect. 3. si verò hyems australis, & pluviosa, & serena fuerit, ver autem siccum, & aquilonium: mulieres, quibus partus in ver incidit, ex quacunque occasione abortiunt, &c.*

Cibus si copiosus sit, fœtum suffocare potest, si exiguus, & fœtui alimentum subtrahitur, & mater debilitatur; Si parvus, ac mali succi, prævum nutrimentum fœtui suggerit, ob quod is debilitatur, vel etiam moritur. cibi quoque aperientes, & medicamentosi, & uterum, stimulare possunt.

Potus maximè culpandus, vinum generosum, & inebrians vitetur, ut *Angelus lib. Indic. cap. 13. Cave ergo ne bibas vinum, ac siceram, nec immundum quicquam comedas.* In specie verò à vini spiritu copiosè assumpto abstineant fœminæ, multa enim tristia exempla docent hinc factum fuisse abortum.

Motus corporis quicunque nimius, & violentus fœtum excutere potest, ut saltus, quo modo Psalteria apud Hippocratem conceptum excussit, gestatio, aut elevatio gravis ponderis, lapsus, cursus, in equo, aut curru succutiente vectio, percussio ventris, ac dorsii, abdominis compressio, tussis magna, vomitus, sternutatio, convulsiones. Sic etiam à qualicumque sanguinis excessu abortus produci potest, dum is scilicet plus, quàm par est, ad ventrem fluit, fœtum premit & fibrillas irritat, ut postea simul cum sanguine tenellus prodire fœtus cogatur. Insignis qualiumcumque partium hæmorrhagia, nimius qualiscunque menstruum fluxus, alvi fluxus vehemens, & dysenteria, hunc ciere abortum potis sunt.

Vigiliæ nimix spiritus exhauriunt. Somnus nimius calorem hebetat. Sed istæ causæ rarò tantam vim habent, ut abortum excitare possunt.

Evacuatio nimia per alvum, vomitum, quò & purgationes pertinent, abortum excitant, cum quòd alimentum fœtui subtrahunt, tum quòd in universo corpore humores, & spiritus exagitant, qui motus facilè ad uterum, & fœtum etiam pervenire potest, tum quòd in purgantibus fortioribus maligna qualitas, & uterum offendit, idque præcipuè fit ante quartum mensem, & post septimum. Sanguis verò per uteri venas, & hæmorrhoides effluxus nimis fœtui alimentum subtrahit, præcipuè si is grandior sit, contrà nimia repletio, & sanguinis abundantia fœtum interdum suffocat & abortum excitat. Dum enim major sanguinis copia ad uterum confluit. quàm à fœtu absorbi possit, circa

circa uteri venas cumulatur, naturamque gravat, unde vel mensium fluxus excitatur, qui ut fœtus simul excludatur, occasionem præbet, vel si retineatur, calorem, & fœtum copiâ suffocat.

Animi pathemata idem præstant, repentina hominum dimicatio, mortuorum, & laniatorum inspectio, latronum incursus, fulgur, tonitrua, ignis accensus in ædibus propriis, aut vicinis, bombardarum, & nolarum sonitus; constitutio australis, inconstans, & parùm clemens: aër fœtidus cloacarum; teter etiam odor lucernarum, aut funalium extinctorum. Culpanda venit hic omnis compressio, & constrictio abdominis, vel thoracis. Hinc malè consulunt suæ sanitati delicatulae fœmellæ, quæ nescio qualem corporum gracilitatem, & rectitudinem quarunt, dum lumbos formant ad os usque coxendicis, & quod adhuc magis reprehensione dignum, pectora laminis ferreis, orichalceis, item ligneis sæpe suffulta gerunt, quæ ad majorem venustatem ad usque pudenda gestare non verentur, quibus corpus ita constringunt, ut vix respirare poris sint. Hinc plures à solâ vestium arctâ constrictione abortus patiuntur. Hiscecertè constrictionibus vasa redduntur adeò angustiora, ut circulatio sanguinis impediatur aliquo modo, & sic sæpe obstructions, tumores, lancinationes, abscessus, ulcera, phtisis, respiratio difficilis, & plurima mala exoriri possint. Itaque gravidæ ab ejusmodi vestimentorum genere, quàm maximè abhorreant, induentes è contra vestes magis accomodatas, & sibi, & fœtui minùs noxias.

Veneris usus immoderatus, qui vel musculos abdominis comprimendo, vel ligamenta, quibus fœtus utero innectitur, rumpendo, uterum agitando, vel vasa umbilicalia rumpendo; vel uterum, & fœtum agitando, abortus causa esse potest.

PROGNOSIS.

In abortu semper mulieres magis periclitantur, quàm in partu naturali, quia violentior est, quàm naturalis partus, & tempore alieno fit. Vt enim in fructibus maturis pediculi ab arbore laxantur, & fructus sponte decidunt: ita & in partu naturali vasa, & ligamenta, quibus fœtus utero cohæret, sponte laxantur, & solvuntur, quæ in abortu abrumpi necesse est. Aliquando tamen evadunt, sed multis symptomatibus infestantur, & steriles postea redduntur. Interdum enim ex disruptione vasorum violentâ, hæmorrhagiæ nimis excitantur, quas syncope, deliria, convulsiones, & tandem ipsa mors sequuntur, & rarò servantur, quibus in abortu, vel post abortum convulsiones accidunt. Hinc testatur *Aretæus* se nullas vidisse servatas ex iis, quibus in abortu, aut post abortum convulsiones supervenerunt. Abortus in primiparâ periculosior est, quàm in assuetâ. Mulieres admodum teneræ constitutionis magis periclitantur, quàm obesæ, febres, palpitantes cordis, cardialgia, aliaque symptomata pejora abortum reddunt periculosiorem. Minus tamen læduntur, quæ aliàs sanæ sunt, & quæ infantes jam

jam pepererunt, ut via jam patentior sit, & partui assueta, & quæ ut ram habent humidiores, & laxiores. Magis quoque periclitantur in abortu fœminæ nimis graciles, propter infirmitatem; ut & nimis crassæ, propter angustiam, & adstrictionem. Periculosior est abortus sexto, septimo, & octavo mense; qui infans jam grandior, in exitu majores labores, & vasorum, ac ligamentorum ruptionem affert. Inflammatio uteri ex abortu contracta, ut plurimum lethalis. Sanguis in utero magnâ copiâ affluens, non expurgatur, sed in eo putrescit, & ad superiora regurgitat, unde febres æstuosæ, palpitationes cordis, cardialgiæ, reliqua symptomata supra enumerata. In abortu paucorum mensium fœmina abortum passa semiimprægnata est.

CURATIO.

In omni morbo, & præcipuè in abortu convenit cura diætica, quæ ut plurimum consistit in sex rebus non-naturalibus ritè adhibendis.

Aër in abortu sit temperatus, & absque fervore, si tamen adsit, emendandus est, tum frigidis pavimento inspersis, tum odoribus gratis, aliisque naribus admissis odoramentis nocet omnis odor ingratus.

Cibus detur paucus, coctus facilis, sit panis triticeus succo berberum, vel vino granatorum, cydoniorum, &c. imbutus, vitentur cibi conditi, falsi, acres, ex nimio enim sinapis usu abortum hunc observavi. Vitentur acida nimis humida aromatica. Juscula dentur temperata acidulis.

Potus omnem effugiat inebriationem, vel cum vino, vel cum ejus spiritu.

Somnus, & quies conducunt.

Animus sit pacatus, & tranquillus. Cane, & angue pejus vitentur ira, & terror. Reliqua superius inter causas recensuimus.

Galenici, præsentē plethorâ, cum abortus imminet venæ sectionem instituunt, & ubi insignis cacochymia adest, purgationes blandas iterandas esse jubent, mediis præsertim mensibus gestationis, & interim toto gestationis decursu adstringentia, & roborantia varia, quæ scilicet abortum prohibere possunt, in usum revocant, quorum in fluxu mensium immodico plura descripta sunt, quæ repetere non libet, extra graviditatem omnes pravas corporis dispositiones, quæ abortum producere solent, removendas esse ajunt, ut sunt plethora, cacochymia, & peculiæres uteri morbi v. g. intemperies, inflammatio, ulcera &c.

Sic & varia externa, unguenta, linimenta, emplastra, cataplasmata, foci, conveniunt.

Ut fœmina, quæ nondum est grvida, ab abortu, si concipiat præservetur, totius corporis ejus constitutio diligenter perpendenda est, & si plethora, cacochymia, vel morbus aliquis insignis in toto, & præcipuè in utero adsit, is debito modo amovendus. Et imprimis si abortus accidat ob nimiam sanguinis copiam, sanguinem ante conceptionem sectâ, in cubito venâ imminuere utile est; Imò si, & post conceptionem eo abundet, metuendumque sit, ne ob copiam sanguinis abortiat grvida, quarto, vel quinto mense vena in brachio aperienda, sanguisque imminuendus.

Si verò ob cacochymiam, & quod frequenter accidit, ob pituitosos, & frigidos humores, quibus uteri vasa, & ac-

ceptabula plena sunt, abortus fiat, totum corpus convenienter evacuandum: hinc uterus per pessos purgandus, tandemque calefaciendus, exsiccandus, & roborandus.

Et inprimis eæ, quæ sæpius abortum passæ sunt, cum facile conicere possint, quâ de causâ abortiant, rectissimè facerent, si illam tolli curarent, antequam iterum conciperent. Si id tamen neglectum sit, id etiam, dum gravidæ sunt, præstandum, & ante illud tempus, quo antè abortire solitæ sunt, vel venæ sectio instituenda; vel si cacochymia insignis adsit, ea leni, sed frequenti purgatione, & per epicrasim tollenda: atque iis, quibus humida adest corporis intemperies cum pituita, uterum laxans, decoctum chinæ, & falsæparillæ exhibere utile est, additis iis, quæ fœtum roborant.

Et propterea gravidæ, quæ abortui obnoxia sunt, in aëre temperato versentur, vitent æstus, & frigus, odores graves, inprimis candelarum extinctarum. Utantur cibis temperatis, boni succi, facilis coctionis; ab aliis verò medicamentosis abstineant. Vinum bibant non potens, aut cervisiâ puram. Motus corporis, & animi valentiores vitent. Non frequenter cum marito coeant. Ne alvus constipetur, & dura fiat, caveant, fœtus ipse si sit debilis, & causæ omnes, quæ eum debilitare possunt, removendæ, isque roborandus. Alterantia quoque usurpanda, quæ vi adstringendi, & roborandi ligamenta, quibus fœtus utero annectitur, prædita sint, quæque uterum firman, & fœtui peculiari proprietate vires & robur addunt. In quem finem conducunt blandiora balsamica, aromatica, & spirituosâ, simulque blandè adstringentia, ut

sunt *tinctura coralliorum*, *terra lapon.* *liquor stypticus balsamicus*, *tinctura antiphthisica*, *magisterium coralliorum*, *eboris*, *specificum cephalicum*, *nox moschata*, *radix bistortæ*, *lapides cancerorum*, *caryophyllata*, *macis*, *cinnamomum*, *aqua epileptica*, *vita mulierum*, *cordial. Herculis saxonica*, *tinctura cinnamomi*, & plurima alia.

Si ergo abortus sit metuendus ex terrore, conducet mistura sequens sæpius cochleatim exhibenda, ut

R. Magister. coralliorum 3.j.
margarit. preparati 3.ij.
rasura eboris 3.j.
mastich. 3.ij.
granor. chermes 3.j.
manus Christi perlata 3.ij.
m. f. pulvis.

Vel

R. Aqua epileptic. langii,
aqua vita mulierum ana 3j.ij.
magister. coralliorum,
specifici cephalici,
smaragdi preparati ana 3.ij.
syr. de cinnamomo 3.vj.
misce, detur.

Si à lipothymia abortus metuatur, sequens conducet,

R. Aqua cinnamomi boraginat.
cordialis cordat. c.
cordial. Hercul. Saxonica ana 3j.ij.
tinctura coralliorum 3.ij.
syr. granator. 3.vj.
m. detur cochleatim.

Si est ab irâ, tunc conveniunt antispasmodica, & anti-epileptica, quia ita est levis epilepsia, sic & bezoardica hoc in casu magni sunt usus. ex. gr.

R. Aqua cerasor. nigr.
flor. tilia,
epileptica Lang. ana 3j.

syr.

ſyr. corall.

peonia ana ʒ. vj.

tinct. corall. ʒj. ÷.

m. detur.

Item detur magisterium eboris, & ungula alcis.

In abortu, ubi simul adest sanguinis ex utero profluvium sequens conducet:

ʒ. Mastich.

terra sigillata

turbit albi ana ʒj.

sanguinis draconis,

boli armeni ana ʒj. ÷.

m. f. pulvis,

Dosis ʒj.

Si est à fluxu nimio, tunc conveniunt magis adstringentia, & stomachica, & quandoque opiata, item cydoniata, laudanum cydoniatum, pellicula ex ventriculo gallinarum.

In genere contra abortum profunt pulvis contra abortum Augustan. & magisterium coralliorum cum succo citri, aliaque modicè adstringentia.

Si fœmina semper abortiat sequens detur:

ʒ. Aqua embryon. ʒij.

nucis mosch. ʒ. ÷.

ſacch. rosar. vel

perlati q. s. ad gratiam.

Externè vero cataplasmata adhiberi possunt ex micâ panis albi, vel pastâ mellitâ cum vino malvatico calidè abdomini imponenda, supersperso pulvere caryophyllorum, & nucis moschatæ, cinnamomi, herbisque menthæ, majoranæ, florum rosarum albarum, balauſtiorum, & similibus aliis. Vel unguenta, & linimenta adstringentia additis oleis aromaticis. ex. gr.

ʒ. Unguenti Comitissæ ʒj. ÷.

olei mastich. ʒij.

nucis mosch. destill. gr. vj. m.

Graviora symptomata, ut dolores, tormina, aliaque mitiganda sunt enematis, electuariis, opiatis, & caveatur, ne quis in diætâ error committatur, qui abortum promovere possit.

Daniel Sennertus instante abortu, gravida, ut brachio alliget, & sub alis gestet lapidem aquilæ præcipit.

CAPUT XII.

De Mola.

INter errores, qui in formatione fœtus contingunt, est is, cum pro vero fœtu quiddam informe, id est, à corporis humani formâ alienum, generatur, quod Latini Molam appellant, procul dubio à pondere, quod instar molaris lapidis fœminis grave, & molestum est.

Est autem magna molarum differentia. Nunc enim est tantum caro informis sine ossibus, nihil certi referens, venis tantum referta, & cute, vel membrana obducta; imò interdum etiam præter membranam externam, nihil quo intertexatur, habet, sed saltem parenchymata viscerum refert. Alias membranosa, & fibrosa magis est, & quidem interdum ita viscida, & renax, ut ferro cedat. Nonnunquam formam alicujus refert, habetque interdum formam oblongam, interdum orbicularem, interdum rhomboïdem. Aliquando brutorum animalium figuram molæ referunt, aliquandò etiam membri alicujus humani figuram.

Et quidem molæ quædam vitâ omni destitui videntur, & tantum instar concreti sanguinis sunt, aut placenta uterinæ diætæ similes, cui vasa umbilicalia inferuntur: quædam saltem vegetantur, & nutriuntur: interdum verò & sensum aliquem, ac motum obscurum habent, instar Zoophytorum. Et tales

les varias figuras habent, interdum vesicæ instar ex amplo ventre in angustum verticem mola surgit, rostro suillo, vel alterius animalis similis. Interdum polypi modo in plures ramos, & rostra plura, vel brachia dividuntur. Aliquando motum habent. Nonnunquam etiam una, nunc plures molæ excluduntur.

Præterea nunc ab utero excluduntur solæ, sine fœtu, nunc ante fœtum, nunc cum fœtu, nunc post fœtum, & quidem nunc breviori tempore, nunc post aliquot dies. Sæpe etiam aliquot mensibus in utero hærent. Imò interdum longo tempore cum fœminis consenscunt. Molam annorum quinque se vidisse *Savanorola tract. 6. cap. 21. rub. 27.* refert.

Distinguitur verò à verâ conceptione, quod in molâ ex mammis intumescantibus nullum lac exprimi queat, quemadmodum contingit in utero conceptu; In molâ etiam nullus motus blandus est, uti ab infante percipitur, sed ut lapis gravis ex uno latere in aliud cum molestiâ delabitur. Ab hydropo distinguitur duritie, & in molâ quidem venter intumescit; sed pedes, & manus gracilescunt. Præterea molæ id proprium est, quod per manus compressionem pondus ex uno latere in aliud protrudi possit, quod in fœtu gestato minimè accidere solet; Dein in gestatione molæ gravis vehemens commotionem in ventre ante tertium mensem percipit, in fœtu verò gestatione ante quartum mensem nunquam, vel rarissimè.

S I G N A

Molam cognoscere non facilè est, cum & verum fœtum, & hydropem, aliosque uteri tumores, & obstructio-

nes à suppressione mensium æmulari possit, imò interdum cum ipsis conjungatur. Præcipuè verò ante quartum mensem nulla cognitio certa de istis est, & vix à vero fœtu discerni possunt, cum utrobique eadem ferè appareant symptomata, menses retineantur, cibi fastidium, & nausea suboritur, colorque faciei mutetur. Temporis autem progressu facilius cognoscitur, & quatuor signis. Primum est motus; postquam enim fœtus jam moveri incipit à molâ discerni potest. Nam quanquam etiam à molâ, & flatibus motus quidam excitari possit: tamen fœminæ facilè fœtus motum à flatibus discernere valent. Præterea si fœmina de latere in latus convertitur, mola in latus, in quod decumbit, instar lapidis volvitur, cum insigni ponderis sensu, quod longè majus sentiunt, quàm dum fœtum vivum utero gerunt. Aut si quem motum habet mola, is tremulus saltem, & palpitans est constrictionis saltem, & dilationis, non verò in omnem sitûs differentiam, quod in vero fœtu accidit. Si tempus quo moveri solet infans, præterierit, & nullus motus in utero percipiatur, interim verò venter intumescat, nec tamen hydropis adsint indicia, molæ latentis id signum est.

Secundò, fœtus verus à molâ, ventris figurâ, & mole discernitur. Ubi enim fœtus verus in utero est, venter, præcipuè versus umbilicum, attollitur, & acuminatur, & versus latera molliter utrinque coarctatur. In molâ verò venter in omnem dimensionem æqualiter attollitur, & quidem globus quasi, seu massa in uteri & lumborum regione posita tactu percipitur.

Tertiò, in gravidis lac verum circa quartum mensem generari incipit, quod

natura de fœtûs nutritione sollicita generare maturè inchoat; In molâ verò mammæ equidem etiam intumescunt, sed verum lac equidem etiam in iis non generatur, sed quædam cruda materia, quæ progressu temporis tandem evanescit.

Quartò, graviora, quæ molas, quàm quæ verum fœtum in uterum gestant, habent symptomata. Vires enim magis prosternuntur, & languent, respiratio est difficilis, doloresque dorsi, & inguinum frequenter mulieres molestant.

Si tandem post decimum mensem & præterlapso tempore partûs legitimo, venter adhuc sit tumidus, nec hydropis signa adsint, de molâ non levis suspicio est. Soletque ea sese postea magis prodere; cùm interdum non solum mensibus, sed annis in utero hæreant molæ. Omnino verè difficulter cognoscitur mola, si cum fœru vivo conjuncta: ni forsan ex mole ventris majore, & gravitatis pondere, ac symptomatibus gravioribus; ut & si hydrops, vel alii tumores conjungantur, ea etiam difficilimè cognoscitur.

CAUSÆ.

Molæ causa materialis Galenicis est semen utriusq; parentis vitiosum, in concubitu in uterum illapsum, & ab uteri aviditate retentum, à caloreque uteri induratum, in quam materiam sanguinem influere dicunt per cotyledones, eoque nutriri, & auferescere fœtum.

Nos verò molæ causam dicimus esse feminis virilis, vel etiam solius sanguinis, acrisque liquoris in utero coagulationem ab acido ut plurimum factam, inductamque. Generatur autem facilius mola, imò vario modo generatur,

si sanguis non solum copiosus sit, sed & impurus, & ad fœtus nutrimentum ineptus, quem natura menstruo tempore, ut inutiliter excretura erat. Hinc adeo accidit, ut mola plerumque generetur, si fœmina cum viro concubat, imminetibus jam, vel fluentibus, & nondum planè cessantibus menstruis. Interdum & in iis, quæ diu menstrua suppressa habuerunt.

PROGNOSIS.

Mola semper periculosus affectus est: quia insigniter uterum, & totum corpus lædit. Retinentur enim menses, & cùm toti in augmentum molæ non absumantur, magna humorum colluvies in utero, & circa eum cumulat, quæ utero, & toti corpori plurimum damni infert. Si in plures partes mola divisa est, minus periculi affert, cùm plerumque tertio, aut quarto mense, dum adhuc mollior est, ejici solet. Ubi verò unica, & solidior massa est, plerumque in vitæ periculum fœminas conjicit; cùm vel non, vel non sine insigni difficultate excludatur, & ob partium uteri dilacerationem insignes hæmorrhagiæ sequantur, quæ cum sisti nequeant, fœminis interitum afferunt. Si fœtui jungatur mola, vel enecat, vel insigniter lædit. Si molæ hydrops jungatur, ferè lethale est; cùm duos gravissimos morbos fœmina vix superare possit. Si molæ solæ sint, sæpe non solum pluribus mensibus, sed & pluribus annis in utero hærent, quibusdam consenescent; semper tamen in causâ sunt, ut mulier citius, quàm, si absque molâ fuisset, intereat. Et quò diutius hæret in utero, eò difficilius tollitur, & sæpè tolli non potest. Quin & consenescent fœminæ,

& commoriuntur. Et quidē interdū fœminæ ex molis, quas longo tempore gestant, nullum incommodum, & periculum, præter molestiam ex molâ, & pondere percipiunt. Nullum animal, exceptâ muliere, molam concipit, aut gerit teste *Aristotele*.

CURATIO.

Sex res non-naturales, diata dicta, tam necessariæ sunt, ut cuique mulieri molâ laboranti, sint opportunæ, nec sine illis quid bonum moliendum putamus; igitur aliquid dicemus breviter. Aër sit calidus. Vires conserventur alimentis facilis, & boni succi, & nutrimenti multi, ovis nimirum, jussulis, & carnibus pullorum, gallinarum, caponum, & perdicum. Vino margaritis, conservis rosarum, violarum, boraginis, spec. elect. de gemmis, de hyacintho. Motus magis quam quies convenit. Somnus non par est, quam quies. Animi passiones lenitivo procedant, & Venus fugienda est tanquam lethale venenum.

Tutissimum verò fuerit, præcavere, ne fœmina molas concipiat, id quod eo præstabit, si non coëat mensibus instantibus, aut fluentibus, & corpore impuro, & non purgato, ut & utero intemperato, aut obstructo. Si enim molarum generatio præcaveri debet, hæc vitia omnia prius removenda sunt, antequam fœmina coëat. Nec coitus nimis frequens esse debet. Si enim coitus sit frequentior; præsertim in corporibus non robustis, & vegetis, semen debile generatur, quod ad molas generandas aptum est.

Si verò molam in utero genitam

esse, cognitum satis sit, danda opera, ut quamprimum antequam radices firmiores in utero agat, tollatur: Id quod fiet, si purgantia, aperientia, & expultricem irritantia assumantur, tum etiam extra adhibeantur vasa uteri, & ligamenta emollientia, & detergentia, & omninò ea ferè medicamenta, quæ in mensibus suppressis, & partu difficili, ac fœtu mortuo usurpari solent.

Ergò, si mulier sit plethorica, venæsectio largior institui potest. Ut enim alias ob largiorem sanguinis missionem gravidæ abortire solent: ita etiam si sanguis ad nutriendam molam subtrahatur, natura ad eam expellendam facilius sese accingit. Si verò minus sit plethorica, sanguinis evacuatio parciore esse potest. Utrobique tamen commodissimè in talo, aut poplite aperitur, cum venæ istæ mensibus provocandis, & utero purgando sint aptissimæ. Si tamen sit magna sanguinis copia, venæsectio repeti, & sanguis largius detrahi potest; si minor ejus copia, parcius.

Post venæsectionem purgantia exhibenda, & quidem validiora, eaque si opus sit, repetenda. Cum enim purgantia medicamenta magnam fœtum dejiciendi vim habeant, in molâ quoque exturbanda plurimum valent: id quod confirmat illud Aristotelis, qui 4. de gen. amal. cap. 7. scribit, mulierem molam tribus, vel quatuor annis gestasse, & tandem dysenteriam superveniente molam ejecisse.

Purgato corpore, primo emollientia & laxantia adhibeantur, ut

Rad. althææ,
lilior. albor. ʒ. ÷.
fol. althææ,

*mercurialis ,
parietaria ,
branca ursine ana m. j.
flor. chamomeli ,
meliloti ana m. ÷ .
semin. lini ,
fenugraci ana 3. vj.
coquantur in jussulo carnis , tum
col.*

*℞. lib. j. adde
butyri recent.
ol. amygdalar. dulc.
lilior. albor. 3. j.
fiat clyster.*

qui aliquoties repetatur.

Ex iisdem plantis fiant balnea, fomen-
ta, ut & linimenta, atque unguenta ex
oleo lilior. albor. amygdalar. dulc. bu-
tyro sine sale, pinguedine caponis, an-
feris, ut viæ, & vincula, quibus mola
utero adhæret, laxentur.

Hinc exhibenda etiam interna me-
dicamenta menses moventia, dictamnus
creticus, aristolochia, bryonia, & si-
milis.

Extra quoque hujus medicamenta
usurpanda, ut clyster talis fiat :

*℞. Rad. bryonia ,
aristolochia rot.
longæ ana 3. ÷ .
asari 3. ij.
fol. ruta ,
sabina ,
artemisia ,
dictamni ,
pulegii ,
matricaria ana m. j.
flor. sambuci ,
chamamel. ana m. ÷ .
semin. fenugraci ,
lini ana 3. ÷ .
coque in aq. suff. colatura.*

℞. lib. j.

*elect. hiera picra 3. j.
trochis. alhandal 3. j.
olei rutacei ,
cheirini ana 3. j. ÷ .
fiat clyster.*

Ex magmate verò, à quo clyster para-
tus est, cataplasma fiat, quod ventri im-
ponatur.

Pessus verò talis fiat :

*℞. Trochis. de myrrha ,
galbani ,
opopanacis in vino dissolv. ana 3. ij.
radicis cyclaminis 3. j.
hellebori albi 3. ÷ .
cum succo ruta
fiat pessus.*

Si verò talia omnia frustra tententur,
& usurpentur ad chirurgiam devenien-
dum, quæ primò solâ manu perfici po-
test, vide hanc operationem apud Guil-
hel. Fabritium, deindè instrumentis fer-
reis, si manu res perfici nequit, pera-
genda est.

Cùm verò post molam ejectam ple-
rumque insignes hæmorrhagiæ, & do-
lores sequi, viresque dejici soleant,
hæmorrhagiæ nimix succurritur par-
tium frictione, & ligatione, fotu manu-
um, linteis vino calido immersis, & aliis
quæ de fluxu mensium nimio enume-
rata sunt.

Ut

*℞. fol. plantag.
burse pastoris ,
rubi ,
quercus ,
flor. ros. rubr. ana m. j.
coque in aq. chalybeata.*

Postea

*℞. farine hordei volatilis 3. j.
pulv. balauft.
nucum cupressi ,
cortic. granator.*

ros.

*ros. rubr.**consolida major. ana ʒ. j.**ranarum combustar.**boli armeni sang. dracon. ʒ. ʒ.*

Cum decocto antea parato, & modico aceti. f. cataplasma, quod uteri regioni imponatur.

CAPUT XIII.

De fœtu mortuo.

IN partu difficili ob magnos, & diuturnos labores sæpè fœtus extinguitur: interdum etiam ante labores partus ex causis præternaturalibus, quales sunt eæ, quæ abortum provocare consueverunt, eum quemorî contingit; si nondum determinatum pariendi tempus attigerit, abortum facit; si verò ad illud tempus pervenerit, facit partum difficilem, quia ad legitimum, & naturalem partum fœtus cum matre cooperari debet, ut è carcere suo egrediatur.

SIGNA.

Cognosces fœtum in utero mortuum esse, si admotâ manu, ampliùs moveri non percipitur, sed decumbente fœmina in latus, in id devolvitur etiam infans, veluti immobile quoddam saxum; sed & mortuus jam ponderosior est matri, quia facultatibus, quibus antea regebatur, non sustinetur, & spiritus, quibus orhatur, addunt corpori levitatem; adhæc mortuo fœtu extenuantur mammae, dextera quidem si mas, sinistra si fœmina; dolores fiunt circa umbilicum, ac lumbos, quia vivæ partes mortuum fœtum, ut sibi maximè dissimilem averfantur, quò fit, ut inferiores partes comprimantur, & stranguria, ac tenesmus accidat; tactu frigida genitalia sentiuntur, & extinctum fœtum ca-

lorem, quo antea duplicabatur: fœtida, aquosa, deinde etiam subrubea quædam ab utero manant, ipsius etiam fœminæ oculi concidunt, palpebræ inflantur, ipsa languet, segnis fit, ac mollescit, color ejus in fuscum mutatur, visus adest tenebrositas, anorexia; aures, labia nariumque extremitates pallent, ac frigent, facies rubet, & tumescit; crebris animi deliquiis, convulsionibus, & horripilationibus corripitur, sitis vexat, turbulenta insomnia, dentium fremitus; quæ omnia ex elatis sursum ad cor, & cerebrum à cadavere vaporibus fiunt, & sub secundum, aut tertium à mortuo fœtu diem contingunt. Verum si fœminæ anhelitus fœteat, indicium est, jam quoque cœpisse putrefieri, tandemque omnia accidunt, quæ ex relictis secundinis. Periculum valdè multum est, præsertim, si octavo mense contingat, ideo diligenter curandum, ut quam ocyssimè mortuus fœtus expellatur. Quod si ante exclusum fœtum secundina excluditur, mortuus in utero fœtus est, qui cum fœtus in utero non nisi per umbilicalem arteriam spiraret, & per venam umbilicalem nutriatur, eadem causa nullus spiritus, nullumve nutrimentum ad ipsum commeari potest; Porro, quæ lethargico sopore premuntur, resolutæ sunt, ac difficulter revocari possunt, lethaliter afficiantur, & quæ ad maximas exclamationes revocata, debiliter respondentes, rursus in soporem deferuntur, quæve per convulsionem contrahuntur, aut nervis tremulæ fiunt, & quibus pulsus oppidò tumidus, verum obscurus, ac debilis deprehenditur, & languidæ sunt, ac membra agrè attollunt, quæ autem nil tale patiuntur, servari posse, expulso fœtu, spes est.

CAUSÆ.

In partu difficili ob magnos labores sæpe fœtus extinguitur; ac protinus cognoscere expedit, ne corrupto, matri quoque immedicabile accidat damnum, quamquam sint qui scribant ad vigesimum jam annum gestatum vidisse. Moritur in utero ob alimenti defectum, vel ob malitiam, vel quia plethoriâ suffocatur, aut solutis acetabulis alimento defraudatur, solvuntur ictu, saltu, tussi, sternutamento, animi pathematibus, vel laxatur nimio mucore; corrumpitur etiam fœtus exhibitio medicamento, quod menses provocet, aut ex potu amarorum, vel ex morbo acuto, æstuoso, & magno, ac demum ex partûs difficultate. Imprimis verò fœtus extingui solet, si adeo præpostera figurâ prodeat, ut nullo modo excludi possit, neque ab obstetrice, vel chirurgo extrahi, aut in meliorem situm converti. Cum enim hoc modo in orificio hæreat, & omnem matris conatum eludat, sic ut in conatibus, variisque motibus, & compressionibus, interdum mater, & fœtus, interdum mater sola, & interdum fœtus solus moriatur.

PROGNOSIS.

Quod ad prognosim spectat, periculosus est fœtus in utero mortuus, & nisi maturè excludatur, febres, lipothymias, sopores, convulsiones, & mortem inferre solet.

CURATIO.

Quando fœtus mortuus est, atque adeo difficultas pariendi major, quamprimùm ut expellatur, annitendum, ne
Muscanus de Morbis Mulierum.

si putrescat, matri immania importet symptomata, mortem nonnunquam minitantiâ. Quæ autem fœtum mortuum educere valent potissimum sunt illa pellentia partum, modò dicta, & omnia, quæ menses potenter movent, ut sunt, *radices dictamni albi, aristolochie rotundæ, irid. florent. asari, hellebori nigri, folia sabina, dracunculi, matricaria, croci, calendula, gummi, ut myrrha, aloë, borax, ammoniacum, galbanum, sagapenum, pulpa colocynthidis, & alia similia.* Nos cum successu hoc in casu utimur *trochiscis de myrrha, borrhace Veneta, foliis sabina, croci, limaturâ Martis &c.*

Angelus Sala in triumpho emeticorum, testatur se felicissimo cum successu pluries in hoc casu exhibuisse mercurii vitæ gr. iv. vel v. idque remedium potentissimè fœtum mortuum excludere, & reliquis remediis prævalere. Quod tamen propter vehementem suam operationem, summâ cautione, & Medici prudentiâ indiget.

Omnia balsamica, quæ putredini resistunt, sunt egregia, ut

*R. Dictamni albi,
cinnamomi,
testiculi equi,
borracis ana ʒi.
castorei,
myrrha,
succini albi ana ʒi.
m. f. pulvis, dividendus in iij. partes aquales.*

Sequens tanquam expertissimum remedium commendatur.

*R. flor. cheirini,
borracis Venetæ,
succini albi prep.
rasura ligni sabina,
gallia moschat.*

croci orient. ana ʒ. ʒ.
confect. alchermes ʒ. ʒ.
margarit. preparat. ʒ. ʒ.
m. assumatur cum aqua cinnamomi
calidè.

Vel sequens, ut

Rx. Boracis,
diſtamni Cretici,
ſabina ana ʒ. j.
myrrha,
radicis aſari,
cinnamomi,
croci ana ʒ. ʒ.
fiat pulvis.
Dosis ʒ. j.

Ut autem ista medicamenta faciliùs effectum suum edant, antequam propinentur, fœmina in balneo ex emollientibus deſidere poteſt, vel partes circa uterum inungere ol. lilior. alborum, amygdal. dulc., chamæmelino, adipe gallinæ, anſerino.

Neque inutile fuerit, ſi vires ferant, etiam purgantia medicamenta exhibere, quæ & vitioſos humores, qui in hoc fœminarum ſtatu facilè colliguntur, evacuant, & conſequenter fœtum propellunt.

Externa quoque ad fœtum mortuum ejiciendum uſutpanda: fiat nimirum fœtus ex *mercuriali*, *diſtamno Cretico*, *thymo Cretico*, *radice ireos*, *cucumeris agreſtis*, *ſlor. chamæmeli*, *ſtoechad.*, *geniſtæ*. Poſt ejus uſum, hypogaſtrium, & pubis regio, ac lumbi inungantur unguento de artanitâ.

Vel

Rx. Rad. cyclamin.
ireos,
ariſtoloſch. rot.
cucumeris ſylveſtr. ana ʒ. ij.
nitri,
myrrha ana ʒ. j.

farina lupinor. ʒ. vj.
opoponac. ʒ. j.
ol. cheirini,
q. ſ. ſ. emplaſtrum,
vel potiùs cataplaſma.

Quòd ſi medicamenti in fœtu mortuo extrahendo incuſſum laboratum fuerit, ad chirurgiam accedendum; fit autem illa operatio duobus modis, vel ſola manu, vel inſtrumentis.

Verùm in noſtris regionibus nunquam, aut certè rariſſimè, fœminæ tales operationes admittunt, ſed potiùs rem omnem Deo, & naturæ committunt.

CAPUT XIV.

De Partu difficili.

OMnem partum fore difficilem, & doloroſum ab Evâ uſque ad ultimam fœminam, importat immutabile Dei decretum *Gen. 3. 16.* omni ſexui muliebri promulgatum hiſ verbis: *Admodum multiplico dolorem tuum etiam conceptûs tui: in dolore paries liberos.* Contra hanc ergo difficultatem nemo Medentum quicquam remediû afferre præſumit, ſed in hiſce caſibus, ubi partus comuni parientium modo, & temporis ſpatio non abſolvitur, ſed alio infantis egreſſu, longiorique tempore, & puerperæ labore, anguſtia, gravioribus ſymptomatis, & majori periculo contingit.

Differt autem partus ab abortu, quòd in partu fœtus jam maturatus, & perfectus ſponte ſine concurrente alienâ cauſâ, vel impulſu ad lucem vivus feſtinet, & cùm utriusque, nempe fœtûs, & matris conamine pariatur; abortus verò immaturè, & violenter exturbetur, adeo ut vivus ob ſui incompletiõnem manere nequeat, ſed neceſſariò intereat, ut jam

jam *Iob. lib. 3. 15.* ejus mentionem facit his verbis; *Sicut abortus abduus non amplius essem; ut infantes qui non viderunt lucem.* A fœtu autem mortuo, & molâ grandiore discriminatur, quod isti non pariantur, nec sponte exeant, sed manu chirurgicâ extrahi, vel evelli debeant.

Commoratus igitur à primâ conceptione tot septimanis in utero fœtus, quot annis populus Dei in deserto, atque itidem absque corporali cibo, saltem mannae materni lactis roali stillatione tam diu sustentatus ex suo tenebroso carcere liberatur, stupendaque & summè admirabili Divinâ providentiâ, & auxilio per viam inter duo ossa pubis, ceu scopulos arctissimè sitam in hujus Mundi lucem deducitur, at non sine planctu, & lamentabili ingeminatione O. A. si puer sit, quasi diceret: O Adam, vel O. E. si puella sit, ac si clameret: O Eva, vagiendo nostrorum parentum lapsum omnis nostræ miseriæ causam deplorans.

S I G N A.

Signa autem instantis partûs ordinaria sunt hæc: Dolores totum corpus maximè lumbos, coxendices, ac imum ventremprehendunt, idque atrocius in primiparis, ceu inexpertis, mitius verò in his, quæ multoties pepererunt, dolentque inguina, pectinis ossa, & crura; lidem tamen non solum dolores in partu, sed & abortu, molâ, & fœtu mortuo percipiuntur; legitimi autem partus signa sunt, quod justo à conceptionis tempore, nempe mense nono, vel decimo dolores ingruunt, cum gravedine uteri, fervore, & dolore innatibus, lumbis, & inguinibus, uterique pondus, & tumor deorsum vergunt ad partes inferiores, totaque mo-

les ad pudenda decumbit, superiores autem partes graciliores, & contractiores fiunt, loca verò super pectinem, & inguina extenduntur, cum apertione, & humectatione orificii uterini, cervicisque uteri dilatatione, & inflammatione, frequens quoque menjendi cupiditas laceffit, & immisso digito in orificium uteri quidpiam ad magnitudinem ovi in eo persentitur, & alba quædam colluvies aliquibus primò ex utero profluit lenta, & parcè, deinde verò copiosè, & ad sanguineum ruborem accedens, ruptis nimirum tunicis fœtum includentibus, tum liquor serosus sanguine mistus satis largè effluit, effluxuque vias lubricat, ubi deinde fœtus rumpendo sequitur, & si is non statim dictum liquamen sequatur, sed tamdiù tardet, donec omnis liquor effluxerit, difficilis deinde partus sequitur ob resiccationem viarum.

His itaque incipientibus parturientium doloribus obstetrix præsens omnibus ipsius ligamentis necnon capillis solutis, ut laxamentum ubique liberimum habeat, in inferiori ante eam sellâ sedens blandis, & solatoriis verbis eam hortetur, & precetur, ut omni clamore intermisso totum suum spiritum superius compressum ad inferiores partes convertat, hoc tamen necitiùs, quàm par sit, fiat, aliàs in vanum parturiens laboraret, & se debilitaret, ut postmodum, quando opus esset, sufficientibus viribus destitueretur, accuratè igitur obstetrix, nosse debet, quando infans in procinctu exeundi est, tunc enim totum parturientis imum ventrem, verendaque optimè oleo liliaceo calido perungat, perunctâ etiam propriâ manu, orificiumque matricis circumagendo aperire, & diducere studeat,

deat, ut chorion præcidere queat, sique folliculus iste, seu involutum infantis ob tenacitatem rumpi tardaret, unguibus, vel instrumento, summâ tamen cautione, ne infans lædatur, ruptionem illius adjuvet, immisissique digitis totam viam sufficienter adhuc magis aperire, & lubricare debet, ut infans exire queat, cautelâ tamen adhibitâ, ne fortè subito, & præproperè prolabatur, ipsiusque caput, vel cervix quassatione lædatur, opportunissimum autem tempus adjuvandi infantis est, quando liquor animalis profluit; eo ipso enim tempore matrix se omnimodè aperit, tuncque obstetrix optimè manibus succurrere potest, liquore autem penitus elapso, iterum se concludit, & tunc manualis diductio importuna est, & faciliè sanguinis fluxum concitat. Quum verò infans exire incipit, obstetrix eum suaviter panno suscipiat, procedentibus unâ secundis, & quando paululum in terrâ quieverit, umbilicus quatuor à ventre ejus digitis, novaculâ, vel alio cultello acutissimo præcidatur, ligato priùs funiculo propè abdomen filo forti aliquoties circumacto, duorum, vel trium digitorum distantia ab abdomine, ubi deinde tribus circiter digitis à ligaturâ funiculus resecetur, exsiccando sanguinem in eo remanentem coagulatum, obligandoque, ne subsequente sanguinis fluxu infanti periculum causetur, exsiccatu autem sponte decedit, citiùs, vel tardiùs pro constitutione nati, sanguinisque affluentis copiâ, ex decidentia tamen citiori à quarto die breviorē vitam, ulteriori, seu quinto à resectione die longæviorē obstetrices hariolantur.

Notandum autem, labore partûs jam instante parturienti non multum ali-

mentum esse obtrudendum, sed paucò probè tamen nutriente cibo eam esse reficiendam; plurimo enim cibo infarcta spiritus, & calorem distrahit, & occupat, quo minùs laborem partûs sustinere queat, omnes quoque lapides pretiosi ab ejus digitis semoveantur, quidam enim fœtum gestationis tempore in loco continent, & sic necessario etiam jam ipsum retracturi essent, partumque remoraturi. Item omnis perflatio, & accessus aëris frigidi ante, in, & post partum arceatur, quolibet enim frigus adstringit, & genitalibus partibus inimicum est.

Si verò nihilominus partus præternaturalis, & difficilis incideret, quod inde cognoscitur, si conatus pariendi ultra viginti quatuor horas duraverit, summoque cum cruciatu, & vitæ periculo matris, & infantis, vel alterutrius labor partûs in suspenso tenetur, tunc præter ordinaria media etiam ad alia, & non rarò instrumenta chirurgica confugiendum est.

Causæ partûs difficilis, & præternaturalis diversæ sunt, partim ab utero, partim à fœtu, & partim ab externis provenientes; ab utero possunt esse, si naturali constitutione admodum intemperatus sit in frigiditate, caliditate, humiditate, & similibus, vel nimium amplus, vel angustus, flatulentus, inflammatus, ullovè affectu valetudinario afflictu, vel facultate expultrice languidus, aut retentrice tenax sit; à fœtu verò, si justo sit grandior, capitiosiorvè, vel platonicus, seu amplis humeris, cujus gratiâ quædam filias suas ejusmodi humeratis desponsare noluerit, ne nimirum infantes patribus similes in partu matribus essent calamitosi; vel si fœtus sit debilis, vel omninò extinctus,

infectus, ab eoque ad exeundum exigua, vel nulla fiat cooperatio, vel etiam situ præternaturali ad os uteri provolvatur, nempe pedibus, vel manibus, aliâve ulla parte præter caput, vel etiam fœtus involucri sit adeo spissum, vel tenue, eius ruptio spontanea planè non, vel justo citiùs contingat, vel idem involucrium, seu secundina præternaturaliter utero adnascatur, intusque detineatur; tum enim infans, licet legitimè pariatur, attamen nisi eâdem felicitate secundina quoque tota exclusa sit, idem periculum, & difficultas in partu remanet; ad defectuosum quoque uterum pariter referri potest, si patiens sit adhuc nimium juvenula, vel primipara, imprimis serò elocata, tum enim omnia ita firmescunt, & occallescent, ut non nisi perdifficile, & multo cum negotio necessaria pro excludendo fœtu diductio, dispanسیونque fieri queat, vel etiam prægresso aliquo profluvio, vel morbo, aliove exhaustionis modo ita confirmata, & viribus orbata, ut satis laboriosè ad parturiendum, fœtumque excludendum niti nequeat.

Ab externis verò causari potest partus difficilis, si sit inclementia aëris, vel maligna cometarum impressio; vel injuriosa tractatio, unde ira, excandescencia, zelotypia, tristitia, terror, & similia animi pathemata incutiantur; vel inconveniens diæta, ususque refrigerantium, & constringentium tam internè, quàm extrinsecè per balnea, vel topica adhibitorum; item infelix casus per contusionem, ictum, occursum, lapsum, dislocationem, & similia.

PROGNOSIS.

Omnis partus difficilis, ut laborio-

sus, sic etiam periculosus est aut matri, aut fœtui, aut utrique, imprimis si vel mater aut fœtus ægrotent, aut languidi sint, & debiles, vel si nimis, aut juvenula, aut vetula; vel cum altero brachio fœtus primùm prodeat, qui quidem modus est peioris notæ; fœtus si vasis umbilicalibus circa collum aliquoties involvatur pro pessimo habetur. Hunc partum difficilem sæpe sequuntur ruptio vasorum pectoris, hinc oritur phthisis, sanguinis sputum, molesta tussis, dilatatio colli partium, inde scrophulæ. In aliis rumpitur peritonæum, sequuntur herniæ, tum umbilicales tum inguinales, quibusdam pupillæ dilatantur, læditurque visus, quædam vexantur stranguriâ, interdum sequitur claudicatio, sterilitas, nimia amplitudo, deformesque ventris rugæ, vaginæ uteri procidentia sæpe in partu contingit difficili, siquidem violentiori tractatione, quæ continebat, non rarò sequi cogitur, & nisi blandè reponatur, alia symptomata plura producit. Fœtus, ubi aquæ ab utero diù sunt elapsæ, in magno versantur periculo; nam aquæ illæ inserviunt pro respirationis materia, sicut nobis aër, nam in inspiratione assumit eas, redditque iterum in expiratione. Cum igitur aquæ illæ deficiunt fœtui, idem est, ac si nobis eriperetur aër, adeoque fermentationes cordis fœtus magnum sufflammationis incurrunt periculum. Propter elapsas illas aquas difficilior adhuc redditur partus, quia partes tunc siccæ fiunt, quæ glabræ esse debeant, ut fœtus meliùs excludi possit.

Extrema si frigeant, lethargus, sudor frigidus, syncoticusque, respiratio difficilis, deliria, convulsiones, tristitia, desperatio, risus Sardonicus, &c. haud fal-

laces mortis insequentis sunt prodromi. Spem verò bonam facit mater, si est hilaris, ac constantis animi, vires quoque sufficientes adsint, si sternutamentum supervenerit, bonum. Quando partus difficilis adest, cum omnibus bonis, non desperandum est. Paralysis alterutrius cruris aliquando remanet post partum difficilem.

CURATIO.

Restat nunc perfectâ prognosi, ut de diætâ puerperæ post partum difficilem prospiciamus.

Aër ergo sit paulò calidior, & frigidus omnis vitetur; quantum enim is vel ad uterum incautiùs nunc admisus, vel totum etiam corpus ambitu suo alteret puerperas, plura tristitia nos docent exempla. Hinc enim sæpè sanguis quasi coagulatur, grumescit & dolores, tormina, anxietates, lypothimix, & febres sæpènumèrò morbi graviores prompti sequi solent. A calido omnes benè se habent, inde enim disponuntur ad sudores, quâ diaphoresi præservatur corpus à purpurâ, aliisque puerperarum affectibus aliâs solemnibus.

Quoad *cibum* is sit talis, qui lochia secundum naturam fluentia non sistit, nec nimis promover, in quo sæpè puerperarum salus consistit. Omnes ergo cibi acidi, crudi, flatulenti exulent. Nocent quoque omnia pingua, salsa, austera, fumo indurata, & frixa, item lacticia. Laudantur verò pulli, perdices, lepores juniores, & carnes vitulinæ, agninæ, & bovinæ juniores, jusculla gallinacea, avenacea cum passulis minoribus prosunt.

Potus nocet frigidus, æstuante corpore assumptus. Vinum, ut & alia gene-

rosa maximè puerperis nocent, exinde enim sæpè incurrunt in febres acutas, & lethales.

Somnus & quies nimia, quemadmodum, & exercitia inmodica, propter quæ & ante tempus malè convertitur fœtus, sunt noxia.

Quoad *motum* optimè faciunt puerperæ post partum ad minimum per novendium se lectio affigant, extra enim oleas seu lectulum vagari primis diebus periculosum est.

Excreta, & retenta naturali fluant modo.

Animi affectus subitanei, & graviores, ut ira, excandescencia, tristitia, mœrores, solitudines exulent, studeant hilaritati.

Antequam ipsam medendi methodum aggrediamur, præmittemus pauca de officio obstetricis. In selectione igitur requiritur, ut ante omnia sit perita, nec temulentix dedita, imò etiam satis literata, & in libris anatomicis, chirurgicis ac re herbariâ exercitata, ingenio, & memoriâ va ens, mundiciæ studiosa, sanitate, & vegetâ ætate gaudens, pia, impigra, non fraudulenta, morosa, vel avara, sed mitis, compatiens, pudica, prudens, proba, & ab iracundiâ, & excandescenciâ furore aliena, non timida quoq; sed animosa, ut puerperas præsertim primiparas in conatu parturitionis excitare, & animare, & indifficultate, & variâ necessitate expeditè, & opportunè subvenire norit. Officium ejus in partu est ingeniosè infantem excipere, præternaturaliter prodeuntem in situm naturalem reducere, aptèque ad partum deducere, ac dirigere, in præcendendo, ac deligando umbilico infantis gnaram esse. Adhæc indiget sellâ, seu cathedrâ obstetricali sellæ tonso-

riæ non

riæ non multum abſimili, præterquam-
quod in anteriori ſedis parte inſtar ſe-
milunæ præciſa ſit, ut decidere ibi in-
fans poſſit; adjunctas prætereà habeat
tres alias miniſtras, quarum prima ad
dextram, altera ad ſiniſtram, tertia ve-
rò à tergo locentur, ut parturiens late-
ralibus incumbat, à dorſali autem te-
neatur, poterit tamen pariens etiam
loco ſellæ in ſinu robuſtæ fœminæ ſe-
dere, & nunc tertia ad tenendum dor-
ſum non eſt neceſſaria; in promptu
quoque ſit liliaceum oleum, ſpongia
mollis, lana munda, ſcabiæ, panni lin-
tei, cervicalia, odoramenta, & me-
dicamenta roborativa. Obſtetrici verò
pro ſe priori humiliorem ſellam etiam
præſtò habeat, ut paulò inferius ſede-
re, & promptè manus dirigere poſſit,
ſive enim in ſellâ, ſive in femoribus
alterius fœminæ ſedeat obſtetrici hu-
miliùs ſedere debet facie ſuâ averſâ, &
non ad faciem parturientis directâ,
ne præ verecundiâ ſe concludat, ſi in
lecto partus fiat, eodem modo depref-
ſiùs obſtetrici ante eam ſedeat.

Verumenimverò omnis magiſtratus
obligatur nullam niſi peritiſſimam, &
ab egregiis Medicis examinatam ad
obſtetricandum matronam admittere,
ob varios caſus, quæ in parturienti-
bus, gravidisque, imò etiam aliis fœ-
minis quotidie accidunt, & ob pu-
dorem ſæpiſſimè Viris Medicis non re-
velantur, imprimis in partu, ubi pe-
culiariter virorum inſpectionem mu-
lieres pudorofæ horrent, ſi ergò ob-
ſtetrici nulla adſit, quæ plurimorum,
atque etiam Anatomix ſit perita, fa-
cilè ex imperitiâ damnum ſit, quod
poſtea corrigi nequit, cujus aliquan-
do magiſtratus rationem eſt redditu-
rus, cum loco parentum, patrumque

patriæ, imò ipſius Dei ſint, ac in om-
nibus ſuorum liberorum curam habe-
re obſtricti, imò magis quàm paren-
tes; nam vulgares parentes ſemper ſuos
liberos ſuſtinent, & vix unquam ab
eis, niſi in ſummâ neceſſitate ſuſten-
tationem accipiunt, magiſtratus ve-
rò à ſuis ſubditis ditiffimè ſuſtentan-
tur.

Si ergo obſtetrici ad parturientem
vocatur, omnia quæ circa ipſam tra-
ctandam neceſſaria, cautè prævideat,
obſervetque, ſi difficilius procedat ne-
gotium, alias prudentes ſibi adjungat,
hilari vultu excipiat parturientem, pro-
mittendo illi faciles labores, vetet ne
parturiens acida aſſumat, ventos quo-
que clauſis fenestris, & januâ ab illa,
niſi ad recreationem, arceat.

Instante verò partu, gravis com-
modè locanda eſt, optima eſt ſella, in
qua ponatur fœmina; aliæ verò lectum
eligunt, aliæ amant ſtando, ac ad le-
ctum ſe inclinando parere. Locum an-
te parientem occupet declivior ob-
ſtetrici, præmiſſa exploratione, puden-
dum ventris, perinæ, partesque mu-
liebres oleo amygdalarum dulcium, ſeu
liliorum alborum illiniat, obſervetque
dolores, ac uteri aperturam; ut parien-
tem ad conandum, ſequè juvandum
adhortetur; inſtituat quoque, ſi ute-
rus ſe non ritè aperiat, fumum ex ſe-
mine carui, vel cumini, quod egre-
gium eſt. Poſſe re etiam non ita ſuc-
cedente ſuaderi parienti, ut ſurgat,
ac leni deambulatione, ſive per ſe, ſi-
ve ductu aliarum, exitum fœtui pa-
ret.

Diductis poſtea labris, ſi viderit os
uteri internum apertum, fœtumque ca-
pite ingreſſum, jubeat parientem, ut
compreſſo anhelitu, ſufficientique cor-
poris,

poris motu partum promovere non desistat, una etiam patientis abdomen leniter comprimendo expulsionem velificat.

Membranas duriores, infantemque cingentes unguibus cautè, ne fœtum lædat, aperiatur, cœterum situs vitiosos dexteritate suâ ita dirigat, ut prævio capite, qui modus optimus, in hanc miseriarum vallem ingrediatur. Egre-dientem fœtum obstetrix subtiliter attrahat, cavendo, ne corpore adhuc molli, quid distorqueat, vel laceret. In lucem edito fœtu, sanguis, qui in vasis umbilicalibus existit, versus infantis umbilicum comprimatur, & relicta parte quatuor digitorum transversorum longitudine ea abscindatur, vino abluatur, & umbilicus filo proxime ad ventrem pollicis à ventre distantia contringatur leniter.

Si in partu infans quasi semianimis in lucem prodeat, cura habenda, ne planè exstinguatur, ideoque obstetrix prudens spiritum ipsi infanti, aromata mansa, & halitus afflare, & adspirare debet, linguæ, vel ori instillet guttam aquæ vitæ, vel aliûs spirituosæ, narium quoque foramina, & pulsus spirituosus sunt illinendi. Secundinæ postea sunt extrahendæ, quod fieri debet, vel abdominis compressione, & labore à puerperâ solâ, vel obstetrix manum oleo calidè intinctam in uterum immittat, easdemque attrahat, sin uteri parti alicui accreverint, sedulo danda opera, ne violenter abrum-pantur, sed leniter hinc inde trahantur, ne damnum inde oriatur.

Tunc puerpera monenda, ut complicatis cruribus, ventre verò ligato fasciis in lectum calefactum decum-

bat, lochiorumque fluxum expectet. Interea obstetrix infanti sordes, mucumque abstergat solito lavacro, in quo plantæ cephalicæ, ne lavacrum sit nimis calidum, quod infanti summè noxium, imò sæpe mortiferum.

Hæc sufficiant dicta de statu partûs ordinario, & naturali. Difficilis partûs curatio instituitur per eadem media paulò ante specificata, præcipuum autem ab ardentissimis ad Deum fufis precibus; eapropter si figura se offerat, obstetrix tum proprio, si callet, tum Medici potissimum consilio maximè situm attendat parientis. Matrem igitur si offendet debilem (curatio enim primariò consistit in matris, & fœtus corroboratione, ut ambo laboriosam hanc sustinere possint provinciam) varia præscribat corroborantia, & analeptica. In quem finem profunt *vinum calefactum cum macere, vitellis ovi, & saccharo, addito croco*; vel detur aliquoties *confectionis alkermes*, quantum cuspide cntri capi potest; inungatur umbilicus matris *vino malvatico, vel balsamo vitæ*, vel imponatur cum pane tosto. Sic & propinetur cochlear unum, vel alterum *balsami embryon*. Ventri quoque imponatur *panis mellitus cum vino malvatico*, vel alio aromatico imbutus, *item cum pulvere cinnamomi, caryophyllorum &c.* inspersus.

Matrem, fœtumque roborabis cardiacis, spirituosus aromaticis, salibus volatilibus, & similibus aliis inter-nis cum specificis maritatis usurpandis:

℞. *Aqua rorismar.*
cortic. aurant. ana ʒj.

vite

vita Matthioli,
tinctura cinnam. ana ℥—.
confect. de alkmes sine odore ℥j.
ol. destill. mac. gutt. iij.
spiritus salis armoniaci aromatiz.
gutt. xij.
succini gutt. ij.
syr. de mentha, vel
cinnamoni ℥vj.

Secunda intentio Medici consistit in viarum dilatatione, & lubricatione. In quem finem optimè instituitur ante partum infusus, seu semicupum ad facilitandum partum, sequens commendatur ab Ettmuller:

℥. Herb. malvar.
alibæ,
melissæ
flor. chamomill. ana m. ij.
malvæ,
meliloti ana m. j.
semin. lini,
fœnigraci ana ℥iij.
rad. alibæ ℥iv.
incisa dentur ad chartam.

Decocto horum gravida infideat, quandiu cum euphoria fieri potest, idque ferè alternis diebus imminente partu, detergo madore in lectum se componat, illinendo postmodum lumbos, regiones umbilici, & lumborum, linimento ex mucilagine seminis lini, fœnigraci, althææ, olei amygdalarum dulcium, liliorum alborum.

Vel propinetur aliquod specificum, quorum plura sunt, inter quæ pro expertissimo commendamus hoc: Capias duo, vel tria ova recentia gallinacea cruda, coque ea in novâ olluâ, superfusa aquâ pluviali, vel fontanâ, donec probè bulliant, hujus aquæ largum haustum parturiens bibat, &

Musiannus de Morbis mulierum.

brevi juxta nostram experientiam liberabitur.

Fidum quoque experimentum habetur in mercurio, vel vivo, vel in pulverem parato, teste etiam Matthiolo, se nempe vidisse argenti vivi ℥j. vel ℥— ab obstetricibus nullo incommodo, sed semper prospero cum successu agrè parturientibus, prout & nos medicamento mercuriali menses per triennium suppressos in ordinem redegitimus, aliosque per eundem præcipitatum idem, & ejusdem diuturnitatis obtinuisse novimus.

Nimis tamen fortia, ut sabina, filix, nisi in summâ necessitate, in usum ne veniant, sterilitatem enim inducunt.

Helmontius in partu difficili pro arcano censet hepar anguillar. serpentum &c.

Apud pauperes vidî partum sæpe difficilem solvi haustu urinæ mariti.

CAPUT XV.

De Regimine Puerperæ, & Infantis.

Puerpera quælibet ante, in & post partum ab omnibus tam actu, quàm potentiâ frigidis, tam intra, quàm extra corpus omni studio custodiatur, nullique frigidaæ auræ perflationi, vel ulli gelidaæ aspersioni exponatur, sed mox à partu in molli lecto quasi sedens jaceat, scilicet tantoperè exaltatis cervicalibus, capite, & dorso incumbens, ut ferè sessionis figuram referat, femoribus paulùm distantibus, ut purgatio liberè procedat, ad spontaneam usque ejus cessationem; si verò nimius sanguinis fluxus acciderit,

C c ma-

magnaue virium debilitatio inde causetur, tunc ligentur digiti auriculares utriusque manus, ligamenti ex serico rubro, rursusque relaxentur, & iterum fortiter stringantur, & sic consequenter per aliquot vices, si tamen fisti nollit, tum coquantur duo, vel tria ova cruda recentia in aquâ pluuiali, vel fontanâ, donec aliquandiu optimè bullierint, affetur etiam integra nux moschata super flammam candelæ accensæ cereæ, cujus dimidium commansum devoret, superbibito largo haustu dictæ calentis, conducit prætereà hæc aqua decoctionis ovorum adversus quodlibet sanguinis profluvium.

Victus constet ex his, quæ probè nutriunt, & facilis sint coctionis, ut sunt avena, & hordeum decorticata, pruna, juscula ex jure pullorum, caponumque, ipsaque caro eorum, ut & vitulina, agnina, & hædina, suilla verò, & quævis fumo, vel sale condita, ut & pisces, olera, ova dura, caseus, & lacticia fugiantur; pro potu vinum sit tenue, vel cerevisia clara, semper tamen absque actuali frigidityte assumpta; per novem dies à partu continuos conducit ipsi, si accipiatur pinguedo caponis ad ℥iij. liquefiatque super leni prunarum calore, injiciantur eum ℥iij. macis minutim concisa, maneant simul per semihoram in calore ebulliente, deinde pinguedo per linteum exprimatur, ut macis remaneat, hujus colatæ pinguedinis omni mane quantitas nucis moschatæ, ac vesperi tantundem in jure pulli assumatur.

Sin autem in partibus verendis aliqua vulneratio, ruptio, laceratio, vel læsio contigisset, tunc inspergunt pulverem radice consolidæ majoris, ac

deinde pessos adhibent ex succis arnoglossæ, portulacæ, & albumine ovi paratos, applicando etiam hoc linimentum:

℥. Cortic. granator. ℥j.

lythargyr. subtiliss. trita ℥ ÷
cum ol. ros. q.s.

f. linimentum mediocre,
cum linteolis imponendum.

Infans autem, ut supradictum est, mox post partum à suo funiculo umbilicali separandus, ligando, & constringendo prius dictum funiculum trium digitorum intervallo ab abdomine infantis vinculo lineo, vel serico, spatioque duorum digitorum exterius à vinculatione funiculum refecando, ubi refecto umbilico cruento subtilissimus pulvis cretæ, vel boli armeni, vel croci martis inspergitur, butyrumque recens insulsum linteo exceptum imponitur, ad ejus consolidationem; Prognosis obstetricum de umbilico infantis talis circumfertur: Si ea ejus pars, quæ ventrem proximè respicit, rugosa, vel nodosa conspiciatur, quamlibet rugam, vel nodulum matri portendere infantem etiamnum ex ea pronascendum, nimirum tot pueros quot rugæ rubentes adsint, puellas autem, si ejusmodi rugæ albescant, quoties explanatus compareat dictus umbilicalis processus, & absque ullâ rugositate, toties matrem in posterum sterilem permanfuram.

Porro umbilico obligato (ex cujus retentione etiam magnitudo major, vel minor virgæ virilis prædicitur) infantulus balneolo ex aqua dulci moderatè calenti (antiqui tamen Græci aquam salsam ad ejusmodi balneum insumpserunt ad firmationem meliorem cutis infantis) infertur, ita ut

corpusculum aquâ mergatur, caput verò emineat, ac optimè abluitur eâ cautione, ne quicquam : quæ auribus illabatur, sinistrâ manu tenetur caput, dexterâ verò figurantur oculorum cavernæ, ac capitis decens figura comprimendo disponitur, & ab omni immunditie optimè mundatur, & gingivæ quoque suaviter, ac molliter fricantur, brachiola, & cruscula itidem decenter configurantur, adhæc digito auriculari præcipuè excretionum viæ, nempe foramina narium, & ani leviter ampliantur, & dilatantur, & quantum fieri potest, ad excernendum excrementa disponuntur, seu incitantur, immisso etiam ori digito ad tollendam omnem salivam inditoque in anum minimo digito primum sterco, quod meconium appellatur, remouetur, nec minus aurium meatus, ac palpebræ probè aperiuntur, & exterguntur; antiquis verò Græcorum Medicis usitatum fuit guttulam olei oculis infantis instillare eum in finem, ut tuniceæ, quibus constant, emolliantur, extergantur, & pueruli integrum visum recipiant; ne autem tenelli oculi à luce lædantur, lavacrum in loco obscuriori mediocriter tepente instituat, manibus quoque pecten leviter comprimatur, ut natura instigetur ad reddendam urinam, & quando sic ubique omni studio lotus, & mundatus est infans, tunc ad lenem ignem mediocriter calefactis linteis abstergitur, & resiccatur, linteisque pannis involvitur corpus, ac insuper aliud linteolum capiti circumtegitur, superadditisque demum aliis tegumentis pro cuiusvis regionis consuetudine infasciatur, longâque fasciâ, seu tœniâ, aliquoties circumactâ colligatur, omni-

bus membris in rectum situm positis, ne aliquod irregulari positione, & colligatione figuram curvam, vel intortam acquirat, fasciatus debite in cunas reponitur, ac in tanto interveniente spatio obtegatur, ut sine impedimento respirare queat, muscisque nullus relinquatur accessus ad infantem turbandum; Quando rursus à somno evigilat, obstetrix nonnihil sacchari pulverisati, vel mellis cocti, & non crudi cum pulpâ pomi assati deglutiendum præbeat, hoc enim remedium genere laxabitur, ac omnis superfluitas per secessum excludetur.

Unâ autem, atque alterâ horâ elapsâ, rursus fasciatione solvitur, ab excrementis extergitur, ac denuò omnibus corporis partibus, ac participationibus in rectum situm repositis, iterum infasciatur, lactatur, ac in cunas reponitur, altero rursus eodem balneatur, artuumque configuratio reiteratur, idque singulis diebus ad minimum semel, vel bis, extensio autem sæpius, ne diutius in excrementis, & urinæ madidatione jacens exulceretur. Balneatio itaque, & membrorum sedula dispositio omni die per unum, vel alterum mensem repetitur, talique configuratione impeditur, ne ulla corporis pars deformis, & distorta evadat, qualibet etiam balneatione prius in dorso, ac deinde in pectore, & anterioribus partibus fomentari, omniaque concava loca, nempe sub axillis, ad collum, & inguinibus bene mundari, & extergi debent. Adhæc oculi & aures sæpius linteolis, tepente aquâ, vel lacte humectatis extergantur, & mundificentur, inguina quoque ab urinæ aspersione detergenda, & ad

ignem siccanda crebrius veniunt, ne ab acredine lotii exorientur, quod si fiat, inspergantur pollen hor lei, vel farinæ asserum à vermibus exesorum, vel quod melius est, flore cinci (cincum autem species calaminaris est in igne liquescens, datque in ollis sublimatoriis flores, velut antimonium) & brevi iterum exesa cuticula consolidatur. A qualibet autem balneatione uberibus adhibetur, & lactatur, nullum quoque lac ipsi convenientius est materno, quod tamen ante tertium diem nato non detur, sed ab aliâ interim sugat, donec matris propriæ lac in mammis concretum prius sit emulctum, vel per certum ad hanc rem instrumentum exsuctum, quod ita paratur, ut ipsa puerpera sibi hoc lac vitiosum per illud exsugere valeat. A lactatione cunabulis redditur, eorumque consuetâ agitatione, & cantilenarum modulatione in somnum consopitur.

Lactatio sæpius in die fieri debet, modò ex unâ, nunc ex alterâ mam-mâ, nutrix verò manu papillam osculo infantis insertam quasi exprimendo teneat, ne infans opus habeat operosâ suctione primam lactis stillam extrahere, at semel stillans faciliè instar filtri pergit suctionem levem sequi, sed nunquam in lavacro lac sugendum ipsi præbeatur, prout & adulti in balneis non impunè bibituri essent, ut in nobis ipsis in juventute experti sumus, ita etiam infans in suo balneo sine gravi noxâ non lactaret. Quando autem plorat, aspiciatur fasciæ ligatura, an forsan lex distorsione ejus infans malè habeat,

vel aliquid pungitivi adsit, & ipsi molestiam inferat, vel rursus sitiat, vel in nimio æstu jaceat, quod ex rubedine vultus animadvertitur. Quamvis autem maternum lac infanti præ omni alio optimè conducat, sæpe tamen ob vitium mammarum matres coguntur nutrices substituere, quod si ita eveniat, eligenda est integræ valetudinis, ampli pectoris, grandioris staturæ, mediæ ætatis, seu inter vigesimum septimum, & quadregesimum ætatis annum, quæ mediocriter sit mammata (nam neque nimis parva, nec nimis vasta ubera lac optimum habent) & ad minimum ter peperit, non salax, potatrix, munditiæ negligens, sordida, tristis, vel melancholica, cujus etiam lac prius examinari debet, an inculpati vices gerat: Sicuti enim vinum Cos tantummodò bonum est seu colore, odore, & sapore præstans, ita etiam itidem lac bonum excellere debet colore, nimirum albissimo, odore, nempe suavi, & sapore videlicet dulci, & consistentiam habere medio-crem, id est non nimis spissam, vel aquosè tenuem, cujus proba est, si ejus gutta stilletur super unguem pollicis, vel tersum speculum, in rotunditate persistat, nec defluat. Ab hac qualitate si lac defleat, colorisque sit flavescentis, lividiusculi, odoris injucundi, vel subætidi, saporis nauseosi, insueti; subamari, vel falsi, & faciliè ace scat, consistentia promptissimè defluat, vel case scat, tale lac eandem, ex qua desumptum est, minùs prosperè valere arguit, ac infanti noxam parit, nempe caseosum lac astrictam alvum, inappetentiam,

& vomitiones ; aquosum verò tormina, & flatus ; flavescent fluxum ventris, & pustulas ardentes ; salsum autem scabiem, & pruritus.

Non rarò tamen lac inculpatum vitatur, si nimirum nutrix pravo utitur cibo, & inconvenienti diætâ, conveniens enim requirit, ut moderato exercitio corpus moveatur, aliàs instar stagnantium paludum fracescit, & putredinem concipit, item ordinem in cibo, potu, & somno servet, talibusque alimentis nutriatur, quæ facilis sint concoctionis, & laudabilem cruorem generent, à contrariis autem, & è stomacho sursum vaporantibus abstineat, præcipuè à cæpis, allio, porro, caseo putrido verustò, brassica doliis conditâ, carne suillâ, fumarâ, salitâ, succidiis, & ab his, quæ salacitatem stimulant, quibus mirum in modum infans lactans læditur, imprimis si nutrix iterum concepit, nequaquam ergo talis ulterius lactet, sed vel infantem ablactet, vel alia nutrix substituatur, donec infans sesquiannum, vel ad summum biennium ætatis agat, tuncque lacti desuescat, & alimento solidiori assuefiat.

Interim si alii defectus lactis ingruerent, remedia convenientia adhibeantur, pro exemplo : Si lac imminuatur, indaganda est causa, & si ab indebito aliquo cibo, vel potu dependeat, abdicandi sunt, si ex pauciori alimento, liberaliori detur locus, fovendo simul mammas calidis vestibus, quas & sæpius confricare convenit, ac oleo quodam temperatæ calefactionis inungere, nempe oleo irino, anethino, vel fœniculi, præmisso foru ex decoctione ficuum, fœniculi,

althææ, malvæ, & similium.

Introd assumat ejusmodi pulverem :

℞. *Semin. fœniculi,*

anisi,

seseli,

api ana ℥ij.

rad. cardui Marie ℥ij.

piperis longi. ℥ij.

sacch. albiss. ℥iij.

m. f. pulv. subtilissimus.

Vel ℞. *Sem. napi,*

pastinacæ,

fœniculi,

seseli ana ℥iij.

lini ℥j.

cinnamomi acuti ℥ij.

sacchari ℥ij.

m. f. pulvis.

Cujus ℥ij. vel largum pugillum in vino generoso, horâ unâ ante pastum accipiat.

Si verò lac nimîâ copiâ abundet, minuendus est nonnihil cibus, ac potus, imprimis in hisce, quæ multum nutrimenti dant, ut sunt ova sorbilia, carnes, & vinum, vena quoque est (præterquam mox à partu) secanda, antequam verò remedia ad exsiccandum lac in uberibus applicentur, emulgendum prius est lac illud jam in mammis existens, ne à remediis in massam duram coaguletur, seu congeletur, tum sequens convenit.

℞. *Pulv. gallarum,*

& Cumini

ana. q. p.

Coquantur in aceto vini, & intinctis spongiis, vel linteis hic decoctionis liquor calens fomentando mammis applicetur. Idem potest fieri decoctione lapidis arenosi albi in aceto, vel herbæ, & radicis hyoscyami ita in aceto bullitæ, vel decoquantur lentes in

pultem, & ex eis cataplasma mammis superponatur.

Reliqui lactis defectus diætâ corriguntur, si nimirum nutrix alimentis, potuque, & aliis rebus convenienter regatur, vitando omnia nimis acria, aultera, copiosa aromata, potum inebriativum, pisces, carnem ferinam, & similia, cavendo quoque ab iracundiâ, lasciviâ, forti corporis exercitatione, vel labore, balneatione, multâ ingurgitatione, inprimis autem ab ebrietate.

Porro etiam modus in lactatione infantis servetur, nimium enim lac, quo ventriculus ejus obruitur, corrumpitur, gravat, & variam ut intemperantia in adultis morbositatem parit, quia omne nimium etiam rerum optimarum vertitur in vitium.

Nutrimendum infantis quod attinet, in hoc lac maternum palmam reliquis omnibus, mensibus prioribus mox à partu præripit, verùm partibus corporis circa mensem quartum augmentum in extensione capientibus, etiam capacitas ventriculi ampliatur, ideo cibus quoque aliquantulum materialior sensim ventriculo porrigatur necesse est, quem in finem pulcullæ è polline triticeo, & lacte vaccino, addito modico sacchari, vel medullâ similageâ contritâ cum lacte coctâ parantur.

Tandem juxta præcipuorum Methodicorum veram doctrinam cuilibet infanti propriæ matris lac præ ullo alio convenientissimum quidem est; verum enim verò si mater connatam habeat vitiositatem, ita ut sit furtiva, mœchatoria, stolidâ, morbida, vel pravo victu confirmatum habitum morbosum introduxerit, tunc ipsius

lacti pariter vitioso, utique aliud ex nutrice optimè constitutâ necessariò longè præferendum est. Imò maritus ipsius id cognoscens bene facit, si in truncum sylvestrem, si fieri potest, surculum hortensem, optimæ qualitatis inserat, id est vitiosæ matris infanti ingenitam indolem, & morbositatem, per lactis melioris notæ transplantationem corrigat quantum corrigi possit, cætera Deo optimo maximo commendans.

C A P. XVI.

De lactis coagulatione.

NON infrequenter lactantium mammæ lactis coagulatione, & caseoso coagulo affliguntur, cum vasa illa lactifera lacte nimium replentur, & distenduntur. Hic tumor interdum totam mamam, interdum ejus partem occupat, ac postmodum multa parit incommoda, nisi maturè obstitatur; quapropter doloribus, & non raro febribus lactentes torquentur, quinimò in sapore, & consistentiâ lac depravari solet.

S I G N A.

Tumor hic faciliè cognoscitur; nam adest mammarum durities, modò minor, modò major, modò totam occupat mamam, modò unam tantum ejus partem, adest pariter dolor, & quandoque rubor, & malo procedente, febris supervenit, inflammatio, & exinde suppuratio.

C A U S A E.

Causæ quærendæ sunt, vel in ipso lacte, quod præ aciditate in grumos concrevit, & caseatur, vel in quolibet alio

alio acido aliunde cum lacte allato: siquidem lac copiosum occultat acidum, & diutinâ in mammis retentione antequam exfugatur, vel emulgeatur, acidum exerit, coagulatur, non secus ac quodlibet aliud lac foris in vasis repositum acescit, quod etiam videmus brevi spatio acescere, instillato aliquo liquore acido mox caseari, ac in serum, & grumos separari. Hinc lac coagulantes, & caseantes coagulo utuntur hædino, quod est lac summè acidum, & cautè ad hunc finem servant, & coaguli hædini defectu, lacte ficulneo utuntur, quod est summoperè acidum. Idem etiam contingere potest post nimium refrigerantium, vel calefacientium usum applicatorum, quæ aquosiorē lactis partem exhalare faciunt, crassiori relictâ. Item coagulationem inducere possunt omnia ea quæ lacti aciditatem conciliant, inter quæ primum obtinent mœror, terror gravis, & præcipuè panicus, rerum acidarum supra mammas applicatio. His victus accidit prava ratio, acetariorum, vel rerum acidarum abusus, &c. Exinde tumor, dolor, rubor, & mammarum inflammatio.

Nonnulli sub mammarum inflammatione lactis coagulationem comprehendunt, sed frustra laborant; siquidem inflammatio est solius sanguinis, & non lactis soboles, & licet statuam mammarum inflammationes duas habere causas immediatas, sanguinis copiam, & copiam lactis, extra rem loquuntur, nam unâ cum lacte putrescente, sanguis calore, & dolore impeditus grumescit, vel elabitur, & etiam putrescere incipit.

P R O G N O S I S.

Lactis coagulatio plerumque sponte

cessat, ut remediis opus non habeat; Interdum nisi convenientia applicentur remedia, & præcaveatur, inflammationem, febrem, apostemationem, & quandoque ex Chirurghi ignorantia, fistulam accersere solet. Interdum quoque dum lac induratur, scirrhus, & non rarò cancer inde oritur.

C U R A T I O.

Curatur hic tumor, si à nimio proventu promoveatur lactis imminutione, si verò ab illius coagulatione in coaguli educatione, vel resolutione. Educitur lac in puerperis, quæ lactant, ore infantis, quòd si unus non sufficiat, plures adhibeantur. Sunt in hac nostrâ civitate quædam mulierculæ, quæ sibi hac arte victum quæritant, lac è mammis sugentes, & lautè vivunt. Solent & pauperculæ mulieres adhibere catellos. Vel ab ipsâ matre emulgeatur, vel exfugatur instrumento sutorio ex vitro, quod vulgò *succarola* vocatur, vel amphorâ prolixum collum, & ventrem amplum habente, quæ immergatur in aquam calidam, vel ad ignem calefiat, ejusque orificium immediatè papillæ applicetur, & prematur, nam ab amphoræ refrigeratione papilla in amphoræ collum intruditur, & lac guttatim extillat. Hoc utimur artificio, præcipuè ubi papillæ non satis patent, vel non satis se exerunt; extrahuntur hoc artificio, & patentiores fiunt.

Inter remedia, quæ lac dissolvunt coagulatum, sunt *spiritus salis armoniaci dulcificatus ad guttas vj. spermaceti*, quod grumos quoscumque dissolvit à 3. ad j. *oculi cancrorum*, *antimonium diaphoreticum*, *mumia*, *pulvis asellorum ad ʒj.* Item *semen fœniculi*, *cumini*, *chærefolium*, *mentha*, *calamintha* internè sumpta. Valet etiam *seminis*

nis anethi ʒj. quolibet mane.

Exteriùs suas meretur laudes *Emplastrum de spermate ceti*, cujus compositio est :

*ʒi. Cera alba ʒiv.
spermatis ceti ʒij.
gum. galb. in aceto dissolut. ʒj.
m. f. s. a. emplastrum.*

Per quod liquatum trahatur tela, fiatque vulgò dictum spanadrapum, utrinque alternatim applicandum. Hoc emplastrum lac in mammis à coagulatione non tantùm præservat, sed etiam coagulatum iterùm solvit, & discutit, aut restituit. Exteriùs etiam commendatur *essentia mentha* inuncta, sed magnâ cum cautela adhibenda est, ob infelices eventus, quos ex aliorum applicatione observavimus : Verùm tutior est *mentha succus*, qui lac coire, densarique in caseum non patitur, si ejus folia lacti immergantur, imò si coagulatum erit, hujus succi guttas aliquot instilles, statim solvitur, & in pristinam reddit formam. Ex hoc experimento habemus, quod quoties lac in mammis caseosam nanciscitur coagulationem, corrumpitur, ac inflammationem accersit, tumorem, & apostemationem indubiè parit; aptissimum itaque, & præsentaneum remedium est, si calido menthæ succo mammæ foveantur. Item si in infantium ventriculis hac caseoscat, quod ex adstrictâ alvo, inappetentiâ, & vomitionibus conjectari oportet, eodem menthæ, succo, vel ejus syrupo succurres. Nos pro experimento habemus *inunctionem ex oleo ros. omphacino, & cera*, qua lac in mammis coagulatum dissolvimus, & multas mulieres ex imminenti apostematione eripuimus.

Vulgares pro hoc curando affectu multa vulgaria præscribunt epithemata, fots, inunctiones; verùm quia in unoquoque præcipuè admiscant *acetum*, vel quandoque *ladi coagulum*, potius ob aciditatem malum adaugent, quàm resolvunt. Quòd si dolori accesserit mammarum durities, & rubor ob inflammationis metum, tanquam arcanum commendatur *Sambuci Rob.* linteo obductum, & calidè quousque perferre poterit mulier singulis horis mammis applicatum: hoc enim remedium lac resolvitur, & ab inflammatione præcavetur.

His internis, & externis medicamentis attenuantibus, & solventibus adhibitis, si præveniri, aut impediri suppuratio nequit, vel quia Medicus non statim accersitus fuit, vel quia vulgaria adhibuit medicamenta, tunc admovenda sunt illa quæ ipsam promoveant, ac capite de inflammatione descripta sunt, & juxta nostram methodum tota curatio peragatur; verùm quandoque contingit, ut mamma ad sanitatem perducere non potuerit, quia lac ab abscessu emanat, tunc lac exsicceatur in utraque mammâ, aliàs frustra laborabit chirargus.

C A P. XVII.

De Mammarum inflammatione.

Mammæ variis tumorum generibus infestantur; nam cum glandulosâ consent substantiâ, ita ut nihil sint, quàm corpusculorum glandulorum quamplurimorum perexiguorum congeries, & ex aliâ parte grandiora vasa à naturâ

rece-

receperint ob commodiorem lactis generationem, ad quem usum potissimum sunt formatae, tunc omnes cujuscumque generis succos recipiunt, cum tenues, tum crassos, frequentius tamen inflammatoriis tentantur tumoribus; nam facile in iis lac concrevit, & concretum tensiones, dolores, inflammationes, & febres advehit. Præter inflammationes non raro scirrhus infestantur, tum à principio, nec alteri succedens affectui, sed etiam inflammatoriis secundario, scilicet tumoribus succedentibus; nam cum raro mulieres ab initio Medicorum consilia advocent, & in his casibus facile obstetriculis, aliisque fœmellis se committant, quæ varia, atque diversa administrant medicamenta, quibus facile tenues particulae discutiuntur, crassioribus relictis, iisque induratis in scirrhi dispositiones transmutantur, quinimodò ex his facile quoque ad canculos perducuntur. Primò de inflammatione tractabimus, quæ frequentius in iis generatur, & potissimum in puerperis, vel ex sanguine ad mammas concurrente, vel lacte in iis detento; nam cum hac nostrâ tempestate plurimæ enixarum, quæ suos partus alere nequeunt, vel nolunt, meritò hujusmodi tumoribus infestantur, lacte in mammis detento, & eò magis si per uterum non rectè purgentur. Addimus etiam, quòd pleniori utplurimum utuntur victu, pullis, scilicet contusis, juribus consumptis, carnibus, ovibus, & similibus, & quod magis facit, vino græco generoso utuntur, à quibus causis sanguinis plenitudo, moles augetur, quæ ad mammas ipsas, ut diximus, recurrens, promptè inflammationes excitat.

Musianus de Morbis Mulierum.

S I G N A.

Vera mammarum inflammatio facile cognoscitur ex tumore duro, rubro, calido, & dolente, & vehementi in mammis pulsatione, his conjungitur quoque febris, quæ inflammationis sociæ semper existit.

C A U S A E.

Pro mammarum inflammatione statuunt vulgares chirurgi sanguinem ad ipsas recurrentem; verum inquirunt, nunquam exquisitam, & sinceram in iis fieri inflammationem, & ad sanguinem excrementitium confugiunt, ac propterea utplurimum spuriam, & illegitimam fieri, secundum quod sanguis vel biliosus, vel pituitosus, aut melancholicus fuerit, vel horum omnium naturam sapit. Ex sanguine bilioso inflammatio gignitur erysipelatoza, seu ad erysipelatis naturam vergens; ex pituitoso provenit œdematoza; ex melancholico deinde oritur scirrhus, seu scirrhusæ dispositionis particeps, seu tandem quodam modo has participabit omnes, ubi sanguis horum omnium particeps fuerit. Verum errant humoristarum scholæ, nam inflammatio ad erysipelatis naturam accedens, esset pernicioza, quia ab erysipelate suppuratio malum, quod in inflammatione oppositum experimur; si esset œdematoza, nunquam suppuraretur; si scirrhusa, insanabilis: & itaque vanum quaternarii humoris figmentum.

Vera mammarum inflammatio fit à nimia sanguinis ubertate, vel incalescentiâ, ob menstrua, vel lochia suppressa, vel imminuta, vel ob plenior-

D d

rem

rem victum, qui ubi uber, vel impurus ad ubera regurgitat; maximus enim consensus, & confluxus est ab utero ad mammas, ac in vasculis capillaribus hærens, ac stagnans, imò extra ipsa vascula in laxam mammarum substantiam elabitur, ibique à circulatione impeditus concrefcit, ac acefcit, hinc tumor, calor, pulsatio, & inflammatio oboritur. Potest etiam ab externis causis etiam contingere, nempe à contusione, lapsu, ictu, nimia vestium strictione, repentinà post calorem perfrigeratione, ac sudoris erupti percussione. Item ab animi affectibus, nempe terrore, irâ, zelotypiâ, lascivâ concupiscentiâ; nihil enim potentiùs uterum afficit his affectibus, & per consensum etiam facilè mammas.

PROGNOSIS.

Mammarum inflammatio non est contemnenda, licèt aliorum calidorum tumorum respectu per se minùs periculosa sit, partium tamen affectarum ratione sæpe perniciofa evadit, & propterea quia mammarum laxâ substantiâ multis præditæ sunt glandulis, caloremque habent debilem, facilè eorum inflammatio vel in abscessum, qui in fistulam abire solet, vel in scirrhus, vel in caneros degenerat.

CURATIO.

Curationem perficiunt vulgares, primò tenui, & refrigerante victu cum abstinentiâ à carnibus, vino, & quæcumque plenior generant sanguinem, interdiciunt. Deinde si sanguinis copia in corpore redundet, unde affluxum metuant, inflammationem augeri

existiment, & potissimum si à menstruorum, vel lochiorum suppressione, vel imminuto fluxu inflammationem provenire suspicentur; primò venam in talo tundunt, vel crura scarificant, & inde venam in cubito aperiunt. Si uterus non sit in causâ, illicò venam in cubito secant, & reiterant. Verùm hac sanguificinâ affluxurum erit, præcave-re student, & non quod urget, aver-tunt; affluxum, & elapsum intra laxam mammarum substantiam, licèt totum exhauriant, non attingunt. Si vitiosi humores affluant ad mammas, & sanguinis affluxui, & inflammationi ansam præbeant, lenia exhibent medicamenta. Verùm si centies purgarent, nunquam inflammationem curabunt, nisi in resolutionem, vel suppurationem abiret, imò purgantia inflammationes semper in pejus mutare solent.

At quia inflammationis indicatio apud vulgares est inflammatae partis refrigeratio, propterea refrigerantibus, ut dicunt, utuntur: imponunt ergò sæpius supra mammas linteum poscâ madidum, vel

R. *Succi lactuce,*
portulacæ,
solanæ ana ℥. j. ÷.
olei ros. ℥. ij.
chamomeli,
aceri ana ℥. j. m.

Verùm hæc frigida, & repellentia periculosa sunt; nam calorem labefaciunt, & facilè mammas in lapideam duritiem adstringunt, unde scirrhi curati difficiles, & quandoque cancri oriuntur. Tandem discutientia adhibent, ut

℞. *farina fabar.*
lupinor.
semin. lini,

sanguinacci,

fœnugraci.

Pulv. flor. chamemel. ana ℥. j.

coque, & adde

ol. chamemel. ℥. ij.

f. cataplasma.

Quod si materia non discutiatur, & tumor non minuatur, alterutrum metuendum est, vel ut materia induretur, vel ut suppuretur. Si indutatur, emollientibus utuntur, ut

℥. fol. malva m. j.

coque ad putrilag. & adde

farina semin. lini,

pulv. radic. althea,

flor. chamemeli ana ℥. j.

coque iterum, & adde

ol. sesamini ℥. j.

f. cataplasma.

Vel inungunt oleo lumbricorum terrestrum.

Si inflammatio ad suppurationem vergat, suppurationi incumbunt Emplastro diachylonis, vel pane triticeo in lacte cocto cum pauxillo croci, vel sequenti cataplasmate, ut

R. fol. malv.

althea ana m. j.

ficuum num. V.

farina semin. lini,

fœnugraci ana ℥. j.

fermenti ℥. ÷.

coque in lacte vaccino, & adde

unguenti basilici ℥. j.

Croci ℥. j.

m. f. cataplasma.

Vbi pus generatum est, abscessum ferro aperiunt, pure educto, ad sanguinis fluxum sistendum, stupam cum ovi albumine conquassato applicant, quam post viginti quatuor horas remonent, & per longum tempus digestivo regunt, post quod unguentis incarnantibus, & cicatrizantibus utuntur.

Inflammationis mammarum curatio in sanguinis obstruentis, vel elapsi resolutione consistit, unde medicamenta conveniunt, quæ pristinae circulationis restitutionem promovent, & reliquas particulas vitiosas, & terrestres per convenientia emunctoria eliminant, sive per alvum, urinam, menses, sive transpirationem, hujusmodi sunt diaphoretica, ut aqua stillatitia cardui benedicti, cherasfolii, bardane. Item sperma ceti, sanguis hirci ad pleuritidem, c.c. sine igne præp. stibium diaphoreticum, bezoarticum minerale, sulphur auratum diaphoreticum, spiritus cornu cervi, oculi cancrorum, sal volatile cornu cervi, cardui sancti &c. diaphoretica, quæ in aliis inflammationibus descripsimus.

Exteriùs conveniunt spiritus vini camphoratus, crocatus, aqua Regina, Hungar & si dolor urgeat, aqua spermatis ranarum tepida, vel aqua vitrioli, vel epithema ex thure, & myrrha cum vino coctis, & tepide applicatum. Item emplastrum de spermate ceti, vel bis in die admoveatur de ung. althea, quod egregie resolvit, & discutit.

Quod si pristina fluiditas sanguinis reparari nequeat, quia inflammationis materia pus concepit, suppuratio potius promovenda, quam præpediendâ, eam promoveamus emplastro filii Zachariae, & mucilaginis, vel sequenti cataplasmate, ut

℥. Rad. alth.

lilior. albor. ana ℥. j.

fol. malva,

mercurial. ana m. j.

Coquantur ad mollitiem, quibus contritis, adde

farina tritici,

hordei ana ℥. ÷.

D d 2

butyri

butyri recentis,
ping. gallinae ana ℥. j.
o. chamamelin. q. s.
fiat cataplasma,
 tepidè imponendum.

Pus jam genitum esse cognoscimus ex febris, caloris, doloris, pulsusque in mamam remissione & tumoris in acumen, sub quo inundatio percipitur, elevatione, rectissime fit, si pus quamprimùm effundatur; tunc sequenti cataplasmate opus perficies, & complebis: *Capa sub cineribus assata, & cum axungia porcinâ, & modico sapone Neapolitano subacta citò abscessum rumpit, vel emplastrum Apostolicum.* Cæterum emplastrum nostrum benedictum, quod cap. de strumis ingenuè communicavimus præstantissimum erit, quasi Dei benedictionem in hoc persanando morbo consequutum sit; nam solâ superpositione, & renovatione abscessum maturescere facit, aperit, & sanat, ut nos experti, nec in mammarum abscessu alio usi sumus usque adhuc citò, tutò, & jucundè plusquam centum mulieres hoc morbo affectas curavimus. Ita hoc emplastrum omnia alia excedit hoc in curando morbo, ut mulieres hoc morbo affectæ, quibus hujus emplastri paucillum tradidimus, & seipsas absque chirurgi quotidiano usu curarunt, emplastrum pro mammarum apostematibus appellavêre.

Si abscessus sponte non rumpatur, non scalpello aperiendus est, quia mulieres sunt delicatulae, & instrumentum ferreum pro apertione abhorrent, sed aliquantisper præstolandum est, & indubitanter optatum à nostris medicamentis consequenter effe-

ctum. Quòd si metus sit in morâ, sedulo aperiendus est brevi incisione, sed in loco decliviori, ut puri commodior detur com meatus, quo factò, sensim pus evacuandum est, deinde paucillum, turundâ medicamine imbutâ, amplius fiat abscessus orificium, quod idem observandum est, si sponte rumpatur. Abscessum apertum mundifica non vulgari methodo, sed summam adhibe diligentiam, & exquisitis utere medicamentis, cum mammarum substantia sit spongiosa, & cavernosa. Primò igitur aliqui apertum abscessum vulgari digestivo digerunt, quod utique per aliquot dies non improbamus, si post quos huic *mel rosatum simplex* immiscueris, & optimum digerens, & mundificans efficies, deinde *turundis oleo nucis juglandis utere, vel balsamo sulphuris terebinthinati*, tandem persanatur *emplastro diasulfuris Rulandi, vel fodicationum Paracelsi, vel oppodeldoch.*

CAPUT XVIII.

De Morbo Pilari.

Quidam Medici inter mammarum affectus referunt malum pilarem, quod Græci Trichiam appellant, sic dictum à pilo, qui in mulierum mammis post partum invenitur, & cum lacte excernitur, neque veteres Medici de hoc ambigunt, & sæpe hoc malum, sed non verum pilum in lætantibus observavimus, cujus quoque *Aristoteles lib. 7. de hist. animal. cap. 11.* mentionem facit, statuit namque si pilus poculo haustus sit dolorem

rem moveri in mammis, qui non fedetur, donec pilus vel expressus exeat iponte, vel cum lacte is extingatur.

Hanc ineptam Aristotelis sententiam Hieronymus Cardanus, & Thomas à Veigâ sequuntur, & ineptè credunt pilum lactationis tempore ad mammas pervenire posse, vel epotum, vel cum cibo sumtum, quia attracti virtus in mulieribus tunc valida urget, vel ob sanguinis ad mammas confluxum, & partis laxitatem, vel cum chylo celeriori fluxu agitatum ad mammarum tubulos, & ipsum tandem lactis receptaculum delatum, ex quo cum lacte per papillarum cuniculum quendam ejectum, qui ex eodem prominet aliquâ parte, ut digitis, vel vossellâ se facillè præber extrahendum.

Nec nos majora, & devia movent exempla; refert enim Langius lib. 2. epist. 40. de juveniculâ quadam in Principis cujusdam Germani gynæceo, quæ cum sese ad speculum adornaret, detentis ore aliquot acubus, quibus pep'um affigeret, ab amasio à tergo clanculum ac edente intra scapulas percussa, acus deglutivit, quæ post biennium, illæsis urteribus, eminxit. Item Alexander Benedictus narrat de puellâ Venerâ, quæ acum deglutiverat, eamque post biennium eminxit, calculo incrustatam. Antonius Benevenius refert, quòd mulier Hetrusca, acum cupream deglutiverat, quam triennio inde, juxta umbilicum sana excreverat. Narrat Helmontius de injectis materialibus §. Vilordie anno 1636. Rusticus mihi notus vo-

lens saginare vaccam, illi quotidie poculum dedit, cui incoxerat olera cum fursuribus. Tandem emaciatur in die magis, caputque dextero crure claudicare: casâ vaccâ, inventus est brevis culter uxoris suæ, in capulum buxum retortus, inter costas, & homoplattam abditus: rustica enim concidendo rapam, cultrum inter olera reliquerat eumque vacca bibendo deglutiverat. Hæc, & alia exempla, an vera sint, fides sit penes suos autores. Vnum tantum scimus nos deglutitos nummos, lapides, metallorum fragmenta, clavos, & id genus alia per anum excreta fuisse.

Has aniles fâbellas credat, Judæus Apella, quòd nos non ita facillè Aristoteli, ejusque procuratoribus per epistolam assentimur; sed cum cordatis Viris, Vesalio, Mercuriali, Sennerto, & recentioribus aliter sentimus; non enim per tot angiportus, tenuisque anfractus ab ore ad mammas pilum duci posse arbitramur, etiamsi mammæ illum fortè, cum in ipsarum venis consisteret, amplexuræ essent. Certum est pilos in tot coctionibus immutatos permanere, cum compactioris sint substantiæ, verum hoc potius nos movet si pili facillè ciborum reliquiis adhæreant, cur non cum facibus per intestina, tanquam per liberius potius ostium, quàm per tot exilissimos meatus, totque anfractus ad mammas usque deriventur; dicimus itaque hos pilos in mammis generari. Quid autem sint, sub judice lis est; Mercurialis namque sanguinis fibras esse putat, cæterum sanguinis fibræ à sanguine non separantur, sed totus ad mam-

mas affluit. Alii probabiliter statuunt in mammis hos pilos generari, ut in aliis corporis partibus pili generantur, & ex iis excernuntur quemadmodum in renibus, urinariisque meatibus, & per urinam excretos fuisse testantur fide dignæ observationes, & hos nobis multoties autopsia demonstravit, sed nec horum genesim adducunt. Puerile namque est cogitare pilum haustum ventriculum, meseraicas, jecur secundum eorum sententiam, pertransire, & ad mammarum cavernas per mille anfractus pervenire.

S I G N A.

Pro morbo pilari in mammâ adest rubedo, ingens dolor, rigor, febris, capitis dolor, & totius corporis lassitudo, & alia symptomata, quæ pilus ibi generatus excitat, dum exitum quærit.

C A U S A E.

Pili causa in mammis est natura lasciviens in succo alimentitio, quem assimilare deberet, & non solum non assimilatur, sed facultatis assimilatricis errore in hoc aliquid juxta exilium partium situm transmutatur, videtur pilus, sed reverà non est talis, sed quid pilo analogum. Hoc idem, & alia plura in abscessibus frigidis, atheromate, steatomate, & melliceride observantur, tunc cum solida continent corpora, ut ungues, pilos, lapides, spinas, variorum insectorum figuras, &c. Hæc etiam quandoque in mammis accidunt, & interdum præter naturam generantur pili. Lapidem scribit *Bald. Ronsseus* in mammis genitos se observasse.

Narrat etiam se novisse mulierem, quæ cum gravissimis uberum doloribus exagitaretur, ei dolor non prius desierit, quam apertis vomicis utrinque vermes profilierint. Sunt mammae exquisitissimi sensûs, unde facile à rebus præter naturam in ipsis genitis læduntur: hinc dolor, ex quo partis contractio oboritur, & in glandulis obstructio, ex hac, lactis stagnatio, demum aciditas, hinc sanguis in vasis capillaribus stagnat, & tot, quot in signis enumeravimus symptomata, emergunt. Vnde evenit quandoque, ut inflammationi, & lactis coagulationi mammarum trachia succedat.

P R O G N O S I S.

In mammarum trachiâ libenter, extracto, vel exsucto pilo, evanescent symptomata, quod si in longum protrahatur tempus, pili eliminatio, in abscessum degenerare solet.

C U R A T I O.

Hujus morbi curatio in pili eliminatione consistit, unde si sponte non exeat, lac sugendum præbeatur infanti, & leviter exprimatur, vel si papilla promineat, digitis, vel forcipulâ extrahatur; quod si reluctetur, exterius mamma *cancrorum fluvialium, vel marinorum succo* illiniatur. Interea chirurgos admonitos esse volumus, ut à frigidis, & repellentibus, quæ ceu venena vitanda sunt, se abstineant; est enim humorum affluxum, & suppurationem impediunt, succos tamen stagnantes magis incrassant, & ad resolutionem reddunt inhabiles, & glandulosum corpus mammae corruptioni facile

facile obnoxium reddunt. Eapropter interius, & exterius varia diaphoretici adhibeantur, quæ obstructions referent, & aciditatem emendent.

CAPUT XIX.

De Papillarum fissuris.

Mulierum gravidarum, aut puerperarum, præcipuè lactantium papillæ, non secus, ac oris labia, anus, uterus, volæ manuum, & plantæ pedum, interdum finduntur, rimulas, fissuras, seu scissuras, quas rhagades vocant Græci, contrahunt, quia tenerimâ obductæ sunt tunicâ; acerbos patiuntur dolores, maximè dum lac sugit infans, ubi aliàs eadem papillæ sanæ existentes potius ab infantis suctione, ritillationem, ac veneream sentiunt voluptatem ob inter mammas, & uterum consensum. Aliæ foveâ; hoc est rimâ in papilla molestantur.

SIGNA.

Hic affectus nullo alio indigere indicio, præter inspectionem; sunt enim ulcuscula rimosa, & quandoque maxima veluti fovea in papillæ foraminulis, valde molesta, & dolorifica, & maximè inter sugendum, & ob dolorem acerbissimum sustinere non possunt lactantes, ut mammx sugantur, ex quibus quandoque sanguis, & quandoque ichor, seu corrupta lymphæ stillat.

CAUSÆ.

Oritur hic affectus à nimia cuticulæ teneritate papillas ambiente, quæ ob

fortiorem infantis suctionem dividitur, cum à gingivis, aut à dentibus papillæ mordentur. Sæpe excoriantur, ab infantium ore aphthis, aliisque ulceribus malè affecto, vel à lactis effusi particulis sponte & continuo affluentibus, in papillis adhærentibus, non rectè absterfis, & acescentibus, vel à falsâ lactis acrimoniâ ipsas etiam mammas, & partes vicinas, ad quas pertingit, excoriantes; vel à particularum salinarum, vel acidarum in cutaneis papillarum poris existentium dominio, à quibus papillarum tunica in fissuras diffunditur, vel ex lymphæ benignioris & oleosæ defectu, papillarum teneritatem, vel rigiditatem non inungentis, & emollientis. Huc referimus causas externas, ut sunt aër in calore excedens, aut nimis frigidus, & acris, qualis in Marrio, & à constitutione Aquiloniâ dominatur, quia tum temporis aër multum acidi nitrosi in se continet, unde in his, qui teneriori cuticulâ præditi sunt, fissuras in labiis, & manibus excitare solet.

Producitur fovea à fibrarum disruptione inter fissuras existentium, à fortiori adhuc acrimoniâ acido-salinâ in fissuris collecti productâ, quæ fit à lymphæ benignioris, & oleosæ defectu, tum glandulas, tum fibras humectantis, & illinientis, ne tam facile à quâdam externâ injuria disrumpantur.

PROGNOSIS.

Papillarum fissuræ & foveæ non solum molestæ sunt, & acerbissimo dolore conjunctæ, sed si diutius durant, difficulter sanantur; quia ob infantium suctionem, nulla, aut exigua papillis datur quies, & in prava trans-

eunt,

eunt ulcera, ob acre ibidem adhærens, unde sæpe tota corroditur, & absumitur papilla, & mulieres ad lactationem planè redduntur ineptæ.

CURATIO.

In minimis his affectibus, ita diæta observanda est, ne saltem auream excedat mediocritatem, aliter Medicus, & medicamenta incassum laborabunt. Aërem frigidum, & aquilonium vitet ægra, nec tali aëri papillas exponat.

Putant vulgares hos affectus ab humorum biliosorum acrimonia, vel siccitate, à quibus cutis disrumpitur, & eroditur progigni, ideoque bilis acrimoniam obtundentibus, eos curari credunt, ac proinde linimentis ex semine *Psyllii*, & *cydoniorum* utuntur, quibus *tutiam*, *cerussam*, *oleum rosatum*, aut *liliorum*, vel *butyrum recens*, vel *anatis axungiam* admiscunt. Lactantibus verò antequam infantis ori papillas inferant, imponunt, & aquâ rosarum abluantur. Si dolorem in ipsâ suctione lactantes sentiant, papillis calicem stanneum, vel argenteum, superiori parte perforatum, mammæ respondens, papillâ uberis recens vaccæ mactatæ tectum apponunt, & infanti papillam illam vaccinam sugendam præbent; sic enim infans suget, & labiis papillam fissam, & dolentem non attinget, & lac suget. Ad præcautionem ultimis tribus gestationis mensibus, ne papillæ findantur, nonnulli capulas, aut pileos è cerâ paratos, abietis resinâ plenos, thoraci alligatos excogitarunt, quos papillis superimponunt, ne decident, ubi resina absumpta est, novam infundunt.

Ad papillarum fissuras, & foveas curandas necessaria sunt medicamenta, quæ particulas acido-salinas in papillis collectas, vel aliunde suppeditatas emendant, hebetant, & diluunt, qualia sunt diaphoretica; ut *antimonium diaphoreticum*, *bezoarticum minerale*, *catera*, vel remedia porosa, & volatilia sæpius exhibita. In parte conducunt *terra exanimata vitrioli*, *spiritus vini camphoratus*, *cremor calcis vivæ*, *cremor lactis*, *mucilagines*, quas in labiorum rhagadibus retulimus, fibras siccas, & rigidiores emolliunt, leniuntque *mucilagines extracta cum aqua spermatis ranarum*, addito momento *sacchari saturni*, & *tutiae præparatæ*. Excellens, & omni laude dignum remedium est *butyrum elicium ex cacao in chocolatis opificio*. Optimum medicamentum est *oleum ovorum*, *lumbri-corum*, vel *unguentum aureum cum guttulis aliquot olei destillati ligni Rhodii*. Vel sequens Linimentum:

℞. Ol. amygdal. dulc. q.s.

in quo frige radices lilii, in taleolas dissectas, amotis radicibus, extra ignem agita oleum candelæ ex cerâ albâ, donec fiat linimentum. Vel conveniunt *axungia*, & *pinguedines* in labiorum fissuris descriptæ.

Ad dolentes papillarum fissuras, vel à fortiori infantium suctu, vel à lactis aciditate, vel à lactantium aphthis applicetur *oleum hyperici*, vel *rosatum*, in quo radices *pimpinellæ* fuerint infusæ.

In fovea, vel papillarum exulceratione laudamus *oleum cera*, vel *balsamum proprietatis per infusionem*, vel *balsamum Peruvianum*, vel *oleum myrrhæ*, cujus descriptio talis est:

℞. Ovum unum, vel plura

indurata

indurata mediâ elixatione, quæ à cortice munda, ac in duas partes æquales dividitur, aufer vitellum, & vacuum imple myrrhâ electâ in pollinem redactâ, filo circumligatum ovum claude, pone in loco humido inter duas patinas. Ovum aperi, & liquorem ad hunc usum invenies. Si papilla sanguinem stillat, infusione lapidis medicamentosi, vel terrâ exanimatâ vitrioli utere. Adverte tamen, quod in horum medicaminum applicatione semper pileolus plumbeus in apice, foraminibus pluribus pervius super papillam imponendus est.

Tandem supremam manum imposuimus de morbis mulierum tanquàm ad humanæ generationis officinam: Adest tantilla pars præ omnibus aliis, quæ viros allicit, & dementat, ac mulieres in varios adigit cruciatus, verùm in hoc naturam culpâre debemus, quæ invitat, & trahit: Cæterum per naturam, quæ peccavit mulier multis ærumnis obnoxia facta est, & præter cruentam deturpationem ob patratum

scelus, & communes cum viris languores, sexcentarum ærumnarum, & innumerabilium penè morborum priorum jugum sufferre cogitur, quibus muliebrium tribuitur cognomen, sæpropter uterus est omnium totius corporis pravorum humorum sentina, imò cloaca, unde jure merito miseriæ abyssus, calamitatum chaos, morborum morbus, & lerna malorum dici potest. Ob commercium, quod cum nobilioribus, & principalioribus habet, cor, cerebrum, nervos, diaphragma, ventriculum, intestina, dorsi medullam, vesicam &c. in languores trahit; hinc mulieres facilè epilepsiâ, animi deliquio, cordis palpitatione, suffocatione, asthmate, inappetentiâ, nausæâ, vomitu, colico, vel dorsi dolore affliguntur. Quantum Creatori debemus, qui nos non fecit scæminas, & à tot carnificum cohorte eripuit, attamen nos ingrati, nec etiam tantum munus acceptum animo volutamus?

FINIS.

Ec

INDEX

INDEX RERUM ET MATERIARUM

Quæ in hoc Tractatu De Morbis Mulierum
R. D. CAROLI MUSITANI
Continentur.

A

- A** *Abortus* quid? 180.
Signa. 181.
Imminentis signa. 180.
Abortus quo tempore frequentius oboriri soleat. 181.
Abortus causæ proximæ. 182. 183.
Causæ remotæ. 183.
Causæ juxta Vulgares. 182.
Juxta Authorem. Ibidem.
Abortus causæ tam in matre, quàm in fœtu quærendæ. ibid.
Abortum provocat spiritus vini copiosè ingestus 183.
Abortum ut purgantia provocent. ibid.
Abortum quomodo sanguis per uteri venas & hæmorrhoides profluens pariat. ibid.
Abortum ut restium arcta nimis contractio efficiat. 184.
Prognosis. ibid.
Curatio juxta Vulgares. 184. 185.
Juxta Authorem. 185.
Diætâ 185.
In *Abortu* quare mulieres magis periclitantur, quàm in partu naturali. 184.
Abortus in primiparâ periculosior est quàm in assuetâ. ibid.
In *Abortu* quæ mulieres magis periclitantur. ibid.
Abortus quare periculosior, sexto, septimo & octavo mense, quàm aliis mensibus. 185.
In *Abortu* paucorum mensium, fœmina abortum passa, semiimprægnata est. ibidem.
Ad *Abortum* præcavendum, an venæ sectio conveniat. ibid.
An purgatio? ibid.
Ad *Abortum* præcavendum, qualis diætâ conveniat? 186.
Abortum præcaventia remedia. 186. 187.
Abortum à terrore, præcavens pulvis. 186.
mixtura ad idem. ibid.
Abortum à lypothymiâ præcavens portio. ibid.
Abortum ab ira præcavens mixtura. ib.
Abortum præcaverit Alcis ungula. 187.
In *Abortu* ubi simul adest sanguinis profluvium conducens pulvis. ibid.
In *Abortu* metu à fluxu nimio, quæ præservant 187.
Abortu instante gravida lapidem Aquilæ.

la in brachio & sub alis gestet.
ibid.

Acetum ad obesitatem utile. 122.

Acida obesitatis remedia. ibid.

Acida pingua incidunt & resolvunt.
ibid.

Acida, austera & astringentia in mensium suppressione vitanda. 68.

Acida sero & glandulis sunt hostilia. 91.

Adipis & seminis eadem est materia.
121.

Aer frigidus ad uterum incautiùs in partu admissus, qualia inferat symptomata. 198.

Ab *Aethyope* mulier Europæa gravida facta, qua ratione pariat infantem album. 42.

Agrimonia est specificum in fluore albo mulierum. 95.

Allia & porrum in mulierum suppressione assuetis conveniunt. 68.

Alchymilla est specifica in fluore albo mulierum. 95.

Aloë & aloëtica menses movent. 69.
74.

Aloë in paroxysmo passionis hystericæ confert. 158.

Aloë ut hæmorrhoidalem fluxum provocet. 74.

Aluminis saccharum specificum est in fluore albo mulierum. 95.

Ambrata fecunditatem promovent.
132.

Amoris insani in Viris causa. 138.

Amuleta varia ad sterilitatem inducendam prædicantur, quæ sunt vana & inutilia. 100.

Anethum Venerem extinguit. 143.

Anethi semen lac coagulatum dissolvit.
207.

Angelica syrupus compositus menses ciens. 72.

Angelica uterina est, & mensibus cien-

dis appropriata. 72.

Angelica confert in passione hystericâ.
158.

Animi passionum malignarum noxâ.
91.

Anima non in corde, non in cerebro, sed in corporis centro sedem habet, juxta Authorem. 28.

Ad *Anima* receptionem non requiritur corpus organisatum & quare. 32.

Anguillam & serpentum hepar, Helmontius in partu difficili pro arcano censet. 191.

Anodyna furorem uterinum compescunt in principio. 143.

Antihæcticum Poterii specificum est in fluore albo mulierum. 95.

Antimonium diaphoreticum est specificum in fluxu albo mulierum. ibid.

Aqua pluvia magis ad irrigandum conducit quàm fontana, & quare. 19.

Aqua vitæ mulierum fecunditatem promover. 132.

Aqua castitatis ad furorem uterinum efficax. 142.

Aqua aluminosa ad ulcera cervicis uteri valet. 179.

Aqua mercurialis ad idem. ibid.

Aristolochia rotundæ radix est uterina & menses ciens. 72.

Aromata balsamica conveniunt in fluore albo mulierum. 96.

Artemisia menses ciens. 73.

Artemisia in fluore albo mulierum commendatur. 96.

Asa foetida menses provocat. 73.

Asellorum pulvis lac coagulatum dissolvit. 207.

Asparagus in mensium suppressione utilis. 68.

Astaci & cancri an sint pleni, lunâ crescente, & vacui decrescente. 53.

Austera & acerba sanguinem nimis
E e 2 tenuem

tenuem & fluxilem incrassant. 83.

B.

B *Alnea* novana in suppressione mensium eximia. 75.

Balnea novana contra sterilitatem reliquis palmam præripiunt. 134.

Balneorum novanorum dotes. 134.

Balneum in mensium suppressione. ibid.

Balneum in mensium suppressione, si sudores movet, menses potius sistit, quàm promovet. 75.

Balneum contra sterilitatem. 133.

Balneum ad fuorem uterinum. 143.

Balneum in morbo virgineo efficax & ejus præparatio. 151.

Balnea naturalia sulphurea ut conferant in morbo virgineo. ibid.

Balsamum Embryonis partum faciliat. 200.

Balsamum proprietatis. 74.

Bezoardicum martiale est optimum pro cachexia remedium. 95.

Biliofi cur non obesi. 123.

Bistorta radix efficax in fluore albo mulierum. 96.

Borax nativa pro pellendis mensibus, imò secundinis, molâ & fætu mortuo, omnibus remediis palmam præripit. 74.

Borax ante, vel brevi post congressum intro assumptus cum decocto salicis ad conceptus impedimentum disponente dicitur. 100.

Brutis juxta Authorem inest aliqualis intellectus, cognitio, memoria, & judicium. 11.

Non tamen habent animam rationalem & immortalem. 13.

Brutis inest aliquid animæ humanæ analogum, sed mortale. ibid.

Bruta an delirare possint. ibid.

Brutorum fœminæ cur menstrua non patiantur. 37. 56. 59.

In *Brutorum* fœminis cur serosum quid per uterum excernitur, cum fervore correptæ ad concipiendum libidinantur. ibid.

Bryonia radix menses ciet. 72.

Bryonia radix valet in passione hysterica. 158.

Ejus sæcula ad idem. 159.

C.

C *Cerefolium* menses provocat. 75.

Cerefolium sanguinem congruatum dissolvit. 207.

Calamintha menses ciet. 75.

Calamintha sanguinem congruatum dissolvit. 207.

Campi cur stercorentur. 18.

Camphora venerem ardet. 100.

Camphora venereos ardores extinguit. 143.

Cannabis semen venerem refrænât & feminalem materiam extinguit. ibid.

Cancrorum lapides specifici sunt in fluore albo mulierum. 95.

Cancrorum oculi sanguinem congruatum resolvunt. 207.

Per *Caprire* quid intelligat *Aristoteles*. 49.

Castrati equi cur diutius vivant quàm non castrati. 115.

Castoreum potitur magnis viribus in ciendis mensibus, fætu mortuo promovendo, secundinis pellendis & lochiis retentis exturbandis. 152.

Caryophyllata est specifica in muliebri fluore. 95.

Caryophylli menses provocant. 72.

Cataplasma præservans mammas à lactis coagulatione. 150.

Catechu seu terra japonica abortum præcavet. 186.

Cerva vulva exsiccata efficax contra sterilitatem. 132.

Chamaejas essentia & extractum in suffo-

suffocatione uterina efficax. 159.
Chalybis præparatio in mensibus retentis. 52.
Cinamomum menses ciet, 72.
Cincum quid? 204.
Cinci flores excoriationem ob urinæ acredinem, in recens natis infantibus curat. ibid.
Cinnabarina in uteri strangulatu conferunt. 159.
Cicera rubra menses & lochia provocant. 73.
Cineres ut terram fecundant. 131. 18.
Chloresis. vide morbus virgineus.
Cicuta venerem extinguit. 143.
Clitoris quid. 175.
 Cur Columella ab *Hippocrate* appellata. ibid.
Clitoridis usus 175.
 Exquisitissimum habet sensum. ib.
 Ejus magnitudo & situs. ibid.
 Dicitur virga muliebris. ibid.
Coagulum hædinum quid. 207.
Coitus frequentiores conceptionem impediunt. 102.
 In *Coitu* statim à seminis ejaculatione, à mulieris complexu, non se extricet vix & quare. 112.
 In *Coitu* in clitoridis contrectatione, exquisitissimam & jucundissimam sensationem & amoris dulcedinem sentit uxor. 111.
 Post *Coitum* ut sese gerere debeat mulier. ibid.
Coitus qualis esse debeat, ut sit fertilis & salubris. 113.
Coitus moderatus quæ commoda afferat. 113.
Coitus frequentioris incommoda. 114.
Cœuntes plurimum, parum vivere & citò consenescere compertum est. 115.
 De *Coitu* sententia *Epicuri* & *Pythagoræ* 115.

Coitus cur concessus. ibid.
Coitus non est concessus, ad veneris satiationem luxuriam, sed ad sobolem procreandam. ibid.
Coitus duplex est finis, prolis procreatio, & luxuriæ linimen. ibid.
Coitus frequentior ad generandam molam confert. 190.
Coitus in chlorosi quare utilis. 152.
Coitus conducit in passione hysterica à retento semine. 157.
 In *Coitu* undè & quare adsit voluptas. 23.
Conceptio quid & quomodo fiat. 180.
Conceptionis aptissimum tempus in foemina est, cum menses ipsis erumpere & mammae augeri & sordari incipiunt. 100.
Conceptionem producere mares possunt & foeminas implere, cum hirquillare incipiunt, & qui jam pubntes vocem emittere incipiunt gravem & subraucam. 100.
Conceptionem impedit & semen extinguit salix. ibid.
Conceptionis primorum dierum symptomata. 181.
Conceptionis mensibus mediis symptomata. ibid.
Conceptionis ultimis mensibus symptomata. ibid.
Conceptionis impeditæ causa, si ab hiatu uteri oriatur, quomodo curetur. 120.
 Ut *Concipiat* mulier & prægnans fiat, quibus remediis utendum. 128.
Concoctionis depravatæ noxæ. 93.
Consolida major menses immodicè fluentes sistit. 84.
Corallorum tinctura abortum præcaverit. 186.
Corallia specifica sunt in fluore albo mulierum. 95.
Corallia in paroxysmo passionis hysterice.

- ricæ utilia. 158.
Corallia & ex illis parata remedia uteri hæmorrhagiam sistunt. 84.
Cornu cervi specificum est in fluore albo mulierum. 95.
Corpora naturalia, quò magis de esse spiritali participant, eò magis activiora sunt. 9.
Crocus menses provocat. 72.
Crustacea & testacea sanguinem immodicè fluentem sistunt. 84.
Crystallus præparata, specifica est in fluxu albo mulierum. 95.
Cucurbitula mammis applicata in uterina hæmorrhagia an conveniat. 85.
Cumini semen sanguinem coagulatum dissolvit. 207.
Cyper radix specifica est in fluore albo mulierum. 95.

D.

- D** *Auci* semen est diureticum. 124.
Decoctum sudorificum in passione hysterica convenit, & quando. 161.
Diata valet sine Medico morbum sanare si sit brevis, si verò sit chronicus, cum Medico debet inire fœdus, & curatio ex voto succedi. 147.
Diacinamomum regium fœcunditatem promovet. 132.
Diaphoresis ut procuretur. 123. 124.
Diaphoretica medicamenta, ad obesitatem minuendam vel tollendam utilia sunt & quare. 123.
Diuretica maximæ sunt energię ad corpus attenuandum. 124.
Diuretica sunt radices apii, asparagi & semen dauci. ibid.
Dystochia. Vide partus difficilis.

E.

- E** *Bur* specificum est in fluore albo muliebri. 95.
Electuarium in nimio sanguinis fluxu. 82. 83. 84.

- Electuarium* Authoris probatissimum in immodico sanguinis fluxu. 83.
Electuarium ad venerem stimulamdam. 128. 130.
Electuarii diasatyrii descriptio. 129.
 Ejus vires. ibid.
 Illo non est abutendum. 130.
Electuarium insigne contra viros frigidus & maleficiatos. 130. 131.
Electuarium in chlorosi. 149.
Electuarium in mensium obstructione. 150.
Electuarium in hepatis obstructione. ibid.
Elixir proprietatis insigniter menses suppressos sollicitat. 74.
Elixir proprietatis cum acido peractum in mensium suppressione non convenit. 74.
Elixir proprietatis præparatio. ibid.
Elixir proprietatis Helmontii ut præparatur. 75.
Elixir uterinum *Crollii*. 159.
Elixir uterinum *Crollii* fœcunditatem promovet. 132.
Emplastri benedicti Authoris dotes. 212.
Emplastrum de spermate ceti lac in mammis coagulatum dissolvit. 208.
 Pro infl. mamm. 211.
 Ejus emplastri descriptio. ibid.
Epith. in mamm. infl. 211.
Equi ungula in passionis hysterice paroxysmo confert. 158.
Eruca egregium est aphrodisiacum. 131.
Eryngium Venerem stimulat & confortat. 130.
Essentia testiculorum vel vulvarum cum essentiâ ambre efficacis est contra sterilitatem. 132.
Evacuatio insensibilis omnibus sensibilibus simul unitis, copiosior est. 47.
Eunuchi an coire possint. 28. 29.
Excoarationem infantum recens natorum à lotii acredine farina laterum à vermibus

vermibus exosorum, inspersio curat.

204.

Idem faciunt flores cinci. ibid.

F.

Flulneum lac est summè acidum, quo cascantes utuntur in defectu coaguli hædini. 207.

Fertilitas omnium viventium unde procedit. 19.

Fluor muliebris, vide fluor mulierum albus.

Fœcunditas omnis à sale dependet. 131.

Fœcunditatem promoventia remedia. 132.

Fœcundos reddit mares viperarum esus. ibid.

Fœcunditatem promover sal volatile viperarum. ibid.

Fœtus similitudine formæ externæ, quâ ratione modò patri, modò matri similis existit. 20.

Fœtus similitudo parentum à seminis virilis aut mulieris qualitate, vel quantitate non procedit. ibid.

Procedit ab imaginatione gravidarum. ibid.

Fœtus à prima conceptione tot septimanis in utero commoratur, quot annis populus Dei in deserto. 195.

Funiculi an ad obesitatem conducant. 124.

Formicarum spiritus & essentia sunt remedia uterina. 132.

Fœtus mortuus. 192.

Fœtus mortui in utero signa. ibid.

Fœtum mortuum comitantia symptomata. ibid.

Causa. 193.

Prognosis. ibid.

Curatio. ibid.

Fœtum mortuum expellentia remedia interna. ibid.

Externa remedia. ibid.

Authoris remedia experta. ibid.

Fœtum mortuum expellunt balsamica, quæ putredini resistunt. ibid.

Ad Fœtum mortuum expellendum an mercurius vitæ in usum revocandus. ibid.

Ad Fœtum mortuum expellendum conferunt purgantia. 194.

Fœtum mortuum expellens forus. ibid.

Fœtum mortuum expellens linimentum. ibid.

Operatio chirurgica. ibid.

Ad fœtum mortuum excludendum experientia docet nihil esse efficacius quàm vomitorium. 156.

Per frigiditatem seu extinctam venerem quid intelligatur. 118.

Frigiditatis illius causæ variæ. ib.

Frigiditatis illius remedia. ibid.

Furor uterinus. 134.

Ejus synonyma. ibid.

Est symptoma in genere actionum læsarum. 135.

Locus primariò affectus est uterus & ejus partes. ibid.

Vt à salacitate differat. ibid.

Vt ab uteri pruritu distinguatur. ibid.

Priapismo virorum responder. ib.

Ad Furorem uterinum pertinens symptoma. ibid.

In Furore uterino ut delirium fiat. 135. 138.

In Furore uterino laborant cerebrum & spiritus animales. 135.

Furori uterino quæ potissimùm sunt obnoxia. ibid.

Furoris uterini signa. 136.

Inveteratus facilè cognoscitur, incipiens non item. ibid.

Furoris uterini Causa 135. 137.

Juxta Vulgares. 137.

Juxta Authorem. 138.

Prognosis.

- Prognosis.* ibid.
Curatio. 139.
Curatio juxta Vulgares. 140.
Juxta Authorem. 142.
Furoris uterini causa, an sit menstruus sanguis retentus. 137.
In Furore uterino duo affectus præter naturam concurrunt. ibid.
In humoribus non querenda causa. 140.
Furor uterinus sensim & lentò curatur. 138.
Quando salutis spes. 139.
In Furore uterino an venæ sectio conveniat. 140.
An purgatio. ibid.
An Cauteria. 142.
Authoris remedia. ibid.
Specifica. 143.
Balneum aquæ dulcis confert. ibid.
Fuliginis spiritus in passionis hysterica patoxismo confert. 138.

G.

G *Alanga specifica est in fluxu albo mulierum.* 95. 96.
Galanga egregium est aphrodisiacum. 131.
Gaudii utilitas. 92.
Gentianæ radix menses provocat. 72.
Graciles cur ad venerem propensi. 18. 121.
Graviditatis indicia. 64.
Graviditatis optimum indicium ex mammarum inspectione & contrestatione desumitur. ibid.
Gravidarum symptomata in primis mensibus. 181.
Medio gestationis tempore quæ sint. 181.
Symptomata ultimorum mensium. ibid.
Gravida post violentum alicujus c

insultum in lecto per triduum & amplius quiescant, & remedia abortum prohibentia usurpent. 182.
Gravida mulieres an à causis externis violentioribus semper abortiant. ib.
Gummata commendantur in fluore albo mulierum. 95.

H.

H *Elenii radix in fluore albo mulierum utilis.* 96.

Hircescere apud Sennertum quid? 49.

Hirquillare quid apud Musitanum. 40. 100.

Hirquillantes appellamus eos, qui feminas implere possunt, sive quòd tum primum veneri hiantes hircum olere incipiant, sive quòd vocem edant graviolem hircinæque non dissimilem. 100.

Homo fit in & ex ovo. 180.

Hyoscyami radix & herba in aceto mammis applicata lactis coagulationem impediunt. 205.

Hysterica passio. Vide Passio hysterica? I.

I *Nfantis recens nati regimen.* 202. 203.

Infantum recens natorum excoriatio ob lotii acredinem, ut curetur. 204.

Infantis nutrimentum, lac maternum palmam præripit reliquis omnibus. 206.

Lac maternum quibus in casibus non conveniat. ibid.

Infanti quando pulticulæ exhibendæ. ibid.

L.

L *Aboriosa vitæ intermissio frigidum inducit habitum.* 90.

Lac & omnia lacticia vitentur in mensium suppressione. 68.

Lac inter acidum temperantia & destruentia primas obtinet sedes. 95.

Lac

Lac alimentum medicamentosum est.
ibi d.

Lactis utilitates. ibid.

Lac maternum quando infanti exhibere non conducit. 204.

Lac nullum convenientius materno.
204.

Lac maternum ante tertium diem infanti non exhibeatur. ibid.

Lactis laudabilis requisita. ibid.

Lactis laudabilis proba. ibid.

Lac pravum quale. ibid.

Lac laudabile ut inculpetur. 205.

Lac copiosum occultat acidum. 207.

Lac cur citò acefcat. ibid.

De *lactis* coagulatione. 206.

Signa & causa. ibid.

Prognosis. 207.

Curatio. ibid.

Curatio juxta Vulgares. 208.

quare improbat. ibid.

Lac copiosum è mammis effluens partum imbecilem, & hinc metum abortus indicat. 181.

Lactis coagulationem impediunt lentes in pulvem decoctæ & mammis applicatæ. 205. 206.

Lactis coagulatio quare non comprehendatur sub mammarum inflammatione. 207.

Lac nimia copiâ abundans, quomodo à matre possit exfugi. ibid.

Lac quo artificio exfugitur, ubi papillæ non satis patent vel satis non se exferunt. ibid.

Lac coagulatum dissolventia remedia interna. 207. Externa. 208.

Ad *Lactis* coagulationem in mammis præsentaneum remedium est menthæ succus, si eo calidè foveantur mammæ. ibid.

Ad *Lactis* in mammis coagulationem inunctio *Authoris* experta. ibid.

Lac in mammis quoties caseosam nanciscitur coagulationem, corrumpitur & accersit inflammatorium tumorem & apostemationem indubiè parit. ibid.

Lac in mammis coagulatur & caseatur ab acido. 206.

Lactis defectus corriguntur diætæ. ibid.

Lac ficulneum summè est acidum, & hoc caseantes utuntur, coaguli hœdini defectu pro *lactis* coagulatione. 207.

Laudanum hystericum *Authoris*. 159.

Leporis vulva exsiccata valet contra sterilitatem. 132.

Levisticum menses ciet. 75.

Lichenis extractum in uteri suffocatione efficax. 160.

Ejus præparatio. ibid.

Linimentum in papillarum fissuris. 216.

Ligatura inter conjuges quid. 119.

Ligatura quomodo fiat. 119.

Ligaturâ ut liberantur Conjuges. 119.
120.

Loci vel locelli cur uterus dicantur. 169.

Lugdunensium mulierum furore uterino correptarum historia. 135.

Luxuriosi cur salaces dicantur. 108.

Lumbricorum oleum efficax ad papillarum fissuras. 216.

M.

Mamma nec nimis vastæ, nec nimis parvæ lac optimum habent. 204.

Mamma, si calidè foveantur succo menthæ, *lactis* coagulatio in iis resolvitur. 208.

Mamma, si ob lac coagulatum indurentur & doleant, sambuci. Roob;

Linteo obvolutum & calidè quoque perferre poterit mulier, singulis horis iis applicetur, lac

F f resolvit

- resolvit & ab inflammatione præservat. *ibid.*
 In *Mammis* lac si nimia copiâ abundet, an vena secanda. 205.
 Minuendus cibus & potus. *ibid.*
Mammarum inflammatio. 208.
Mamma nil aliud sunt quam corpusculorum glandulorum quamplurimorum perexiguorum congeries. *ibid.*
Mamma cur grandiora vasa receperint. 209.
Mammæ omnes cujuscunque generis succos recipiunt. *ibid.*
Mamma, cur frequentius inflammatoriis tententur tumoribus. *ibid.*
Mammarum inflammatio cur in puerperis potissimum generetur. *ibid.*
Signa. *ibid.*
Causæ juxta Vulgares. *ibid.*
 Juxta Authorem. *ibid.*
Causæ internæ & externæ. 210.
Mammarum inflammationem erysipelatofam, œdematofam, & scirrhotofam quare non admittat Author. *ibid.*
 Ad *Mammæ* ab utero maxime est consensus & confluxus. 210.
Prognosis. *ibid.*
Curatio juxta Vulgares. *ibid.*
 Juxta Authorem. 211.
 An vena secanda. 210.
 An purgatio conveniat. *ibid.*
 Indicatio quæ, apud Vulgares. *ib.*
 An frigida & repellentia mammis applicanda. *ibid.*
 Ad *Mammarum* inflammationem varia remedia interna. 211.
 varia remedia externa. *ibid.*
Martialia medicamenta in coctione depravata utilia. 93.
Martis vitriolum in suffocatione uterina utile. 161.
Matrix cur ita dicta. 169.
Matricaria menses provocat. 75.
Menstrui sanguinis synonyma. 45.
Menstrui sanguinis definitio. 46. 86.
 Quos usus *Galenus* ipsi tribuit. *ib.*
Menstruus sanguis cur flores dicitur. *ib.*
Menstruales purgationes cur in foeminis tantum fiant. 46.
Menstruales purgationes, an sanguinis quantitati, ut placuit *Galeno*, adscribenda. *ibid.*
 An à quantitate & qualitate simul procedat. *ibid.*
 An à qualitate solâ. 46. 47.
Menstrua purgationes fiunt in mulieribus, quia diminutam habent insensibilem transpirationem. 47.
 Cur nullo vel paucio tententur menstruo viragines & rusticæ mulieres. *ibid.*
Menstrua non sunt foetus alimentum. 103.
Menstruus sanguis ut fiat virulentus. 47. 62.
 Quæ mulieres menstruo sanguine innoxie destituuntur. 48. 67.
Menstrua purgatione cur puellæ careant. 48.
Menstruus sanguis cur in puellis non generatur. *ibid.*
 Gravidis cur menstrua deficient. *ibid.*
Menses in gravidis an foetus sint alimentum. *ibid.*
Menses in gravidis per quas vias aliquando fluant. *ibid.*
Menses an sint lactis materia. *ibid.*
Menstruarum mulierum effectus circa res externas. 61.
Mensum defectus multorum morborum causa est, & quinam sint illi. *ibid.*
Menstruus sanguis an noxius, & quare. 60. 62.
Men-

Menstruus sanguis an noxius propter agitationem quæ fit in corpore, cum evacuatur. ibid.

An propter ejus sæculentiam. ib.

An propter sanguinis mordicationem. ibid.

Menstrui sanguinis noxarum vera causa. ibidem.

Menstrui sanguinis illinctu curantur verrucæ. 62.

Ex *Menstruo* sanguine virus tabificum elicitur, quod longâ enecat morâ absque eo, quod corrosivum sit. ibid.

Quæ mulieres non habent fluxum menstruum. 63.

Menstruum fluxum cur non patiantur puellæ. ibid.

Cur viragines. ibid.

Cur vetulæ. 49. 51. 67.

Cur morbo laborantes. 49. 63.

Mulieres sunt nonnullæ quibus nunquam fluunt menses absque sanitatis incommodo. ibid.

Mensium suppressio quid. 64.

Mensium imminutio quid. ibid.

Mensium fluxus dum in juvenculis primum incipit, singulorum mensium series ad unguem non observatur. ibid.

Menses quibus præmaturè fluere incipiunt, in his plerumque eò citius cessant. ibid.

Mensium suppressionis signa. ibid.

Menstruorum encomia qui prædicantur. 60.

Menstrua quo tempore incipiant, & quo desinant. ibid.

Mulieres albæ cur copiosiores habeant menses, nigræ verò pauciores. ibid.

Mulieres quæ pepererunt, an faciliores habeant menses. ibid.

Menstrualis fluxus cur definitum tempus stabiliri non possit. ibid.

Menstruare visæ sunt virgines 5. 6. 7. 8. & 11. annorum. ibid.

Menses in virginibus præter naturam fluentes, brevioris vitæ, ut plurimum signum esse solet. ibid.

Menstrua purgatio mulieribus perseverat ut plurimum usque ad 45. annum 50.

Quandoque, sed rarò ad occiduam usque ætatem. ibid.

Mulieres cur quædam citius & crebrius, aliæ tardiùs menstrua patiantur. 51.

Menstruorum quantitas vel paucitas unde pendeat. ibid.

Menstrualis fluxus periodici causa. 51. 52.

Menstrualis fluxus an luna sit causa. 52. 53.

Menstruum lunare tributum appellatur. ibid.

Menstrua cur statis temporibus & per certas periodos fluant, *Authoris* sententia. 55.

Menstruus sanguis cur primis fluxus diebus magis impurum est, quàm subsequutivis. 56.

Menstruali excretionem instante, quare fervor & æstus, uteri distentio & dolores qui ad lumbos usque protenduntur, persentiantur. ibid.

Menstrualis purgatio quâ de causâ per uterum instituitur. ibid.

Menstrua simia patiuntur. ibid.

In *Mensium* suppressione Venus utilis & quare. 69.

In *Mensium* suppressione locus affectus sunt uteri vasa & uteri collum obstructum, & imprimis rami inferiores arteriæ hypogastricæ, venis ipsius non exclusis. 65.

Mensium suppressionis causa, an frigida

- gida & sicca uteri intemperies. *ibid.*
Causa. *ibid.*
Causa remota. 66.
Causa propter quas menstrua sup-
 primuntur, fiunt ex uteri vel
 sanguinis vitio. *ibid.*
Mensium suppressionis causæ ex uteri
 vitio. *ibid.*
Mensium suppressionis causæ ex san-
 guinis vitio. 66.
Menses cur sæpè per inconvenientia
 loca exitum quærant. *ibid.*
Menses, ut ex nimia sanguinis crassitie
 & glutinositate supprimantur. *ibid.*
Mensium suppressio, ut aëris frigidioris
 susceptione in uterum, mensibus
 fluentibus contingat. *ibid.*
Menses ut refrigeratio supprimat. *ibid.*
Menses quare voracibus mulieribus
 supprimantur. *ibid.*
Menses actu fluentes, quomodo aquæ
 frigida ingurgitatio sistat. *ibid.*
Menses potentissimè supprimunt pas-
 siones animi maleficæ. *ibid.*
Mensium fluxus, ut per gaudium &
 moderatam iram promoveatur. *ibid.*
 & 69.
Menses ut terror, pavor, timores cohi-
 beant. 66. 69.
Mensium suppressio est lerna malorum,
 & veluti urna Pandora. 67.
 Ex *Mensium* suppressione omnes mulie-
 rum affectus, ut plurimum pullulant.
 67.
Mensium obstructionis *Prognosis.* *ibid.*
Mensium suppressio inveterata, quos
 procreet morbos. *ibid.*
Mensium suppressiones ultra sex menses,
 insanabiles censentur. *ibid.*
Mensium suppressio à vasorum obstru-
 ctione & angustia, quare difficulter
 curatur. *ibid.*
Mensium suppressio quæ ex proprio
 uteri affectu nascitur, an omnium
 pessima. *ibid.*
Menstruis suppressis cur sæpè mulieres
 fiunt hirsutæ, barbam & virilem
 contrahunt habitum. *ibid.*
Mensium obstructio quæ oritur ex præ-
 postero sanguinis fluxu, cur minus
 periculosa. *ibid.*
Menses naturaliter fluentes à multis
 morbis præservant. 68.
 In *Mensium* suppressione diætæ qualis
 observanda. *ibid.*
Menstruis instantibus vel fluentibus, cur
 manuum & pedum in aquam frigi-
 dam immersio vitanda. *ibid.*
Curatio 69.
 In *Mensium* suppressione maximè con-
 ducit jus cicerum rubrorum cum
 croco & multo petroselino. *ibid.*
 Utilia sunt fœniculum & aspara-
 gus. *ibid.*
 In *Mensium* suppressione veneris usus
 commendatur. *ibid.*
 Venus ut conferat. *ibid.*
 In *Mensium* suppressionis curatione, an
 in omnibus menstrua provocare ten-
 tandum, & in quibus non. *ibid.*
Menses cientibus frustra utimur, si ven-
 triculus sit refertus cruditatibus aci-
 dis. *ibid.*
 In *Mensium* suppressionis curatione, an
 vomitoria utilia, & quare. *ibid.*
Menses cientes pilulæ specificæ. 70. 72.
 In *Mensium* suppressione pulvis cache-
 cticus miræ efficaciam. 70.
 Purgans in eodem affectu. *ibid.*
Mensium instantium signa. *ibid.*
Menses per triennium suppressos ad or-
 dinem redegit *Author* medicamento
 mercuriali. 204.
Menses cientibus quo tempore uten-
 dum. 70. 71.
Menses cientia remedia cur in pleni-
 lunio

- Junio utendum. 71.
Menses ciens egregius syrupus. ibid.
Menses ciens syrupus de Angelica. 72.
Menses provocantia medicamenta ,
 qualia esse debeant. ibid.
 In *Mensibus* ciendis optimum & exi-
 mium est myrrha. 75.
Menses actu fluentes , frigore , tristitiâ ,
 terrore subitò suppressos , revocat
 spiritus salis armoniaci. ibidem.
 In *Mensium* actu fluentium subitanâ
 suppressione , remedium expertum.
 ibid.
 In *Mensibus* suppressis si vitium in ipso
 utero lateat , ut cognoscatur. ibid.
 In *Mensium* suppressione , Balneum.
 ibid.
 Suffumigium egregium. 76.
 In *Mensium* suppressione pessaria. ibid.
 diu in utero quare non relinquen-
 di. ibid.
 Virginibus adhibere non conve-
 nit. ibid.
 Veneris appetentiam excitant. ib.
 In *Mensium* suppressione an Vena se-
 canda. ibid.
 Negative pronunciat. *Author.* ib.
Menstrui fluxus tempus est , quod bi-
 duum vel triduum durat & postmo-
 dum cessat. 77.
Menstruus fluxus diuturnior est in fœ-
 minis mollibus & albis , quàm in
 duriusculis , & quare. ibid.
Mensium nimius fluxus. ibid.
Mensium nimii fluxus *signa.* ibid.
Mensium nimium fluxum quæ sympto-
 mata comitantur. ibid.
 In *Mensium* nimio fluxu , an ex uteri
 fundo , an ex ejus cervice profluat ,
 ut cognoscatur. 78.
Mensium nimii fluxus *Causa.* 78.
Mensium fluxus nimius , ut plurimum
 in sanguine inquirendus est. ibid.
 Rarius ab utero pendet. ibid.
Mensium nimii fluxus à sanguine pen-
 dentis variæ causæ. ibid.
Mensium fluxus immodici causa pro-
 xima & immediata est à sola vena-
 rum præternaturali apertione. ib.
Causa mediata. ibid.
Prognosis. ibid.
Mensium omne profluvium immodera-
 tum quare periculosum est. ibid.
Mensium profluvia quæ ex partu gran-
 diori fiunt , minùs periculosa quàm
 si abortivi fœtus causâ fiant. 80.
 In *Mensium* fluxu immodico diætâ qua-
 lis. ibid.
 In *Mensium* nimio profluvio curatio
 quare non est procrastinanda. 81.
Mensium nimiorum *Curatio.* ibid.
 In *Mensium* nimio fluxu an hydragoga
 convenient. 83.
Mensium fluxus albus quid ? ibid.
Mensium fluxui albo an solæ mulieres
 quæ vitum passæ sunt obnoxia. 87.
 An *Mensium* fluor albus aliud sit vi-
 tium à decoloratione mensium. ibid.
 A *Mensium* fluore albo nullæ ætates sunt
 immunes. ibid.
Mensium fluor albus nullam observat
 periodum. ibid.
Mensium fluxus albus differt à gonor-
 rhœa. ibid.
 Circa *Mensium* fluxum album error
Mercurialis. ibid.
Mensium fluxus albus , seu fluor mu-
 liebris ut à materiâ purulentâ diffe-
 rat. ibid.
Menses decolores à mensium fluxu al-
 bo differunt. ibid.
Mensium fluor albus , ut à pollutione
 nocturna differat. 88.
Mensium fluxus albi *signa.* ibid.
Mensium fluxus albi *causa* immediata
 ibid.

- Mensium* fluorem album comitantia symptomata. 89.
- Mensium* flori albo cur salaces mulieres obnoxia. 90.
- Mensium* fluor albus cur diuturnus. 90.
- Mensium* fluor albus quibus familiaris. ib d.
- Mensium* floris albi *Prognosis*. ibid.
- Curatio*. 90. 91. 92.
- In *Mensium* fluxu albo *dieta* 91.
- An in *Mensium* fluore albo astringentia convenient & quare. ibid.
- In *Mensium* fluore albo potus sit in paucâ quantitate. ibid.
- In *Mensium* fluore albo menstrua ne provoces. ibid.
- In *Mensium* fluore albo qua ratione venus noceat. 92.
- In *Mensium* fluore albo curationem stomachi quare maximè habenda est ratio. 92. 93.
- In *Mensium* floris albi curatione specifica qualia esse debeant. 92. 95.
- In *Mensium* fluorem album non ruit plethorica mulier, nisi prius ex cachexiâ corripiatur. 92.
- In *Mensium* floris albi curatione, an vena secanda. 92.
- In *Mensium* floris albi curatione cautè propinanda sunt purgantia aut omninò omittenda. 93.
- In *Mensium* fluore albo purgantibus emetica quare præferenda. ibid.
- Emetica in hoc casu cur post partum exhibenda. 93.
- Mentha* lac coagulatum dissolvit. 207.
- Mentha* succus, si eo calidè foveantur mammae, lac in eis coagulatum resolvit. 208.
- Mentha* lac coire densarique in caseum non patitur, si ejus folia in lac immergantur, imò si coagulatum erit, succi ejus aliquot guttas, si instilles, solvitur & in pristinam formam redit. ibid.
- Mentastrium* à congressu vaginæ uteri immissum, conceptum impedire, dicunt. 100.
- Meretrices* cur non concipiant. 102.
- Mercurialis* aqua ad ulcera cervicis uteri efficax. 179.
- Mercurius* vivus in difficili partu est fidum experimentum. 201.
- Mercurialium* pilularum dotes. 173.
- Messalina* Imperatrix effrænata & inaudita libidinis mulier. 114.
- Milesiarum virginum* furore uterino correptarum historia. 135.
- Quomodo curata. 140.
- Morbus* pilaris. 212.
- Ejus etymon. ibid.
- An sit verus pilus qui è mammis extrahitur. ibid.
- Negat *Author*. ibid.
- Aristotelis sententia de isto pilo. ibid.
- Hanc refutat *Author*. ibid.
- Authoris* sententia. 203.
- Morbi* pilaris *signa*. 214.
- Cause*. ibid.
- Prognosis*. ibid.
- Curatio*. ibid.
- In *Morbi* pilaris curatione abstinendum à frigidis & repellentibus. ibid.
- In *Morbi* pilaris curatione exterius mammae succo Cancrorum fluvialium vel marinorum illinantur. ibid.
- Morbus* virgineus. 144.
- Synonima. 144. 145.
- Cur febris alba dicitur. ibid.
- Cur chlorosis. ibid.
- Cur febris virginea. ibid.
- Cur Icterus albus. 145.
- Cur pallidus virginum color. 145.
- Tota corporis œconomia in hoc affectu

affectu pervertitur. *ibid.*

Morbus virgineus quibus stipatur symptomatibus. 145.

Morbi virginei definitio. *ibid.*

Signa. 145.

Causa interna & externa. *ibid.*

Prognosis. 147.

Curatio juxta Vulgares. 148.

Juxta *Anthorem.* 147. 148.

In *Morbo* virgineo, cur ab exercitiis difficilius fiat respiratio. 146.

Lassitudinis spontaneæ causa. *ibid.*

Morbus virgineus, ut differat à suffocatione ab utero. *ibid.*

A melancholiâ. *ibid.*

Ab Epilepsiâ. *ibid.*

Qualis diæta observanda. 147.

In hydropem interdum mutatur. *ibid.*

An vena secanda. 148.

Vomitorium confert. *ibid.*

Vinum martiale in hoc affectu.

149.

In *Morbo* virgineo pulveris cachectici doses. 149.

In *Morbo* virgineo cautiones observandæ circa martialium usurpationem. 150.

In *Morbo* virgineo sudores quando conveniunt. 151.

In *Morbo* virgineo pulvis specificus. *ibid.*

In *Morbo* virgineo balneum efficax & ejus descriptio. *ibid.*

In *Morbo* virgineo licet rubicundior fieri incipiat virgo, non desistendum à remediis. 152.

Mola etymon. 187.

Mola definitio. *idem.*

Molarium differentia. *ibid.*

Mola an vitâ donatâ. *ibid.*

Mola ut ab hydropè distinguatur. 188.

Mola signa. 188. sunt quatuor. *ibid.*

A *Molâ* ut fœtus verus distinguatur. 188.

Mola difficulter cognoscitur, præsertim si cum fœtu conjuncta est. 188. 189.

Causæ juxta Vulgares. 189.

Juxta *Anthorem.* *ibid.*

Prognosis. *ibid.*

Mola quare periculosus affectus. *ibid.*

Mola si hydrops jungatur, quare ferè lethale est. *ibid.*

Molam nullum animal, excepta muliere, concipit aut gerit, teste *Aristotele.* 190.

Curatio. *ibid.*

Diæta qualis. *ibid.*

Ad *Molam* præcavendam quid mulieri agendum. *ibid.*

Mola generandæ cur frequentior coitus det ansam. *ibid.*

Molâ cognitâ, an venæ sectio confert. *ibid.*

An purgatio. *ibid.*

Molam excludens clyster. 191.

Molam excludentia remedia. 191.

Molam excludens pessus. *ibid.*

Post *Molam* exclusam succedens hæmorrhagia ut sistatur. 191.

Mulieres, cur quando prægnantes sunt alacrius & avidius comprimuntur. 57.

Mulier cur in animalium genere, sola gravida delectabilius matrem admittit. 58.

Mulier optimè materiæ primæ comparatur. *ibid.*

Mulieres gravidæ cur majorem sentiunt in coitu voluptatem, quam vacuæ. *ibid.*

Mulieres quæ pepererunt, cur faciliores habent menses. 51.

Mulieres salaces cur fluori albo obnoxii. 90.

Mulieres morbosæ quare menstruis carent. 49.

Mulieres

Mulieres albæ cur copiosiores habent menses, nigræ verò pauciores. *ibid.*
Mulieres cur quædam citius & crebrius, aliæ tardius menstrua patiantur. 51.
Myrrha optimum & egregium est uterinum mensibus ciendis aptum. 75.
Myrrha in malignis puerperarum febribus utilis. *ibid.*
Myrrha oleum ad papillarum ulcerationem efficax. 216.
 Ejus parandi modus. *ibid.*

N.

N *Ævi* materni unde. 20.
Nasalia quid. 157.
Nodus ciens menses. 75.
Nucis moschatae essentia fecunditatem promovet. 132.
Nutricis bonæ requisita. 204.
Nutrici qualis diæta observanda. 205.
Nutrix gravida facta à lactatione abstinere debet. *ibid.*
Nymphomania vide furor uterinus.

O.

O *Besi* cur ad venerem inertes. 18.
Obesitas ciborum frugalitate & abstinentiâ pluries curata est. 121.
Obesitatis curatae à ciborum frugalitate & abstinentia exemplum. *ibid.*
Obesitas, tam respectu viri quàm uxoris quare sterilitatis sit causa. *ibid.*
Obesi paucos semine gaudent. *ibid.*
Obesitas, si infœcunditatis sit causa, ut curetur. *ibid.*
Obesi ut gracilescant. *ibid.*
Obesitatem quæ minuant. 122. 123.
 Ad *Obesitatem* tollendam valet potus herbae thee. 122.
 Ad *Obesitatem* minuendam motus & exercitia vehementiora profunt. *ibid.*

Obesitatem producit nimia quies & otium. *ibid.*
Obesi diarrhœa correpti emaciantur. 123.
 Ad *Obesitatem* vomitus lenis & iteratus prodest, ut & purgatiunculae leniores sæpius exhibita. *ibid.*
 In *Obesitate* tollenda cavendum à validis catharticis. *ibid.*
 Ad *Obesitatem* minuendam, an venæ sectio conveniat. *ibid.*
Obesæ mulieres quare parum vel nihil menstruant. 124.
 Ad *Obesitatem* tollendam quare nimius veneris usus conferat. *ibid.*
 Ad *Obesitatem* imminuendam quomodo passionis animi malignæ conferant. *ibid.*
 Ad *Obesitatem* minuendam qualis aer convenit. 125.
 In *Obesitate* qualis cibus & potus. *ibid.*
Obstetricis officium. 197. 198. 199.
 Quid ante, in & post partum agere debeat. 199.
Oculi sunt fenestrae viventium. 27.
Olera frigida in mensium suppressione fugienda. 68.
Oleum lumbricorum ad papillarum fissuras efficax. 216.
Oleum ovorum ad idem utile. *ibid.*
Oleum hyperici in quo radices pimpinellæ fuerint infusæ, efficax est ad papillarum fissuras. *ibid.*
Oleum ceræ in papillarum exulceratione utile. *ibid.*
Oleum myrrhæ in papillarum exulceratione eximium. *ibid.*
 Ejus parandi modus. 116. 117.
Opium, ut ex eo parata remedia ad uterinam hæmorrhagiam quantumvis inveteratam omnem absolvit paginam, & quomodo. 84.
Origanum in fluore albo mulierum utile. 98.
 Os

De sēpiā preparatum ad uterī hēmorrhagiam utile. 84.

Ostiocolla est remedium specificum in fluore albo mulierum. 95.

Ovarium sunt testiculi muliebres. 104.

Operationum in corpore principium est spirituale. 9.

P.

Panis recens ē furno extractus in mensium suppressione multum nocet. 60.

Panis in mensium obstructione sit bene fermentatus, & semine anisi & foeniculi conditus. ibid.

Papillarum fissuræ. 215.

Papillarum fissuræ quid sint. ibid.

Cur acerbos pariant dolores. ibid.

Signa. ibid.

Causa internæ & externæ.

Prognosis. ibid.

Curatio juxta *Vulgares*. 216.

Juxta *Authorem*. ibid.

Papillarum fissuræ cur fiant quando aëris constitutio est Aquilonia. ibid.

Papillarum foveæ Causa. ibid.

Papillarum fissuræ, cur si diutius durant, difficilius curantur. ibid.

Papillarum fissuræ ne fiant, quid agendum. 216.

Remedia interna. ibid.

Externa seu topica. ibid.

Excellens oleum. 216.

An *Papillarum* exulceratione remedia. ibid.

Papillæ si sanguinem stillent remedia. 217.

Partus difficilis. 194.

Ut differat ab abortu. ibid.

Partus instantis signa. 195.

In, ante, & post *Partum* obstetricis officium. 195. 196. 198. 199.

Partu instante, quare non multum alimentum gravidæ est exhibendum. 196.

Ante, in, & post *partum* omnis perflatio & accessus aëris frigidi quare arceri debet. ibid.

Partus præternaturalis & difficilis, ut cognoscitur. ibid.

Partus difficilis Causa. ibid.

Prognosis. 197.

Curatio. ibid.

Dietæ. 198.

Partum difficile comitantia symptomata. 197.

Ad *Partum* remedia interna & externa. 200. 201.

In *Partu* ut mater & fœtus roborentur. 200.

Ad *Partum* facilitandum remedium *Authoris* expertissimum. 201.

Ad *Partum* facilitandum *Mercurius* est fidum experimentum. ibid.

Ad *Partum* difficile vomitoria utilissima. 166.

A *Partu* si in verendis ulcus vel exco-riatio contigerit, inspergendus pulvis radicis consolidæ majoris. 202.

Partum difficile solvi apud pauperes haustu urinæ mariti sæpè vidit *Author*. ibid.

In *Partu* fortia, ut *sabina*, *filiæ* non nisi urgente summâ necessitate exhibenda, quia sterilitatem inducunt. 202.

Passionis hysterica synonyma. 182.

Passio hysterica ab *Helmontio* vocatur *Asthma uterinum*.

Passio hysterica ut differat ab epilepsiâ. 152.

Ut ab apoplexia. 153.

Ut à lethargo. ibid.

Ut à venenis frigidis assumptis. ibid.

Passionis hysterica symptomata. 152.

- Signa.* 153.
Signa quæ distinguunt inter præfocutam & mortuam. 154.
Causæ juxta Vulgares. ibid.
 Juxta Authorem. ibid.
Passionis hystericae causæ, an semen muliebri & sanguis menstruus præter naturam retenta & corrupta. 154. 158.
 In *Passione* hysterica unde oriatur contractio faucium, & globus in abdomine. 155.
Prognosis. ibid.
Curatio juxta Vulgares. 155. 156.
 Juxta Authorem. 158.
Passione hysterica cur virgines raro corripiantur. 155.
Passione hysterica correptæ mulieri cur sternutatio superveniens bona. ibid.
Curatio alia in paroxysmo, alia extra paroxysmum. 156.
Dieta qualis. ibid.
 Ad *Passione* hysterica detentas mulieres vocatus Medicus, quâ cautione uti debet. ibid.
Passionis hystericae, quomodo seminis & sanguinis menstrui retentio possit esse causa. 158.
 Varia remedia. ibid.
Passio hysterica analogiam habet cum epilepsiâ & apoplexiâ. ibid.
 In *Passione* hysterica remedia convulsivos motus sedantia conferunt. ib.
Passio hysterica magnam habet similitudinem cum syncope, catalepsi, apoplexiâ, epilepsiâ. 152.
Perlarum mater specifica est in fluore albo mulierum utilis. 95.
Pessarum in uteri Rhagadibus. 180.
Petroselinum in mensium obstructione efficax. 68.
Pelvis cur in fœminis amplior quàm in viris. 169.
Perdicum pennæ combustæ in paroxysmo hysterico efficaces. 158.
Pilula ad obesitatem. 123.
Pilularum mercurialium doses. 173.
Pilula in uteri suffocatione efficaces. 160.
Pilula fœtidæ majores bis in mense ad 3ß. sumptæ, utilissimæ sunt in suffocatione hysterica. ibid.
Pilula in mensium obstructione. 70. 72. 74.
Pilula in chlorosi efficaces. 148.
Pisces cur in piscinis felicius proliferant cùm pluit. 19.
Plantarum semen duas habet partes. 14.
Planta ex semine quomodo progignatur. 14.
Plantago menses immodicè fluentes sistit. 82.
Plantaginis syrupi doses. 83.
Poppea infandæ salacitatis mulier. 57.
Portulaca sanguinem nimis tenuem & fluxilem corrigit. 83.
Portulaca doses. ibid.
Portulaca libidinis intemperantiam coerces. 143.
Porrus in mensium suppressione convenit. 68.
Potus aquæ vel vini frigidus, & potio sorbeti cane pejus & angue vitetur in mensium suppressione. 68.
Potus qualis esse debeat in mensium suppressione. ibid.
Potio in immodico mensium fluxu efficax. 83. 84.
Pueri cur generare non possint. 29.
Puerperarum regimen. 206. 207. & seq.
Puerpera ante, in & post partum ab omnibus frigidis, tam intra quàm extra corpus omni studio custodiantur. 201.
Situs in lecto. ibid.

Si nimius sanguinis fluxus contingat, quid agendum. 202.

Remedium ad hoc specificum. ibid.

Puerperarum victus qualis. ibid.

Priapismus foeminarum, vide furor uterinus.

Priapus cervinus ad sterilitatem efficax. 132.

Pulvis probatissimus ad uterinas haemorrhagias. 84.

Pulveris cachectici *Quercetani* descriptio. 93.

Pulvis cachecticus *Welferi*. ibid.

Pulvis mirabilis in mensium obstructione. 70.

Pulvis contumaces affectiones hystericas sanans. 161.

Pulvis in lactis defectu. 205.

Pulveris cachectici dotes in chlorosi. 149.

Pulvis in morbo virgineo sanguinem edulcorans, acidum absorbens, & spiritus roborans. 157.

Pulvis *Authoris* expertus ad foetum mortuum expellendum. 193. 194.

Pulveris *Authoris* ad foetum mortuum expellendum, usum praecedere debet balneum. 194.

Pubertatis signa. 49.

Pubescent eodem tempore mares & foeminae, & quare. 50.

Puberibus cur laxior sit cutis. ibid.

Puberibus tam maribus quam puellis cur mutatur corporis habitus. ibid.

Cur animi affectus. ibid.

Pus genitum esse ut cognoscatur. 212.

Pus genitum ut effluat, efficax cataplasma. ibid.

Emplastrum *Benedictum* *Authoris* ad id secretum. ibid.

Ferro aperiendus abscessus. ibid.

Pyrethri radix menses ciet. 72.

R.

R *Habarbarum* est Epatis appropriatum remedium. 93.

Anima epatis vocatur. ibid.

Rhagades papillarum, vide papillarum fissurae.

Resina conveniunt in fluore albo mulierum. 95.

Rorismarini decoctum continuatum ad cachexiam & fluorem album commendatur. 95.

Rorismarinus nobile est remedium in affectibus mulierum. ibid.

Rorismarini essentia foecunditatem promoveret. 132.

Rubia tinctorum radix menses ciet. 72.

Rustici cur raro obesi & corpulenti. 122.

Ruta semen extinguit. 143.

S.

S *Abina* menses provocat. 73.

Sabina essentia egregie ciet menses. 75.

Sabina in mulierum flore albo efficax. 96.

Salicis folia trita & pota cum aqua confert mulieribus ne concipiant. 143.

Salix semen extinguit & conceptionem impedit. 100.

Sal terram foecundat. 18.

Sal aluminosum, fit ex particulis salinis volatilibus & acido. 55.

Sal volatile in affectione hysterica efficax. 158.

Sal vitrioli in hystericeis est specificum. 160.

Sal volatile cardui sancti in mammarum inflammatione commendatur. 211.

Salaces mulieres uterum semper hiantem, & quodam ichore stillantem habent. 91.

- Salaces mulieres cum albo mensium fluxu obnoxiae.* 90.
- Sanguis hirci in syrupo artemisiae sumptus, menses subito suppressos revocat.* 75.
- Sanguinis hircini virtus in mammarum inflammatione.* 211.
- Sanguis nimis tenuis & fluxilis quâ ratione corrigatur.* 82.
- Ad Sanguinis nimium profluvium remedia.* 202.
- Sanguis abundat particulis salinis & sulphureis quâ circulatione summè volatilifantur.* 47.
- Sanguis menstruus an sit philtum.* 60. 61.
- Sanguis menstruus constat sale aluminoso vel alumini analogo.* 55.
- Saturnina remedia in suffocatione uterina utilia.* 59.
- Saturni magisterium specificum est in fluore albo mulierum.* 95.
- Satyrum magnæ est energiae pro languida & emortua venere confortanda & excitanda.* 130.
- Satyrum duos habet bulbos in radice, unum turgidum, alterum flaccidum, ille venerem excitat, hic extinguit.* 130.
- Seminis boni notæ.* 102.
- Semen cur non retinetur in mulieribus.* 102.
- Semen ad generationem fœtus concurrat.* 103.
- Semen quæ corrumpant.* 102.
- Semen humanum sale imbutum esse probatur.* 132.
- Seminis etymon.* 1.
- Semen & genitura ut differunt.* 2.
- De Semine Zenonis & ejus sectatorum sententia.*
- De Semine Hippocratis opinio.* 2.
- Refutatur.* *ibid.*
- De Semine Authoris sententia.* 7.
- De Semine Aristotelis sententia.* 3.
- Refutatur.* *ibid.*
- Alberti Magni.* 4.
- Paracelsi.* 8.
- Semen ex duabus constat substantiis, crassamento humido & tenuissimâ substantiâ.* 7. 16. & sequent.
- De Seminis materiâ variæ Authorum sententiæ.* 17.
- Authoris sententia.* *ibid.*
- Seminis crassamentum quid?* 18. 26.
- Semen fatuum seu infœcundum dicitur.* 18. 26.
- Seminis crassamenti nimia excretio talem dorsalem producit.* *ibid.*
- Est fœtuginosum & venerem stimulat.* *ibid.*
- Est receptaculum seu vas spiritus formatoris.* 26.
- Semen an decidat à toto, an à parte aliquâ determinatâ.* 19.
- Variæ circa hanc rem opiniones.* 19. 20.
- Semen an decidat à Cerebro.* 23.
- An à spinali medullâ.* *ibid.*
- An ab omnibus partibus spermaticis.* 24.
- An à Cerebro, Corde & Epate.* *ibid.*
- An à vasis pampiniformibus.* *ib.*
- Semen ex quâ materiâ constat.* 16.
- De Seminis materiâ Galeni sententia.* *ib.*
- Semen an in solâ testiculorum substantiâ generetur.* 25.
- Semen est spiritus rerum agendarum scientiâ præditus.* 26.
- In aëris naturâ consistit.* 27.
- Anima vitæque vocatur.* *ibid.*
- In centro nerveo residet.* 28.
- Semen in quâ ætate in homine generatur.* 29.
- Semen an sit animatum.* *ibid.*

Affirmativæ sententiæ argumenta.
ibid.

Negativæ opinionis argumenta. 31.

Semen omne est animatum. 30.

Semine plantarum omnia vivunt. ibid.

Semen quodlibet in plantis ab animâ conservatur. ibid.

Semen muliebri an efficientis vel materiæ nutritionis rationem habeat. 41.

Affirmantium rationes. 41. 42.

Ad rationes illas responsio. 42.

An *Semen* solum muliebri ad generationem conferat, nil verò semen virile, ut placuit *Cornelio Consenti- no*, & *Deusingio*. 43. 44.

Semen muliebri ut ad generationem concurrat. 45.

Semen plantarum duas habet partes. 14.

Semicupium ad partum facilitandum. 201.

Secundina ut extrahenda. 200.

Simia menstrua patiuntur. 56.

Somni moderati & immoderati com-
moda & incommoda. 68. 91. 122. 172.

Somnolenti vigilantibus sunt pinguio-
res. 125.

Somni encomia. 126.

Spiritus plastici furor, vide furor ute-
rinus.

Spiritus mercurii dulcis ad ulcera cer-
vicis uteri efficax. 179.

Spiritus salis armoniaci sanguinis coa-
gulationem dissolvit. 207.

Spiritus vini camphoratus in mamma-
rum inflammatione exterius conve-
nit. 211.

In papillarum fissuris. 216.

Spiritus cornu cervi in mammarum in-
flammatione. 211.

Spermatis ranarum aqua exterius in in-
flammatione mammarum utilis. 211.

Sperma ceti sanguinem coagulatum dis-
solvit. 207.

In mammarum inflammatione
confert. 211.

Sterilitas quid? 96.

Sterilitas non est ejusdem generis. ibid.

Sterilitatis signa. 97.

Sterilitatis signa Antiquorum vana &
ridicula. ibid.

Sterilitatis causa ratione maris, unde
petatur. ibid.

Sterilitas unde, cum neuter coeuntium
est sterilis. 97.

Si *Mulier* sit sterilis, ut nullatenus con-
cipere possit, an hoc vitium in ma-
rem vertatur, hoc à priori perscruta-
ri est impossibile. ibid.

Sterilitatis manifesta signa. 97.
Causæ. ibid.

Sterilitatis causæ ex moribus & vitæ
actionibus erui possunt. 98.

Sterilitatis causa potest pendere à con-
stitutione uteri calidâ & siccâ. ibid.

Sterilitatis signa ex diabolicis malefi-
ciis. ibid.

Sterilitas quandoque non uxoris, sed
viri vitio vertitur. ibid.

Sterilitas à viro si pendeat, signa. ibid.

Sterilitatis causæ nunc à viro, nunc ab
uxore proveniunt. 99. 100.

Nunc quandoque ab utroque. 100.

Inveniuntur quandoque conjuges
ambo fecundi & tamen gene-
rare non possunt. 99.

Sterilitas an à diversitate temperamen-
torum conjugum pendeat, ut *Gale-
nus* voluit. ibid.

Sterilitatis causa à parte mariti quænam
sint. 101.

Sterilitatis secundarium in viris in-
strumenta generationi dicata respi-
ciens, quodnam sit. 101.

Sterilitatis causa ex parte fœminæ qua-
les. 102.

Sterilitatis causa est materiæ defectus.
203. 205.

Sterilitatis causæ ex parte ovarum & ovarii. 104.

Quid materia ex quâ conformatur fœtus. 108.

Sterilitati à maleficiis ut subveniatur. 117.

Sterilitas potest oriri ab obesitate, tam viri quàm uxoris. 121.

Sterilitatis indicium solet quandoque esse evidens. 124.

Contra *Sterilitatem* secundinæ humanæ pulvis insignis est efficacia. 132.

Contra *Sterilitatem* balneum. 133.

Alia remedia externa. ibid.

Ad *Sterilitatem* clyster. ibid.

Sterilitatem abigunt rhermæ sulphureæ. 134.

Stibium diaphoreticum in mammarum inflammatione efficax. 211.

In papillarum fissuris. 216.

Succinum insigne est uterinum & menses provocans. 73.

Succinum album ad uteri hæmorrhagiam utile. 84.

Suffumigium ad ulcera uteri cervicis. 179.

Suffumigium in mensium suppressione egregium. 76.

Sulphur auratum diaphoreticum in mammarum inflammatione efficax. 211.

Suppuratio ut promoveatur. 211.

Suppurans cataplasma. ibid.

T.

T *Testiculi* an ad generationem necessarii. 24. 25. 28.

Non *Testiculata* animalia habent aliquid aliud testibus analogum. 25.

Terebinthina in fluore albo muliebri & in gonorrhœa magnarum est vi-rium. 95.

Testacea sanguinem immodicè fluentem sistunt. 84.

Thee potus ordinarius contra obesitatem valet. 122.

Timor panicus in uteri sanguinis profluvio confert. 81.

Therma sulphureæ & bituminosæ in passione hysterica maxime conveniunt. 161.

Therma sulphureæ ad sterilitatem abigendam sunt efficaces. 134.

Tinctura coralliorum assatrata fecunditatem promover. 132.

Topica in ulceribus uteri quæ conveniant. 174.

Transpiratio insensibilis, multum facit ad obesitatem imminuendam. 123.

Ut excitatur transpiratio. ibid.

Trichia quid? 222.

Tractare quid apud Aristotelem. 49.

Trochisci menstruum tarditatem sollicitantes. 75.

Trochisci cur ad suffumigat. in affectionis hystericae paroxysmo conferunt. 158.

V.

V *Veneri* dediti cur salaces dicuntur. 18.

Ad *Venerem*, cur obesi inertes. ibid.

Ad *Venerem* cur graciles propensi. ibid.

Cur post *Venerem* languor accidit. 19.

Venerem cur humidiora corpora minus molestè ferunt, & alacriora fiunt. ib.

Veneris usus quomodo à morbis præservat. ibid.

Venus cur gracilibus nocet. ibid.

Veneris immodica incommoda. 23. 69.

Veneris sensus solum ad prolis generationem datus est, minimè verò ad voluptatem & delectationem. 37.

Venerem in utroque sexu stimulantia remedia. 128.

Venerem stimulans electuarius. ibid.

Veneris specifici Paracelsi descriptio. 130.

Venerem à sale natam finxere Poëtæ. 131.

Venerem stimulantia salinas habent particulas. ibid.

Venerem

- Veneris* utilitas in suppressione mensium. 69.
- Venus* qua ratione in dicto affectu utilis. ibid.
- Veneris* usus immodicus, ut abortum pariat. 184.
- Ventriculi* fermentum Alchymista à *Paracelfo* dicitur. 92.
- Veronica* est specifica in fluore albo mulierum. 95.
- Veronica* essentia fecunditatem promovet. 132.
- Verris* testiculi exsiccati contra sterilitatem sunt eximii. 132.
- Verruca* solo sanguinis menstrui illinctu sanantur. 62.
- Vigiliarum* comoda & incommoda. 68. 91. 126. 172.
- Vinum* cibi & potus rationem habet. 122.
- Vinum* medicatum in chlorosi. 148.
- Vinum* calefactum cum macere, vitellis ovorum & saccharo addito paucò croco partum faciliat. 200.
- Vinum* in uteri suffocatione efficax. 159.
- Vino* malvatico si inungatur umbilicus matris, partum faciliat. ibid.
- Viperarum* dotes. 132.
- Vipera* ad sterilitatem efficaces. ibid.
- Viperarum* esus fecundos reddit mares. ibid.
- Virga* muliebris quid. 175.
- Virgines* quâ ætate patiantur menstruum fluxum. 63.
- Virginibus* sub primam menstruorum collectionem vox fit aliquantulum gravior & asperior, & quare. 49.
- Virginibus* cur circa menstruorum collectionem mammarum intumescencia contingit. ibid.
- Virgineus* morbus, vide morbus virgineus.
- Vitrioli* terra exanimata exterius valet in papillarum fissuris. 216.
- Vitex* semen extinguit. 143.
- Umbilicus* Veneris, coercet veneris intemperantiam. ibid.
- Unguentum* de Althea egregiè resolvit & discutit. 211.
- Valet in mammarum inflammatione. ibid.
- Unguentum* aureum cum guttulis aliquot olei distillati ligni Rhodii efficax est in papillarum fissuris. 216.
- Urtica* dotes. 84.
- Urtica* uteri hæmorrhagias sistit. ibid.
- Uterinas* hæmorrhagias sistentia remedia. 83. 84.
- Uteri* constitutionis calidæ & siccæ signa. 96.
- Uterus* cur viri semen non contineat. 102.
- Uterus* cur viri semen non recipiat. ibid.
- Uterus* omnis dum factum gestat, uterum gestat. 104.
- Uteri* ulcera. 169.
- Uteri* ulcus venereum ut curari debeat. 174.
- Uterus* sale abundat, eodemque imbutum est semen humanum. 132.
- Uterinus* furor, vide furor uterinus.
- Uteri* pruritus correspondet virorum satyriasi. 135.
- Uterus* quare ita dictus. 169.
- Uterus* cur loci vel locelli appellatur. ibid.
- Uteri* situs & anatome. 169. 170.
- Uteri* magnitudo variat. 169.
- Uteri* qualis magnitudo in gravidis. ibid.
- Uteri* ulcerati signa. 171.
- Uteri* ulceris causa juxta *Vulgares*. ibid.
- Juxta *Authorem*. ibid.
- Uteri* ulcerum prognosis. ibid.
- Uteri* ulcus cur promptum postulat remedium. 171. 172.
- Curatio juxta *Vulgares*. 172. 173.
- Juxta

- Juxta Authorem. ibid.*
Diata.
In Uteri ulceribus ut diaphoretica con-
veniant. 173.
In Uteri ulceribus diaphoretica sunt
specifica. ibid.
In Uteri ulcere injectiones. 174.
Uteri cervicis ulcera & Rhagades. 174.
Signa. 175.
Causa juxta Vulgares. 176.
Juxta Authorem. ibid.
Causa internæ & externæ. 177.
Prognosis. ibid.
Curatio juxta Vulgares. 177. 178.
Juxta Authorem. 179.
Uteri vagina cur ita dicta. 174.
Cur etiam ostium uteri, vocatur.
ibid.
Uteri vaginæ anatome. ibid.
Uteri cervix cur nunquam sicca obser-
vatur. ibid.
Uterus est universale & totius mulie-
rum corporis & emunctorium & ve-
luti colluviarium quod perenniter
profluit. ibid.
Uteri cervicis ulcera chronica, curantur
ut lues venerea. 179.
Uteri vaginæ curatio non differt à cu-
ratione luis venereæ. ibid.
Uteri Rhagades quæ remedia exposu-
erunt. 180.
Uteri rhagadum prurituscuration. ibid.
Uterus cur non ascendere possit. 153.
Uteri procidentia quid. 161.
Synonima. ibid.
Inter Uteri prolapsum & descensum
qualis differentia. ibid.
Signa. ibid.
Causa internæ & externæ. 162.
Variæ sententiæ. ibid.
Uterus prolabi nequit. 162. 163.
Uteri prolapsus quid sit juxta Autho-
rem. 163.
Prognosis. 164.
Curatio juxta Vulgares. 168.
Juxta Authorem. ibid.
Consistit in operatione chirurgi-
câ. 165.
Quomodo instituenda. ibid.
Remedia varia. 165. 166.
Diata. 168.
Uterus juxta Platonem est animal sensus
& rationis particeps. 166.
In Uteri prolapsu cura palliativa. 168.
In Uteri vaginæ prolapsu, remedia re-
positæ uteri vaginæ in suâ sede con-
tinencia remedia. 156. 157.
- Z.
- Z** Enobia Palmerinorum Regina
 cum erat gravida, maritum ad-
 mittere volebat, & quare. 38.

F I N I S

